מִכְתְּבֵי שְׂפַת קֹדֶשׁ

כוללים

מכתבים, משלים ומליצות, נוסחות מצבות מאנשים מצויינים.

גם

תולדות וחיי גדולי ישראל, מסעות אנשים מפוארים וקורותם

ועוד

כתבי קדש מלאים חכמה ודעת, נזלו מעט חכמים וסופרים אשר חיו לפנינו ואשר עודם בחיים הנמו.

נקבצו ונערכו לצעירי בני עמנו, ילמדו דבר צחות ולהבין משל ומליצה

מאת המוציא לאור.

Hebräische Chrestomathie

des theoretisch-praktischen

Lehrbuches der hebräischen Sprache.

Von

E. Bondi.

Prag, 1857.

Eigenthum und Verlag von Wolf Pascheles in Prag.

Inhaber der k. k. österr. goldenen Medaille: „Viribus unitis."

Leipzig, in Commission bei C. L. Fritsche.

Frankfurt a/M. in Commission bei J. Kaufmann.

מִכְתְּבֵי שְׂפַת קֹדֶשׁ

כוללים

מכתבים, משלים ומליצות, נוסחות מצבות מאנשים מצויינים.

גם

תולדות וחיי גדולי ישראל, מסעות אנשים מפוארים וקורותם

ועוד

כתבי קדש מלאים חכמה ודעת, נולו מעט חכמים וסופרים אשר היו לפנינו ואשר עודם בחיים הנמו.

נקבצו ונערכו לצעירי בני עמנו, ילמדו דבר צחות ולהבין משל ומליצה

מאת המוציא לאור.

Hebräische Chrestomathie

des theoretisch-praktischen

Lehrbuches der hebräischen Sprache.

Von

E. Bondi.

Prag, 1857.

Eigenthum und Verlag von Wolf Pascheles in Prag.

Inhaber der k. k. österr. goldenen Medaille: „Viribus unitis."

Leipzig, in Commission bei C. L. Fritsche.

Frankfurt a/M. in Commission bei J. Kaufmann.

חֲנֹךְ לַנַּעַר עַל־פִּי דַרְכּוֹ.
גַּם כִּי־יַזְקִין לֹא־יָסוּר מִמֶּנָּה.

Unterrichte den Knaben nach seiner Empfänglichkeit,
So wird er auch im spätesten Alter nicht von dieser Lehre weichen.
(Spr. Sal. XXII. 6.)

Druck der k. k. Hofbuchdruckerei von Gottlieb Haase Söhne.

אל הקורא הנכבד!

זה לי עשרים וחמש שנים אשר נפל גורלי בנעימים להיות סוחר בספרי הקדש ולהפילם בעדת העברים, הן מאז כל מעיני, נפשי ותשוקתי, להושיע במצער כוחי לאחי בני ישראל, וזאת תעודת כל אדם לעזור אם רב או מעט ככל אשר יש לאל ידו לעשות, ואלדים היה בעוזרי כי הוצאתי לאור מאז ועד עתה חבורים מועילים לצעירי בני עמי מאת מחברים נודעים לשם ולתהלה, ובתוכם גם סדורים תפלות ישרון, תחנות לבית הנשים, תורת משה עם העתקה, כולם נכונים למבין וישרים למצאי דעת — גם ספורים אשר קרה לאבותינו מימי עולם ומשנים קדמוניות, חיי גדולי הדור מעמנו, אשר חיו בערים הרחוקות ואף בעירנו עיר המעטירה פה פראג; והספורים האלה מצאו חן ושכל טוב בעיני כל קוראיהם ושתו בצמא דבריהם; גם עלה החבור הזה לרצון לפני ארונינו מלכנו האדיר הרם והנשא פראַנץ יאָזעף י"ה, ולמופת גבר חסדו עלי, וצוה לתת לי מטבע של זהב ובה חרותה הדרת פניו וקרני הודו — אלדים ינהלהו על מי מנוחות וכסא האַבסבורג יהיה נכון עד עולם.

וכעת הנה אוסיף ידי שלישית להוציא לאור ספר **תורת שפת הקדש** מאת החכם המשכיל המושלם כ"ה מענדל באָנדי נ', ועל תועלת הספר הזה כבר נתנו עידיהן הכמי עמנו, אשר הליכתם גדולה בדרכי לשון עברית; ואנכי אחרי שכל חפצי וישעי להועיל, לא חסתי על כספי וספחתי אל הספר הזה מכתבים ומליצות מאת דוברי צחות, אשר עטם עט סופר מהיר, למען ילמדו בני ישראל לדרוך קסתם קסת הסופר ולנהל עטם בשפת עברית, אשר כעת הלוך הלכה וחסרה ומכית הספר כמעט גרשה — אהה! שרתי בלשונות איכה ישבה בדד וגלמוד — שפת הקדושה אשר בה דבר אלדים עם אבותינו הקדושים, אמרים מלאים זיו ומפיקים נוגה, כעת עטויה בגלומי אפל, הלכת קדורנית, בנינו בבתי המדרשים משפת עם ועם שומעים, ילמדו לשונם דבר שפת טשעכי, אונגאַרי צרפתי, ומלשוננו הקדושה מאומה לא שמעים, אין פוצה פה ומצפצף; נפלה מן השמים עטרת תפארת ישראל — לכן עלינו לעשות ככל אשר בידנו, לחזור עטרה לישנה; התחזקו והיו לאנשים, ללשוננו נגביר למען לא ישכח מפינו ומפי זרענו וזרע זרענו הדברים אשר דבר אלדים עמנו והלשון אשר שם בפינו, הלשון אשר בה התורה הקדושה נתנה לנו; ואך בשפה הטהורה הזאת תראה הודה והדרה, ואם נפשוט לבוש המלכות הזה מעליה, בת השמים הזאת תעמוד ערומה ועריה, אמות הדת ינועו, ועמודי האמונה ירופפו — נשובה אל השולמית הזאת ועל דרכיה דרכי נועם ננהל את בנינו לאט לאט, יקראו במכתבי הקדש ויטעמו בקצה המטה אשר בידם בנופת דבשה, ונפקחו עיניהם, יראו ויבושו איך הפכו עורף לאם כל הלשונות, עזבו מקור מים חיים להצוב להם בארות נשברות — והמכתבים האלה אשר כעת הוצאתי לאור רבים ויקרים מאשר בראשונים המה, כי כעת הגדלתי ורוממתי המכתבים האלה ע"י מליצות יקרות מהמליצים אשר נודע שמם מקצה הארץ עד קצהו ואמריהם אמרי נועם מתוקים מדבש ונופת צופים הלא המה הרב הגאון המפורסם ענק במהקרים וגדול במליצים ככוד שמו מו"ה שלמה ליב הכהן

ראפאפארט רב"ד דקהלתנו, גם ממטעמי יצחק אשר ערך לנו הרב הגאון הגדול מו"ה איצק שפיץ ז"ל לקחתי, כי נפת תטפנה שפתותיו דבש והלב תחת לשונו — ולדוגמה סיפור הגדי (פיאזא) הבאתי דרוש אחד מהמגיד הרב החכם מו"ה חיים הלוי ארנהיים בק"ק גראָס־גלאָגוי — והמליץ הגדול בינותם ה"ז האיש הנודע בין חבלי נביאים החכם מו"ה מאיר הלוי לעטערים נ"י ועוד כהנה והנה התופשים כנור השיר — גם משלים ומליצות, תולדות חכמי ישראל, נוסחות מציוני הקברים אשר על טהרת לשון הקדש כתובות ועוד שאר אמרים יקרים.

ואתם אחי מורים והורים נכבדים ויקרים אל תחוסו על כספיכם, מהרו לבוא לקחת הספר הזה, גם אנוכי הקטן לא חסתי על כספי וכוננתיו בכל אשר יש לאל ידי לעשות בתכלית היופי והשלימות וכל מגמתי לשחר הטוב והתושיה. והיה כי ילמדו בניכם בו וידריכו לשונם דבר צחות יקראו בתורת אלדים מפורש ושם שכל וינהגהו גם עטם על מי מנוחות המליצה ההולכים לאט, והיה זה שכרי השלם ופרי עמלי ימתקו לחכי — אלה דברי הקטן והצעיר באלפי והדל במשפחת ישראל המתאבק בעפר רגלי חכמים ומשתחוה מול הדרתם אפים ארצה

יום א' ח"י מרחשון זוכר הברית לפ"ק.

בנימין זאב מוכר ספרים, בן הירא והישיש הנעלה כ"ה גבריאל פאשעלעס י"ץ.

Approbation.

Ein Schulbuch, das in verhältnißmäßig kurzer Zeit drei Auflagen erlebt, dokumentirt ohne weitere Empfehlung, seine Brauchbarkeit.

Es wäre zu wünschen, daß die jüdischen Schulen überall die Einrichtung hätten, daß sie ohne Schmälerung der andern Discipline „dieser dritten Auflage — die ihr Epitheton:" verbessert und vermehrt, vollkommen rechtfertigt und für deren typisch-zweckmäßige Ausstattung der Herr Verleger redlich das Seinige gethan — Eingang gewährte und sie ihrem ganzen Umfange nach, besonders in dem vortrefflichen praktischen Theile so benützte, um zur Kenntniß der heiligen Sprache und Schrift bei unserer Jugend einen tüchtigen Grund zu legen.

Glogau, im Jäner 1857.

Dr. Arnheim, Rabbiner.

מִכְתְּבֵי שְׂפַת קֹדֶשׁ.

I. אִמְרֵי מוּסָר וְחָכְמָה.

רֵאשִׁית דַּעַת יִרְאַת ה׳. — רֵאשִׁית חָכְמָה, [1]קְנֵה חכמה, וּבְכָל [2]קִנְיָנְךָ קְנֵה בִינָה. — שְׁמַע בְּנִי וְקַח אֲמָרָי, ויוסיפו לְךָ שְׁנוֹת חַיִּים. — בְּטַח אֶל ה׳ בְּכָל לִבֶּךָ, וְאֶל בינָתְךָ אַל [3]תִּשָּׁעֵן. — אַל תְּהִי חָכָם בְּעֵינֶיךָ, יְרָא את ה׳ וְסוּר מֵרָע. — נְצוֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר [4]מִרְמָה. — בְּכָל מָקוֹם עֵינֵי ה׳, [5]צוֹפוֹת רָעִים וְטוֹבִים. — מְכַסֶּה פְשָׁעָיו לֹא יַצְלִיחַ, [6]וּמוֹדֶה ועוֹזֵב יְרֻחָם. לִפְנֵי [7]שֶׁבֶר גָּאוֹן, וְלִפְנֵי [8]כִשָּׁלוֹן [9]גֹּבַהּ רוּחַ. — בִּנְפוֹל אוֹיִבְךָ אַל תִּשְׂמָח, וּבִכָּשְׁלוֹ אַל־יָגֵל לִבֶּךָ. — עַל [10]מַר־נֶפֶשׁ אַל תִּלְעַג, כִּי יֵשׁ מַשְׁפִּיל וּמֵרִים. — אַל תִּזְרַע עַל [11]תַּלְמֵי אָוֶן, פֶּן תִּקְצֹר תְּבוּאָתָהּ שִׁבְעָתַיִם. — בּוֹנֶה בֵיתוֹ [12]בְּחֵיל זָרִים, [13]כּוֹנֵס אֲבָנִים לְקִבְרוֹ. — לֵב כְּסִיל בְּפִיו, וּפִי מַשְׂכִּיל בְּלִבּוֹ. — בְּנִי, אִם לֹא תָרוּץ, לֹא [14]תַשִּׂיג, וְאִם לֹא תְבַקֵּשׁ, לֹא תִמְצָא. — אִם אֵין אָדָם הוֹלֵךְ אַחֲרֵי דִּבְרֵי תוֹרָה, הֵם אֵין בָּאִים אַחֲרָיו. — אִם יֹאמַר לְךָ אָדָם: „יָגַעְתִּי וְלֹא מָצָאתִי“, אַל [15]תַּאֲמִין; „מָצָאתִי וְלֹא יָגַעְתִּי“, אַל תַּאֲמִין; „יָגַעְתִּי וּמָצָאתִי“ תַּאֲמִין. — מְכַבֵּד [16]בְּעָנְיוֹ, אַף כִּי בְעָשְׁרוֹ; נִבְזֶה בְעָשְׁרוֹ, אַף כִּי בְעָנְיוֹ. — כְּמוֹשֵׁל כֵּן [17]מְשָׁנֵהוּ, וּכְרָאשֵׁי עִיר, כֵּן יוֹשְׁבֶיהָ. — בִּמְקוֹם מִשְׁתֶּה [18]וּשְׂחוֹק הַחָכְמָה לֹא תִשְׁכּוֹן. — מְחַל לְמִי [19]שֶׁהֵרַע לָךְ, וְתֵלְמִי [20]שֶׁמָּנַע מִמֶּךָּ. — טוֹב הוֹכֵחַ עֲמִיתוֹ בְּפָנָיו, מִנּוֹשֵׂא שִׂנְאָתוֹ בְלִבּוֹ. — הָאָדָם [21]נִכָּר [22]בְּכִיסוֹ, בְּכוֹסוֹ, בְּכַעְסוֹ.

[1]Erwerben, [2]Eigenthum, [3]stützen, [4]Trug, [5]schauen, [6]bekennen, [7]Fall, [8]Sturz, [9]Hochmuth, [10]betrübt, [11]Furche, [12]Vermögen, [13]sammeln, [14]erreichen, [15]glauben, [16]Armuth, [17]Minister, [18]Scherz, [19]Böses thun, [20]verweigern, [21]erkannt werden, [22]Beutel.

כְּשֶׁמֶשׁ מֵאִיר לַכֹּל, כֵּן רַחֲמֵי ה׳ עַל כָּל מַעֲשָׂיו. — הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם, [1]חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם. — כָּל הַמְרַחֵם עַל [2]הַבְּרִיּוֹת, מְרַחֲמִין עָלָיו מִן הַשָּׁמַיִם. אַל יִהְיֶה אִישׁ גָּדוֹל בְּעֵינֶיךָ בַּעֲבוּר עָשְׁרוֹ, וְאַל יִהְיֶה אִישׁ נִבְזֶה בְעֵינֶיךָ בַּעֲבוּר עָנְיוֹ. — לֵב כְּסִיל [3]סִיר [4]נָקוּב; כָּל יָמָיו לֹא [5]יֶאֱלַף חכמה. — אֵינוֹ דּוֹמֶה הַלּוֹמֵד מִפִּי [6]רַבּוֹ, לַלּוֹמֵד [7]מִפִּי־עַצְמוֹ. — אֵינוֹ דּוֹמֶה [8]הַשּׁוֹנֶה [9]פִּרְקוֹ מֵאָה פְעָמִים, לְשׁוֹנֵהוּ מֵאָה פְּעָמִים וְאַחַת. — דִּבְרֵי תוֹרָה קָשִׁים לִקְנוֹת כִּכְלֵי זָהָב, וְנוֹחִים לְאַבֵּד כִּכְלֵי [10]זְכוּכִית. — לוֹמֵד תּוֹרָה וְאֵין מְלַמֵּד, דּוֹמֶה [11]לַהֲדַס בַּמִּדְבָּר. — שָׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ — אֹשֶׁר; וְרוֹדֵף עֹשֶׁר — עָמָל. — בְּאֵין שֶׁמֶשׁ יַזְהִירוּ הַכּוֹכָבִים, וּבְאֵין חכמה וְיֹשֶׁר, [12]נוֹצֵץ הָעוֹשֶׁר. — אִם תֵּשֵׁב בֵּין חֲכָמִים שְׁמַע יוֹתֵר, מֵאֲשֶׁר תְּדַבֵּר. — אִם תִּכָּנַע לִדְרוֹשׁ חכמה מֵאֲחֵרִים, יָבוֹא יוֹם אֲשֶׁר תְּכֻבַּד, אִם יִדְרְשֶׁנָּה אֲחֵרִים מִמֶּךָּ. — זֶה הוּא

עוֹנֶשׁ הַמְשַׁקֵּר: גַּם אִם דּוֹבֵר אֱמֶת, לֹא יַאֲמִנוּ דְבָרָיו. — כָּל [13]הַנְּגָעִים רֹאֶה הָאָדָם חוּץ מִנִּגְעֵי עַצְמוֹ. — יֵשׁ מוֹדֶה [13]מוּמִים קְטַנִּים, לְמַעַן יַאֲמִינוּ הָאֲנָשִׁים כִּי אֵין לוֹ גְּדוֹלִים מֵהֶם. — הָאָדָם חָכָם בְּעוֹדֶנּוּ מְבַקֵּשׁ אֶת הַחָכְמָה; וְכַאֲשֶׁר יַחְשֹׁב כִּי הִגִּיעַ אֶל [14]תַּכְלִיתוֹ — הוּא סָכָל. — מְקוֹם הָאָדָם לֹא יְכַבְּדֶנּוּ, אֲבָל הוּא מְכַבֵּד אֶת מְקוֹמוֹ. — [15]תָּפַשְׂתָּ הַרְבֵּה, לֹא תָפַשְׂתָּ; תָּפַשְׂתָּ מְעַט, תָּפַשְׂתָּ. — בַּקָּשַׁת חָכְמָה בִּימֵי הַזִּקְנָה [16]כִּתְיוֹ עַל הַחוֹל; בַּקָּשַׁת חָכְמָה בִּימֵי הַנְּעָרוּת, [17]כְּפִתּוּחַ עַל הָאֶבֶן. — חֶמְלוּ עַל נִכְבָּד [18]שֶׁנָּקַל, עַל עָשִׁיר שֶׁנּוֹרַשׁ, וְעַל חָכָם שֶׁנָּפַל בֵּין הַפְּתָאִים.

[1]Außer, [2]Geschöpf, [3]Topf, [4]durchlöchert, [5]lernen, [6]Lehrer, [7]von sich selbst, [8]wiederholen, [9]Abschnitt, [10]Glas [11]Mirte, [12]schimmern, [13]Fehler, [14]Ziel, [15]ergreifen, [16]Zeichnung, [17]Siegelstich, [18]W. קלל.

אִם תִּשְׁמַע אָדָם מְסַפֵּר בְּךָ טוֹבָה שֶׁאֵין בְּךָ, אַל תִּבְטַח בּוֹ. שְׁלֹשָׁה אֵינָם נוֹדָעִים אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים: הֶעָנָו בְּעֵת הַכַּעַס, וְהַגִּבּוֹר בַּמִּלְחָמָה, וְהָאוֹהֵב בְּעֵת הַצָּרָה. — הָאִישׁ אֲשֶׁר נִשְׁלְמָה [1]אֱמוּנָתוֹ, כְּשֶׁהוּא כּוֹעֵס אֵין כַּעְסוֹ מוֹצִיא אוֹתוֹ מִן הַמִּשְׁפָּט; כְּשֶׁהוּא יָכוֹל, אֵינוֹ שׁוֹלֵחַ יָד בַּמָּה שֶׁאֵין לוֹ, וּכְשֶׁהוּא רוֹצֶה, אֵין רְצוֹנוֹ מוֹצִיא אוֹתוֹ אֶל הַשֶּׁקֶר. — לֹא [2]תוֹעִיל רְאוּת־הָעַיִן וּפְתִיחַת הָאֹזֶן, כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה הַלֵּב עִוֵּר, וְלֹא [3]יוֹעִיל גֹּדֶל הַגּוּף וְאָרְכּוֹ, אִם יִהְיֶה הַלֵּב רֵיק מִן [4]הַשֵּׂכֶל. — אַל יִמְעַט בְּעֵינֶיךָ שׂוֹנֵא אֶחָד, וְאַל [5]יִרְבּוּ בְעֵינֶיךָ אֶלֶף אוֹהֲבִים. — אָדָם בְּלֹא חֲבֵרִים, כִּשְׂמֹאל בְּלֹא יָמִין. — אָמְרוּ לְחָכָם: מִי תֶּאֱהַב יוֹתֵר, אָחִיךָ אוֹ חֲבֵרְךָ? אָמַר: אֵינֶנִּי אוֹהֵב אָחִי, עַד שֶׁיִּהְיֶה חֲבֵרִי. — חָבֵר אֲשֶׁר יַגִּיד לְךָ מוּמְךָ בֵּינוֹ וּבֵינְךָ, בְּכָל עֵת [6]שֶׁיִּפְגָּעֲךָ, טוֹב לְךָ מֵחָבֵר שֶׁיִּתֵּן לְךָ [7]דִּינָר זָהָב בְּכָל עֵת שֶׁיִּפְגָּעֲךָ. — [8]כְּשֶׁקִּיְּמוּ הַשָּׁרָשִׁים בַּלְּבָבוֹת, יֵרָאוּ [9]הַסְּעִיפִים בַּלְּשׁוֹנוֹת. — אִם תִּשְׁמוֹר [10]סוֹדְךָ, הוּא [11]אֲסִירְךָ, וְאִם תְּגַלֵּהוּ אַתָּה אֲסִירוֹ. כְּתָב הָאָדָם [12]מוֹרֶה עַל שִׂכְלוֹ, [13]וּשְׁלוּחוֹ מוֹרֶה עַל עֲצָתוֹ. מַהוּ [14]הַצְּנִיעוּת? שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה [15]בַּסֵּתֶר, מַה [16]שֶּׁתִּתְבַּיֵּשׁ לַעֲשׂוֹת [17]בַּגָּלוּי. — הַגִּידָה לִּי מִי חֲבֵרְךָ, וְאַגִּיד לְךָ אֶת עֶרְכְּךָ. — אִם יֵשׁ דָּבָר בְּפִיךָ עֲנֵה, וְאִם אַיִן שִׂים יָד לְפֶה. — לָדַעַת עַצְמְךָ בֵּין אֶת רֵעֲךָ, וְלָדַעַת רֵעֲךָ [18]הַשְׂכֵּל אֶת לִבְּךָ. — אֱכוֹל בְּמִדָּה וּשְׁתֵה [19]בִּמְשׂוּרָה, וְתִהְיֶה בָּרִיא [20]וְנֶאֱזָר גְּבוּרָה. —

[1]Glauben, [2]nützen, [3]helfen, [4]Verstand, [5]viel sein, [6]treffen, [7]Denar, [8]haften, [9]Zweige, [10]Geheimniß, [11]Gefangener, [12]zeigen, [13]Bote, [14]Schamhaftigkeit, Züchtigkeit, [15]geheim, [16]sich schämen, [17]öffentlich, [18]erkennen, kennen lernen, [19]Maß, [20]gürten.

מֵאִישׁ אֲשֶׁר הֶאֱמַנְתִּי בוֹ אֵל יִשְׁמְרֵנִי; מֵאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הֶאֱמַנְתִּי בוֹ אֶשָּׁמֵר אֲנִי. — כָּל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה יִהְיֶה יָשָׁר: אַךְ הִשָּׁמֶר לְךָ לַעֲשׂוֹת הַכֹּל אֲשֶׁר הוּא יָשָׁר בְּעֵינֶיךָ. — עַד מָתַי עָצֵל תִּשְׁכָּב? מָתַי תָּקוּם מִמִּשְׁכָּב? יָמֶיךָ [1]כָּלוּ כְמוֹ עָשָׁן, בְּעֵת יַלְדוּת עוּרָה וְאַל תִּישָׁן. — הִנֵּה זֹאת קִלְלַת מַעֲשֵׂה רֶשַׁע, כִּי [2]הָרָה עָמָל וְיֹלֵד פֶּשַׁע. — [3]יְקָר לְרֹאשׁ כְּסִיל, וְשִׁיר בְּפִי אֱוִיל, כְּמוֹ [4]לְקוֹף מְעִיל, וְעַל אָזְנוֹ [5]עָגִיל. — [6]תִּירָא הַמָּוֶת? לְחַיֵּי [7]עַד [8]תִּתְאַוֶּה? חֲיֵה וּפְעַל [9]לַכֹּל, [10]וּלְאַל־מָוֶת [11]תְּקַוֶּה.

[1]Hinschwinden, [2]schwanger sein, [3]Würde, [4]Affen, [5]Ohrring, [6]W. ירא, [7]ewig, [8]gelüsten, begehren, [9]das Ganze, [10]Unsterblichkeit, [11]hoffen.

שמעו בנים מוסרי, ויהי ה׳ בעזריכם; לכל מחלה יתן [1]צרי, וישמר [2]צעד רגליכם. — אל תכזב ואל תשקר, רק אמת יהיה בשפתיך; יוצר־כל לבך [3]יחקר, ויבחן כל חדרי בטנך. — לא תלך רכיל בתוך עמך, על כבוד רעך [4]תחוס עינך; נבזה [5]ונמאס [6]מבאיש ומחפיר, שנאת קרוביו יגדיל [7]ויכביר. — אל תחפן למהללים אל [8]תשע למקללים, כי הבל המה, [9]יחליפו [10]דעת; כמו עשן [11]יתאבכו, כמו רוח יתהפכו, סוף אהבתם וקנאתם — עמל וכעס. — [12]נעם [13]הצורה, היופי החיצון; נועם השכל היופי [14]הקיצוי. — לכל מושב דברים, ולכל זמן גבורים; לכל דור גבולים, ולכל מעשה גמולים. — שאל מי שנסה הדברים, ויתן לך בחנם מה שקנה [15]בדמים יקרים. — בדור נבון יהלל איש לפי ספרו; בדור [16]תהפוכות לפי איש יהלל ספרו. — לכף מאונים [17]אדמך תבל, כי גם בך ירד הכבד, יעלה [18]ההבל. — התראה אל, אדון עולם? ביי, ראה יצריו כלם; כלם יאמרו פה אחד: בן אדם ה׳ אחד. — לחסדי אל חי [19]שיח שפתותינו, בעוד רוח חיים בנשמת אפינו; תהלה ושבח בקר וערב לממציאנו לחם [20]וטרף.

[1]Balsam, [2]Schritt, [3]erforschen, [4]schonen, [5]verworfen, [6]Schimpf und Schande machen, [7]verstärken, [8]wenden, [9]ändern, [10]Sinn, [11]aufwallen, [12]Lieblichkeit, Anmuth, [13]Gestalt, [14]äußerste, höchste, [15]Geld, [16]Verkehrtheit, [17]vergleichen, [18]Eitles, [19]Gebet, [20]Speise, Kost.

II. ספורים קטנים.

1. שאלו לחכם: מפני מה חכמת יותר מחברך? אמר להם: מפני [1]שהוצאתי בשמן יותר ממה שהוציאו חבירי ביין.

[1]Ausgeben.

2. שאלו לחכם אחר: אם יתרון לחכמה לפני העושר למה יראו חכמים רבים לפני פתחי עשירים, ואך מעט עשירים לפני פתחי החכמים? ויען: החכמים מכירים [1]מעלת העשר, אבל העשירים אינם מכירים מעלת החכמה.

[1]Vortheil, Vorzug.

3. שלשה נערים [1]ריקים [2]ופוחזים הלכו בדרך [3]אנה ואנה, [4]לאכל מאכלם; [5]ויפגעו [6]איש־אכר, עבד אדמתו בזעת אפיו. ויאמרו איש אל רעהו: [7]הבה, [8]נהתל באיש האדמה הזה! ויענו כלם: נצחק, נצחק! [9]ויען האחד, ויאמר לאיש השדה: יברכך ה׳ אבי אברהם! ויען השני ויאמר: יברכך ה׳, אבי יצחק! והשלישי אמר: יברכך ה׳, אבי יעקב! ויען האכר אותם: לא אברהם שמי, ולא יצחק אקרא, וגם יעקב לא [10]אכנה, כי אם שאול שמי, אשר הלך לבקש החמורים; וראו, את אשר בקשתי מצאתי, כי הנם לפני.

[1]Leer (schlecht). [2]muthwillig, [3]hin und her, [4]verdauen, [5]begegnen, [6]Bauer, [7]wohlan, [8]spotten, [9]anfangen, [10]betiteln.

4. [1]כילי, [2]המתחסד והמתקדש לעיני העם, בבואו אל בית התפלה [3]יפרש כפיו למעלה, ואך קולו לא ישמע; [4]ויעתר כאלם לא יפתח פיו. [5]אמנם, אם עמדו עניים לפני פתח ביתו, והתחננו אליו לפתח להם את ידו, ולתת להם לחם לאכול, [6]שלחם בשפתי [7]חלקות לאמר: [8]שברו לישועת ה׳! לכו ושובו למחר, ואתן לכם — על זה אמר חכם: [9]מדוע תתן בפיך, ותתפלל בידים? [10]למה לא תהפוך דרכיך? תנה בכפים והתפלל בשפתים!

[1]Geiziger, [2]sich fromm stellen, [3]ausbreiten, [4]flehen, [5]allein, [6]verstoßen, [7]glatt, heuchlerisch, [8]hoffen, [9]warum.

5. נער קטן יורש, אשר הלך להביא מים שבר את [2]כלי־החרס אשר בידו, ויצעק צעקה גדולה [3]ומרה, ויאמר: מה אעשה! איך אלך אל אבי, וכלי נשבר בידי! קולו נשמע בבית עשיר, אשר לא היה רחוק, ויקרא לנער, ויאמר לו: מה תצעק? ויספר לו הנער בבכי, את אשר [4]קרה אותו. וישאלהו האיש, ויאמר לו: התירא אתה מפני אביך, כי הכה יכה אותך, בבואך אל ביתו? ויען הנער ויאמר: לא מ פ נ י *) אבי ירא אנכי, כי אם א ת פ נ י אבי אנכי אירא. וייטב המענה הזה מאד בעיני האיש, ויתן לילד עשרה [5]בקעי־כסף; מהם קנה כלי אחר, והנשארים הביא לבית אביו.

[1]Arm, [2]irdenes Geräth, [3]bitter, [4]Treffen, [5]Silberstück.

6. איש [1]סכל אמר: מי [2]יובילני ארץ, אשר לא ימות בה איש! כי יגרתי מפני [3]חמת־מות. כל הוני ועשרי לא [4]יועילו ולא יושיעו, כל כבודי וגדלי אינם [5]שווים לי, [6]בהשבו. מחר אני מת! אם יודע לי אדמת חיים, אם בעמקים אם בהרים תהיה, לא איעף ולא איגע שמה אסע ושמה אשב, עד— תום חיי.

[1]Thor, [2]bringen, [3]Wuth, [4]nützen, [5]gelten, werth sein, [6]denken.

7. מורי־בית־הלמוד בעיר נ... הלכו בימי [1]האביב [2]לשוח בשדה עם תלמידיהם; ויפגשו [3]אווזים (ברבורים) קטנים מבקשים [4]טרפם אם אמותיהם. ויאמר מורה אחד בצחוק אל התלמידים: הלא שמעתם את אשר יאמינו בעם הארץ? בראות את [5]האפרוחים האלה פעם ראשונה בשנה, תעשו קשר בכנף [6]פתילכם, למען לא [7]תחלו בחלי [8]קדחת. ויען נער אחד: מורי! הלא למדנו בספר ישעיהו הנביא: „אל תאמרו קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר“!

[1]Frühling, [2]spazieren, [3]Gans, [4]Nahrung, [5]Küchlein, [6]Tuch, [7]erkranken, [8]Fieber.

8. בארץ בני קדם באו יום אחד שני אנשים למשפט. ויען האחד ויאמר: הושיעה אדוני השופט! עם האיש הזה אשר [1]רכבי זה עשר שנים, הייתי היום בדרך עזובה [2]מעובר ושב, וירד פתאום מעל המרכבה, ויקח [3]בחזקה את בגדי, את כספי וזהבי וכל אשר לי, וישב על מקומי בתוך המרכבה, ואותי הושיב על מושבו להוליך את הסוסים. ועתה אדוני השופט! השב לי את הוני, ויסר את [4]הנבל הזה על החמס אשר עשה, והמציאהו כגמול ידיו. — ויען השני: לא כן אדוני השופט! כזב בפיהו, שקר ענה, אני אדוניו והוא רכבי מיום ראותי אותו עד היום הזה. [5]ויתוכחו איש עם רעהו לפני השופט. ויחר אף השופט ויאמר: האם תחשבו כי [6]אבלה זמני בכם? זה אומר אני האדון והוא העבד, וזה אומר הוא העבד ואני האדון; אם לא תוכלון הגש [7]עצומותיכם, לכו לדרככם. וילכו שניהם לצאת מן השופט, הראשון אבל [8]ומר רוח; והאחר שמח וטוב לבב. אך כאשר חשבו לפתח דלת החדר, ויקרא השופט פתע פתאום: רכב, עוד דבר אחד! ויפן האיש אשר היה הרכב, הפנה את ראשו— וכרגע פניו [9]יחורו, כי בהפנותו נודע לשופט [10]מרמתו ורשעתו, ויותן במשמר, ויוסר במשפט, ולאדוניו הושב כספו וזהבו, מרכבתו וסוסיו.

[1]Kutscher, [2]Hin- und Herreisenden, [3]Gewalt, [4]Niederträchtigen, [5]streiten, [6]verderben verbringen, [7]Gründe, Beweise, [8]betrübt, [9]erblassen, [10]Betrug.

*) Siehe Anmerkung zum Zeitwort ירא.

9. החכם ר׳ משה בן מנחם (מענדעלזאָהן) זצ״ל נסע ממקום מושבו אל עיר גדולה. ויהי בעברו תוך שער העיר, ויגש אליו אחד מן [1]השוערים, וישאלהו בדברי רֹגז וקצף: איש יהודי, מה מלאכתך? ובאיזה [2]מסחר [3]תעסוק? — „במין סחורה אשר לא [4]הבינות ממנה דבר מעודך עד היום הזה״, השיב החכם. ומה שמה? שאל השוער. „החכמה״, היתה התשובה.

[1]Thorwächter, [2]Geschäft, [3]beschäftigen, [4]W. בין.

10. שני אנשים הלכו יחדיו בדרך, וירא אחד מהם מרחוק [1]צרור כסף על הארץ, וימהר וירץ לקחתו, ויקרא אל רעהו בשמחה גדולה: ראה נא את אשר מצאתי, צרור כסף ובו [2]על־המעט אלף כסף! ויען רעהו: האח! האח! אחי, אנשים [3]מצליחים אנחנו! דאגותינו ויגוננו [4]תמו וסרו ממנו, הנה עתה כסף הרבה בידינו! — „אנשים מצליחים אנחנו אמרת? הלא תאמר איש מצליח אתה? אנכי לבדי מצאתי את הכסף, והנה הוא גם לי לבדי״. — ולא תחלק את [5]המציאה עם רעך ההולך עמך בדרך? — „לא, לא אחלק, לך לדרכך בשלום״, השיב האיש, ויעזוב את רעהו, [6]בבהלו את [7]צעדיו. עוד הרחק לא הרחיק, והנה [8]שודדים לקראתו; ויחרד האיש חרדה גדולה, ויפן ערף וישב אל רעהו ויקרא: אהה אחי, בצרה גדולה אנחנו, הנה שודדי דרך לקראתנו והנם [9]בעקבותי. ויען השני: „בצרה גדולה אנחנו אמרת? הלא תאמר בצרה גדולה אנכי? הכסף אשר מצאת לא חלקת עמי, [10]והאסוי אשר [11]יקרך תחלק עמי? לך לדרכך״. ויפן וינס, והאחר נפל ביד השודדים.

[1]Bündel, Beutel, [2]wenigstens [3]glücklich, [4]W. תמם, [5]Fund, [6]beschleunigen, [7]Schritt [8]Räuber, [9]Ferse, Tritt, [10]Unfall, Unglück, [11]W. קרה treffen.

11. מונבז מלך אדיאבנה ממשפחת [1]החשמונאים, היה [2]נדיב וחונן דלים, ויתן להם בשנת רעב כל כספו וזהבו לקנות לחם לרעבון בתיהם ולהשיב נפשם. ויוכיחו אותו אחיו ואוהביו בדברים קשים ויאמרו: מה זאת עשית? אבותיך, המלכים אשר ישבו על כסא הממלכה לפניך, אצרו כסף וזהב לרוב, ואתה פורת הכל, והריקת בית אוצרותיך. ויען המלך לאמר: הנה עשרתי מאבותי; הם קבצו קניני הבל, ואני קניני הקיום; המה טמנו אוצרותיהם במקום אשר תגע בהם יד כל איש, ואני במקום אשר לא יפלו ביד אדם; אוצרות אבותי לא נשאו פרי, אבל אוצרותי לא [3]ימישו מעשות פרי; אבותי רכשו כסף וזהב, ואני רכשתי לבית ונפשות; אבותי הניחו [4]יתרם לאחרים, אבל הוני ורכושי יהיה תמיד לי; אבותי אספו לימי חלוף ואני לחיי עד.

[1]Hasmonäer, [2]freigebig, [3]aufhören, [4]Uiberfluß.

III. מְשָׁלִים.

החמור והסוס.

חמור וסוס הלכו יחדו בדרך עם אדונם, החמור [1]טעון עד כי חשב לנפל והסוס [2]חפשי מכל משא. [3]ויאנח החמור [4]מכבדות משאו ויאמר אל הסוס: רעי! קח נא קצה משאי והקל מעלי, כי כוחי עזבני, ולא אוכל עוד שאת את כל המשא הכבד הזה ולמה אמות נגדך? ויען הסוס: נרפה אתה, נרפה! על כן אתה אומר

הקל משאי. ועתהלך! שא! כחך גדול! ויתחנן החמור עוד: האינך תראה כי יסור כוחי ממני? לא אוכל עוד להגיע אל ראש ההר הזה; רחם נא עלי, והצילני ממות! — אך [5]להנם תחנוניו; הסוס הכביד את אזניו ולא [6]שת לבו [7]לפחדי־מות רעהו, אשר נפל ארצה — מת: — ויקח בעליו את כל המשא ואת עור החמור אשר הפשיט מעליו [8]ויעמס הכל על גו הסוס. והנה הוא הולך ויאנק: אוי לי כי [9]נואלתי, וכי הרעותי לנפשי! לו לקחתי [10]מקצת [11]המעמס, אז לא נשאתי עתה את כלו עם עור החמור אשר הסבתי את מותו.

[1]Beladen, [2]frei, [3]seufzen, [4]Schwere, [5]vergeblich, [6]wenden, [7]Todesangst, [8]aufladen, [9]thöricht sein, [10]Theil, [1] Last.

[1]החסידה.

חיל גדול [2]מבעלי כנפים [3]תקעו אהלם על שדה שעורים, ויאכלו וישבעו וישחיתו את היבול; שבלים מלאות היו [4]למרמס [5]בהתהוללם שמה [6]כאות נפשם. ויגד הדבר לבעל השדה וימהר הוא ובנו לקחת קשתותם, ויצאו שניהם השדה, וישבו [7]במארב, עדי אספו כלם; אז כוננו חצם על [8]יתר ויורו [9]פתאום על [10]מחבלי השדה; רבים חללים נפלו [11]וכמעט כלם מתים. [12]בבערם את הפגרים מן השדה, והנה חסידה אחת בתוכם; ויקרא הבן: אבי, אבי, ראה נא! גם את החסידה הזאת הרגנו! מה זאת עשינו! הלא נקיה היא מכל אשמה, וידה [13]חפה מכל פשע! הלא היא לא תשחית את פרי השדה; [14]וכי מעשיה טוב לנו. כי תנקה הקרים מרמש [15]ותולעים; [16]צר לי עליה מאד! ויען אביו ויאמר: גם נפשי עליה [17]תאבל, [18]אבל דמה בראשה! לא בנו האשמה! ידינו לא שפכו את דמה. מדוע [19]התרועעה את עדת מרעים, ובין קהל משחיתים תשכון? למד מזה בני: בארח רשעים אל תבוא, ואל [20]תאשר בדרך רעים.

[1]Storch, [2]Vogel, [3]aufschlagen, [4]Wurzel רמס, zertreten, [5]herum rasen, toben [6]Lust, [7]Hinterhalt, [8]Sehne, [9]plötzlich, [10]verderben, [11]bald, [12]wegräumen, [13]rein, [14]vielmehr, [15]Wurm, [16]leid, [17]trauern, [18]aber, [19]sich gesellen, [20]gehen, betreten.

[1]האור המתעה.

בחשכת ליל, ערפל כסה פני האדמה, הכוכבים [2]אספו נגהם, והירח לא [3]יהל אורו, והנה [4]הלך על פני השדה לא ידע אם [5]להימין או [6]להשמיל, [7]גדור דרכו בעדו; [8]בתעתו הנה והנה כשה אובד, והנה ממרחק נראה אור. מאד שמח לקראתו, ויאמר: האח! ראיתי אור! עתה אלכה לנגדו, ואת [9]מטרת חפצי אשיג! ויהי כאשר הלך הלך לדרכו לנוגה נגדו, והנה אהה, רגלי טבעו במצולת [10]רפש [11]וטיט. ויזעק מרה, [12]ויריב באור, אשר התעה אותו מדרך הישר, ויוליכהו ארחות [13]עקלקלות. ויען האור: לא עלי קללתך, כי אם עליך; הכי קראתיך ללכת אחרי? הלא מלבך עשית זאת! אתה, אתה היית [14]בעכריך. — יש דרך ישר לפני איש, ואחריתה דרכי מות.

[1]Irrlicht, [2]einziehen, [3]leuchten lassen (Wurz. הלל), [4]Wanderer, [5]sich zur Rechten oder [6]zur Linken wenden, [7]vermauern, umzäunen, [8]umherirren, [9]Ziel, [10]Koth, [11]Schlamm, [12]zanken (Wurz. ריב), [13]krumm, [14]betrüben.

האיל על [1]אפיקי מים.

על אפיקי מים [2]קרים נוזלים עמד איל [3]לרוות צמאו, וישמח בלבו, [4]בראותו [5]במראות המים תארו פנים לפנים. — [6]באשרי! מה [7]נעים גורלי, ונחלתי מה [8]שפרה עלי! הלא כענפי ארז [9]יסתעפון קרני, וראשי [10]קרן כשמש בגבורתו! מי כמוני בכל החיות? [11]יפיפיתי בכל שכני יער! אך כל זה איננו שוה לי, בראותי שוקי [12]הדלות; לולי רגלי הדקות, מי ידמה ומי [13]ישוה לי! — עוד זה מדבר, והנה קול [14]פחדים באזניו; קרני צידים ישמעון, וכלבים [15]נבחו [16]והמו לנגדו. [17]החיש נס להמלט על נפשו, [18]קפץ [19]ודלג על כר [20]נרחב, [21]ולחנם רדפוהו שונאיו; לא יוכלו השיגו, עד כי בא ביער [22]ונאחז בסבך בקרניו; — עתה סבבוהו הכלבים [23]עזי נפש, קרעו ולא דמו, עד אשר שפך לארץ חייו. — עוד נשמתו בו, והוא [24]מתאונן במר נפש על [25]אידו: אהה על שברי! איך [26]שגיתי! דמיתי אויבי לאוהבי, ואוהבי לאויבי; רגלי אשר [27]מאסתי בחיי, עמדו לי [28]במישור, [29]וכמעט הצילוני ממוקשי מות; אך קרני אשר בם [30]התפארתי, [31]הסבו [32]אובדי! — בו לדבר [33]יחבל לו.

[1]Bach, [2]frisch, [3]löschen (Wurz. רוה), [4]Wurzel ראה, [5]Spiegel, [6]Glück, [7]lieblich, [8]angenehm sein, [9]sich verzweigen, [10]strahlen, [11]am schönsten sein (Wurz. יפה), [12]mager, [13]gleichen, [14]Schrecken, [15]bellen, [16]toben, [17]eilends, [18]springen, [19]hüpfen, [20]geräumig [21]vergeblich, [22]sich verwickeln, [23]frech, [24]trauern, [25]Unglück, [26]irren, [27]verachten, [28]Ebene, [29]beinahe, [30]rühmen, [31]verursachen, [32]Untergang, [33]Verderben.

[1]תמימות השה.

ויהי היום ויצעק השה אל האלהים ויאמר: אנא, הושיעה אלהים! [2]הקל את עניי ועמלי, ראה נא כל היום לחוץ ילחצוני חיתו ארץ, ותקות שלום ומנוחה אבדה.

ויען אלהים את השה ויאמר: ידעתי, גם אנכי ידעתי כי חלש [3]ורפה בראתיך, אמנם שיי! דבר נא איכה אעשה להצילך מיד [4]עריץ? השני כפירים ודוב [5]שכול, אם [6]צפרנים נוגפות אתן לך? — [7]ויאנח השה ויאמר: אהה! מה ישעי באלה? למה אהיה אח לטורפי טרף?

ויוסף אלהים, ויאמר: התחפוץ [8]בחמת תנין? — וישב השה: אל נא אהיה [9]למפגיע ולצור מכשול לכל הקרב אלי. — ויאמר אלהים עוד: התאבה בקרנים? בם תנגח שונאיך. — גם בזה [10]תתעב נפשי, השיב השה; למה אדמה לשור נגח? — ויוסף אלהים ויאמר: איככה תמלט את נפשך מפח יוקשים, אם לא תגוף גם אתה כמוהם? ויען השה: אהה אלהים! אם בלתי זה תשועה אין, הנח לי! כי ירא אנכי, אם תתן לי כח לנגוף את אויבי, חיש מהרה תבוא [11]התשוקה לנגוף גם נפש נקיה; טוב לי כי אהיה נגוע ומכה [12]ואסבול מכאובים ופצעי רשע, אך אנכי אהיה נקי. — ויברך אלהים את השה, ויחדל מהתאונן.

[1]Frömmigkeit, Unschuld, [2]Wurzel קלל, [3]schwach, [4]Tyrann, Gewaltiger, [5]reißend [6]Nagel, Kralle, [7]seufzen, [8]Gift, [9]Anstoß, [10]Abscheu haben, [11]Begierde, [12]tragen.

[1]השושנה [2]והחוח.

שאול שאלה השושנה את החוח העומד [3]ממולה: הגידה נא לי, מדוע תדרוש ותבקש לאחוז בכנף שמלת כל איש עובר [4]אורח הקרוב אליך? מה [5]יסכון ומה יוסיף לך? מה יושיעך זה? — ויען החוח את השושנה ויאמר: [6]האמנם חפץ אחפוץ לקחת בגדו? הלא רק לקרוע אותה לקרעים, רק באלה חפצתי.

כן גם איש רשע, ישחית זר ורע,
לא למען [7]השיג טובה — אך להרע.

[1]Rose, [2]Dorn, [3]gegenüber, [4]Reisender, [5]nützen [6]glaubst du, [7]erreichen.

האריה והשועל.

האריה זקן ובא בימים, ויעזבהו כוחו וינס [1]ליחה, ולא יכול עוד ללכת לצוד ציד כבימי עלומיו, אשר מלא טרף [2]חוריו, [3]ומעוניתיו טרפה; וידל מאוד ומשמן בשרו [4]ירזה, ויהי כאשר חזק עליו הרעב, ויעש בערמה, ויבוא אל תוך המערה ויתחל. ויבואו חיתו יער לבקרו ולדרוש את שלומו, [5]ויחנקם [6]וישסעם אחד אחד ויאכלם; וישמח בלבו על חכמתו וערמתו, כי בהמה שמן חלקו ומאכלו בריאה. ויהי כאשר בא גם השועל לבקרו, וידע את [7]מרמת הארי, ויעמוד על פתח המערה, ויקרא: השלום לך אדוני? ויען הארי: רע לי מאד, כי [8]נחייתי ונחליתי ימים רבים; אך למה תעמוד בחוץ? למה לא תבוא אלי? הלא ידעת כי יקרת בעיני מאז. ויען השועל: כי ראיתי [9]עקבי חיות רבות, אשר באו אל המערה, ולא ראיתי עקב אחת אשר שבה. ויפן וילך לו.

[1]Lebensfaft, [2]Höhle, [3]Wohnung, [4]mager werden, [5]erwürgen, [6]zerreißen, [7]List, [8]matt sein, [9]Tritt.

הזאב הזקן.

אהה ה'! אתה רחום על כל מעשיך, לא תחפוץ במות הרשע, כי אם בשובו מדרכיו וחיה, רחם נא עלי! עוני גדול מנשוא, רבו פשעי, עצמו משערותי, וכבדו עלי כמשא [1]כביר, לא אוכל שאת. לדם נקי ארבתי, שיות [2]תמימות חפו מפשעים [3]נעדרו מכל כלי נגף לעמוד על נפשם, היו טרף לשני, בקר שללתי [4]עד, ועד ערב לא שבעתי בשר. הה! לבי [5]חם בקרבי, מה אמר לפניך שופט צדק! הכמעשי תשפטני, לא אוכל קום. אך מודה אני ועוזב: לא אוסיף עוד לחטוא, [6]ולמרות עיני כבודך. מות [7]יחטפני, שאול יבלעני, אם אארב עוד במסתרים לשפוך דם נקי, לטרוף שה תמים, וצאן [8]תועה; ברעב אמות [9]ואתעטף, רק בשר חי לא אגע! [10]פגול יהיה, לא [11]ירצה לפני; לכן אל רחום, [12]חוסה נא עלי, סלח ומחל פשעי! — כה זעק זאב זקן, אשר נפלו שניו, [13]ונתעו [14]מלתעותיו, בשפתי [15]חלקות ובלב [16]חנף. וישמע קול משיב מן השמים:

אל [17]תרמני רשע! אם הנחם [18]תנחם,
כי לא מנקיון לבב תעזוב פשע,
אך כעת אבדו ממך כלי רשע;
למועד ישובו, תנחם — מהנחם.

[1]Groß, viel, [2]rein, [3]entfernt sein oder bleiben, [4]Raub, [5]warm sein (חמם), [6]beleidigen, [7]erhaschen, [8]irren, [9]verschmachten, [10]Verwerfen, [11]Wohlgefallen finden, [12]schonen, [13]W. נתע ausreißen, [14]Gebiß, [15]glatt, [16]heuchlerisch, [17]W. רמה betrügen, [18]bereuen.

אבן טוב ועין [1]צפעוני.

איש מצא ספיר טוב ויקר [2]ויפתח עליו שמו בפתוחי חותם ויסבהו [3]משבצות זהב ויתנהו על לבו. והנה שמע קול מדבר מאחד העם: מה לך, כי יהיה זה [4]שעשועיך? הלא עין צפעוני הוא. וכשמוע זאת, מבלי שום לב ובלתי [5]עיון [6]ומחקר התרגז והתקצף, וישליכהו מעליו בחמת אפו, ויאמר: לך לבלתי ראותך עוד עד העולם. [7]וירמסהו ברגליו כחומר חוצות. — והנה איש עובר ויתבונן בו, והנה הוא ספיר יקר ונגה לו, ויקחהו, ויביאהו לבעליו, לאמר: מה לך רעי כי קצפת ותשליכהו? הביטה נא וראה, הנמצא כזה [8]בסגולת מלכים? הלא [9]פטדת כוש לא [10]תערכנו; והאיש אשר אמר כי עין צפעוני קנא אותך, לא ישרה נפשו בטוב לך, למען השחית הודו בעיניך. — והנה אז שם בעליו לבו, ויתבונן בו והנה [11]קרן עור פניו, ויאמר: ברוך אתה רעי, הנה [12]סכלתי, [13]ואשגה הרבה מאד. ויקח את הספיר וישקהו, וישיבהו אל מקומו. — לאיש הזה נמשל, מרחיק אוהב טהר לב מעליו, על כי [14]מלשני בסתר הוציאו [15]דבתם רעה עליו, אך מכיר [16]משגהו בשכל טוב, ובבוא מועד משיבהו בקרב לבו אל [17]כנו, כאשר היה שם בתחלה.

[1]Basilisk, [2]ausstechen, [3]Einfassung, [4]Liebling, [5]Nachdenken, [6]Untersuchung, [7]zertreten, [8]Auserlesenes, [9]Topas, [10]gleichkommen, [11]strahlen, [12]thöricht sein, [13]irren, [14]Verleumder, [15]üble Nachreden, [16]Irrthum, [17]Stelle.

האריה הזאב והשועל.

לביא מלך החיות, מושל בגבורתו ביער, בחר זאב ושועל לאנשי חברתו, ויאמר להם: שמעוני אחי ורעי! הלביאה אשר בחרתי לי, להיות עזר כנגדי, זה חדש ימים ילדה לי [1]גור־אריה; נלכה נא שלשתנו להביא צדה; וילכו שלשתם יחד. ויעבר מלכם לפניהם בראשם, והמה מסביב לו לטרף טרף. ויהי בהיותם בשדה, ויפגעו שור פר ועגל, [2]ויפגשום ויבקעו אותם. ויאמר הארי לשועל: תנה לאיש ואיש חלק. ויען השועל: [3]צעיר אנכי לימים; אמנם הזאב יתחשב בין חכמים מהכמים, ורוב שנים יודיעו חכמה, והיתה [4]מחלקתו שלמה. — ויאמר הארי לזאב [5]לברר את החלקים, וכאשר יצא מפיו, כן יקום. — ויען הזאב: השור לאדוני הלביא, והפר אל הלביאה רעותו להביא, והעגל ביני ובין השועל. — ויאמר הארי בעול [6]ובמעל, ברשע בזדון ובחרי אף: לא הזכרת חלק לבני בכורי! לכן [7]אאדיב את נפשך, הנה דמך בראשך. ויט עליו ויכהו, ויפילהו, ויפשיטהו מכף רגל ועד ראש. ויאמר אל השועל: על פיך יחלק השלל. ויען: אחלקה בצדק ובמישור; לאדוני המלך השור, והפר ללביאה, ולגור אריות אשר בו תגל יולדתו, חשבתי לתת את העגל. — ויאמר הארי: אין נבון וחכם כמוך בכל ממשלתי, מן היום הזה והלאה אשימך על משמרתי, כי בעיני מאד יקרת. ועתה ממי למדת לחלק שלל? ויען השועל: כי ראיתי המצנפת אשר על ראש הזאב בדם [8]מעפלת, אשר [9]נוקש באמרי פיהו, ולב [10]הותל הטהו, ויעשת מכוס חמת אדוני, על כן לא נתתי לחטא לשוני.

כי תלחום את מושל בין תבין את אשר לפניך,
ואם בעל נפש אתה תשים [11]שכין [12]בלעך.

[1]Junger Löwe, [2]anfallen, [3]jung, [4]Eintheilung, [5]auswählen, [6]Treulosigkeit, [7]betrüben, [8]bedeckt, [9]W. יקש fangen, [10]bethört, [11]Messer, [12]Hals.

הזאב והחסידה.

הזאב טרף טרף ויבלע שללו בתאות נפשו — כי רעב ללחם זה יומים — והנה עצם [1]מעוכה בגרונו ולא יכלה לבלע או להקיאה מפיו. [2]כאבו הלך וגדל, ויהי לו לנגף [3]ולצור־מכשול עת אכלו. ויאמר בלבו: הנה אודיע האסון אשר [4]קרני לכל חיתו יער ולעוף השמים, ומי אשר יבוא לעזרני ולהוציא מפי את העצם אשר יכאיבני כאב [5]בלי חשוך אותו אבטיח לתת לו [6]מנה אחת אפים ומשכרתו תהיה שלמה מאתי. ויהי כהעבירו את קולו ביער, ותמהר החסידה לבוא לתשועתו, ולא אחרה להוציא את העצם מגרונו. והזאב נרפא ושב [7]ורוח לו. ויהי אחרי כלות מעשה ותשאל החסידה את שכרה, אשר הבטיח הזאב לתת לכל אשר ירפאנו [8]ממרוהו. ויחר אף הזאב [9]ויגער בה, ויאמר: לך לדרכך ואל [10]תפצי פה [11]לצפצף! את ראשך הוצאת מבין שני הזאב, ועוד [12]העזות פניך לשאול משכרת? הסכלת דבר! לך, ותפאר חסדי וטובי כי נתתי לך את חייך לשלל.

[1]Stecken, [2]Schmerz, [3]Anstoß, [4]treffen, [5]aufhören, [6]Geschenk, [7]leichter werden, [8]Schmerz, [9]hart anfahren, [10]öffnen, [11]zirpen, zwitschern, lispeln, [12]erfrechen (עזז).

הארז והסנה.

הארז אשר בלבנון התפאר ברוב גדלו [1]ויתגאה [2]בסרעפותיו [3]ובפארותיו, בגבהו וברוב [4]דליותיו, כי הוא אחד ואין שני ביפיו ולא קם כמיהו בין עצי היער וארזים לא [5]עממוהו. ויבט סביביו במחנה ויהא מרחוק את הסנה עומד. ויען ויאמר: מה לך פה ומי לך פה כי באת [6]להסתפח בגבולי ולשכון במשכני? ואיך לא יראת להתקרב אלי? הלא אני אני הוא ומי כמוני, לכן [7]יאתה לי המלוכה לעשות פרי שרש וענף, ובין דליותי ישכנו כל בעלי כנף, בי ישימו מרום קנם; ואתה הלא קטנה ממני קטנת. הלא [8]קטני [9]עבה ממתנך; ועל מי נטשת אתה [10]הרוליך [11]וקמשוניך? הלא אינך רק נטע אורן, ממני יעשו [12]תורן העומד לנס עמים, ושרשך שורש [13]רתמים.

ויען הסנה ויאמר: [14]נוקשת ונלכדת באמרי פיך, כי להתגאות ביפיך כל [15]מגמתך, וזכור נא כי ממקומך יבלעוך, ותחתך שדה יחרש, כי [16]ישרשוך מארץ החיים עד היסוד בך, ופארותיך אשר רעננים [17]ורטובים המה לפני שמש — יכרתו בבוא היום לקרשים ובריחים ואתבונן על מקומך ואינך; אמנם עלינו לא יעלה הכורת, כי עצי לא [18]יצלח למלאכה. הודך למשחית יהפך עליך; לכרות עצך לנפיל [19]עליך ולבוז חילך, [20]יזום כל עובר ושב, כעת אהי שוקט ובוטח [21]ושאנן מפחד רעה.

לא כל גבוה יעמוד [22]עד בלי ירח,
לא כל שפל עד עולם [23]ישתוחח;
יבוא יום או גם נשא ישפל,
ונהלת ענוים לברכה תכפל!

[1]Sich stolz erheben, [2]Ast, [3]Zweig, [4]Reis, [5]verdunkeln, [6]sich niederlassen, [7]gebühren [8]kleiner Finger, [9]dick sein (עבה), [10]Dornen, [11]Disteln, [12]Mastbaum, [13]Ginster (ein niedriges Gesträuch), [14]gefangen sein, [15]Streben, [16]entwurzeln, [17]saftvoll, [18]tauglich sein, [19]Blatt עלה, [20]W. זמם, [21]furchtlos, [22]auf ewig, [23]W. שחח.

השממית[1] והדבורה.

שממית ראתה דבורה מעופפת הנה והנה, ותפתח פיה ותאמר: למי אתה עמלה כל היום? ובשלמי כל היגיעה הזאת? ותען הדבורה: למען [2]הטריפני לחם חקי.

השממית: ואיה איפה תמצא טרף לכלכך?

הדבורה: בפרחי האחו, [3]בציצים אשר יפרחו לאלפים בגנים ושדות [4]ובנוה דשא.

השממית: אצחק עליך ועל [5]סכלותך. היך! בהיות לך בלי נגף [6]להכות היצורים הגדולים בתבל [7]ולמוץ מדמם כדי שבעך, תבקש לחמך [8]בזעת אפיך ובעמל בלי קץ? מי יתנני תחתך! מי יתנני [9]אמיץ־כח כמוך! מי יתן ויכלתי שאת [10]אבר לעוף ביער ובשדה כמוך? ראה, אין לי [11]קוץ [12]מכאיב כאשר לך, לא אעלה אבר כמוך, ובכל זאת אמצא טרפי ולחמי [13]בנקל בלי עמל ובלי יגיעה; אשב פה שלמה ושוקטת [14]במטוי [15]רשת זו טמנתי לארב שם עלי...

הדבורה: דום ואל אשמע עוד דברי שפתי [16]חלקותיך, אורב לדם! רק איש דמים כמוך [17]יזום לקחת לו [18]מחיתו בחזקה ובעצם ידו ולבלע צדיק ממנו. הנה אמת כי אבקש ואקבץ כל היום דבשי אשר לא אכל ממנו כי אם מעט, ויתרו לבני אדם; אבל [19]עקב זאת אמצא חן בעיני אלהים ואנשים, אברך על כל טוב אשר אתן לראש כל יצירי תבל. בני האדם יאהבוני, חסדם לא יסור ממני, וידרשו שלומי וטובתי. אולם אם עיניהם לנכחך יביטו, ויראו אותך למרחוק, [20]בחלה נפשם בך, היש [21]ינתקו מטוה רשתך, אשר בו תארב לנפשות נקיים מאון וחפות מפשע.

[1]Spinne, [2]finden, verschaffen, [3]Blume, [4]Aue, [5]Thorheit, [6]verwunden, [7]saugen, [8]Schweiß, [9]gewaltig, [10]Schwinge, Flügel, [11]Stachel, [12]schmerzen, [13]leicht, [14]Gespinnst, [15]Netz, [16]glatt, [17]lauern (זמם), [18]Nahrung, [19]dafür, [20]Abscheu haben, [21]zerreißen.

השועל והעורב.

עורב ישב בין ענפי עץ, ובפיו נתח בשר צלי; ויראהו השועל אשר עמד תחת העץ, [1]ויתאו תאוה לאכול הבשר, ויעש בערמה, ויען: צפור יפהפיה! הן, בכל בעלי כנף אין כמוך בהוד תאר ובהדרת פניך! מי [2]יערך אליך בבני [3]רשף? כנפיך [4]נחפו בכסף [5]מזקק שבעתים, [6]ואברתיך יזהירו כמראה הקשת בענן; ועתה אחלי! השמיעיני נא גם את קולך, כי ידעתי קולך [7]ערב כאשר מראך [8]נאוה.

ויט העורב [9]הפתי את אזניו לחלקלקות השועל, — כי לא ידע כי רק צחק יצחק בו — וירם קולו [10]מר צורח; אולם בפתחו את פיו, ויפול הבשר ארצה, והשועל קם מהרה [11]לחטוף אותו ויבלעהו, ויקרא [12]בלעגי מעוג אל העורב: „סלח נא אם הללתיך במתנות שקר; כי גם באמרי חלקות שמרתי פי ולשוני מלפאר שכלך ובינתך“. — ויכלם העורב [13]ויחפר, ויגביה עוף על פני השמים, אולם עוד מרחוק [14]תצילינה אזניו מקול צחוק השועל.

[1]Gelüsten, [2]gleichen, [3]Luft, [4]überziehen, [5]läutern, [6]Fittig, [7]angenehm, [8]lieblich, [9]einfältig, [10]krächzend, [11]erhaschen, [12]höhnisches Gespött, [13]erröthen, [14]gellen צלל.

האריה והעכבר.

כחום היום כרע [1]רבץ אריה בצל ארזים [2]וינפש, לבל [3]יכהו [4]שרב ושמש [5]בחומו. והנה עדת עכברים [6]הקיפוהו יצוא ושוב הנה והנה [7]וישתעשעו יחד. [8]ויפריעוהו משנתו אשר ערבה עליו. ויקם האריה מרבצו וישלח את רגלו מסביב [9]ויחטוף אחד מן העכברים. ויצעק העכבר ויתחנן לפניו על נפשו, ויצטדק כי לא מרוע לב ולא [10]בצדיה העירהו משנתו, וישם נוכח פניו כי לא לכבוד יהיה לו אם יקצוף [11]ויחרה אפו על [12]נבזה ונמאס, קטון ובזוי מאד כמוהו.

וישמע האריה את דברי העכבר ולבבו יבין כי אמת נכון הדבר כי לא יתכבד ולא יהולל בחרות אפו על אחד העכברים, [13]וירף ממנו וישלחהו [14]חפשי מעמו ללכת אל דרכו באשר ימצא. כי לא בזאת יכובד גבור חיל, אם חלש [15]ורפה כח יתן בידו, לערוך עמו מלחמה כמשפט עורכי [16]מערכה למלחמה.

ויהי היום, וילך האריה ביער [17]לתומו, ויפול ברשת אשר פרש גבור ציד לרגליו. וירם את קולו וישאג, אמנם ללא־עזר [18]וללא־הועיל, כי לא [19]עצר כח להוציא מצרה נפשו ורגלו [20]מפח טמנו לו, [21]וכאשר [22]התמרמר [23]בשצף קצף כ יוסיף עצב, וכן ירבה ללכוד נפשו [24]במכמורת [25]במצור [26]ובמצוק. וישמע העכבר את קול שאגת האריה ויכירהו, כי רגליו [27]לנחשתים הונשו, ויזכור את כל הטובה אשר עשה לו האריה כי נתן לו את נפשו לשלל, ולא השיב לו אז כגמול ידיו. וימהר העכבר לשלם טובה למיטיבו, [28]וינתק בשיניו [29]החדות את החבלים ואת [30]היתרים אשר אחזו [31]מלכדתו עלי נתיב, ויוציא את האריה משחת זו טמנו לו, ותנצל נפשו.

[1]Lagern, [2]sich erholen, [3]W. נכה, [4]Gluth, [5]Hitze, [6]umringen, [7]sich unterhalten, spielen; [8]stören, [9]erhaschen, [10]Absicht, [11]entbrennen, [12]geringes, verachtetes (Geschöpf), [13]W רפה, [14]frei, [15]kraftlos, [16]Schlachtordnung, [17]Gradheit, ohne Absicht, [18]nutzlos, vergeblich, [19]behalten, [20]Schlinge, [21]jemehr, [22]sich erbittern, toben, [23]Zornesfluth, [24]Netz, [25]Noth, [26]Bedrängniß, [27]Fesseln, [28]zerreissen, [29]scharf, [30]Strick, [31]Falle.

הזאב הבא בימים.

שבעה משלים.

א

הזאב רע [1]מעללים בא בימים, [2]ויערים בלבו לאמר: אכרות ברית עם רועי הצאן ושלום יהיה לנו. ויקם וילך אל הרועה הראשון, אשר עדרי צאנו רועים [3]בכר [4]נרחב קרוב [5]לנוה רבצו.

ויען ויאמר: רועה צאן! אתה לשופך דמים נתתני, ואני [6]חף מפשע. הן אקחה לי שה מעדר אם רעב אנכי; כי [7]עוכר [8]שאר רעבון נפש. אולם היה משען לי לבל ארעב עוד, השביעני נא, וכאנשים אחים יהי שבתנו גם יחד, אין [9]פרץ ואין [10]צוחה. כי באמת טוב לב אני ואוהב שלום, עת [11]שבעה לה נפשי.

עת שבעה נפשך; אולי כן הוא — כן ענהו הרועה — אולם למתי ידעת שבעה? אתה [12]והכילי לא תשבעו לנצח. לך לדרכך.

[1]Handlung, [2]eine List ersinnen, [3]Trift, [4]weit, geräumig, [5]Wohnung, [6]rein sein, Wurz. חפף, [7]verderben, [8]sein eigenes Fleisch, [9]Einbruch, [10]Geschrei, Klage, [11]Sättigung, [12]Geizhals.

ב

וילך הזאב נכלם אל הרועה השני, מאת פני הרועה הראשון.

ויאמר אליו: הלא ידעת רועה! כי יש [1]לאל ידי לטרוף כמה שיות מעדרך מדי שנה בשנה. אך אם אתה לו שמעני, לתת לי ברצונך בכל שנה שש שיות מן הצאן? בזאת תכפר פני. אז תוכל לתת [2]שנת לעיניך, וכלבי צאנך תוכל לשלוח מעל פניך באין פחד.

שש שיות, — ענהו הרועה — הנה הנם עדר לבדנה! ויען הזאב ויאמר: אחרי מצאת חן בעיני, אקח חמש צאן מידיך.

ויאמר הרועה: אך [3]התל תהתל בי. איך אתן לך חמש צאן, אשר [4]מכסת מספרים כמעט אקריב קרבן עולה לה׳ מימים ימימה. — „אולי [5]תאות לתת לי ארבע צאן?“ — [6]נאום הזאב. — ויאמר הרועה: לא!

„ויהי נא שלש — שתים“!

אין גם אחד! — אלה דברי הרועה האחרונים — כי איככה [7]אסכיל עשה, לתת מס לאויבי חנם, אם בשום עיני על דרכיהם אוכל להנצל ולהשתמר [8]מארבות ידם?

[1]Macht, [2]Schlaf, [3]spotten, [4]Zahl, [5]einwilligen, [6]Ausspruch, [7]thöricht handeln, [8]Nachstellungen.

ג

[1]החוט המשלש לא במהרה ינתק! כן חשב הזאב בלבבו, וישם פניו אל הרועה השלישי.

ויאמר אליו: צר לי מאד כי היה שמי לחרפה ביניכם רועי מקנה, לתת אותי [2]לאכזר וקשה לב כהיום הזה. אודיעך עתה כי האשימוני על חנם, על לא עול עשיתי. תנה נא לי שה אחת מן הצאן בכל שנה ושנה, אז עדרי צאנך בשלום ירעו על משכנות הרועים שם [3]בסבכי היער, מקום רק אנכי לבדי [4]מפיץ עברה שמה. — שה אחת! הלא דבר קטן הוא! ראה נא ידידי גם ראה, כי רק את הטוב והישר אנכי דורש. — למה זה תצחק רועה!

ויען הרועה, אין דבר! אמנם הגידה לי: כמה ימי שני חייך, ידידי!

ויקצף הזאב ויאמר: מה לך ולימי חיי? עוד לא סר כחי, עוד לא חליתי, עוד יש לאל ידי לטרוף מחמדי צאנך.

ויען הרועה ויאמר: אל נא תקצוף, זקן ושבע ימים! צר לי, כי [5]בוששת לבוא אלי אחרי שנים רבות, בזאת העצה היעוצה ממך. עור שניך בעוכריך, ויענה [6]כחשך בפניך. הנה באת הלום אלי כאיש טהר לב ושפל רוח; אך למען מצוא טרף לביתך [7]בשובה [8]ונחת ובאין [9]מפגיע.

[1]Faden, [2]Grausamer, [3]Gebüsch, [4]zerstreuen, verbreiten, W. פוץ, [5]säumen, [6]Trug [7]Ruhe, [8]Stille, [9]Anstoß.

ד

היטיב חרה לזאב, אולם משל ברוחו וישם פעמיו אל הרועה הרביעי. בעת ההיא מת לו הכלב השומר עדרי צאנו, [1]ועל המקרה הזה שם הזאב [2]שברו ותוחלתו.

ויאמר הזאב אל הרועה: [3]מְדָנִים בין אחים הפרידו, ועם רֵעַי ביער [4]אתקוטט, עד עולם לא ישלימו עמי. ואתה ידעת, כי במאד מאד נפל פחדם עליך. אולם אם תעמידני על משמרת הכלב המת [5]בעֶשְׁתְּרוֹת צאנך, אז באמונה [6]אֲשָׁרְתֶךָ, [7]וכבָבַת עין אשמור העדרים, לבל [8]תְּאֻנֶּה אליהם רעה מחמס אַחַי ביער.

ויען הרועה: הנה [9]מְגַמַּת פניך להיות להם לְמַחסה [10]ולמסתור נגד אחיך ביער?

„חַי אָני, כן הוא! רק זאת מְגַמַּת פני", נאום הזאב.

טוב מאד! — ענהו הרועה — אולם אם אקחך [11]ואאספך אל עדרי צאני, הגידה לי, מי יהי אז מחסה לצאני נגדך? מי זה האיש יאסף גנב אל ביתו, למען היות בטוח נגד גנבים [12]ושודדי לילה מחוץ לבית, עליו ישאו בני אדם משל — —

הנה אשמע דבריך כמורה מוסר ומוכיח! חיה בנעימים!"

[1]Wegen, [2]Hoffnung, [3]Streitigkeit, [4]hadern, zanken, [5]Heerde, [6]dienen, [7]Augapfel, [8]zufügen, [9]Streben, [10]Zuflucht, [11]aufnehmen, [12]Räuber.

ה

הה, כי זקנתי [1]ושַׂבתי — [2]חָרק הזאב בשניו. — אולם לַשָּׁוא אזעק, לא אוכל ללכת נגד החיים. — ויפן וילך אל הרועה החמישי ויאמר לו: הֲתכירני רועה בצאן?

והרועה השיב אמריו לו: את אחיך כמוך בדמותך וצַלמך אכיר ואדע מאד.

ויאמר הזאב: את אחי כמוני? נפלאתי [3]והשתוממתי על דבריך אלה. בין זאבי ערב אין גם אחד מאלף אשר ידמה וישוה לי, ואנכי נחשב אני להיות אחד ממיודעיך וְחָבֵר לכל רועי צאן.

וישאלהו הרועה: ובמה איפה נבדלת מכל אחיך?

לא אַקשה לבי — נאום הזאב — לטרוף שה מן העדר ולאכול את בשרו ואם חיי [4]תְּלֻאִים לי מִנגד. הלא אתהלל ואתפאר בכמו אלה? האין זאת? לכן [5]הֵרצה נא לתת לי [6]רשיון לבוא כפעם בפעם לראות את שלומך ואת שלום הצאן למען דעת — — —

ולא נתן הרועה את הזאב לכַלות את דבריו, ויאמר לו: גם את המֵתה, גם את [7]הנחלות, גם את הבריאה לא תאכל אם תחפוץ קִרבתי. זאב טורף אשר את המֵתה יאכל, עד מהרה החולה למתה תֵחשב לו, עֵת רְעֵבָה וריקה נפשו, והבריאה לחולה תהיה לו; לכן אל תבוא עמי בברית אהבה, ולך לדרכך.

[1]Grau sein, [2]knirschen, [3]erstaunt sein, [4]hangen, תלה (in Gefahr sein), [5]einwilligen, [6]Erlaubniß, [7]krank.

ו

הנה עתה אתאמץ בכל מאדי ואתחזק למען השלם חפצי. כן חשב הזאב מחשבות, וילך ויבוא אל הרועה הששי.

ויאמר אליו: רועה. הכי ימצא [1]אַדרתי אדרת שער חן בעיניך?

אדרתך? הראהו נא לי — אדרת אחת טובה היא; כלבי הצאן עוד לא קְרָעוהו ולא [2]מרטו עוד עורך.

ויאמר הזאב: עתה שמע בקולי, איעצך ויהי אלהים עמך. הן אני זקנתי ושבתי, קרוב יום מותי. לכן [3]הַטריפני נא לחם חקי עד אגוַע, ואני אתן לך את אדרתי לירושת עולם.

הקולך זה, רב [4]מעשקות! — ענהו הרועה — באת אלי במרמה כאיש כילַי, [5]איש־תככים. לא כן אנכי עמדי! אין האדרת שוָה [6]בנֶזק [7]המחיר אשר יושַת עליה שבעתים כעֶרכה. אולם אם באמת ובתמים יש את נפשך לתת לי מתנה, תנה לי כיום את אדרת עורך, אל תְאחר המועד אשר יָעַדְתָ. כאלה דבר הרועה ויאחז מקל יד בכפו, והזאב ברח וימלט אל נפשו.

[1]Mantel, Fell, [2]raufen, ausraufen, [3]essen lassen, [4]Bedrückung, [5]Arglistiger, [6]Schaden, [7]Preis.

ז

ויזעק הזאב זעקה גדולה ומרה, וחמתו בערה בו. ויאמר: הוי [1]אכזרי לבב! עתה אקום, עתה ארומם, עתה אנָשא, תמות נפשי עם צוררי נפשי, ואל אמות ברעב לעיניהם; כי אך באלה יחפצון.

וירץ הזאב וימהר לבוא בחמתו אל משכנות הרועים ואל אהליהם, שם את טפם [2]רמס וטרף ואין מציל; אחרי כן רדפו אחריו הרועים השיגוהו בין [3]המצרים ויכוהו מכה רבה וימות.

אז יענה [4]אביר הרועים איש תבונה ויאמר: אמנם [5]הִסכלנו עשו להָעיר חמת הטורף הזה עד למַרבה, ונסגור בעדו הדלת, לבלתי שוב עוד מדרכו וחיה; [6]אף כי רק במצור ובמצוק — מרוב [7]המבוכה כי [8]הציקתהו — שב מדרכי רעתו.

מה"ל.

[1]Grausam, [2]zertreten, [3]Grenzen, Marken, [4]Vornehmster, [5]thöricht handeln, [6]obwohl, [7]Verwirrung, Bestürzung. [8]drängen, plagen.

תרנגול ואבן יקרה.

כסיל את עיניו מחכמה יגרע,
מואס בטוב ובוחר ברע.

התרנגול על [1]אשפה עלה, [2]יהדומן באשפתות פַּור וגלה, למצוא תולעים למאכלו; משם חפר אֹכל לרגלו, וימצא [3]יָשפֵה אבן טובה, [4]ולנַקר עוד באשפה לא אבה. ויאמר חָשבתי למצוא יתרון טוב בעמלי, תולע או זבוב אשר ייטב לי, ועתה ישפה הנה מצאתיך, מה יתרון לי באשר ראיתיך? אמנם את נחמֶדת למראהָ, ואם ימצאך עשיר יתגאה, ותהי בידו [5]נקפֶצת, ובזהב טוב [6]משובצת, ותאיר על אורֶך שבעתים; אך עתה בין רגלים תהי דְרוכה ורמוסה, כי נפשי עליך לא [7]חָסה, באשר לא אמצא בך חפצי, טוב לי תולע שלם או חצי, להָשיב נפשי הרעֵבה, ממציאת אבן טובה.

[1]Misthaufen, [2]Koth, [3]ein Edelstein, [4]kratzen, [5]verschließen, einschließen, [6]einfassen, [7]mit Schonung oder mit Liebe blicken.

צפרדע [1]מתנפחת.

צפרדע רָבצה על שפת היאור,
ותִשא עיניה ותֵרא את השור
עומד באחו רועֶה לתֻמתו;
ותקַנא אותו על גובַה [2]קומתו.
ותאמר: מי יתנני גדול כמוהו!
מי יודע אוכל לו אם אנסֵהו.
ותחל לְפַחַת את עור בשרה;
ותאמר לרעותה: הבט ותני [3]בשורה,
אם עלתה בידי תאותי.
ותען: „לא כן אחותי!“
ותוסף לפחת ותאמר הכזה?
„לא!“ — „אֲבל עתה?“ — „מה זה
נגד קומתו?“ השיבה לה רעותה.
ויחר אפה, ותעל קִנאתה
ותִרעש ותִרגז ובכל כחה מתאמצת
הלכה הלוך ונפוח, והיא [4]מפורצת.

* * *

רבו המתפרצים על מעמדם,
לעשות שם באין לאל ידם;
וכי אבדה תקותֵמו,
על אחיהם [5]יטילו שנאה.
רק רע יכינו למו
כי [6]פותה תמית קנאה.
י—ל.

[1]Aufblähen, [2]Statur, [3]Nachricht, [4]platzen, [5]werfen, [6]Einfältiger, Unwissender.

האשה והדבורה.

בעד [1]האשנב אשה נשקפת,
ותרא דבורה קטנה מעופפת
על כל עָלה [2]וטַרפי הַצמחים,
לינוק הדבש ומְתק מהפרחים.
ותאמר האשה אל הדבורה:

שמעני נא אלי [3]נמהרה!
איך לכל פִרחי הגן [4]תשוקקי,
ומכלם הדבש [5]תָמצי ותינָקי?
אולי [6]פֹרים בין הגפן והתאנה
שרשי [7]פַקועות, [8]ראש [9]ולַענה.
הלא מות בקרבם? לכן תגידי
האם ממות לא תפחדי?

ותען הדבורה: בי הגבירה!
כמוך כמוני ממות אירא
אך דעי! רק המתק ינַקתי,
[10]והארס והמר בתוכם הנחתי.

* * *

החכמים בעיניהם, בהבליהם כִעֲסוני,
ותחת רָדפי החכמה הרדיפוני,
לאמר: מְלַחמה אל תאכל ותִטעם,
כי מרה תמצא בה אחר הנֹעם;
גם [10]חֲמת תנינים וראש [11]פתנים ייִנה,
כל שומר נפשו ירחק ממנה!
השיבותים: שמעו נא [12]המורים!
אני אעשה כאשר תעשינה הדבורים.

[1]Gitter, Fenster, [2]grünes Blatt, [3]unbesonnen, [4]laufen, eilen, [5]schlürfen, [6]hervorbringen, hervortreiben, [7]Giftschwamm, [8]Giftkraut, [9]Wermut, [10]Gift, [11]Drache, [12]Sittenrichter.

הזאב [1]המתקדש.

מלאו ימי הזאב לשכב עם אבותיו,
וישם אל לבו לבחון ולשפוט מעללותיו;
ויאמר: הן אמנם חוטא אני,
אבל יש הרבו לפשוע ממני.

ידעתי כי חטאתי, [2]עויתי ופשעתי,
ואולם גם עשות טובה וחסד [3]אויתי,
יום פגשתי שה אובד מעדר,
תועה בשדה באין עזר;
היה לאל ידי לטרפו ולבלעהו,
ולא שלחתי בו יד, ובשלום שלחתיהו.

גם בעת הזאת כבש הלך. [4]וגעה לנגדי,
יצא [5]לחרפני, וקללה [6]נמרצת קללני,
לא [7]חרץ כלב לשונו, ופחד רועים לא היה לי,
והייתי כחרש, לא אשמע, ולא פתחתי פי.
ויען אותו השועל העומד עליו,
להכינו ביום מותו ויאמר אליו:

גם אני זוכר, את אשר ספרת,
ואוכל להעיד בך את אשר דברת;
זה היה בעת בלעת עצם בגרונך,
ותחמול [8]החסידה עליך להוציא [9]בלעך.

[1]Der Scheinheilige, [2]sich vergehen, [3]begehren, wollen, [4]blöcken, [5]lästern, [6]scharf, [7]regen, [8]Storch, [9]das Verschluckte.

IV. [1]מכתבים.

1. מכתב אב לבנו.

לבני אהוב לבי!

זה ימים עזבת את ביתי, ללכת אל עיר מלאה חכמים [2]וסופרים, למען מצוא חפצך, לרוות [3]צמאונך לחכמה ודעת. דע בני היקר, כי [4]אמנם [5]קשה בעיני מאד לשלחך ממני; כי אהבת נפש אהבתיך, [6]וחברתך [7]נעמה לי מאד; שבתך בתוך ביתי היה לי [8]לשעשועים, והתהלכך עמי [9]לעונג; ועתה הן אני נשארתי לבדי, לשמך ולזכרך תאות נפשי. אכן בכל זאת [10]גזרתי אמר: תצא מביתי, לבוא אל המטרה, אשר [11]הכינותי לך. כי הנה ידעתיך [12]מנער, ראיתי בך אותות, אשר תתננה [13]עדיהן, כי [14]נכון אתה ללמוד תורה וחכמה, ואם [15]תשקוד על דלתותיהן יום יום, תהיה לבן חיל, המשמח אלהים ואנשים. על כן אמרתי לך: לך אל המקום, אשר נטעה שם החכמה אהל [16]אפדנה, וקדש עתותיך לתורה [17]ולמדעים. ואם תשים אותן כחותם על לבך וכל [18]מעינך בהנה, אז תצליח ואז תשכיל. [19]אכן יראת ה׳ תהיה אוצרך הטוב; כי היא ראשית ותכלית כל חכמה ומדע, עמה עוז [20]ותושיה, עמה [21]חסן ישועות, [22]וזולתה אין יקר ואין [23]סגולה, [24]ובלעדיה אין אשר לאדם. בחר לך רעים נאמנים, אשר ילכו הדרך הטוב, וכל [25]חשקם להשיג מטרת האמת; והרחק מבני נעורים, אשר [26]יבלו ימיהם בהבל, ושנותיהם [27]ברעיון־רוח. ילכו, באשר ילכו! לא יבואו אל [28]מחוז חפצם, ולא ישיגו ארחות חיים; ירדפו אחרי [29]תענוגות, ולא ישיגו אחת מהנה; ואשר ימצאו, לא יקרא באמת עונג. ואתה בני [30]מנע רגליך מנתיבותם.

שמע לקול מוריך, שים לבך לדעתם, ואזניך תהיינה [31]קשובות לכל אשר יאמרו לך; ואת כל אשר יורוך, [32]חרות על לוח לבך, במכתב בל ימה [33]לנצח.

זכר ואל תשכח, כי בן [34]יקיר לי אתה, בחירי, [35]רצתה נפשי בך. ממך [36]אקוה, כי תהיה איש יקר, תמצא חן בעיני אלהים ואדם. אם תלך בדרך הטוב, [37]אז גם לי גם לך טוב יהיה; תשמח אותי, ולך תהיה צדקה לפני ה׳. — ה׳ יברך צאתך מביתי, ובואך אלי; הוא יברך אותך מעתה ועד עולם.

[1]Schreiben, Brief, [2]Gelehrter, [3]Durst, [4]in Wahrheit, [5]hart, schwer sein, [6]Gesellschaft, [7]angenehm sein, [8]Vergnügen, [9]Lust, [10]beschließen, [11]Wurz. כון, [12]Jugend, [13]Zeugniß, [14]geeignet, [15]wachen, [16]Palast, [17]Wissenschaft, [18]Nachdenken, [19]aber, [20]Weisheit, [21]Fülle, [22]ohne, [23]Ansehen, [24]ohne, [25]Lust, [26]vergehen lassen, hin= (Wurz. בלה), [27]leerer Tand, [28]Ziel, [29]Vergnügen, [30]zurückhalten, [31]aufmerksam, [32]eingraben, [33]ewig, [34]theuer, [35]Wohlgefallen finden, [36]hoffen, [37]dann.

2. תשובת הבן.

אבי הנכבד והנאהב!

עוד [1]נעצב לבי בקרבי, עוד דמעתי על [2]לחיי על עזבי בית [3]הורי, והנה מכתבך לנגד עיני, [4]ותחי רוחי! מכתב מלא חכמה דעת מוסר; לא [5]יסלה [6]בכתם אופיר; אמריו אמרי [7]נעם, יזלו ממקור לב, ממעין נכבד, נובע חכמה ויראת ה׳; [8]יקרים המה [9]מפנינים, טוב פרים [10]מחרוץ [10]ומפז. [11]אענדם עטרות לראשי, אחרתם על לוח לבי, ויהיו לנגדי תמיד, בל יסורו ממני נצח. — ואם [12]ממשחר [13]ילדותי אכלתי מטובת הורי, וממקור אהבתם [14]רויתי יום יום, הן [15]טחו עיני מראות חסדם [16]ואמתם על נכון; קצרה דעתי מהבין צדקת אבותי ואהבתם הנאמנה. [17]אכן כעת [18]נפקחו עיני, וראיתין [19]בכלילת יפין, בהודן והדרן! במכתבך, אבי, הראתני איך נקשרה נפש אב בבנו, ואיך [20]יאשר אב נאמן באשר צאצאיו — מכל אמר ואמר אך אהבה [21]נוצצה! — [22]לכן אבי, הנני לדבריך! הנני לעשות ככל אשר צויתני; [23]פקודיך אשמר, [24]אצרם [25]כבבת עיני, בל אטה ימין ושמאל: לתורה אקרא [26]רעיתי [27]תמתי! ולהכמה אחותי את. בשתים אתחתן, [28]אחזתין ולא [29]ארפין, ערי אבוא היכלן. בכל [30]מצעדי יראת ה׳ [31]תלוני; היא תכונן מעגלי, היא [32]תנהלני על מי מנוחות; היא [33]תנחמני ביגוני, והיא תרים שמחתי, בנפל גורלי בנעימים. — רעים נאמנים אבחר, ונתיבות פתאים [34]אתעב; בכל [35]מפעלי עצת אבותי אדרש! לאורם אסע ואלך מעתה ועד עולם. חיו חיים נעימים. ופקדו לטובה בנכם המאשר באהבתכם.

[1]Betrübt sein, [2]Wange, [3]Eltern, [4]Wurzel חיה, [5]aufwägen, [6]Gold aus Ophir, [7]Annehmlichkeit, [8]werthvoll, [9]Perle, [10]gereinigtes Gold, [11]binden, anbinden, [12]Frühe, [13]Jugend, [14]sich laben, [15]verklebt, verdeckt sein, [16]Treue, [17]aber nun, [18]aufgehen, [19]Gänze, [20]beglücken, [21]glänzen, funkeln (W. נצץ), [22]darum, [23]Befehl, [24]verwahren, [25]Augapfel, [26]Freundin, [27]fromm, [28]ergreifen, [29]loslassen (W. רפה), [30]Schritt, [31]begleiten (W. לוה), [32]führen, [33]trösten, [34]verabscheuen, [35]Werk.

3. מכתב אב אל בנו.

שלום לך, בני היקר!

אם האמת אגיד לך, לא ידעתי הפעם הודיעך דבר; כי אם אומר: הנני [1]בריא, אני וביתי וכל אשר לי שלום, הלא זאת ידעת. ואף אם אחשוב, כי לי

תשבע לשמע זאת ממני, הלא [2]טור אחד [3]יספוק, ותדעהו; ומה אוסיף עוד למען כתוב לך [4]אגרת? ואם [5]אעירך לשמוע [6]בלמודים, ולשקוד על דלתי התורה, הנה גם זאת ידעת, ומה [7]ימריצני, כי אענהו בכל עת? וכי אחשבה [8]להביע חדשות, דברי הימים [9]וקורות העתים, הנה מה ארע, אשר לא תדע? הלא בעיר גדולה, [10]תשואות מלאה אתה יושב; שמע תשמע חדשות, בשבתך בביתך, ובצאתך החוצה; ברחובות ובשוקים יסובו עליך משמיעי דברים [11]שונים. את אשר אתו דבר אמת, יביע [12]קשט; ואשר אתו חלום, יספר [13]חזיון לילה; [14]הרה [15]כזב, וילד שקר, ויהי לו לילד שעשועים, בחיקו [16]ישאהו. וכי [17]יפגוש נער וזקן בחור ובתולה, יקרא למו: [18]חכו כמעט רגע! ראו נא, את אשר טפחתי [19]ורביתי! [20]משחת מראהו, [21]יחשב לילד שעשועים, כלו יפה אף נעים. וברב דברים [22]יאמינו בו, כי חכו [23]ממתקים, דבש וחלב תחת לשונו; [24]ויפתם בפיהו, ובלשונו [25]יכזב למו. — וכמעט יעזבוהו, ויפגעו איש או אשה, יביעו וידברו, [26]ישיתו [27]נוספות על אשר שמעו; את אשר [28]חזו ואת אשר לא חזו יספרו; ותגדל הדבר מאד, ואת אשר היה בבקר קטן [29]כדק, בערב יהיה כאחד [30]הנפילים; ומראה ערב ובקר שקר הוא, ובטרם יבוא השמש, והנה נודע הדבר לכל העם מקצה. — את כל אלה תשמע, תאמין, או לא תאמין; שמוע תשמע ותקשיב, את אשר לא דמיתי ולא עלה על לבי, [31]בהקיץ או בחלום, בחדרי [32]משכבי בתמונות עלי [33]ערשי, ועתה מה אמר ואדבר? כי אני יושב בעיר קטנה, ואנשים בה מעט; ילכו לבקש מזון [34]ומחיה לאנשי ביתם; מבקר ועד ערב [35]יכתו, ואל דברת בני אדם לא [36]יחושו, ולא יתנו לב לכל אשר ידברו; החדש הוא או ישן, המעט הוא אם רב, לא יטו אזנם אליו; וכל מחשבותם [37]והגיונם ישימו, לבקש אכל לנפשם, ולהחיות בני ביתם. יושב בתוך האנשים האלה, איכה ידע את אשר נעשה בתבל? על כן חשבתי, [38]מבלי דעת הגד דבר, טוב אשר [39]אאסור את [40]עטי [41]בכבלי [42]הדומיה!

[1]Gesund, [2]Reihe, Zeile, [3]genügen, [4]Brief. [5]Wurz. עור, [6]Lehre, [7]antreiben, bewegen, [8]Wurz. נבע, [9]Begebenheit, [10]Getümmel, [11]verschieden, [12]Wahrheit, [13]Gesicht, [14]schwanger sein, [15]Lüge, [16]Wurz. נשא, [17]begegnen, [18]warten, [19]erziehen, [20]Mißgeburt, [21]halten für Etwas, [22]glauben, [23]Süßigkeiten, [24]überreden, [25]lügen, [26]Wurz. שית, [27]Wurz. יסף, [28]sehen, [29]Zwerg, [30]Riese, [31]wachen, [32]Schlummer, [33]Bett, [34]Lebensunterhalt, [35]W. כתת, [36]achten, [37]Trachten, [38]weil nicht, [39]fesseln, [40]Griffel, Feder, [41]Bande, [42]Stillschweigen.

4. מכתב לידיד נכבד.

שלום לך ידידי!

זכרתי ימים מקדם, עת לא אחת ולא שתים בחכמת לבך [1]שעשעתי ועל אמרי פיך התענגתי, אם בעיר המרוממה קרית מלך רב וויען [2]הבירה, ואם בעיר ואם בישראל [3]עיר המעטירה למלכי אונגארן פרעשבורג. שם בצל [4]קורתי באת לכבדני ואכבד פי שנים, כי מקום כפות רגלי יקר רוח ידרוכו, קדוש יאמר לו, כאשר יאמר משל [5]הקדמוני.

גדלת כעת על שמך, אחי! [6]למן אז ועד עתה למאד גדלת, [7]מטע להתפאר העלה [8]נצה, [9]הבשילו אשכלותיו ענבים; כל בית ישראל [10]ירויון [11]מדשן ביתך,

ונחל [12]עֲדָנֶיךָ [13]תַשְׁקֵם· שמעך הטוב ההולך למרחקים, ותבונות כפיך אשר יצאו לאור יענו בך: כי לחמדת ישראל הוקמת עָל, ובחור מעם רוממת, ובאתָ [14]עד הלום; כי אך [15]שֶׁמֶץ דברי חכמתך [16]שׁוית לפנים נוכח פני, עת [17]אָרחתָ לחֶברה עמי בימים עָברו·

ועתה אל [18]יפלא בעיניך, יקירי! כי באתי פתאום [19]לְהַלְאוֹתְךָ באמרי פי [20]ולהַפריעך ממנוחתך, כי דבר לי אליך, שאֵלה אחת קטנה, ולבי בטוח כי [21]תֶּרֶב חסדך עמדי ולא תשיב פני ריקם· עצתך תנחני ופעלך [22]ינחמני· שמעני אדוני ואנכי אדברה: זה לי עשרים שנה אשר עזבתי את ביתי [23]נָטשתי את נחלתי, ומִדי שנה שנה שלחו לי מבעלי [24]הפקודות [25]רִשיון־הַמַסע בעֲמל אלופי ומיודעי אשר [26]הֵעיר העומדים על המשמרת [27]מתרדֵמַת עֲצלותם· עתה מת ידידי, ורב העמל שָׂבעתי עד בוא לי המכתב הנזכר שנה בשנה, לכן גזרתי אומר לבוא בברית עם בני עַמי במדינת אונגארן [28]ולתקוע שמה אהלי, לא [29]להשְתַקע או לגור שם, אך למען יִקָרא שֵׁם עיר מושבם עלי, ולא אהיה כשה [30]פזורה, מַרחיק [31]נדוד· קומה נא ועמוד לימיני בחסדך, ותיעץ לי מה לעשות למען [32]הָפֵק [33]זממי כאשר דברתי, ושפתי ישבחונך ולבי ישלם תודות לך, כל עוד רוחי בי·

מה״ל·

[1]Sich freuen. [2]Residenz, [3]Krönungsstadt, [4]Obdach, [5]uralt, [6]als ehemals, [7]Pflanzung, [8]Blüthe, [9]reifen, [10]sich laben, [11]Fettigkeit, Fülle, [12]Süßigkeit, [13]tränken. [14]bis hieher, [15]Geringes, [16]setzen, [17]in Verbindung treten, [18]wunderbar sein, [19]müde sein (לאה), [20]stören, [21]Wurzel רבה, [22]Wurzel נחם, [23]verlassen, [24]Aufsicht, Behörde, [25]Reisepaß, [26]Wurz. עור, [27]Schlaf, [28]aufschlagen, [29]sich niederlassen, [30]verstoßen, [31]Wanderschaft, [32]ausführen (פוק), [33]Vorhaben.

5. ידידי מנוער רֵעִי יקירי החכם [1]המפואר מו״ה מה״ל·

לפני ימים אחדים הייתי בעיר ... ויצו ידידנו הנכבד אותי לשלוח לך — כמו חפצתָ — ספר אחד שירים שונים ומַטעי קֶדם, וה׳ [2]אִנה לידי [3]עסק לנסוע [4]הלום, לזאת איפוא [5]אחישה למַלאות חפצך, והנה שלוחים לך בזה שני ספרים ההם, והיה כבואם עָדיך אל נכון, תַגיד לעת מצוא לידידנו, כי לא [6]אִחרתי לעשות רצונו·

אחי ומיודעי! מה אָרכו הימים, מאז נִפרדנו איש מאחיו, מעת [7]חדלנו משפוך איש איש מלואת נפשו אל חיק רעהו, חדלנו [8]מהתעלס יחדו באהבים, גם אם [9]כִבְרת ארץ הִבדילה בינינו; אהה! לא מצאתי חֵפץ בימים הרבים האלה, ואם אַעלה כלם במאזנים, לא יִשאו יחד אף את מספר רגעים מלפנים, אשר בָמו [10]הָגיתי בך וּבִיפִי בִיכורי [11]עִטךָ· והנה מַגיד אני לך היום, כי קִנאתי בך ובנועם פעלך, כי מאז ועד עתה הה! הלכתי אני עשר [12]מַעלות אחורנית; כל היום עמַל אנכי ויגע [13]לתור [14]טֶרף ביתי, [15]ועִניָני חיי הֶבלי [16]השתרגו עָלי על צַוארי, ולא יִתנוני לַעשות מה גם לנפשי, ורק לעִתים [17]מְזֻמנים אתגנב מֵהֲמון עבודתי לקרוא אֵיזה [18]דלָתות בספרים המִתחדשים לבְקרים להפליא; ואתה ברוך ה׳ תהלך בגדולות [19]ותֵדֶא עַל כנפי רוח שירך מעלה מעלה כנשר יִדאה שמימה, הִפלאת לנטוע [20]שורק מגֶזע ישי לשַמח עין כל רואה, וכל מַשכיל ומֵבין בשיר יִתן [21]עֶדיו,

כי הוא מטע להתפאר. — [22]ויותר מזה תהלה לאל כי הצליח דרכי אשר אני הולך עליה, ואחרי כל [23]תהפוכות הענינים מטוב לרע ומרע לטוב, הותירני ה׳ לטוב, ויעש לי בית בעירי, אף בתי יחידתי [24]כבר היא [25]מאורשה לאיש, ובעוד חדשים שלשה [26]נחוג [27]ברצות ה׳ יום חתונתה. ועתה בחירי, רצתה נפשי, חיה גם אתה בטוב ונעימים וזכר תמיד כי אני אני אוהבך ומכבדך ומבקש טוב לך. א. ג—ב.

[1]Berühmt, [2]fügen, [3]Geſchäft, [4]hieher, [5]eilen, [6]ſäumen, [7]aufhören, [8]ſich ergötzen, [9]Strecke, [10]nachſinnen, denken, ſprechen, [11]Griffel, Feder, [12]Stufe, [13]auskundſchaften, [14]Koſt, [15]Streben, Beſchäftigung, [16]ſich verflechten, [17]beſtimmt, gewiß, [18]Blatt, [19]ſchweben, Wurz. ראה, [20]Rebe, [21]Zeugniß, [22]übrigens, [23]Wechſel, [24]bereits, [25]verlobt, [26]Wurz. חגג, [27]Wurz. רצה.

6. ידידי היקר והנכבד.

ראה אנכי אבוא עד הלום עוד הפעם [1]להוגיעך באמרי פי [2]ולהלאותך בדברי האגרת הזאת השנית, כי אירא [3]ויצר לי מאד אולי במכתב הראשון אשר כתבתי לך בשצף קצף, דברתי עמך קשות אשר לא [4]כדת ברית האהבה אשר בין שנינו. דבריך היו [5]כמתלהמים, ירדו חדרי בטני, קראתי דבריך ויהיו בקרבי [6]כמדקרות חרב. אזי [7]המו מעי לי, [8]רתחו ולא [9]דמו, [10]ועורקי לא ישכבון. דברתי בלשוני בלי בחון מלים לענות לך דברים חדים, כפצעים [11]פצעתני. לא נתתי [12]פוגת לי, ולשוני חץ [13]שנון, [14]והניחותי חמתי באותיות [15]וציונים, אשר שפכתי בקצף גדול על [16]הגליון, כנהל שוטף יעבור חוק. — אמנם עתה [17]ירוח לי כמעט וחמתי [18]שככה, ואבוא להפיל תחנתי לפניך לאמר: אחלי, ידידי, שאהבה נפשי! שא נא לי כי מרוב [19]שיחי וכעשי דברתי עד הנה, יפלו נא הדברים האלה, אשר אין בהם חפץ, אשר נדברנו אני ואתה, — יפלו נא ארצה, לא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב לעולם! ואני הרימותי ידי, כי לא ארע עתה נאמנה רק ראשית דברים מכל אשר כתבתי אליך אז, כי דברי כעש והימה לא ינוחו בחיקי לארך ימים, ורגעי קצפי לא [20]ימשכו! ועתה נפשי [21]משתוקקת לראות איש חפצי בו, אשר [22]כלתה נפשי כל היום למשכהו אחרי [23]בעבותות אהבה, [24]לדבק טוב לא יפרד לנצח. מה״ל.

[1]Wurzel יגע, [2]ermüden, [3]bange ſein, [4]Geſetz, Vorſchrift, Weiſe, [5]Geſchoß, [6]Stich, [7]brauſen, toben, [8]ſieden, [9]raſten, [10]Pulsader, [11]verwunden, [12]Einhalt, [13]ſchärfen, [14]austoben laſſen, [15]Denkmal, Zeichen, [16]Rolle, Papier, [17]leichter ſein, [18]ſtillen, [19]Verdruß, [20]ſich (in die Länge) ziehen, [21]ſich ſehnen, [22]verlangen, [23]Bande, [24]Verbindung.

7. ידידי מנער היקר לי מאד!

[1]בהגיע עדי [2]אגרתך הראשונה שמחתי, [3]ויגל לבי בקרבי לראות כי לא שכחתני עוד, ועודני [4]חרות על לוח זכרונך; [5]גאות לבשתי עלי אהבתך לי; כי גם אחרי כל [6]התלאות אשר רבות עברו עליך, אחרי מאת [7]מסבות אשר השתרגו עלו עלי צוארך, לא [8]זרה רוחך לי, ועוד נפשך קשורה בנפשי כמקדם. אפס לא השיבותיך דבר, כי [9]הקשית לשאול ממני דבר אשר שגבה ממני לעשותו, הן זה שמנה עשרה שנה נטיתי שכמי למשוך בעול לבקש טרף לביתי, ומאז

ועד עתה לא ידעתי מנוחה [10]ומַרגוע. אודה לה׳ חסדו כי חָנני תמיד ויבָרך את כל מעשי ידי, ואם רגע נפלתי, קמתי [11]ואתעודד, ורבה הטובה אשר בָאתני; אך רבו גם אוכליה, ומיום ליום תִכבד העבודה עלי. ככה [12]בלי־הֶרֶף עמל אני ויגע, יומם ולילה, ולא אדע שָלֵו, ורק לעתים רחוקות אתגנב לרגעים לקרוא [13]זעיר שם וזעיר שם בספרים משיבי נפש, אך לא לכתוב דברי חן להתפאר ולתת לך אמרי [14]שֶפר כאשר אהבת. יכתבו משכילים, [15]שאננִים כמוך, יזהירו המה, ואני לאורם אֵלך. ויותר מזה, ידידי! חן חן לך כי הזכרתני באשר ייטב לך, היה שלום ושבע נחת כחפץ אוהבך [16]ומוקירך תמיד, המקוה לראותך עוד בעודנו חי.

[1]Gelangen, [2]Brief, [3]frohlocken, [4]eingraben, [5]Stolz, [6]Unfall, Mühsal, [7]Zufall, [8]fremd werden, [9]schwer sein, [10]Erholung, [11]sich halten, [12]ohne Aufhören, [13]ein wenig, [14]Lieblichkeit, [15]sorglos, [16]Wurz. יקר.

8. סוחר מִנכבַדי ארץ מוכר ספרים, למחַבר נודע.

הן מאז בינותי בספרים מָתקו לחִכי כצוף דבש אמרי לשוננו הקדושה, ובאוהביה תמיד דָבקתי, ואת יודעיה הכַרתי, וכל המתענגים בה יקרו בעיני. גם את שמעך שמעתי בתוך העומדים [1]בפרץ לחַזק את בדקי בית תפארתנו ולהרים קרן עמנו, בהַראותך לעיני העמים את גֹדל יקר שפת עברית: כי גם כהיום הזה בגולה אשר הָגלתה, היתה לה [2]עֶדנה אחרי [3]בְלותה. הלא מאז יצאת אתה אל מחנה העמים לראות בבנות השיר לשלול שלל, והיה כי תרא [4]מליצת יפת תֹאר, ותלבש אותה בגדי קדש [5]ומחלצות.

גם להררי קדם עָלית ומָצאת בארות אשר חפרו [6]שָרים [7]ויסתְמום מלאכי [8]נשיה; עד שֶקַמת ותוציא לנו דבש מסלע, להאיר עינינו. ואולם לא כדבר איש אל מַכרו דבר הסוחר אל ממָכרו, לא יוכל [9]לְבַכֵר את בן האהובה, גם לא [10]יכונו [11]מצעדיו כי [12]ישוטט הנה והנה ללקוט באמרים זעיר שם וזעיר שם: כי אם חוק ישים לו ולא יעבור, [13]ולמטרה אחת ישלח חִציו, כי אז יצליח את דרכו ואז ישכיל.

ואת אשיב אל דבריך אשר בם כבַדתני, כי לא אוכל ללכת באלה כי לא נִסיתי; ואם אמנם את ספרי לשון הקודש אהבתי, מימי לא עשיתים [14]קרְדֹם לחְפר בה; ובתוך הספרים אשר יצאו מבית המסחר אשר לי, אין בם אשר יאמר עליו כי מילדי העברים זה. רק מחברת החכם... הוצאתיה לאור זה שבע שנים [15]להועיל לבני עמנו, ואתה ידעת את האיש ואת שיחו, כי רב פעלים הוא. והיה כי ימצא תחת ידך כדברים האלה המספרים מדברי הימים ליהודים בלתי נודעים עד עתה, או מחקרי ארץ מאנשי בריתנו הדשים גם ישנים, השמיעני את קולך ולמשמעתך אסור [16]לתְמך ידך במלאכת עבודת הקדש. אלה דברי דורש שלומך וטובתך כל הימים.

[1]Riß, Lücke, [2]Wollust, Vergnügen, [3]alt werden בלה, [4]Dichter, [5]Kleid, [6]Sänger, [7]verstopfen, [8]Vergessenheit, [9]bevorzugen, [10]gelingen, [11]Schritt, [12]schweifen, [13]Ziel, [14]Axt, Haue, [15]zum Nutzen Wurz. יעל, [16]stützen, unterstützen.

9. מכתב

דברים יקרים אשר הניח אחריו ברכה איש חכם ומליץ נעים ר"ב ג"ב.

באגרתך מיום ראשון לחדש הזה הודעתני, איך שמח לבך בקראך השיר „אל השלום" ועוד [1]איזה מליצות הנמצאים בספר „המאסף" לשנת תק"ע, ונפשך [2]אִוְּתָה לראות עוד איזה דבר מעשה מידי המחבר ההוא, איש רב פעלים. הנה [3]חפשתי [4]באמתחת הכתבים אשר לי וראה זה מצאתי אשר [5]הֶעתיק למעני אחד מבניו [6]המתגורר עמי בקרית מלך רב וויען הבירה ימים רבים. ונכון לבי בטוח כי יֶערב עליך [7]שיחו, צוף דבש אמרי נועם, לכן אשימה לפניך המליצה הנִזכרת, וזה שְׁמָהּ אשר קרא לה המחבר:

מכתב מֵאמנון לרעו אחימעץ בהִפרדו מעליו ללכת לעיר יבוס.

לך לשלום, ידיד נבחר! לא אבכה בהפרדך, אף אם דמָעות כאלה [8]נָאוו לגבר, לא אבכה! רבים התְפָּרָדו, רבים יִפָּרֵדו, [9]במגִנת לב יעזבו איש את אחיו. הה! גם המות יפריד רעים רבים, יפריד אח ואחות, איש ואביו, אשה וְרֵעָהּ. זה ימות בלב ימים; היא [10]גלמודה תשב, [11]תחַכה על [12]החוף, עדי תגוַע. כן צוה מושל בארם, חָק לעד בספר; אָנכי [13]אֶחשה, לא אשמיע במרום קולי, אך אפול על אפי, [14]אֶדום [15]ואתחולל לו.

לך לשלום, ידיד אהיב! אף אם [16]עפעפי לא יִזלו, הן לבי [17]הומה לך, ירד בבכי. דמעות כאלה לא נודעו [18]לעריץ, לא [19]נִכרו לו [20]רגשות רך לבב! מהר רוץ לאחינו אחימעץ! והיה כי [21]תרוו [22]דודים, כי [23]תִמחו דמעות גיל, זכרני ואמור לו, כי אהבת נפש אהבתיו, וכי אהבתִיו כמוך. א. ג—ב.

[1]Einige, [2]gelüsten, [3]wühlen, suchen, [4]Tasche, [5]übersetzen, [6]sich aufhalten, [7]Rede, Dichtung, [8]geziemen, Wurzel אוה, [9]Kummer, [10]verlassen, [11]harren, [12]Küste, Hafen, [13]schweigen, [14]Wurz. דמם, [15]hoffen, [16]Wimpern, [17]klagen, [18]Herzloser, [19]bekannt sein, [20]Getöse, heftige Bewegung, [21]sich laben, schwelgen, [22]Liebe, [23]abwischen.

---

10. מכתב

ידבר אל לב איש מכירו היושב אסור בבית האסורים, כי שָׂמו לו [1]עלילות דברים, ויארכו הימים ואין דן דינו [2]למזור להוציא כאור משפטו.

(נעתק מאגרת הרמב"מן מאת מה"ל.)

אדוני! מכתבך בא לידי אל נכון. ואני מַדְּעָתִּי את [3]הגיון לבך הטוב, הנני נכון ובטוח כי צדקת במשפטך, אף כי לא אדע [4]ברור מה זה ועל מה זה שמו אותך בבור, ומה זה הדבר, אשר בגללו [5]יאֲשימוך. מאד [6]תְּוִכּה בדברך, כי לסוף יאיר [7]כנוגה צדקך ומשפטך כצהרים. המשפט גם כי יהלך [8]לְאַט [9]לרגל המלאכה אשר לפניו, להַציל תם דרך אשר שמו לו עלילות דברים, הנה נקוה כי לאט מַהֲלָכו ונכון בואו אל [10]מחוז חפצו. ואחרי כי תטה שכמך לסבול [11]דומם [12]ויחיל לתשועת ה', הנה [13]אוחילה לאלהי אבותינו כי לא יהיה הדבר [14]לפוקה [15]ולמכשול לבני ביתך העניים [16]והמרודים כאשר דמינו, וכאשר הוא

עתה למראה עינינו. כל אשר יהי בכחי ועוצם ידי [17]להקל כמעט משא היגון הזה מעל שכמך אעשה בכל נפשי [18]ומאודי.

והנה אקוה בכל לבבי כי יוציאוך מהרה מן הבור אשר שמוך בו, ואני תמיד לוקח חלק כחלק ביגון לבבך ומוכן לטובתך.

[1]Auschuldigung, [2]Heilung, [3]Gedanken, Gesinnung, [4]klar, deutlich, [5]anklagen, [6]rein, unschuldig sein, [7]Lichtglanz, [8]langsam, gemächlich, [9]Schritt, [10]Ziel, [11]schweigend, ergebungsvoll, [12]warten, hoffen, Wurz. חול, [13]hoffen, Wurz. יחל, [14]Vorwurf, [15]Anstoß, [16]unterdrückt, verfolgt, [17]Wurz. קלל, [18]Vermögen.

---

11. מכתב

ווינן, יום ו׳ ח׳ טבת תקע״א לפ״ק.

אחי האהוב!

[1]בשורה לא טובה לי אליך, אמנם אל יפול לבך, והחזקת והיית לאיש, [2]כביר כח לב, לשמוע את כל הדברים אשר אנכי דובר באזניך. הנה אנכי חולה מאד זה ימים רבים, [3]כלוא ולא אצא [4]מעל ערש־דוי. לבי יאמר לי, כי פקודת כל אדם יפקד עלי, והלכתי במהרה בדרך כל הארץ. לכן יעצוני כליותי לצוות את ביתי בלב נכון ובטוח, בטרם אלך ואינני.

אחלי אחי מבטן! אשר אין חליפות לאהבתך אלי, חזק ואמץ, לבל יפול מכל דברי ארצה. אנכי [5]אשאיר אחרי ברכה שלשת אלפים כסף, אותם תחלק חלק כחלק בין בני משפחתנו, גם לך יותן בהם נחלה לא [6]פחות ולא יותר. והיה כי יקרבו ימי למות, [7]ונסע [8]יתר שנותי [9]כיתד־הארג עם [10]המסכת, אז שלח דבריך הנה לעיר ווינן אל ידידי ... כי אצלו הפקדתי [11]צרור כספי זה, והוא יתן אל ידך הכסף באין אומר ואין דברים. ואם המצא ימצא איש בין אנשי משפחתנו אשר ברך ה׳ את נחלתו, ולא [12]יצרך למתנת ידי, אזי [13]תבתר את חלקו לבתרים, ותחלקם אל הנשארים אשר [14]מטה ידם, ועשה כחכמתך. עוד אשאיר [15]מראה שעות זהב, אותו קח לך [16]שכם אחד על אחיך, כי אהבתיך.

אחלי אחי! נחם תנחם את כל אוהבי [17]ומיודעי, אם תאבל נפשם עלי, ותדבר על לבם כדברים האלה: כה אמר אחיכם! אל תתעצבו ואל תשיתו יגון בלבבכם, כי אפרד מכם. זה חלק כל אדם מאלהים, ונחלת אמרו מאל. [18]בגיהו מרחם יצא, המות כצל ישמור עקביו, ואורב הוא לו במסתרים, מתי יבוא יומו [19]ונספה. ימי אנוש [20]חרוצים הם, אך [21]טפחות נתנו לו, גם אם אלף שנים יחיה, הלא גם אלף שנים כיום אתמול כי יעבור; כי הזמן אשר עבר לא יתחשב לגבר חי, אך אל העתיד ישא עין. גורל אחד לילד עודו [22]באבו [23]יקטף, ולזקן שבע ימים אשר יזקין בעפר שרשו ומעפר ימות גזעו. ואני מה אני, כי תתאבלו עלי? על קבר פתוח אנכי עומד היום, ולא אתהלל במתת שקר; כי אם בזאת אתהלל כי עשו ידי [24]תושיה כל הימים, ולא [25]לתוהו והבל כחי [26]כליתי. ה׳ יראה עניי ועמלי, ויברכני בבואי לבקר בהיכלו בסוד קדושים, שובע שמחות

את פניו נְעימות בימינו נצח. — אנכי סובל יסורים גדולים, על כן דברי [27]לעו;
חזק אחי ידידי וחיה בנעימים, כה תבורך בטרם אמות, מאת אחיך אוהבך.

[1]Nachricht, [2]stark, kräftig, [3]einschließen, einsperren, [4]Schmerzenslager, [5]hinterlassen, [6]weniger, [7]ausreißen, abreißen, [8]Rest, [9]Webepflock, [10]Gewebe, [11]Rolle, Beutel, [12]bedürfen [13]theilen, [14]sinken, Wurz. מוט, [15]Uhr, [16]Antheil, [17]Bekannter, [18]hervorbrechen, [19]umkommen, [20]einzeichnen, [21]Spanne, [22]Frische, Blüthe, [23]abpflücken, [24]Tugend, [25]Wesenloses, [26]verschwenden, [27]stocken.

מכתב 12.

[1]יטיף נוחם לאיש בריתו, אשר [2]הוכח במכאוב על משכבו על ערש דוי,
כי ישוב ה׳ וירחמהו ושב ורפא לו.

אַל ירפאך ידיד נפשי! דבריך המעטים ירדו חַדרי בטני כמַדקרות חרב. אותם קראתי ראשונה [3]ונבהלתי, נבהלתי מֵראות איכה נכונו [4]שפטים ומכאובים רק לתמים הדרך, רק דרך גבר משכיל [5]יסוך העמל [6]בסירים לבלי ידע צאת ובוא. הו קטנו בעיניו כל הרעות המוצאות אותך מיום אורו עיניך לראות כי [7]עֵרום אתה, מעטו בעיניו כל הצרים והאויבים אשר קמו עליך לרעה מני הַשכלת לדעת כי טובה חכמה מכל חמדה, ונַקלה בעיניו [8]משטֵמת שונאך אשר היתה לך תמיד למַפגיע ואבן נֶגף [9]לְהָצֵר צַעדיך במסִילות דעת; כל התלאות האלה קטנו בעיניו, ויקָם עליך רעה גם מחרר לבבך, גם בין [10]יְצוריך שלח מדנים להפר את [11]האחוה אשר היתה ביניהם, להפר מחשבות לבבך אשר הכינות [12]להשלים את נפשך. או הכי רק מנַסה ה׳ אותך, לדעת היֶשך אוהב את החכמה בכל לב ונפש, לדעת אם לא תָסור מאחריה גם בעֵת חָלְיךָ, עת אשר רבים משכילים [13]נוקשו בה ונלכדו? רעי, היֵי רוחי! אל [14]תָפון, אל תסֵב את לבך [15]לְיָאֵש; יהי מה, אל תפון; הן צַדיק יִחיה באמונתו, ורק אז יקָרא אובד, אם [16]יָשׂוח תחת [17]אֶכֶף תלאותיו ולא יעצר כח לכלכל בלב אמיץ נִגעי בשר ורוח. [18]ראוי הוא לארם, באשר הוא [19]קֹרַץ מחֹמֶר, לדעת מכאובו, להטיף דמעה עלי [20]שיחו כי רב; אך לא [21]להתמוגג ברעה ולאמר: [22]נוֹאָש!

אחי! גם לי [23]הֵמַר שדי מאד, גם אני חָליתי כמוך, לא שבוע אחד ושנים, אכן כל החורף הזה חליתי; לי הֵמַר שדי ממך, פעם [24]ישופֵני ראש, פעם יכאיב לי החָזה, פעם ישים חֲלָיִם רעים בקרבי למלא בטן, פעם יחלוש [25]קֳבָתִי; [26]תחלואים אלה [27]חליפות יענוני מחג האסיף ועד עתה, לא ימוש אחד מהם בטרם בוֹא השני, המה יחדו יַפריעוני ממלאכתי, לא יתנוני לשים לב על הלמודים אשר נכספתי מאד לַהגות בהם; ואף גם זאת אוחיל לישועה, אוחיל כי [28]בחלוף החורף גם צבא תחלואי יחלפו; כי אם [29]הֹוָה על הוה [30]פרץ על פרץ [31]פְרצני ה׳ עד כה ועוד הָיִיתִי בחיים, עוד לא [32]נכְהדתי מן הארץ, אין זאת רק אם כח אבנים כחי, רק אם בשרי [33]נחוש, לכן אֲיַחלה. — חזק ואמץ, אל תירא: צדיק יפול שבע וָקם, אל ירך לבבך. כזאת ידבר אל לבך ידידך ואוהבך מלבו. א׳ ג״ב.

[1]Träufeln, נטף, [2]strafen, [3]erschrecken, [4]Strafgerichte, [5]umgeben, verhüllen, [6]Dornen, [7]nackt, bloß, [8]Anfeindung, [9]einengen, beängstigen, [10]Glied, [11]Freundschaft, [12]vervollkommnen,

[13]verstrickt werden, [14]verwirrt werden, zweifeln, verzweifeln, [15]die Hoffnung aufgeben, verzichten, [16]sich beugen, erliegen, [17]Druck, Zwang, [18]geziemen, [19]herausgeschnitten, [20]Klage, [21]sich auflösen, [22]verloren! [23]Wurz. מרר Bitteres (Leid) zufügen, [24]verwunden, [25]Magen, [26]Krankheit, [27]wechselweise, [28]dahingehen, [29]Leiden, Unfall, [30]Wunde, Riß, [31]zerreißen, verwunden, [32]vertilgt werden, [33]ehern.

מכתב 13.

אל החכם ומליץ [1]מפואר להיות מן התומכים והעוזרים אל המוציא לאור ספר [2]עתי בלשון עבר.

אתה החילות להראות את עבדך [3]מרבית אהבתך אלי [4]וענותך אשר [5]תרבני, ותדבר אלי טוב באזני האיש אשר הביא בידו את ספרי בשמי אליך. שמח לבי ויגל כבודי כי מצאו דברי חן בעיניך, בעיניך, יקירי! אשר בנות השיר [6]ישחו לך, אפים ארץ תשתחוינה לך, ועוד בהשתעשך על ברכים, משפתי חן הטיפו לך [7]נופת ותלמדנה לך לשון [8]למודים לקחת לב ונפש [9]בנגינותיך.

והיום הזה באתי לפניך, ידידי! נכון ובטוח בטובך, כי לא אהיה לך למשא בדברי אלה, לשאול ממך שאלה אחת קטנה, ונפשי יודעת כי הגיון לבך יצוה עליך בקול [10]ענות־גבורה למלאות בקשתי ולתת לי את שאלתי.

הנה לפניך [11]הבשורה אשר בשרתי בקהל עם, בעצת אנשים רבים ונכבדים, להוציא לאור ספר עתי אשר יוסיף [12]לקח לבני השכל ויתן מעדנים לכל דורש תושיה ומבקש דעת. רבים מאשר אתנו פה יתמכו הדבר הטוב הזה ויכתבו את ידם לפועל כפי, והיה כל איש אשר [13]ימלאו לבו [14]לתפוש עט סופר מהיר [15]בתבונות כפיו יהי למשען לנו להביא ברכה אל בתינו. ועתה, אדוני! עשה נא גם אתה עם אלהים להיות בתומכי נפשנו, ושלח לנו ביד תשלח פעליך [16]המסולאים אשר באוצרך הטוב ויהי עטרת תפארת על ראש פעלתנו. כי עודנו כלנו [17]משתוממים על מעשי ידיך הראשונים יום [18]העירות כנור [19]ונבל. ונטעת שורק כלו זרע אמת למטעי קדם לזכר עולם; כי אזן הטית לתפארת שרים ונוגנים אשר שרו במקהלות עם ובבית ה׳ בימים מקדם ותעש כמוהם. ומדור טהור אשר לפנינו אך מעטים עוד נשארו בחיים, ואתה היקר! בראשם. והנה שם עמך אנשים נכבדים (מ) [20]שלומי [21]אמוני ישראל אשר שמם וזכרם חרות על לב כל אוהב עמו לזכרון תמיד; שאל אותם בשמי לשלום, ודבר אל לבם כי יהיו גם המה לנו למשען עוז בחכמת לבם ויהיו לתהלה בקרב הארץ. סמוך לבי, יקר רוח, כי ברבות הימים פועל ידינו [22]יפיץ אור בארץ מגורנו, ועיניך רואות.

דברי אוהבך ומכבדך כבן לך. מה״ל.

[1]Berühmt, [2]bestimmt, gewiß, [3]Menge, Wurz. רבה, [4]Milde, Bescheidenheit, Demuth, [5]groß machen, [6]sich beugen, [7]Honigseim, [8]Jünger, [9]Gesang, [10]Siegesgeschrei, [11]Nachricht, Bekanntmachung, [12]Lehre, [13]antreiben, [14]ergreifen, [15]Geschicklichkeit, [16]kostbar, werthvoll, [17]erstaunt, verwundert, hingerissen sein, [18]erwecken, erklingen lassen, [19]Laute, [20]friedlich, [21]treu, [22]verbreiten.

14. מכתב

אל החכם המחבר ספר „שלום אסתר“.

בי אדוני! מה אומר אחרי אשר לא הבאתי עד הנה לפניך מנחת תודתי על הספר הנכבד „שלום אסתר“ אשר שלחת לי מנחה מאשר יקרתי בעיניך? אל נא תשת עלי חטאת ואל אהיה בעיניך כמשליך אחרי גוו הגבורים אנשי השם תומכי התורה והחכמה כמוך היום; חלילה לי, כי עטרות לי [1]אענדם ודבריהם לי לששון ולשמחת לבבי! אך כאשר הגיעני ספרך היקר [2]טרדות רבות השתרגו עלו על צוארי ולא [3]הרפוני עד [4]בלעי [5]רקי, ואחר כן הלכתי למסעי כדרכי מדי שנה בשנה בחדשי המנוחה ואשים לדרך פעמי אל עיר טריעסט בבוא שמה הקיסר, ואחרי שובי אמרתי להשיב לך מענה טרם יפתחו שערי בית מדרשנו; אך „לאדם [6]מערכי לב ומה' [7]מענה לשון“; ויהי ערב ויהי בקר ימים רבים, עד כי בא היום, הגיעה העת אמרתי אשלם נדרי [8]לשחר פניך [9]בתשואות חן חן, ואודיעך [10]קשט דברי אמת, כי התענגה בדשן נפשי בקראי פעמים שלש שירתך המפוארה, אשר מארץ [11]צרפת לאדמת הקדש [12]הסעת, וגם כי [13]הורקה מכלי אל כלי, עמד טעמה בה, אך זכרה כיין לבנון מתוק לנפש [14]ומרפא לעצם! מה [15]נמלצו לחך [16]חרוזיך אשר [17]תארת [18]במהוגה [19]איטלקית! אזן שמעה [20]ותאשרך כי באת היום ראשון לכל בני [21]אשכנז לעשות כדמות שירי אטליא בצלמם, כי הם לבדם ינעמו לאזן שומעת! קרוב לנו האיש, אמרתי אני בלבי, [22]מגואלנו הוא! ברוך אתה לה', כי אתה הקמת סכת שירתנו הנופלת, [23]ותחזיר עטרה לראשה; כי [24]משוררי ארצי על [25]ערבים [26]תלו כנורותיהם, לשונם לחכם דבקה ואין עוד [27]פוצה פה [28]ומצפצף, [29]ותופשי לשון קדשנו מעט הם, ונער יכתבם! מי כמוך יורד חדרי בטן הלשון ומגלה מצפוניה, מוציא אוצרות מני חשך? ומי יתן וכל חכמי ארצך ממך יראו וכן יעשו למהר דבר [30]צחות בלשון עברי תחת אשר רובם ככולם יכתבו ספריהם בלשון אשכנז, ושפת עבר [31]שכולה [32]וגלמודה, עזובה ועצובת רוח! אך אשים ידי למו פי, פן תחשבני [33]למחליק לשון!

ועתה יהי נא חסדך לקבל ברצון מנחת עני אשר הובאת לך מידי, מקצת משירי אשר שרתי בימי ילדותי עוד היותי על אדמתי, כי אחרי בואי הנה זה חמש עשרה שנה חדלה רוח השיר [34]לפעמני — ועוד נוסף עליהם שנים או שלשה [35]חבורים קטנים בלשון אטלקי. והנה יש בידי [36]קבוצת שירים בני נעורי, ולו מצאתי [37]מדפיס אשר ידבנו לבו להוציאם לאור, לו נתתים מתנה למען יחלקם ביעקב ויפיצם בישראל, כי אני לא אוכל להדפיסם ולקבץ עליהם [38]חתומים, בהיותי [2]טרוד בהוצאת ספר תהלים [39]מתורגם אטלקית [40]ומבואר, וגם תפלות ישראל עם [39]העתקה אטלקית חדשה אשר בעוד חדש ימים יצאו מתחת [41]מכבש הדפוס.

עני ענני וקרא אחרי: סלחתי כדברך, כי חפצתי לבוא בברית אהבתך ולהשתעשע באמרותיך.

הלל הכהן די לא טורי.

[1]Winden, binden, [2]Unruhe, [3]ablassen, W. רפה, [4]verschlucken, [5]Speichel, [6]Anordnung, [7]Antwort, [8]suchen, besuchen, aufsuchen, [9]freudiges Jauchzen, [10]Gewißheit, [11]Frankreich,

[12]Wurz. נסע, [13]leeren, überleeren, [14]heilsam, [15]angenehm sein, [16]Meilehe, Verszen, [17]zeichnen, bezeichnen, [18]Zirkel, [19]italienisch, [20]preisen, rühmen, [21]Deutschland, [22]Verwandten, [23]zurückbringen, [24]Sänger, [25]Weide, [26]hängen, [27]öffnen, aufthun, [28]zwitschern, lispeln, [29]führen, handhaben, [30]Deutliches, Reines, [31]kinderlos, [32]verlassen, [33]Schmeichler, [34]beunruhigen, aufregen, [35]Aufsatz, Dichtung, [36]Sammlung, [37]Drucker, Verleger, [38]Unterschrift, (Subscription), [39]übersetzen, [40]erklären, [41]Presse.

מכתב 15.

יצו ה׳ את הברכה את החכם וכו׳ מה״ל.

לא [1]מעצלתים [2]ושפלות ידים אחרתי ירח ימים להשיב מענה אל ספרך הנחמד מיום י״ג שבט, אך כי [3]צנים ופחים היו ימים רבים בעוכרי, והימים קצרים והמלאכה מרובה ומבלעדי [4]החוב [5]המוטל עלי לשבת על כסא בבירת מדרש התורה והחכמה שלש שעות ביום, עוד שני בחורים אוכלים על שלחני ומפי ילמדו תורה ולשונות העמים וידיעות אחרות, ועלי לפקח על דרכיהם להוציאם ולהביאם ולנחותם הדרך ילכו בה, וגם תלמידים אחרים אלי [6]ייחלו ללמדם ספר ולשון אשכנז, וצרפת או לשונות קדמוניות או מליצה איטלקית, ובינם בני הבכור שיחיה והוא כבן ח׳ שנים ואנכי [7]תרגלתי לו, אשאהו על זרועותי, להביא חכמה בלבו ולהנעים דעת לנפשו. —

ועתה הנני הנני להביא לפניך תשואות חן חן על אשר מצאתי חן בעיניך להכירני ולהביאני בעדת אוהביך ואנכי כרע כאח לך אהיה לעולם, לא [8]אזוז [9]מחבבך ומשאת שמך לתהלה על שפתי.

שירי המשורר הנחמד רומאנילי הנה הנם עתה ביד אחד מאהובי אשר בקש ממני להעתיקם ואנכי [10]נעתרתי לו כי „מונע בר [11]יקבוהו לאום“, והמפיץ מעינות החכמה חוצה יהיה ברכה; כשישובו לידי אשלחם אליך ואתה תעתיקם כרצונך וככל אות נפשך.

איש טוב אתה וטוב תבשר, כי העתקת ובארת מחדש המחזור אשר כבר התנדבת לשלוח אלי. אשריכם אנשי אשכנז כי לספריכם יקרא „דרושים!“ אך ספרי אנשי אטליא אין מאסף אותם הביתה. ואם יעלה על לב איש להעתיק המחזור בלשון אטלקית לא ימצא בכל [12]חצי־האי מאה קונים; כי התורה [13]מונחת בקרן [14]זוית, ואין דורש ואין מבקש, [15]וחוץ ממי שתורתו [16]אומנותו אין [17]הוגה בספרי הקדש וכמעט נשתכחה התורה בארצותינו. הגידה נא לי חדשות [18]ונצורות לא ידעתים בדברי תורה וחכמה, אהבני תמיד כאשר אהבתיך, ואתה שלום וכל אשר לך שלום כנפש אוהבך ומוקירך בלא לב ולב.

הלל הכהן די לא טורי.

[1]Faulheit, [2]Fahrlässigkeit, [3]Dornen (Hindernisse), [4]Pflicht, Schuldigkeit, [5]legen, [6]harren, [7]führen, leiten, [8]weichen, [9]lieben, [10]sich erbitten lassen, [11]verfluchen, [12]Halbinsel, [13]legen, Wurzel ינח, [14]Ecke, Winkel, [15]außer demjenigen, [16]Beschäftigung, [17]forschen, [18]verborgen.

16. מכתב

אשר כתב רבינו משה בן מנחם אל אוהבו לעסינג, (נעתק מל״א מאת מה״ל).

זה ימים לא כתבתי לך דבר, כי זה ימים לא [1]הגה לבי בקרבי דברי חפץ. [2]זר בעיני משפט רעים, אשר מלא דבר ימלאו את מכתבי [3]ידידותם מפה לפה, אך להבטיח עד אין קצה כי אהבתם נאמנה ואין ברוחם [4]רמיה! — וגם אנכי אם אמרתי לכתוב לך עד עתה לא היה לי לדבר זולתי בזה, כי כשל כחי בימים האלה, ונשמרתי מאד לנפשי מחשוב מחשבת תושיה ודעת.

סופר [5]בית המסחר דבר נפלא הוא בארץ; אין די משכרת לו חלף עבודתו כי נטל עליו לעזוב בינה, תושיה ומזמה ולהיות כאבן דומם בלתי [6]מרגיש — אך למען סדר ספרי מסחרו על נכון. הלא שכר רב יהי לו בעמלו כי ישליך סגולות נפשו בעבור טובת קניני המסחר, וסחר כסף!

הן תשאלני, איך עלה כזאת על לבי עתה? אמנם לא תוכל למצוא [7]פשר דבר, כי מספר שירי קלייסט היתה נסבה. בבקר צויתי להביאם אלי; אמרתי בלבי לשמח את נפש ידידנו בנועמם בטרם ראה וידע דבר מהם ולקרוא אתהם לפניו. אבל הה! מכל עבר [8]ופנה [9]עכבוני ויפריעו מנוחתי, כי אנשי הבית [10]כתרוני מאין הפוגה. השכיר בא בשכרו, חרש והושב במלאכת עבודתו, לשאול את פי ולהתיעץ עמי. — „אחלי הניחו לי, לא אוכל עתה לעשות מאומה“. הלא כה דברי. אולם המה ישאלוני: הכי מועד ושבת היום? — לא בחגי אשמח היום, אבל חולי אנכי הרפו נא ממני! מה מכם יהלוך? בואו נא אלי לעת מחר. האנשים האלה הרפוני והלכו להם. אמנם יד אדוני הבית חזקה עלי והוא צוה עלי לעשות מלאכתו עד הערב. ויהי אני עובד עבודתי ומבקש חשבונות רבים, ואקרא איזה דלתות אלה מפה ואלה מפה בין [11]הפרקים. אזי בעיני ראיתי ולבבי יבין גדל המשא אשר על שכם סופר בבית מסחר. בטוב טעם ובמלאכת היופי חשבתי מחשבות בעניני [12]מקח וממכר, ורוחי ברוב סרעפיו בקרבו לעלות מרום על כנפי השיר התעני ויוליכני שולל בשובי אל מעשי החשבון! חיה בנעימים, יקירי! ובחברתך הנעימה אל נא תשכח את

אוהבך משה בן־מנחם.

[1]Denken, erdenken, [2]fremd, befremdend, [3]Freundschaft, [4]Falsch, Trug, [5]Handlungshaus, [6]Gefühl, Empfindung, [7]Erklärung, [8]Seite, Ecke, [9]zurückhalten, [10]umringen, [11]Abschnitt, [12]Kauf.

---

17. מכתב

מורה [1]דגול מאלף ידבר על לב אוהבו ותלמידו מה״ל ויעצהו לבקש לו מנוח אשר ייטב לו במרחקים בעיר גדולה ומעטירה.

בחיר תלמידי מקדם וחברי היום לכשירצה! הרב אב״ד עירנו, אביך הזקן הנכבד, ואני אוהבך מקרב לב, שלשתנו קראנו כל מכתביך [2]בהשנות ושלש; ואנחנו עם כל אוהב ומכיר אשר לך לרוב בעיר מולדתך, כולנו יחד שמחנו

באמרי נעם מוצא שפתיך ובך, על כי עודך מחזיק [3]בתמתך, וכמאז גם עתה הנך מודע ומחבב לחכמות קדמונינו וללשון וספר עברים; עם כי [4]דאבה נפשנו למשמע אזננו, כי לא לבד בנעוריך הטית שכמך לסבול ולשאת עול הזמן כאשר ידענו, כי גם כעת בקיץ [5]חלדך לא באת עד עתה אל המנוחה, ואתה עיף ויגע מחום פגעי [6]תמורות הזמן.

אהובי! לי [7]נאה לדבר, לפי שמאהבה מסותרת אני מדבר, היטבת עשה בני, וגם תוכל אם תוסיף [8]אומץ, לא תרפה ידך, לבקש לך שם אחת הכהונות ואיזה משמרת [9]מיוחדת [10]ונערכת למרבית כחותיך הדגולים לך מרבבות עם; ואם לא עתה מתי תעשה לך ולבית אביך?

וה׳ אל מעזנו, אשר מלא מרוחו את נפשך בדעת [11]וכשרון יקר לפעולות שכל חקרי לבב ומלאכת מחשב, יהיה עמך ויברך מעשי ידיך פרי אמונת עטך, ולא [12]יבצר ממך כל אשר [13]יזמת בתבונות כפים ובלב טהור ונכון לעשות.

זה כל [14]ישע וכל חפץ [15]הוריך וכל מכיריך, כמוני היום אוהבך ומכבדך.

נחמן קראכמאל.

[1]Hervorragen, [2]wiederholen, [3]Redlichkeit, [4]schmerzen, [5]Leben, [6]Wechsel, [7]geziemen, [8]Anstrengung, [9]geeignet, [10]passend, [11]Fähigkeit, [12]fehlschlagen, [13]beschließen, Wurz. יום, [14]Heil, [15]Eltern.

---

18. מ כ ת ב

יחלה את פני איש יקר טהר לב, כי ידבר על לב אביו הזקן, אשר כשל כחו [1]וכהתה עינו וגם ליחו, לבל יצום עוד את ימי הצום ולבל יענה את נפשו פן תדבקהו הרעה ומת.

לשמע אזן שמעתיך, איש יקר אף נכבד, כי לנו אתה ומגמת פניך אל האמת והיושר ואל המישרים לעשות בכל אשר תפנה באומר ובפעל, על כן יצאתי לקראתך היום הזה לדרוש בשלומך אף כי לא נודעתי לך מתמול שלשום רק בשם, ולבי נכון ובטוח כי לא אהיה עליך למשא ולטרח בשאלתי הקטנה אשר אנכי שואל מעמך. הנה יש לי אב זקן, צדיק תמים, את האלהים הוא ירא, ובמצותיו חפץ מאד, והנה הימים ימי הצום קרבו [2]ויאתיון, ולבי יפחד בקרבי פן [3]יתאמץ אבי לצום את ימי הצום האלה למען מצוא חן בעיני האלהים, ולא ישים אל לבו, כי בנפשו הוא, כי [4]יערה למות נפשו, למלאך המשחית העומד תחתיו על ירכתי בור צופה לו [5]לגורהו [6]בחרמו ולאספהו במכמרתו. אחלי ידידי! הרימה נא פעמיך, לך נא אל בית אבי ודבר אל לבו, כי אין חפץ לה׳ בענות איש בא בימים אשר כשל כחו ורוח [7]נשף בו ואיננו, ולא יצוה האל הטוב כי ישליך את נפשו מנגד על לא־דבר. שימה לפניו את דברי הנביא קדוש אלהי יעקב בהוכיחו לעם כבד עון, להגיד לבית יעקב פשעם ולישראל עונם. הלא כה דברו כאש: „הכזה יהיה צום אבחרהו יום ענות אדם נפשו? הלכוף כאגמון ראשו ושק ואפר יציע? הלזה תקרא צום ויום רצון לה׳ וגו׳*). אם יעלו כל דברי חכמים [8]וחידתם חדשים מקרוב באו, [9]בכף אחת במאוני משקל, ודבר הנביא הזה בכף שניה, [10]יכריע

*) ישעיה כ״ח.

את כלם. כי הוא במעט אומר ומעט דברים יביע תורת ה׳ ותורת האדם וזאת [11]התעודה בישראל, ויגיד לבית יעקב מה פעל אל ומה ה׳ אלהים שואל מעמו. לא [12]להתפלש באפר ולענות בצום את נפשו עדי [13]נצמתו לחייו [14]ונמקו עיניו [15]בחוריהן, כי לא רק באלה בחר ה׳. הוא ברא את האדם ישר, להשתעשע בתבל ומלואה חבל נחלתו, מעשה ידי שדי להתפאר; כי הארץ נתן לבני האדם להתענג על מחמדיה ולשבוע מטובה; הוא ברא את האדם ישר לשאת ראשו חפשי למרום אל השמים לכסא אל רם ונשא, לא לכוף כאגמון ראשו, להיות נמשל כבהמות נדמה אשר [16]קדקדם ישח ישפל מטה, הגיע לארץ עד עפר, כי שם יסודתו. — אולם הצום האמת והישר אשר יישר בעיני ה׳, הוא כי יצום יצר לב איש הרע מנעוריו, [17]ויחשוך תאותו מבלע ומלהשחית אנשים היושבים לבטח אתו יחד, ולהתחזק על [18]ההמדה הרעה אשר תארוב לאדם באשר הוא אדם ללכת בדרך חטאים ולמנוע טוב מבעליו. קומו נא, אנשי לבב בעלי נפש! דרשו מעל ספר החוזה הזה וקראו דבריו הנעימים, אמרות טהורות מזקקות שבעתים. כזאת וכזאת, יקר רוח, תדבר על לב אבי הזקן יחד, והעידה את לבו כי דברי הנביא ההם שמו קדמונינו ז״ל ליסוד מוסר לאמרם ולקרוא אתהם בלב ונפש ביום צום העשור, הנכבד מכל ימי הצום. הלא דבר הוא! כי [19]תוכן ענינו יקר מכל סגולה. עוד אתה תדבר דבריך, ואנכי אבוא באגרת כתובה פנים ואחור אל אבי נרו יאיר, הורי ומשושי, אורי וישעי, ומלאתי את דבריך, אולי נעצור כח יחד [20]לבצע את אשר יזמנו, לבלתי [21]יסכן הזקן הנכבד את נפשו התמימה בענות וצום, פן תדבקנו הרעה חלילה; יאריך האל ימיו בטוב ושנותיו בנעימים! יהי אלהים עמך וישם לך שלום.

מה״ל.

[1]Dunkel werden, [2]herankommen, [3]sich anstrengen, [4]verschütten, [5]ziehen, [6]Netz, [7]anwehen, [8]Spruch, [9]Wagschale, [10]überwiegen, [11]Zeugniß, [12]sich legen, [13]hinschwinden, [14]modern, schwinden, [15]Höhle, [16]Scheitel, [17]zurückhalten, [18]Begierde, [19]Inhalt, [20]ausführen, vollführen, [21]gefährden.

---

19. [1]מכתב להשכיל

נכבדות מדובר בו על עשרים וארבעה ספרי קדשנו, והדרך להגות בהם בלב טהור ורוח נכון.

חם לבי בקרבי, בהגיגי תבער אש: דברתי בלשוני. (תהלים ל״ט.)

שמחתי לראות, האח יקר לי! כי בתום לבך ובשום שכל תדרוש ותחקור בספרי קדשנו. באהבתם [2]תשגה תמיד, לא כמצות אנשים מלומדה, כי אם [3]בהגות תבונות ובחקרי לב. ברוך אלהים, כי הגדיל חסדו עמנו, לפקוח עינינו לבלתי [4]גשש עוד כעורים קיר, בלכתנו לשוח בגן עדנים אשר נטע ה׳, להתבונן במכתב אש־דתו, אשר כתב בידו החזקה על הלוחות, כאשר הציב לו ציונים מראש ומקדם על פני רקיע השמים, ברבבות כוכבי אור, המספרים גדולתו לבני אדם. — ידידי! מה רבו נפלאותיו אשר עשה עמנו, למן אז דבר אלהים אל אברהם, צור [5]חצבנו, תחת שמי ה׳, [6]נגולו אז כספר לפניו, כתובים במאורות

עולמים ויקרת אור שמשותיהם, ויאמר אליו: כה יהיה זרעך, וכה יהי [7]נוגה [8]זרחי, אשר [9]יופיע ויאיר להם הדרך בספרי אשר כתבתי! מה עצמו הסדי אל, ומה גדלו! לא אספרם כלמו, ואם אלף שנים אחיה לפניו. — מי זה האיש אשר יראת אלהיו נוגעת בלבבו, ואשר לא סר לבבו מני קהל אחיו ועמו, והיה עמו בכל אשר ילך ובכל אשר יפנה, ולא יתענג כמוצא שלל רב על חמדות אמרות אלוה, אשר השאיר לנו לפלטה עד העולם, בדברי נביאיו וחוזיו? מה כהנו ומה קצנו מבלעדיהם? — עת כל חמודנו נמס, ובית מקדשנו היה למאכולת אש, ונלכה בגולה על אדמת נכר, אז על צד נשאנו, ונקה על זרועותינו את מועדי אלהינו והכל נחלתנו עמנו — כי הצלנו את תורת ה׳ משיבת נפש וחזון חוזיו, ויהי בכל הדרך אשר באנו שמה, ארץ מולדתנו [10]ומשכיות המדתנו היה עמנו: כי שפתנו אתנו, מה מנו יהלוך? כמראש ימות עולם, עת חלכו בני ישראל בתוהו יליל ישימון, וה׳ ונאמן ביתו בראשם, כן הלכנו מדור לדור, [11]מדחי אל דחי, בצר ובירחבה, לאור עמוד אש־דת, ההולך לפנינו תמיד. גם כי הלכנו בקרב צרה, הוא אור לנו; ויהי כי שלח אלהינו לנו מושיע, אז דברו כאש האיר לנו אור שבעתים.

אמנם אין חכמה אין עצה ואין תבונה, אשר אור פניהם לא [12]ישנה לעיני האנשים [13]הנלווים בארחות משפטם [14]והמטים עקלקלותם, ברבות הימים; ומה גם בדברי קדמוניות, אשר ידיעתם כבדה מזקן. הנה כן גם אמרות אלהינו, אמרות טהורות מזקקות שבעתים, אשר נעלו ונשגבו על כל משפט [15]מעקל, אשר יוציא אנוש מן הארץ, היו ברוב ימים ושנים למשחק בינת או סכלות בני אדם [16]קצרי־רואי. הה! הביאו בסבך עץ רענן [17]קרדמות, [18]ופתוחי [19]תבנית קדש [20]ההרותים לעולמי עד על הלוחות, [21]בכשיל [22]וכילפות [23]יהלומון, הכתם הטוב מחרוץ נבחר [24]רפדו עלי טיט ועפרות זהב [25]בוססו ברגל גאוה. חלק לבם מזה ומזה במשפטיהם ויאשמו, [26]ויחפאו על דברי אלהינו דברים אשר לא כן. תורת נביאי אמת והמשא אשר חזו כנוח עליהם רוח שדי, שמו בנים לא אמון בם [27]למסוה [28]תרמיתם או [29]למעטה סכלותם; זה גאה גאה לכסות במכסה קדש את [33]שרירות לבו הרע, וזה שם את דבר עליון [31]לכלי נשק עת צמאה נפשו לדמים, וכלי קדש יוצר בידו לחרב [32]מרוטה וכלי־זעם; וזה יהפוך יושר וצדק מן הקצה אל הקצה, להיות לו משען ומשענה לתמוך הגיון הבל [33]ורעות רוח אשר עלו [34]בכסלו על רוחו. ויגדל יעקב מאד, גלה כבוד מישראל כי שארית [35]מאודו, אוצרות בית אלהיו, שמו [36]למשסה, ואבני קדש, [37]פנת יקרת אמונתו ותפארתו תשתפכנה בראש כל חוצות ואין מאסף.

אולם יד ה׳ לא תקצר, הוא הקים לנו אנשים יקרי רוח בדורותינו, אשר ידם רב להם לרומם קרן ספרי קדשינו, וילבישו אותם [38]מחלצות כבראשונה. המה הראו לדעת לעיני כל ישראל, כי אם שבע יפול דבר אלהינו ארצה, נגהו לא יאסף, ולא [39]יתעבוהו שלמותיו אשר הלבישוהו בני בלי שם ברוב אולתם, להחשיכהו; אלה היו במורדי אור, ותורת קדוש עליון תקום לעד בנוגה [40]יפעתה ולאורה ילכו כל מבקשי אמת, למען חייהם.

והנה יודע לך, רעי כאח לי! כי לא לבד המשכילים הישרים בלבותם מבני עמנו ה״ה ר״ס גאון, הראב״ע, רד״ק, רלב״ג, בעל מכלל יופי, הרמב״מן והוצקים מים טהורים על ידו הפליאו לעשות בחקר לבם בתורת אלהים מפורש, כי גם רבים מעמי הארץ, אשר ראו מעשה ה׳ מאירת עינים, גלו בלב טהור ורוח נכון [41]שפוני טמוני מליצות היקרות, ויגלו ברוחב שכלם דברים נעלמים, אשר היו לפנים כדברי הספר החתום, כי [42]סעפים שנאו ובהבלי שוא [43]בחלה נפשם, [44]לבאר על ידם דברי אלהים חיים. ואחרי כי האנשים היקרים האלה [45]שקדו מימי נעוריהם על דלתי בתי החכמה לחקר לשונות קדמוניות מבני קדם, שפת הודו ופרס, ערב ומצרים, [46]והנלוים אליהן, הנה הוציאו פעמים רבות יקר [47]מזולל ונטעי שעשועים מארץ [48]תלאובות, ובעזרתם תעלומות רבות בספרי קדשנו הוציאו אור, ויבארו דברי אלהינו על דרך פלא, אשר כל שומעיהם ישתוממו אף יתענגו.

אבל אחת היא, על כן אמרתי אעיר לבבך על זאת, כי לא נקלה היא. הנה גדולים חקרי לב אלה בעת הקדישו כל ימי חייהם לחקור ולהתבונן בעשרים וארבעה ספרי קדש [49]וללטוש בתבונת כפיהם [50]אבני־אקדח אלה, למען יזהירו כזהר הרקיע ולא ידמו עוד בעיני הבוערים בעם לאבן אופל וצלמות, כשאר ציונים וזכרונות ימי קדם, אשר בראש עפרות תבל יסודתם, ועם גבעות עולם [51]הטבעו: — רבים ממפרשיהם ומבאריהם [52]עצמו עין מראות יפעת מליצות הנשגבות וחין ערכם, אשר כמלאכי מרום ירדו משמים ארץ, למען העלות בן אדמה תולעה בכנפיהן השמימה; לא שמו אל לב כי אמרות אלהינו כבתי חמר גויות בשר הנה, אשר נשמת שדי תחימו. אכן לפרש ולבאר המלות, ולדרוש אחרי מקורן ויסודתן, איך נבנו ואיך [53]ינוקדו כל ישעם וכל חפצם, ובאלה יתהללו ויתימרו. ונמשלו לאיש בא לבקר בהיכל מלך, מלא כל הון יקר ונעים, [54]שכיות כל חמדה, מעשי חרש וחושב. ויהי בבואו ופנה ערף לכל הכבוד הזה, ויקח אבן מקיר או [55]כפים מעץ, אשר יחצוב בגרזן אשר הביא בידו, ובכל עמל ויגיעה ישית לבו לדעת תכונתם, ומשקלם, ולכל החמדה אשר סביבותיו לא ישית דעתו.

אמנם לא לשים [56]דופי [57]ותהלה באנשים יקרי רוח אלה, [58]מנמת פני. ידעתי מאד ידעתי, כי מטמונים אין ערוך אליהם הוציאו בחכמת לבם, [59]וכביר עשתה ידם במלאכתם, כי עם אלהים עשו; אך על שימם תמיד כל עינם ולבם רק על משכיות הכסף, ותפוחי זהב אשר בתוכם ישליכו אחרי גום, על זאת לבי דוי. — לא כן אנכי עמדי! מדי יעוף אלי אחד מן השרפים החוזים, אשר רוח ה׳ דבר בם, ושלהבת מחזה שדי יגע אל פי, מה רבו אז [60]שרעפי! חם לבי בקרבי, בהגיגי תבער אש! שמים חדשים וארץ חדשה [61]ירחש לבבי, ונפשי [62]נות־בית אלהים תעזוב כרגע בית חמרה, ותתענג עלי גיל ושמחות נשגבו מתענוגי בני אדם, אשר בעפר יסודם. — עת נגלו לפני ספרי קדשנו, וימות עולם ידברו, ודורות שנות קדם יעברו על פני וה׳ בראשם, ומשה אדון הנביאים

במטהו יוציא נוזלים מסלע, ואש לוהט מלב אבן, ברוח זפיו, קורא לשמים מעל, ואל הארץ להאזין דברי קדשו ולהעידהו עד אחרית הימים, והיתה השירה אשר שר לה' באזני עם מרעיתו לעדה בינו ובין ישראל עד דור אחרוי, ירשה ליעקב עד העולם; אז תעלוזנה כליותי ועיני יורדה מים בששון לפני נוטה שמים לבדו, ואמרתי ועניתי: מה אנוש רמה כמוני כי תזכרנו, אל טוב! לתת לו חלק ונחלה באוצרות חמדה כאלה? מה אני ומה חיי כי נתת לי לב להבין ביקרותיך, ותרוממני ותשגבני מעפרות תבל אליך אלהים! — עת דבר אלי יגונב ממשלי בן בעור, ראש מושלי האומים, לא קם בם כמוהו, אשר ברך שבטי ישראל כי ה' צוה, ואשית לבי לדעת מה יקר לו אל שדי ודבר מה יראה במחזה אלי הגבר שתום העין, העומד על ראש צורים, ומוטות כנפי רננתו ככנפי סער [63]בשאפם ארץ וימים: אז תרעד נפשי בשמעי אמריו חוצבי להבות ואשתומם אל המראה: כי דבר אלהים דבר אלהים הוא, ואם גם טמא־שפתים יוצא מלים לאלוה, כמוקדי עולם ינהרו מבור שאון והררי־[64]געש, ויאירו חשכת לילה. — איך פחד ורחב לבבי בגשתי לשמוע דבר חזון ומשא מפי בן אמוץ, אשר נפשו תלהט כל נפש בהגה מפיו יצא. לשונו חרב חדה! כלהט חרב הכרובים המתהפכת על מבוא גן אלהים, כן ירד דברו חדרי בטן בענשו עם כבד עון על עזבם את ה' וקדוש ישראל נאצו; [65]וכשעירים עלי דשא, וכרוח צח [66]שפיים ישיב נפש עיפה, הנה כן יטיף עדנים עת ינחם עמו, עת יעמוד בין אל זועם וגוי חוטא, וישיב לב אב אל בנים, ולב בנים אל אביהם שבשמים. — ומה אוסיף עוד לדבר אליך ולהרבות ספורות, עת אזכרה שירי דוד מלך ישראל עלי [67]הגיון בכנוה, אשר בשתים מלך בישרון: בשבט מלכותו וזרוע כחו משל ממשל רב על שבטי ישראל, ויהי להם חומה נגד כל צורריהם מסביב; ובכנורו שם משטרו על [68]מורשי לבבם והלך נפשם להטותם דרך אל חי בעוז זמירותיו. — ומה אומר ואדברה בזכרי איוב [69]עתיק יומין, [70]חופש חדרי לב אנוש ותעלומות חכמת שדי; וחזון חבקוק, אשר כקול רעם בגלגל יפחיד, ישמח וישגב אנוש מן הארץ, ויתן קולו קול עוז לבני אדם: [71]התנערי מעפר גויותיכם! נפש [72]אל־מות לכם, פתחו מוסרותיה, ואשאנה על זרועות עולם לראש הררי אל; או עת יבואו כשמן הטוב בעצמותי שירי בני לוי, עליהם [73]יציץ נורם עד בלי ירח, ומזמורי אסף, הימן, וידתון ובני קרח היקרים המסלאים בפז, אשר דמעות עיניהם תטופנה על כנורותיהם כנגן המנגן והיו לאש לוהט, בוער ולא אכל בקרב ולב. עת תדמע בת עינם, יגילו ברעדה; ועת מעיהם ככנורם יהמו, [74]יחדו פניהם כמעט, ושחוק מלאכי שלום על פיהם ישעשע, וינהמו. — אין מלה בלשוני לספר כל תהלות נוגנים ושרי קרש, על כן תדום שפתי, ונפשי יודעת מאד.

ראה יקירי! מה דמות תערוך למעיני ישועה ופלגות־אלהים, אשר ינהרו גם לך מראש צורים וגבעות מליצות עליון, אם בלב טהור אל [75]מקבת בורם תשא עין. זהב אופיר [76]יועם, הכתם הטוב ישנא, ושירי קדושי עליון וחוזי אמת עד עולם אור פניהם לא יפילון. — ועתה אחרי השתפכה נפשי בחיקך, ידיד יקר אף נעים! בזכרי את מחמדינו אשר נשארו בידינו מימי קדם, אשיבה

אל דברי הראשון, ואיעצך ללכת ברחבה בשמעך בלמודים האלה. הַטֵּה אזנך ושמע לכל אשר יורוך המפרשים והמבארים מבני ישראל ועם אחר, אזנך תִּבחן מִלֵּיהם, אל [77]תֵּשֹׁט מאמרי פיהם אם יַערכו לעיניך דברי אמת לצרף דברים וכתובים נֶעלמים עד כה. אמנם זכור אל תשכח, כי עוד מורה דֵעה וּמְנַהֵל יושר נִצָּב לימינך, אשר הוא לבדו ינהגך יביאך להדרי משכיותיהם פנימה; המורה הזה הוא הגיון לבך גם אתה, יקירי! [78]מִדֵּי שופט צדק זה ישב למשפט, וידו על כם יה, אז שפתי שקר [79]תֵּאָלמנה, [80]ועוֹלָתָה [81]תקפץ פיה.— ואתה ידידי! כמוני כן ידעת כי לא להתפאר לאמר: אֲלַמֶּדךָ דעת! בָּאתִי הלום, כמוני כן לבך יהגה אמת, ואהבת כל יקר בָּאָה בקרבך. מה אדע ולא ידעת? אבין ולא עמך הוא? אמנם צעיר אתה ממני לימים! שנים שלשה צעדים צָעַדתי לפניך על דרך החיים? [82]וחוב הוא עלי להגיד לך, שאהבה נפשי! ראה זה מצאתי. ולולא ידעתי אותך נאמנה, כי לב מֵבין נתן לך אלהים, ואת אשר [83]ירזמון מִלַּי, תדע ותבחן ותוסיף לקח בטוב טעם ודעת, כי עתה החשיתי מטוב, ולא אליך אשים דברתי. —

יאר ה' פניו אליך בדרך תלך, ידיד לבי! והיה כי יתענג לבך על אמרי יושר דבר אלהינו כי נמרצו, וזכרתי כי גם לי לבב כמוך, להתערב בשמחתך ולהודות לאל עליון על כל חסדו אשר עשה עמנו, להותיר לנו ירושת פליטה כהיום הזה.

מ"ה לעטערים.

[1]Belehrender Brief (didaktische Epistel), [2]sich ergetzen, [3]Nachdenken, Forschen, [4]tappen, [5]aus dem wir gehauen wurden, [6]גלל, [7]Glanz, [8]Licht, [9]strahlen, [10]Kleinod, [11]Anstoß, [12]wechseln, ändern, [13]abweichen, abtrünnig sein, [14]krümmen, [15]krumm, [16]kurzsichtig, [17]Art, [18]Stich, Siegelstich, [19]Bild, [20]eingraben, [21]Art, [22]Hammer, [23]zerschlagen, [24]verbreiten, zerstreuen, [25]zertreten, [26]unterschieben, [27]Larve, [28]Trug, [29]Hülle, Deckmantel, [30]Uibermuth, [31]Waffe, [32]geschärft, [33]Tand, [34]Thorheit, [35]Vermögen, [36]Raub, [37]Schlußstein, [38]reine Kleider, Feierkleider, [39]verabscheuen machen, herabwürdigen, [40]Glanz, [41]verbergen, [42]Zweideutig (keit), [43]Abscheu haben, [44]erklären, [45]wachen, [46]sich anschließen (לוה), [47]verachten, [48]dürre, [49]schleifen, [50]Karfunkel, [51]gegründet werden, [52]verschließen, [53]punktiren, [54]Gebilde, [55]Splitter, [56]Tadel, [57]Fehl, [58]Streben, [59]Bedeutendes, Vieles, [60]Gedanken, [61]ersinnen, [62]Bewohnerin, [63]verschlingen, [64]beben, [65]Regengüsse, [66]Höhe, [67]Dichtungen, [68]Besitzthümer des Herzens (Gedanken, Gefühle), [69]aus uralten Zeiten, [70]durchforschen, [71]abschütteln, [72]unsterblich, [73]blühen, [74]erfreuen, erheitern, [75]Grubenhöhlen, [76]verdunkelt werden, [77]weichen, [78]sobald, [79]verstummen, [80]Unrecht, [81]verschließen [82]Pflicht, [83]andeuten.

20. רגשת לב ילד אל אבותיו בראש השנה.

א

אלהים בשמים יתן חיים
לאבותי היקרים התמימים והישרים
ימצאו ברכה כבוד והצלחה,
תפרח שמחתם עֵקב צדקתם.
רחוק מְתוגה מִמכשול ופוגה

יגדל ביתם יֶתר שאֵתם!
תאות לבבי הבאתי לאבי;
שלומך פקדתי אִמי יולַדתי.
קחו המנה לְראש השנה,
ותנו ברכתכם לבנכם תקותכם.

ב

אלהי האלהים ואדוני האדונים,
המשפיל גבוהים ומגביה אביונים,
קחה תודתי אליך עֲרוכה;
מאז פקודתי מידך ברוכה;
רבות הטובות עלי הרבית
רחוקות וקרובות עמי הִפלאת.
הפלית חסדך אֹמר גָזרת
לבן עבדך, שנותיו עֲטרת;
עֲטרת חייתי בוחן לבבות,
שָפרה נחלתי במבחר האבות.
אבי בשמים, אבותי באדמה,
לברכת כַפלים יְמינכם רוממה.

אמרתי אספרה, אדברה תהִלה,
פניכם אכפרה באמר ומלה.
ללבבי המסִלה הנה עצורה;
אך לתפלה עֲרוכה ושמורה.
ימיכם בארץ יאריכון שמחתכם,
משוד ופרץ תרחק נוַתכם.
אך שמחות תִשמענה אזנכם;
אך ברכות תראינה עיניכם.
ואהים ממעונים יחזקני ידים
ירבני אונים לתושיה כפלים.
למצוא תאותכם מנה אחת אפים,
בבן אהבתכם המשתחוה ארצה אפים.

המכתבים האלה לימי הזכרון

נזלו מעט סופר התורני מוהר"ר **יום טוב שפיץ** נ"י.

21. אבותי היקרים!

אם חדשים לבקרים מקור ברכתי יזל מאין דומיה, ובקרבי מעין חיים נובע מאין הפוגות, אף לעת צאת השנה ילך הלוך וגדול והיה לנהרי נחלי דבש ושמן שטפו ועברו על כל גדותן. — אך ברכותי לא מספוני טמוני חול, אשר עפרות זהב למו, גם כתם אופיר רחוק רחוק ממני, כי במה נחשב הוא — הכסף עובר והזהב כחלום יעוף עשה יעשה לו כנפים, והתבוננת על מקומו ואיננו! אך שעשועי רגעים המה. — הלא עינינו רואות יום יום אנשים אשר בנו אתמול מגדלי זהב לתלפיות, ומלאו בתיהם עם כל כלי יקר ושכיות החמדה, בין יום ולילה ירעשו מוסדות טירותם, רוח עבר בם ובית נכאתם לאין ואפס — מטה עוזם נהפך לרגע למטה שבור — אדרתם פשוטה מעליהם וערום יעמדו לפנינו — לכן הלאה מני תאוות כאלה

נפשי בחלה בם. אכן מקור ברכתי הטהורה חיים נעימים בלי רגז ודאגה, זך מכל כתמי היגון, הרחק מאנחה — — זאת מתנת אלהינו ממעל ונחלת שפרה מאל — ואלהים אשר ממנו יצא דבר המלכות בכסא ליום חגינו ועל פיו יושם חק לחיינו הוא ינחיל לכם מטובו הצפון ליראיו, שובע שמחות, דשן ורענן עד זקנה ושיבה זאת תאות בנכם המאושר באשרכם.

---

22. אבותי היקרים!

לראשית השנה הנה אביא מלוא כפי ברכה ותודה, אשר בכרו על תלמי לבבי מראשית עד אחרית השנה, חיים, שלום, עושר וכבוד, ארבעה המה מטיבי לכת, ילדי שעשועים המה, בנים נחמדים אליהם כל עין נכספה — ארבעה המה נכבדי ארץ ורבים דורשיהם. — חיים לו משפט הבכורה ולו פי שנים מכל תאות בני אדם כי כל אשר לאדם יתן בעד החיים, יתר שאת ויתר עז לי אם נקי היא מכל עצב ודאגה, חף מנהי ואנחה — לב טהור ורוח נכון הן הנה בשמי החיים מתקו וטובו. — ואחריו השלום משנהו לחיים בלעדו במה נחשב הוא, ריב ומשטמה, שנאה וקנאה בני כושיים המה, עוכרי החיים הנמו. — והשלישי הכי נכבד הוא העושר חמדת האדם, מטרת שב גם ילד, אליו מצעדי גבר כוננו — הן אמת כי כסף וזהב בני חלוף המה, בין יום ולילה ראמית וגביש לא יזכר זכתם אופיר ושהם יקר וספיר עשה יעשו להם כנפים, וחיש מארץ החיים יכרתו, אכן לנעימות החיים המה יתנו ידים והמה מטאטאים נאמנים, לגרש הדאגה מעל גבולנו, המה יסוללו דרכינו יעשו העקב למישור והרכסים לבקעה. ואחרון הכבוד אבן השואף המשך כל אדם אחריו באיתנו, אליו גם בני אדם גם בני איש ידרושו — מי יפלס הנער את דרכו מאז בואו אל בית הספר עד יהיה לאיש? אך הכבוד ירהיבהו לעלות מעלה מעלה, ילבבהו להיות גבור בארץ, הכבוד הוא האופן הגדול איש אל עבר פניו ילכו וכל בני אדם יסבו בלכתו. — ועתה ארבעת אלה בנים הנאהבים ונעימים, שעשועי בני תבל יהיו חלקכם, ילכו אחוזי יד בצאתכם ובבואכם בל יפרדו נצח, ובם תפקדו בימי הזכרון האלה כתאות בנכם המשתחוה ארצה.

אבותי היקרים!

בטרם יבואו ימי הזכרון זכרון כל מאהבי לפני בא, ובראשם זכרון אבותי הנאהבים, זכרון אהבתם אשר בה אשרוני מאז ממעי אמי יצאתי, שמרוני כבבת עין, על מי מנוחות נהלוני — כרועה נאמן עדרו ירעה כן על נאות דעת וחכמה נחוני. ועתה מה התודה ומה הברכה על כל תגמולות? עודני קטן רך וצעיר, מה כוחי כי איחל לשלם על אחת מני אלף אשר הרביתם לעשות עמדי? קחו נא כהיום תאותי ורצוני כמעשה — ונפשי ושאלתי אל ה' לתת לי כח לעשות חיל למען אוכל שלם מעט אשר עלי לשלם — להנעים חייכם הן זה כל מאויי, להיות לכם משען ומשענה לעת זקנה ככלות כח — לרוות נפשכם בכל טוב אשר יש לאל ידי לעשות — ואתה ה' חזקני ואמצני למען אבוא למטרת חפצי, ולהשיג תכליתי — ולעת עתה הנה אשפוך שיחי

לפניך: זכור נא לטובה אבותי היקרים ופקדם לברכה וכתבם לחיים נעימים עד אחרית הימים ויהיו מאושרים בארץ; זאת תאות בנכם הצמוד בפתיל אהבה בנפש אבותיו.

23. אבותי היקרים!

לו עין אלהים לכם להביט מקור לבבי ולחדר תוך כליותי, אז תראו ברכת השנה אשר צמחה בקרב בן נאמן, ולריק יגע כל לשון להביע אותה באמר ודברים, ושפתי בני אדם לשוא תעמלנה לכלכלה כמשפט. — ברכה תכיל כל אשר בני אדם עלי אדמה, לא תסלה בכתם אופיר, לא יערכנה זהב וכלי פז — לא בשמים היא, כי תאמרו מי יעלה לנו השמימה ונקחה לנו; תהום אמר לא בי היא — בלבבנו תוצאותה שם מקורה — מרגוע ומנוחת הלב זאת המאשרת — בלבבנו שם שמה קנה לה — אך היא פנת יקרת החיים מוסד מוסדה, ואם ירגזון מוסדי תבל ועמודי שמים יתפלצון היא עומדת בתקפה וגבורתה. — לכן אל נשעה בדברי שקר, בהבלי בני אדם אשר אך זהב יחפוצו ולכסף יכספו; אל צל ישאפו, כמעט שזפתו עין ותמם כעש חמודם. אתה אבינו אל תפן אל תאוות בני אדם מוכי סנורים הולכי חשך, אתה ידעת מה טוב לנו ומה האשר האמתי — תן לנו כאשר תחרץ הכמתך הנשגבה והנעלה, תן לנו נחלת שפרה אשר תוליכנו לתכלית הנועדה מאתך — להיותינו מאושרים על אדמה הזאת וגם בארץ החיים — תן לנו ידים להיות בנים המשמחים את אבותם ולנמול הטוב אשר הפליאו לעשות עמנו מאז באנו עלי הארץ — הוליכנו בדרך הסלול מאתך דרך הצדקה והיושר בל נטה ימין ושמאל; הסירה כל מכשול לבל נפל במכמורת החטא, וברשת העון בל תלכד רגלנו — הסר מעינינו מכסה האפל למען נראה אורך ואמתך — מלא משאלותינו לטוב לנו כל הימים זאת תאות בן נאמן.

*)השחר, הלילה, השמחה

שלשה אלה לקוחים מאת ספר מטעמי יצחק מאת הרב הגאון הגדול

מוהר"ר **איצק שפיץ** ז"ל

השחר.

מה נאוה על ההרים! ראשי לבנון וכרמל מפזים מנוגה מקדם מציץ, מבשרי פעמי מרכבות נשיא המאורות — מה לך הסהר כי נחבאת לברח? ואחוות מריעיו מדוע פניכם יחורו? תתעלפו בצעיף כלכם? מהדר גאון ממזרח האיר שאתו לא תוכלון שאת — והנה הוא בא! הדר בלבושו לוהט באדרת ארגמן, צועד בהוד מלכות על כנפי שחר, פרושות צפון וימין, מקצה אל קצה, ושוליו יורדים אל הים הקדמוני, כחתן יכהן פאר יוצא מחופתו, כבוד אמר כלו, מפניו יפיח רוח צח טל אורות להחיות מתי חלד להשיב נפשות נמו שנתם, קרא דרור לאסירי תרדמה, לרגלו תתחדש פני תבל כשבעת ימי בראשית עת המלטה מיד יוצרה, וכל הארץ כמזבח הקטרת, מעלה איד מקטרת מור ואהלות וכל אבקת רוכל להעלות אזכרתה למשפיע שמחות להשקות ברכה ולהרוות ששון מזמרת השמים לכל משפחות היצורים.

הה: מה נשגב ומה נעים! העין לא תשבע לראות והאוזן לשמוע, וזוהר השמים מעל כמעשה לבנת הספיר לטהר, וארץ מתחת מתהדרת בלבוש ירקרק חרוץ, סוגה בשושנים כפתור ופרח מעשה חושב ורוקם, כל שיח וכל צמח מתנוססת בנזר פניני רסיסי מבריקות נוגה לכל עבר, וכל פרח וכל שושן לרבבותם תעמדנה חשופות יפים, צופות פני מזרח לקראת הדרת אורח כי בא — פה לרגל ההר נהר בדלח מתהלך לאט; מסילות מסבות בין טורי שיחים, והוא כראי מוצק מלוטש, מתחוזה בו תמונת מחזה השמש שבעתים ביפיו, משחקים בו לבושי קשקשת לאלפיהם — שם מסבך החרשה להקות בנות שיר עולות למשפחותיהם, גרונם מנעים זמר שיר הבקר, סוככות בכנפיהם בעדי שלל צבעים רקמה, כמראה הקשת ביום ענן — שם תשרנה הפרות על תלמי השדה, והחורש אחריהן ישיר לעומתן — שם על גבע מנגד שריקות עדרי צאן מרקדים לחליל הרועה, ומעבר מזה חשופי עזים מכרכרים ינצחו בקרניהם ישמיעו קול — פה על כר נרחב עד רי בקר רובצים וילחכו את ירק השדה רטוב לפני שמש — שם לעומת פרחי הגן נהל דבורים מצלצלים בקול כנפיהם דאים הלוך ושוב, שבעים ממיץ העסים הציצים, ורגליהן עמוסות דונג ונבאת להביא מעונתם — שם בחגוי הסלע המית היונה מעוררת לויתן לוית חן — ומי ימלל ומי יצייר כל היצורים הנעימים בכל אשר יפנה עין הרואה, תחת כל שיח וכל עלה ירק המית שעשועים, אלפי יצורים חוגגים וששים, וכל הארץ ממזרח

*) יצא לאור על ידי בנו הקכס המליץ מוהר"ר י"ט שפיץ נ"י.

שמש עד מבואו כשלחן ערוך לפניהם מלא ברכת ה׳ מטעמים למיניהם איש איש לפי אכלו שטו ולקטו לשובע, ותודות ותהלות ירונו ליד הנדיבה הגדלה והרחבה, ואני רוה ממחזות העליזות, שובע שמחות, טבוע בים העדינות, נפלתי על פני, ורוחי על עב קל למרום תמריא אל פני האדון מקור הטובות והשמחות לברך להודות, אשר הכין לבבי והנחיל לי רגשות טהורות ומאושרות כהנה. —

הצפירה.

א

מי זאת הנשקפה,
מקדם תופיע,
הנעימה והיפה
חן חן תביע.

ב

זאת היא הצפירה,
הרועה בשושנים,
בת שחר המעטירה,
נעלסה כנף רעננים.

ג

הצפירה פרשה הודה,
על פני שמים,
והארץ האירה מכבודה,
מידה לה קרנים. —

ד

חרוץ כסא הרים
ועמקים יעטפו הדר,
מיער רנת שרים,
ומגבעות שריקת עדר. —

ה

ותשואות דבורים דאים
בין ערוגות שושנים,
ושם בחגוי סלעים
המית אהבת יונים.

ו

וכל שיח האדמה
בין שורותם יצהירו,
וכל יש באפו נשמה
יתרועעו אף ישירו. —

ז

ולבי מלא גילה
מנעימות יסובבני,
אין בלשוני מלה,
רגשות תדמע עיני. —

הלילה.

מה יפית לילה לא עבות, ומה נעמת בהלו נוגה ירחך עלי ראשך, מקרין קרני אהבה, מתוק הוא אור יפעתו, חציו בל יכהה עין רואה, ושמי מעל מה נהדרו, נאפדים באפודות צחר לכבוד ולתפארת, מימין ומשמאל צבאות בני רשף יגביהו עוף, נוצצים כעין חשמל במחוגה אלדות יסחרו, יסובבו אלה מול אלה כבמחולת מחנים הלוך וטפוף, לא יעבטו אורחותם, איש את אחיו בל ידחקון, תועפות שדי על מצחם חקוק ותפארתו עליהם, הה כלילת היופי רב מהכיל לב מחומר קרוץ — הן היתה ממשלת היום נשגבה ונפלאה, נאדרה בגבורה בעוז ותפארה, הודה בשמים לרום, ומשטרה על הארץ להפליא, צעדיה נסמנות ברבבת הפעלים, ותקופתה נתוה בחיל ועצמה, לרגלה נהרי נחלי ברכות, יגיל יבול הארץ, תדשן נפש כל חי, ישאו תוף וכנור, ירונו לקראתה שירי תודה, ותהלתה יום ליום יביע.

ולך ממשלת הלילה, לך דומיה תהלה, לא תבקש לך גדלות, גאות כל תלבש, פעמיך בענות צדק וכל כבודך פנימה, לא ברכבי אש, ולא בהמית רעש, אך שקט

ושאנן ודממה קדושה סביביך, מנוחה נעימה פרושה על פני כל הארץ, הם כל בשר מפניה, אין נודד כנף מצפצף, כי אם ענות חלושה עולה מהמית נחל עמק מנהל לכתו על פני חצץ וקול נשיקות ברושי יער, ינעם לאזן שומעת, ירהב לב אדם, תרום נפשו אל פני ארון יוצר הכל.

ואם היה לנו היום כאב הרחמן, ממציא לבניו טרף ישביעם צחצחות, הנה הלילה כאם לכל חי הצנע נדיבותיה ספוני טמוני לב אהבה, תנחה בניה אל המנוחה והמרגוע, קחם על אברותיה תניף אותם תנופה, מרחפת עלימו רוח צח חרישית עדי תישנם על ברכותיה, ותסגר עפעפם תנומה, משחקת לפניהם בחזיונות עליזות ומראות משעשעות, מרימה מעפר דל כפא כבוד תפחילם, תבנה טירותם כמו רמים תמלא חדרים משכיות ממליך עבד בחזיון לילה, תעטרהו עטרת פז והשגל יושבת על ימינו, לוית חן וטובת טעם, תערוך לפניהם שלחן ממגד כנפות הארץ, מזמרת איי הים מארצות קדם קבצתם, כוסם רויה מדם ענב עסים דמונים תשקמו, ישתו יטיב לבם ישכח רישם ומרת נפשם, כה וכה תמלא מאויי איש ואיש דרושה לכל חפציהם, תנחם למרירי יום, רפאות למחוצי לב, וערבה להם שנתם, יחליפו כח, ילבשו חיל יקיצו בטוב לב, ורוח חדש תפעם בקרבם לעבוד עבודתם דבר יום ביומו, על כן מישרים אהבוך ותהלתך בפיהם.

אך משנאי טוב ישנאוך ורע מעללים מאימתך יבעתו, רעתם תיסרם איננה מניחם לישן, בלהות תסובבנהו, ערשם יחתו מחזיונות מפחידות — לפניהם ירקדו שעירים עם להט חרב המתהפכת מחרדת הרפאים העולים, ולעפות אחזתמו נחפזים לנוס ולא יכולו ילפתו יקיצו נדהם ונפעם ממראה עיניהם, ורוח כהה תשבר גרם, וכה משפטה כל עת המשרה על שכמה בל תכיר שוע לפני דל, בל תשא פני רשע, שבט לגיו כסילים ולישרי לב שמחה, נוראה לבוגדי בגד ותמימים על משכבותם ינוחו בטח ושאנן נותנים זמירות בלילה. —

ה י ר ח.

א

שם מהרכי עב יציץ הירח,
אור יקר הולך, שם שואף זורח,
קרבת הארץ יחפץ לכת אחריה;
יסובבנה כגבר תסובב נקבה,
נמשך אחריה בעבותות אהבה,
לעומתה מנהל לכתו, חופף עליה. —

ב

גם הארץ לקראתו שאפת,
לחזות בנועמו נכסף נכספת,
תשבע נשיקות תרוה אהבים;
ותהי לו לאשה והוא לה בעל,
תנק שפעת טובו, יזיל ממעל,
אפריונם יסבו ערוגת כוכבים.

ג

הילכו שנים יחדו בלתי נועדו?
ואיפה פתיל אהבתם יחדם יצמדו?
מי חכם יבין זאת, מי שומע,
מה הדבר מושך אחת אל אחת,
מי קשר מערנות רום ותחת,
מי יחשוף ספוני פלאות מי יודע?

ד

חכמי אליל המתפארים בסוד אלוה,
אל נא תרבו דבר גבוה גבוה!
רב לכם אשר החושים יעידו,
עינים לראות, ולשמוע אזנים,
אף לריח, חך לטעום, ולתפש ידים,
אלה הם מוריכם, הם הם יגידו.

ה

אך אל הקודש פנימה כל תציצו,
במפלא מעיני בשר אל תאיצו,
כל עוד רוחכם בנחושתי חומר.
תנו לה׳ כבוד, ולבשו ענוה,
למה תפרצו גבול, וה׳ תוה,
עד פה תבוא ה׳ יתן אומר. —

ו

עדי קרב יום, קרבו עתידות,
נתקו עבותות, נהרסו יסודות,
הפח נשבר, והרוח למרום תמריא;
וה׳ יאספני, הביאני חדריו,
יחשוף מצפוניו יראני מסתריו,
אז יגיה חשכי, אז יאיר נרי. —

השמחה.

שמחה בת השמים, נצוץ אלהי ממעל, את נשמת עולמים, את נפש לכל נפש והחיים לכל חי, אוי מי יחיה אם את תפני ערף, התבל וכל תפארתה מה היא, מה טובה ומה יפיה, עמק עכור וגי צלמות כלה, אמת שואה ומשואה, שוממות תהו ובהו חשכת תהום רבה וכל היקום פגרים מתים, שקר חן חשושנה, הבל יופי החבצלת, גם הדודאים לא יתנו ריח, לשוא יורח השמש, חנם נטוי שפריך עם רבבי רשפיו, עלימו יתעלם קדרות, תשכון עליו עננה, חשכת עבי העצבון, אפס כל הוד והדר, יעלו בתהו ויאבדו, הבל הבלים הכל הבל.

אך את נשמת שדי למחיה שלחת הנה, נשפת ברוחך הנדיבה, ונסו הצללים ויהי אור, והתבל היתה לתבל — גם מני אז בטרם ירה אבן פינתה, עד לא ארץ ושמים, מעונה אלדי קדם היית, אמון שעשועים בחיקו, משחקת לפניו באהבים, למענך פעל ועשה, ולכבודך ברא כל אלה, צבאות שחק לרום, ולהקת בני חלד, למען ישמח ה׳ במעשיו, וישמחו היצורים ביוצרם, זאת תכלית כל תכלית, ותכלית בעל בלתי תכלית.

שוא עבוד אלדים בלעדיך, אין עולה ואין זבח, מנחת שוא וקטורת תועבה, ושולחן ה׳ נבזה הוא, אין כהן ואין נביא, אין מפלל, ואין דורש אלדים, גם תפלתם תועבה, אך את כלילת כל תושיה, מקור הברכות והאושר, על פיך ישק כל הארץ, וגם צבא מרום במרום.

מעינך מבית ה׳ יצא, והצופים מימיך הקדושים ישאבון בששון, ורוח ה׳ תפעם בקרבם — את מנת ברי לבב, ונחלת קדושים מה׳, ברוכה את בפי ישרים, ואהובה טהורי נפש, משנאיך אהבו מות, ומחרפך חרף נפשו אומר לכל כי נשחתה.

אך השמר מהמר הנכבדה בנקלה, לחשוב הוללות לשמחה, ולשום תהלה לתהלה, ומי חכם יבין זאת יכיר אותן באותתן. זאת העליזה, והנאהבה נתוה בציון תפארה, עליה חרות: קודש לה׳, והיה על מצחה תמיד, עיניה נוצצות אהבה, חן הוצק על שפתותיה, ומדברותיה נאוה, לשונה תצמיד ידידות, לרגלה תצמח גיל, ועל דרכיה נוגה אור, נחלי עדינה טהורות מנפש טהורה תוצאותם, דדיה ירווך עסים, זך משמרי עצב, אשרי איש ישכון בחיקה ישבע מנשיקות פיה, זאת אומרת בני החי, ילד שעשועים אף נעים, לזאת יקרא נעמי! נעימות בימינה נצח.

אך זאת המרשעת הוללות בת מחלת לב, בת מטרד, הומיה היא וסוררת, שית זונה וחללה, אשת לפידות אש זרה תוקד (בקברה) בקרבה, תלהט עד שאול תחתית, שפתותיה זמה תזובנה, לשונה תצמיד לצון, תרון שירי עגבים על כוס מלא מסך, ומגפן סדום עם חמת תנינים, כל שוגה בה יוכה בשגעון ועורון, ישתה ישכח יקרת נפשו, משתולל ומתהולל ובעוילים יתעולל, זאת אומרת בני המת, לקברות ילדתיו, לזאת יקרא מרה, כי מרה תהיה באחרונה, שומר נפשו ירחק מנה, בל יקרב אל פתח ביתה, כי שעריה שוממין, אל תדרוש טובתה כל הימים.

ה ש מ ח ה.

א

שמחה נעימה איך?
הרחקת נדוד בך!
הלנצח תפני ערפך?
שובי שובי לשמחנו,
כי מה אנו ומה חיינו,
ומה הארץ בלעדיך?

ב

תרתי בהרי אופיר,
ובמחצבי נופך וספיר,
ואך שעירים ירקדו שמה;
יציקו זהב בחמת תנינים,
בצע גאון, שנאה ומדנים,
ויריק לארץ בשצף חמה.—

ג

בקשתיה בארמנות מלכים
שאלתי בהיכלי נסיכים:
היש פה זאת הנעימה?
הכרת פניהם ענתה אין,
בינינו לא שזפתה עין,
לא ידענו את העלמה.—

ד

ואולי במחוגת נבונים
המעמיקים לפענח צפונים,
שמה דודים תרוה;
אך גם שם יצמדו לעצבים,
אוהבי דמיונות רודפי רהבים,
עם גבר יהיר, לא תנוה.

ה

אמרתי בצוף שורקה
ובאילת אהבים אשרקה,
אפתנה במחולת מחנים,
בנעים שרים ושרות,
במתקי נבל וכנורות,
תוף וחליל ומצלתים.

ו

ובחלומי דמה דמיתי,
אמרתי הנה מצאתי,
וחלמתי כן יום ויומים,
חשבתיני שכב בחיקה,
הקיצותי ונפשי ריקה,
ורוח מלא חפנים.—

ז

בחפזי אמרתי נואש,
תמם המודי כמו עש,
למה זה עוד הבל איגע;
והנה תמונה לעיני,
וקול דודתי באזני,
עזבתי שיחי ואבליגה.—

ח

הלא כל הארץ כבודי,
והתבל האירה מהודי,
מה תתאונן ואת מי רבת?
איפה ספר כריתותינו
אך האולת תבדיל בינינו
אשר שנאתי זאת אהבת—

ט

מה לך פנות אל רהבים,
הבלי שוא ושטי כזבים,
בשמי יתהללו ורוחי אין;
אם בלב טהור תבקשני,
בדרך צדקה תמצאני,
אז נראיתי עין בעין.

הרימותי תרומה מן הדברים אשר נכבדתי לדרוש בקהל עדת ישורון **גלאגוי** רבתי יצ"ו בב"הכנ הגדולה. יכוננה אלדים עליון. וָאעתיקם משפת אשכנזי ללשונו הקדושה.

חיים הלוי ארנהיים.

לרוח אמרי נואש —
ודבר אלהים יקום לעולם:

אמנם כן הַסְכֵּן הִסְכַּנוּ מנעורינו לחשוב את הדבר היוצא מפינו לדבר שוא והבל ותהו. רש ואיש עשיר כי יפגשו, זה יפרוש כפיו ויתחנן הושיעה, וזה ינחם אותו ידבר על לבו לאמר: לך ושוב ומחר אתן. ואנחנו כי נשמע את דבריו נאמר: הלא דבר רק הוא! נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר. כי נשמע קול אנשים נדברים איש את רעהו וכנחל איתן יעברו את פי האחד שבועת אלה, לאמר: לך אני, ושלומך אני דורש, אותך אעלה על ראש שמחתי, ואנחנו נדע כי אורב הוא לו מתמול שלשום למשכו ברשתו, אז נאמר: הלא דבר רק הוא! כסף סיגים מצפה על חרש שפתים דולק ולב רע. כי נשמע את האיש אשר נותן את נפשו צופה לכל בשר, לֶאֱנָח בשברון מתנים על כל הרעה הנעשה תחת השמש, והוא כאחת האמהות אשר עבודתן לקשט אחרות והן לבושות בגדים צואים, אין לאל ידו להסיר מעליו אך אחת מכל המדות הרעות אשר תמותתנה את נפשו, אשר תבלענה את הונו ואשר תעכרנה את ביתו, אז נאמר: הלא דבר רק הוא! בדברים לא יוסר עבד. לאמר: העבד אשר רצע את אזנו במרצע לעבוד לעולם את ארונו אשר אהב, את יצרו הרע, לא יוסר, לא יקח מוסר להטיב דרכו ולההפך לאיש אחר בדברים לבד. כי נשמע את העצל אשר כל מעשה לו לזרא, וכל העבודה כמשא כבד תכבד עליו, ובביתו אין לחם ואין שמלה, כי יזעק חמס לאמר: פור התפוררה הארץ, כשלה הממלכה, וכל יושביה כמו כן ימותון, נאמר: הלא דבר רק הוא! בכל עצב יהיה מותר ודבר שפתים אך למחסור. אמנם כל אלה דברי שוא המה, והיו כלא היו. ומה אם נשמע דברים אשר הנביא הקדוש בחרות אפו בו יתוה תָו על מצחם לאמר: דברו דברים אלות שוא כרות ברית, מה תאמר אז נפשנו? הלא כי דברים כאלה לחרפות לאיש, אשר עברו שפתיו, וטוב לו, לו בעודם בחכו יבלעם, ויהי בטנו להם קבר. — סוף דבר, הדבר אשר הוא נבוב חלול, וכל רוח אין בו, לא ירוה את השכל, ולא ישביע נפש שוקקה, כי אור הדעת לא יאיר בו, ואש נשמת חיים לא תוקד בו. הדבר הנבוב חסר תבונה וחדל שיח כזה כל לשון תקום אתו למשפט, וכל פי איש ירשיענו אשר נשמת שדי תבינהו.

אולם הדבר אשר רוח אלהים תפעמו, אשר נחתם בטבעת המלך, חותם של הקב"ה אמת, הדבר אשר הוא כלי למעשה ביד הנשמה, כאשר הוא ביד יוצר הכל קונה שמים וארץ,

כאמור: בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם, הדבר הזה הוא שליט ברוח, מושל בנפש, הוא כפטיש יפוצץ סלע, לב כבד כאבן, יפלח כחץ חדרי בטן, וירד תחתיות קרב איש ולב עמוק. הדבר הזה הוא שבט מחוקק, מטה עז, אשר דבר הנביא לגואל האמתי: והכה ארץ בשבט פיו וברוח שפתיו ימית רשע. כי בעז דברו יכבוש וידוש עד עפר את השקר, את התאוה החומרית, את הנבלה הלוחכת עפר ארץ, כי יפשיטם את בגדיהם התבולים בגדי חפש ורקמה, ויציגם ערומים לבשת ולדראון; דברו ישא תורת חסד על אברתו להטות לב הותל אל האמת, אל האהבה, אל הנדיבות. ולא את הרשע, כי אם את הרשע ימית, כאשר האשה החכמה ברוריה בארה דברי נעים זמירות ישראל: יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם, את הרשע ימית הגואל כלמדו פושעים דרכי האלקים, וחטאים אליו ישובו, והרשעים כלים מאליהם ואינם עוד. — הדבר, הוא המטה אשר ביד משה, אשר עשה בו את כל האותות, אשר בו הכה צור לבב פרעה, ויזבו מי החמלה והתחינה לשלח את העם, אשר הסתולל בם בראשונה לבלתי שלחם.

תבנית פרעה מלך מצרים תראה לעינינו במדה הרעה אשר נקראה בשם: קשי ערף, חזק כבד ואמץ הלב. גדר המדה הרעה הזאת הוא: עמוד והתמד בדבר רע מבלי הוסר לא באמרי בינה, ולא במשפטים ונגעים, ואם יגעו עד הלב. בכל צבא הנגעים אשר שם ה' לפרעה, אשר החלוץ היה ההפך מי היאור לדם, והמאסף מות כל בכור, לא שב מדרכו הרעה ולא נענה מפני פחד ה' והדר גאונו לשמוע בקול דברו לשלח את העם. והיה כי תשאלו: המדה הרעה הזאת מאין תמצא? התורה הקדושה תשיב אמריה: כי כאשר באו משה ואהרן אל פרעה בתחלה בדבר אלקים לאמר: שלח את העם, ויען בגבה אפו: מי ה' אשר אשמע בקולו לשלח את העם, לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח.— ראו עתה, כי שתים רעות האלה, מאוס בה', ונטה אחרי הבצע, לא־אמון בה' ולא־אהב את האח, המה שרש פרה ראש ולענה. החשך יכסה את הנשמה, עליה לא זרח ה' להביר את שמש הצדקה והאמת; וברוח לא ינוסס ה' האהבה אשר מלפניו תעטוף להטות את הרצון הַהֹדֶךְ, ויחדל להשכיל להטיב. אמר נבל בלבו אין אקים השחיתו התעיבו עלילה, לאמר: כאשר גמר הנבל אמר בלבו, אין אלקים, אין מתג ורסן לבלום עדיו. אז חלף רוח ויאשם. יקשה ערף, ויאמץ לבו, ותעשינה ידיו תושיה אשר יזם ולא ישוב מפני כל.

אך חלילה לי מאלקים לחשוב כזאת על עם אלקים, כי זה איש פרעה, עור ובשר, גיד ועצם וקומה אתנו עומד פה עמנו היום. הלא הורונו חכמינו ז"ל: אל תהי רשע בפני עצמך, ואין אדם משים עצמו רשע. ואיך נעשה בנפשנו שקר לאמר כי כמונו כפרעה. אך נדעה נרדפה נא לדעת את נפשותינו אנחנו, נטה נא אזן לשמוע את המחשבות העולות על רוחנו, כאוב קולן תצפצפנה. נשימה נא אתהן יחד בכור בחון, ובעינים פקוחות נבדל כסף מסיגים — הלא נבוש הלא נכלם ממראה עינינו אשר נראה. גם אנחנו נכבוש את ישראל לעבד, גם אנחנו נרצע את אזני תור האדם המעלה בקרב נפשנו, ונשמת שדי תמשוך בעל כשור וחמור. גם אנחנו נמרר את חיינו לא בעבודה בשדה בחמר ובלבנים כי אם בעבודה קשה מאלה, אשר יעבידו אותנו בפרך, הקנאה התאוה הכבוד, תוחלת ממושכה, מפח נפש, קצר רוח וכאלה רבות. הנה יתחכמו לנו לבנות ערי מסכנות, לרדוף להשיג, ולחלק להם שלל. וצבא הנוגשים אצים עלינו לאמר: כלו מעשיכם דבר יום ביומו. ראש הנוגשים העולה על כלם הוא הרעב, כאמור: נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו. ואחריו קהל גדול והמון רב, פרי בטן שתי בנות העלוקה, תאות העדנים וחמדת הממון, אשר תבלענה ארץ

ומלואה, ולא נדע כי באה אל קרבנה. קצרה יד ה' לתת לנו די מחסורנו אשר יחסר לנו; כי יום יום יחשבו מחשבות לעשות בכל מלאכת חרש וחושב להעלות עדי על לבושנו, ולפאר את בתי משכנותנו. כמוהם כנוגשי פרעה יכו אותנו בלי חמלה, לא יתנונו השב רוחנו. —

גם לפרעה הזה אשר בקרבנו יושב שני מלאכי ה' חזון ודעת שלוחים השכם ושלוח לאמר: שלח את העם, נלכה נא שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלקינו. הסר עול סבלך מעל נשמת רוח אלקים אשר נתן לך ואשר שחה עד עפר, ותרום מעט מעל הארץ לקרבה אל האלקים. יום ולילה חדש ושבת לא תשבות מעבודתך עבודת הבטן למלאות נפשך כי תרעב, ואת כל אשר תאמר רוח העדינה ינתן לה. תנפש נא רוח האלקים שעה אחת יום יום כי תשפוך את שיחה לפני ארוניה. ואחרי עשותה את מלאכתך ששת ימים, תנוח יום אחד למען תזכור את מוצאה מה', ואת מחברתה את ה', ואת בואה אל ה'. ובזכרה תרומם תקדש ותנחם. — מדוע את גן הירק אשר ממנו יאכל ישבע גופך אשר פגרו יפול ויתום בארץ הזאת, אותו תזרע ותשקה ברגליך, לא תיעף ולא תיגע, ואת גן העדן אשר נטע ה' כל עץ נחמד למראה, אשר ממנו תקח נשמתך ותאכל והיתה לעולם, לא תדרוש ולא תפקוד? וכי יראה רואה ללבב את מצפוני נפשך, וכי יפקוד בוחן כליות את חדריך, יאמר: על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב, והנה עלה כלו קמשונים כסו חרלים פניו וגדר אבניו נהרסה.

ואנחנו מה נענה את מלאכי אלקים אשר שלח לנו למחיה, להציל נפשותינו ממות נצח? — עמדו על מצור והקשיבו קשב רב קשב, אם גם נפשכם בקרבכם לא תאמר כאשר אמר פרעה: מי ה' אשר אשמע בקולו, לא ידעתי את ה'. גם פרעה אשר בקרבנו ימאם את הדעת את כל דבר אלהי ואת כל מעשה נצחי מכל אשר בשם ה' יקרא. אך העולם נתן בלבו, העולם אשר כליל יחלוף עם כל ילידיו בני חלוף, אשר בן לילה היה ובן לילה אבד — אליו כל מגמת פניו, אליו ישלח חציו למטרה, אליו ילכו כל אופניו בקרבו, לא יסבו בלכתן. — כפרעה מלך מצרים כפרעה מלך נשמתנו יחרף מלאכי ה' לשסע אותם בדברים לאמר: למה תפריעו את העם ממעשיו. כי יעלה על רוח אנוש משמעו בקול דבריהם לעוף ביעף, לבוז למלאכה נמבזה ונמס ולעשות את מלאכת ה'. כי יהיה עם לבבו דבר אלקים לאמר: הלא נפשנו יבשה, אין כל, בלתי אל הבצע אל העשק ואל המרוצה עינינו, נלחמה נא לחם אבירים להשביע רעבון נשמתנו, הלא נקרא אחריו מלא: משוגע איש הרוח, אויל בעל החלומות! תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו בדברי שקר. — הדבר אשר יועיל ויש שכר לפעלתו, בתת פרי והוסף לנו תבואתו לשמחה ולתפארת כל הימים אשר אנחנו חיים על האדמה ההוא יקרא דבר אמת ונאמן. וגם לזאת נאות לחקור בחכמה אל כל תכלית, לעשותה יתר לחפור ועטרת להתפאר לחצוב מהרריה זהב וכסף, ולתת את הכסף ביין ובלחם, בלבוש ובסוס ובכל אשר תשאלנו נפשנו. וכזאת גם הנערה הזאת תבוא אל המלך פרעה ותישר בעיניו, לא לתת כתר מלכות בראשה, בלעדיו! אך לשכב בחיקה, להיות לו סוכנת. ואולם הדברים אשר יביאו טרף לפינו, אשר לא ינעמו לחכנו, ואשר לא ירבו כבוד בתינו, דברי שקר הם בעינינו, וכל אשר יביטו יראו בם מחלמים מהבילים ומכזבים יחשבו גם הם. — אל נא נכחד מאתנו אנחנו, אוהבי ורעי! הדרך האחד אשר יפנה אל הבצע ואל החמדה נשמור מבלי נטות ימין ושמאל, ואת כל אשר יש לנו כחות הגו והנפש נשלם לנושים האלה אשר ישו אותנו ראש ונשך, ומשאת מאומה אשר ישה בנו האלקים לא נדאג לשלם. וכי יבואו הנוגשים לנגוש אותנו, כלה גרש נגרש אותם מגבולנו, ואשר לא יתן אל פינו וקדשנו עליו מלחמה. — דמו נא בתי תפארתכם ועליות מרוחים ספון בארז ומשוח בששר, אשר בם אתם שוכנים, אל בית האלקים, אשר אין דורש לו, אם הוד והדר ישוה עליו או כותליו מלאו נקלה. בואו נא אל בית משתה

מרעים, אשר נועדו יחדו לשמחה ולצחוק, ואחרי כן עמדו בעדת אנשים אשר נאספו אל הרנה ואל התפלה בהיכל קדש, הישפכו שיחם בכל לבם, כאשר ישמחו אלי גיל? — ערכו נא את שבתות ומועדי ה׳ אל ימי הענג והמנוחה אשר מלכנו אנחנו בוראים אותם, בקרב ישראל באמת לא יאמר להם קדוש, הישוו? הלא ימי המעשה יהפוך ישראל לחגים, ואת יום הקדוש ישפיל ויטמנהו בחול. התבוננו וראו, שקלו במאזני צדק אלו מול אלו, ואז תחרצו משפט: הן אמת כי פרעה מת, אך עצתו לא מתה, היא עודנה חיה בקרבנו, היא לא תדע את ה׳, והיא לא תשלח את ישראל, היא תחרף אלקים חיים ותקשה את ערפה, היא תישר בדרך במסלה אחת היורדת מות. — רוח המושל הזה ורוח עריצים תעלה עלינו אנחנו אלה פה, לולא נורידה מטה במטה אשר בידנו, אשר נעשה בו את האותות. המטה הזה, הוא הדבר, אשר נפל בנו משמי שמי קדם, ופי ה׳ הוא צוהו. קח את מטך והשלך לפני פרעה יהי לתנין. אמרות ה׳ אמרות טהורות — בתחלה הוא לעינינו מטה אך־חיים, אך־איל, ואך־כח; כאשר יתמרמר אל הדבר קשי ערפנו בכח ולאל, הננו אז, כאשר נשא נעים זמירות ישראל משלו, כמו פתן חרש יאטם אזנו אשר לא ישמע לקול מלחשים חובר חברים מחכם. כי מה תתן ומה תוסיף שפת נאמנים אם היא חוברת על אזן לא שומעת לקחת מוסר השכל, אשר טרם תבחן טעמי הדברים, האם צדקו, ואם אין, גמרה אמר לדור ודור לאמר: לא אובה ולא אשמע לו. איש יודע מהיר להודיע, יאמר החכם, אך לעד יפלא מאיש לתת דעת לרעהו אשר יפנה ערף מקחת דעת. ומה יושיענו המטה הזה? ככה נשאל ולא מחכמה. אלקים דבר בקדשו: יהי לתנין! לכן חזק, אל תירא ואל תחת. המטה אשר לעיני בשר חדל חיים, חסר כח, ולא־עז יהי לנפש חיה, יפלס נתיב ויסל מסלות בלב כבד מאבן וחזק מחלמיש צור — החי יוליד חיים בדמותו כצלמו. — אמנם גם החכמים והמכשפים יעשו בלטיהם כן, גם הערמה והדמיוני בידם מטה עז ושבט מושלים להטות את רצוננו לפי רבן, להתיצב נגד מלאכי אלקים והלחם במו. התורה והתבונה, עול מלכות שמים ועול דרך ארץ יבואו לנסותנו בעני ברעב ובמחסור כל דבר; כי נראה בשלל דבר חפץ אשר אליו נשא את נפשנו ונחמדהו, הן תאמרנה: אוצר ה׳ יבוא. כל נתח טוב ירך וכתף, אשר תאוה נפשנו לאכול בשר, ירצה לקרבן אשה לה׳. והערמה טבחה טבחה, מסכה יינה אף ערכה שלחנה תקרא את קרואיה לאמר: אכלו רעים ושתו ושכרו דודים. והכח הדמיוני הוא הקוסם גדול מכל אשף וכשדי, במטה אשר בידו יהפוך בגד עדים ללבוש מלכות, לענה ומי ראש למעדני מלך ויין חלבון. ואת הנחשתים אשר הוגשו להם רגלי השכל האלהי, יכסה וילט במעשה עבות. שרשות גבלות לבלתי נראה בעינינו ולבבנו יבין, כי חלל לארץ נזרנו וכי עוללנו בעפר קרננו. התור אחרי עין ולבב, שני סרסורי החטא, הן המה להטי וקסמי החכמים והמכשפים, אשר בם יהפכו את מטיהם לתנינים, אשר בם יפיחו בדבריהם רוח חיים, למשוך בחבת חלקת לשונם את אשר לא נשמר. אך אל תערצו מפניהם, אחי. מטה אהרן יבלע את מטותם. סוף דבר האמת נשמע, קושטא קאי שקרא לא קאי, שמש האמת כי יזרח, בקר לא עבות ונסו צללי הכזב.

וכי יוסף פרעה אשר בקרבנו להכביד את לבו המטה ירבה אותותיו ומופתיו עד אשר תפקחנה עיניו, ותפתחנה אזניו, ולבבו יבין, ושב ורפא לו. — האות הראשון אשר יעשה המטה דבר האמת הוא להפוך את המים לדם. בהגלות נגלות הבור אשר ממנו נשתה לרוות את הצמאה ולמלאות פי התאוה אשר הרחיבה כשאול נפשה ועינינו תחזינה כי ממעין נרפש ממקור משחת שתינו מצינן, מים שאלנו ודם נתן לנו — הלא תבחל בם, הלא תגעל אותם נפשנו? חצי יקר הוצאנו מזולל אשר פקחנו עיניו לראות את תפלצת הרעה, שומה כראי. ואחרי אשר בכל מטעמי תבל ותענוגיה טעמם לא עמד וריחם נמר; אחרי אשר תמאן נפשנו

לנגוע בם, ונלאה לשתות ממימיה, נשובה נא נחפרה סביבות היאור אשר באש בעז המטה, בעצם הדבר, ובשמחות וגיל נקרא: מצאנו מים! מצאנו את הבאר אשר חפרוה שרים כרוה נדיבי עם במחוקק במשענותם, מן הבאר ההיא נשתה, וישב רוחנו על קרבנו ויחי. והאות האחרון בזמן וראשם במעלה הוא מות כל בכור. בכור מות אשר בנו הוא הבשר, הוא היצר. הכי ראשית דרכי אל בברוא את האדם היה עפר מן האדמה, גלמנו ראו עיניו ראו בתחלה טרם נפחו באפנו נשמתו נשמת רוח חיים, על כן את הבכור בן השנואה נכיר. ואת הבכור הזה ימית המטה, לאמר: כי יצא דבר מלכות ויכניע בכחו את הגוף, לבלתי ירום ראשו בעת אשר יהיה עם הרוח לעלות אל ה׳ ולקום במקום קדשו, אין בית אשר אין שם מת, כי יסעף במערצה בדי בכור מות. פה הקנאה תשכב לארץ דומם ושם התאוה נפחה נפשה. שמה חמדת הכבוד חדלה רגז, ושם נבהלה להון ספתה. מי ידע ספורות יונקות שרש נחש? החנופה, הנבלה, מרד אור, דבר על ה׳ תועה, לשון רמיה, שנאת חנם, כל הבקעה מלאה חללים, חללי מטה ה׳ ופגרי דבר אמת. ותהי צעקה גדולה במצרים, עבדי פרעה, ילידי בית הגוף, מושכים בעול הבשר. כי אמרו כלנו מתים, הם אשר בעיניהם החיים אשר אינם חיים על פני האדמה, אינם חיים, ואיך לא יחשבו את נפשם פגרים מתים, אם כשל כח החמדה, ותפר האביונה; והמתו חיתו לחם, ונפשו מאכל תאוה, אז אין רוח החיה באופניו, ולבו בל עמו. ואולם בעוד המצרים זועקים בחבליהם, ישראל, האיש אשר ישר עם אלהים ועם אנשים ויוכל, ירן ושמח. המת לו כבשר, חי ברוח. עין הבשר, עין אשר לא תשבע, כגלגל עינו של אבשלום, אשר לפי מליצה חדות אשר מיד ה׳ השכיל על החכם התלמודי, באמרו: כי נטבע בו, כאשר יטבע איש במצולות ים ולא הגיע עד תחתיתו. עין הבשר הוכתה, ואת הנשמה לחפשי ישלחנה תחת עינו. — ישראל שר ושופט על עצמו ועל בשרו, צדיק ונושע, נושע בה׳ תשועת עולמים. — והתשועה הזאת הלא מאתך היא, אלקים אלהי! „הלא כה דברי כאש וכפטיש יפוצץ סלע" אמרת ביד חוזה. אנא, הראה נא בנו עז דבריך בעשותך את אשר דברת בפיך: והסירותי את לב האבן מקרבכם ונתתי לכם לב בשר. יבוא נא דברך מאיר כשמש בצהרים ויסור אלינו אל בתינו, אל כל קהלת רעים, אל עדתנו, ואל בית תפלתנו. יבלע נא מטה אהרן, מטה דברי אלקים חיים, אשר הם האמת, האהבה, הנדיבות וכל אשר ישמח אנשים ויקדש אותם לה׳. יבלע נא את המטות אשר מקסם חלק ומשאות שוא ומדוחים נחלתם, כל הדברים אשר שקר ושנאה נבלה וזדון בקרבם. בבוא הדבר הזה, בו נהגה נשיח, ובו יעשה כל מעשה, יבוא שלום בארמנותנו שלום בגבולנו. ה׳ עז לעמו יתן, עז דברו, עז תורתו, והוא יברך את עמו בשלום.

אין שמחה לנפש כשמחת עשות החסד*).

בן שמונים שנה היה אלדד הרועה, מחלפות ראשו כצמר נקי, כשלג לבן על הראש, יורד על הזקן, והוא הולך על משענתו, לבל ימעדו רגליו, והיה אך שמח וטוב לב, כי כמו עובד האדמה אשר שזפתהו השמש בעת הצהרים, ישאף צללי ערב, עת ינפש מעבודתו, ותפול תנומה כעיפה על עפעפיו; כן אלדד הרועה. אחרי אשר עבד אדמתו, ויכל וישבות מכל מלאכתו, נתן שנותיו קדש לה׳, והרבה להיטב עם קרוביו ומיודעיו, ויוחל מועד לכתו, ועת יבא אל המנוחה בכלח אלי קבר.

*) Eine Uibersetzung der Idylle Menalkas und Alexis des Herrn Geßner.

כליותיו תעלוזנה עד מאד, בראותו בניו כשתילי זתים שאננים ורעננים, השדות והכרמים אשר חלק להם אלהים ברכת ה', אלופיהם מסובלים, עדר הרחלים תאוה לעינים, שכלם מתאימות ושכלה אין בהם, ירעו בנוה טוב, ירבצו בנאות דשא, ותחת כפות רגליהם תשתחוינה אלומות הדשאים במשעול הכרמים בכל אשר ידרוכו.

בניו אהבוהו כנפש קשורה בנפשו, איש יקנא ברעהו, איש על אחיו יתעורר, מי יקדים לשמח נפש אביהם, מי יוסיף לשלם לו גמולו על אשר נשאם על שכמו מנעוריהם, אמרו לצדיק כי טוב, כי פרי מעלליו יאכל.

לפעמים ישב על פתח אהלו, או על מפתן ביתו כחום היום, לראות בכרמו אשר נטע כמטע שעשועיו בקרן בן שמן, או לראות כי ישרנה למדי הבקר על דרכם להריח ולהתענג בריח השדה אשר ברכו ה', או ישתעשע עם האורח העובר לקבלו בפנים יפות לשאול לו על ארצו ועל מולדתו, לשמוע מדות יושבי תבל הרחוקים ודרכיהם. ככה יעשה כל הימים.

אז יבואו בני בניו ילדי שעשועיו לפזז ולכרכר לפניו, פעם ידין ויוכיח ביניהם דברי ריבות בשעריהם, פעם ילמדם להיטב עם כל אדם ולחמול ביום צרה לרחם על כל הנבראים, מן אדם הוד היצירה, עד הרמש הרומש על האדמה. וכאשר ישחקו הנערים לפניו, כן יתן אל לבו להורותם מוסר השכל צדק ומשרים; הוא בידיו עשה להם כלי שעשועים, ויבואו הנערים לאמר: אבי! אבי! עשה לנו כזה או כזה! וכאשר יפלא חפצם יפלו על צואריו לחבק ולנשק לו, הוא ילמדם לעשות כנור ונבל מעלי הקנה, וישמיעם קול תרועת הרועים לעת צאת העדרים ולעת האספם.

גם למדם שירי תהלות וזמירות נעימות, הרבים ישוררו בקול והנערים ינגנו בכנור או במצלתים, לפעמים יספר להם ממעשי ה' רבות ונפלאות לאין חקר לתועלת נפשם, כשמת רוח האל אשר בקרבם. והיה כאשר יספר להם ישבו למולו בעינים פקוחות, ואזנים קשובות, לבל יפילו דבר מכל אשר יאמר אליהם.

ויהי היום והנה הוא יושב בחצר ביתו כחום היום, ואין איש אתו רק מידד בן בנו עומד עליו, נער אדמוני ויפה מראה, והנער נער. עוד זהר השחרות והילדות עליו זרחו, כי בן שלש עשרה שנה היה, ויבא אבי אביו להשתעשע עמו וללמדו חק ומוסר, כי ככה משפטו כל הימים.

ויען ויאמר מה טוב לאדם להיטב עם האדם, ולתמוך ידי הכושל, מה טוב ומה נעים לנפשו, עת תזכור הטוב אשר גמלה עם אנשי בריתה, בני! לא יערכנה כל שמחה; מתוק לעין לראות מוצא השמש בתקופתה, עת צאתה מירכתי מזרח להאיר על הארץ. הן נפלא משוש בשורי הירח תופיע על פני תבל להאיר מחשכי לילה. אבל בני! אפס ותהו נחשבו נגד שמחת החונן והמטיב.

עודנו מדבר ואגלי דמעות שמחה ירדו כרביבים עלי עשב מלחיי הנער. כראות אלדד את הנער בוכה וישחק לבו בקרבו ויאמר: הן אתה בוכה בני! אבל ידעתי לא על דברי תטופנה דמעתיך כי אם רגש לבבך דבר, ודבר מה קרך כי בכית?

לשוא מחה הנער דמעותיו מעל פניו, כי כמעין הנובע עברו לחייו, ויאמר: ישר דברך אבי! בצדק כל אמרי פיך, ידעתי גם אנכי ידעתי, אין שמחה ערבה כשמחת החונן והמטיב, ויוסף לבכות. אמור נא לי בני ידידי מה זה ועל מה זה תבכה, אל תכחד ממני, הנה הכרת פניך ענתה בך כי קרך דבר, וכי לא על דברי דמוע תדמע עינך? — נפש הנער נלאה בדברו.

אנא אבי! אל תפצר בי עוד, האם כח אבנים כחי? הלא דבריך הנעימים ירדו חדרי בטני ושפכו דמעה על פני. — בני, בני! אל תכזב באביך! ההסכן הסכנת לעשות כה? הגידה נא את אשר קרך. ויבך הנער ויאמר: אמרתי כמוס יהיה עמדי חתום בחדרי לבבי, כי ככה למדתני מנעורי לאמר: נאוה דומיה לצדיק גם בעשותו הטוב, על כן העלמתי ממך. מה זה אבכה אם לא בכיתי לקשה יום? עגמה נפשי לאביון, וראיתי כי אין שמחה כשמחה עשות החסד עם בני אדם. ואולם לעשות רצונך קבלתי, נוית ואקימה, ופי יגיד מצפוני לבבי. לבקש אחת מן הצאן התועות הלכתי על אחד ההרים,

ואשמע קול יללת גבר, ואביט בין הסבכים והנה איש רובץ על משאו אשר השליך מעל זרועותיו, ובמר רוחו מקונן לאמר אוי ואבוי! נקטה נפשי בחיי! נמוטו פעמי! לא תשוב עיני לראות טוב. פה אמות ואקבר כי כשל כח הסבל, עתה השמש בצהרים, ואני עיף ויגע, לשוני מדבק מלקוחי אין מים לרוות לצמאוני, ואין לחם או עץ עושה פרי לשבור רעבוני, אהה! חסר וכפן, מדבר וארץ גזרה מסביב, גם נתיב לא אראה להוליכני אל מושב בני איש, עוד מעט ורגלי ימעדו, אבל ד'! אתה הצדיק! חלילה לי למרות עיני כבודך, עד הנה עזרוני רחמיך ולא עזבתני. ויהי ככלותו לדבר והוא עיף וירדם ויישן. וארא כי נפלה תרדמה על עפעפיו, ואמהר לרוץ אל אהלנו כחץ למטרה ואקח את דבלת התאנים ואת נאד החלב ואשוב חיש מהר אל המקום אשר עמדתי שם והנה האיש עודנו שוכב על משאו נרדם ויעף ואלך בלאט ואציג לפניו את דבלת התאנים ואת נאד החלב ואחבא תחת אחד השיחים במקום אשר לא יראני, מחריש לדעת מה יעשה לו.

וייקץ משנתו ויאמר: מתוקה שינה לעיף! אנסה הפעם לשוב אל הדרך פעמי, אולי אוכל לבוא עם המשא הזה אשר שמתי מראשותי אל ארץ נחלי מים, אולי אפגע במקום אשר שם איש לכלכלני, בד' אשים מבטחי.

ויהי הוא מרים משאו לשומו על שכמו והנה הטנא עם התאנים והחלב לפניו, ויחרד האיש וילפת, והמשא נפל מעל זרועותיו, ויאמר: העוד תרדמה על עפעפי? בחלומי והנה אכל לפני, ובהקיצי אין כל מאומה, ונפשי רקה, אבל לא כן הדבר, הקיצותי, הקיצותי! וישלח ידו אל התאנים ויאמר: הקיצותי! מד' היתה זאת, כי לא שקץ ענות עני, לך אלהי ישועתי אנסך ראשית החלב, לך אקריב מבחר התאנים, תערב נא מנחתי לפניך, כי לך ד' החסד! ויכל מהתפלל וישב על הארץ ויאכל וישת, וישבע ויותר.

ויקם ללכת ויתן עוד תודה לאל, וכה דבר האיש בלכתו: אם אתה ה' נתת בלב אדם להחיות את נפשי כהיום הזה, אֵיכָה איש החסד? הראה אל עבדך, ואקדם פניך בתודה, וברכותי יחולו על ראשך.

ואולם אתה ה' תברך צדיק, ברך את ביתו, אנא ברך את כל אשר לו, הן שבעתי מטובו, ואת הנותר נתתי אל כלי, ממנו יאכלו אשתי ובני, ויברכו גם הם את איש הנדבות, ויפן וילך. — את דבריו שמעתי ואבכה גם אני כי עגמה נפשי, ואתאפק ואשא את רגלי לעבור את האיש, ואשב על אם הדרך אשר יבא בו.

בעברו עלי שאל בשלומי, ויאמר לי: בני! הראית איש יורד מן ההר ובידו טנא תאנים ונאד החלב? ואען ואומר לא ראיתי מאומה, אבל הגידה נא לי: — ככה שאלתיהו, — מדוע שמת אל המדבר פניך, הלא תדע כי תועה אתה בדרך לא עבר בה איש? ויאמר כן דברת בני! תועה אנכי בדרך, ולולא אלהי אבי היה בעזרי, או איש צדיק, יברכהו צורו, הקריב לפני לאכול ולשתות, כי עתה הייתי מת בדרך.

ואען ואומר: בא נא עתה, ברוך ה'! ואורך בדרך זו תלך לבוא אל מקום חפצך, וגם את יהבך השלך עלי ואשאהו, כי נער אנכי לימים, ואפצר בו ויתן לי את משאו, ואובילהו אל המסילה.

ועתה אני ראה נא! זאת היתה לי, על כן נזלו דמעי שמחות מעיני, בלי יגיעה ובלי עמל היה מפעלי, ועם כל זאת שוש אשיש בזכרי את אשר עשיתי, ועתה אם על דבר מצער כזה שמח נפשי ויגל לבבי, מה גדלה שמחת הנדיב המרבה להטיב כהנה וכהנה! ויפול אלדד על צוארי העלם, ויחבק לו וינשק לו, ויקם ויאמר, בכלח וטוב לב אאסף אל עמי, כי צדק זרעתי, ויהי לפרי.

דוד פרידלענדער.

אלה כ"ח הפרקים, כוללים דברי מוסר מן הרב הגאון אבן כספי ז"ל לבנו, ואני מצאתים באמתחת הספרים של המושלם הרבני מוהר"ר שלמה זלמן ווערבלונער ז"ל שנפטר פה פראג במחלת האלירא, תקצ"ה, ויען כי ראיתי בהם דברים טובים מאד, אמרתי אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל ע"י הדפוס.

המוציא לאור

בנימן זאב פאשעלעס ס"ם י"ץ.

אמר יוסף אבן כספי כל ימי יגעתי להתגדל בין החכמים ומנוחה לא מצאתי זה לי עשרים שנה גליתי למקום תורה לפי הנשמע שכנתי באחרית ים בארץ מצרים בבית מדרשו של הרב השלם המורה ומצאתי שם זרע קדש דור רביעי ובניהם חמישי כולם צדיקים אבל בחכמות לא היו מתעסקים וגם בכל המזרח לא היו שם חכמים קראתי על עצמי הוי היורדים מצרים לעזרה ואשוב אל ארצי בבושת פנים וכל זמן עמידתי בהליכה ובחזרה היו חמשה חדשים אחרי כן שקדתי ימים רבים בארצי ובביתי בחכמות ובפירושי התורה והמקרא כולה ויהי היום רוח ה' הערני לחפש ארץ המערב ואשוב קטלניאה והנני היום בעיר הגדולה בלנציאה ואם יחייני מחיה המתים אסוב עוד כל ארגו וספרד ואעטר פאם כי שמה ישבו כסאות לחכמים ובכל מקום אשר אני הולך עושר וכבוד אתי ת"ל אולי פעם אחת בימי אעשה לי רב או אקנה חבר או בריאה יברא ה' תלמוד הגון אנחילהו ירושת סודותי ודעותי החלושים והדלים לכן טרם ארחיק ללכת אמרתי בלבי לעשות זה המוסר ולשלחו לשלמה בני צעירי היושב טרשקו יהיה לזכרון בין עיניו תמיד או יפסיקני המות והייתי אני ובני שלמה חטאים ואולי יועיל לזה המוסר להבין ולהורות לרבים מיושבי הארץ ובה' אעזור.

פרק א

שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו והוא ירכיבך במרכבת המשנה אשר לו וגם יעלה אותך במרכבתו להתקרב אליו ככל אשר בכחך אך כמו שאמר דוד לשלמה בנו אם תדרשהו ימצא לך ודע כי ידיעת השם הנכבד שזכרתי לך היא המצוה הראשית לכל תרי"ג מצות שלנו כמו שכתוב וידעת את ה' אלהיך וזה יסוד לארבע מצות שסדר המורה בראש ספר המדע וקראם יסודי התורה והם לדעת שיש מצוי ראשון ושהוא אחד לאהבו וליראה ממנו וקראו אלה יסודי התורה כי הם תכלית ועיקר לכל המצות וזה סוף כל אדם.

פרק ב

השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר אחר שאלה הארבע מצות הם העיקר והתכלית מה לי וליתר המצות הלא טוב שאקל מעלי תר"ט מצות קלילה לך מעשות כדבר הזה חי ה' כי יתר המצות כולם מועילות תועליות גדולות מצד עצמם ומצד הישיתם לאלו הארבע ולא תוכל לקיים אלו הארבע קיום אמתי אלא בקיום כל המצות ואם תזכה לדעת הקדמות על השלמות אז תבין כי האדם מורכב מגוף ונפש כי הנפש הדברי מן הנפש ממנו מעשי וממנו עיוני ואין לאחד מאלו השנים קיום בלעדי חבירו וכן אין קיום לנפש בלעדי הגוף ולכן נחלקו המצות תחלה לתקון הגוף ותקון הנפש ואחר למעשיות ולעיוניות וכבר ביאר זה המורה ביאור שלם בספר המדע וספר המורה וזכרו זה תחלה רבותינו המכובדים במקומות

מפוזרים וביאר דבריהם אריסטו בספר המדות ביאור שלם כי בזמן בית שני היה זה החכם ומהם למד וכל מה שאמר אמת ואין אני זוכר שיצא מגדר דבריהם רק בענין הקדמות ובענין גלגל קבוע ומזלות חוזרין שהודו הם בעצמם ובזה נצחו חכמי אומות עולם חכמי ישראל ובכלל אם תחיה ותזכה להבחין הדברים תדע כי לא לשקר עשה עט שקר סופרים.

פרק ג

אתן לך שנים משלים קלים כחוק מה שצויתיך להיות זהיר בכל המצות המעשיות המשל הראשון כתוב בתורה במצות ציצית שהטעם הוא וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' אולי תגע עליך ותבהל איך בראיית הציצית נזכור כל מצות ה' שבכללם הארבע שקדם זכרם התשובה בן הענין בלי ספק וביאור זה בקצרה וכפי כחך היום כי האדם אינו מלאך שיהיה שכל גמור בפועל תמיד ואינו פרד שלא יהיה שכל בכח כלל אבל הוא כמו אנדרוגינוס חציו מלאך וחציו פרד על צד הקרוב ולכן לא נצטוה בציצית לא המלאך ולא פרד ואמרו רבותינו המכובדים כי השם אמר למלאכים תורה מה תהא לכם אבל נצטוה בזה וכדומה לזה האדם להיותו כמו ממוצע כמו שאמרנו והוא פעם שכל ופעם אינו שכל בפעל וההתעטפות בציצית יזכירהו כל המצות עד שיזכור באחרית כי השם שהוא הסבה הראשונה כמו שכתוב אנכי ה' אלהיך הוא אמת וברור ולזאת המצוה תועלות אחרת אבל על כל פנים אמת מה שכתוב בתורה וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' וקיים ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ובזה טעה שלמה שאמר אני ארבה ולא אסור והקש על זה. — והמשל השני במצוה קלה כמו שאמרו רבותינו והיא מצוה סוכה ונתנה תורה טעמה ותועלתה גם כן ואמר למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים וראה איך האמת עד לעצמו כמו שפירשנו כי לא אמר כי בסכות ישבו בני ישראל ולא אמר ג"כ בצאתם אבל אמר הושבתי וכן בהוציאי שהוא כינוי לשם ית' שהיה הפועל הראשון כלומר אין הטעם הזה כדי שנזכור הישיבה והיציאה לבד רק שנזכור המוציא והמושיב והטעם כדי שידעו זה בפועל והו ענין ארבע מצות שזכרנו ובכלל כי כל המצות המעשיות הן עשה הן לא תעשה כולם מועילים תועליות רבות ואחת מתועלותיה הכוללות הוא כדי שנדע בפועל הארבע מצות היסודיות שהשיג לכולם ידיעת השם ית' וזה אם לשמרו עמנו תמיד אם להשיבו אלינו אם נשמט ונשכח ברגע מה כי אלו השתי פעולות הם בגדר הרפואה רצוני שמירת העומד והשבה אם סר וידוע כי חולי הגוף ורפואתו.

פרק ד

שמא תאמר אקיים כל המצות המעשיות וגם אקיים אלו הארבע מצות הלביות והעיוניות כי אדעם בדרך קבלה כמו שהוא כתוב בתורה דע כי עושה אלה צדיק תם וישר ובכלל איש טוב הוא אבל יש יותר טוב ממנו כי הטוב מקבל פחות ויתר ואין זה אלא כמו שנאמר שהזהב טוב מכסף והנה הזהב הטהור הוא המקיים כל המצות המעשיות והמקיים לביות והעיוניות כראוי להם רצוני שידעם במופת וכבר מנה המורה כי אעפ"י שהמספר הכולל הם תרי"ג אין מהם תמיד וכולל רק ששים וסימן להם ששים המה מלכות והנה כאשר תדקדק יותר תמצא ההכרחיות יותר מעט תעיין בספר המצות. והבן זה ובכלל כי המקיים המצות כולם כראוי להם הוא הטוב השלם והפוחת מזה יהיה פחיתות מעלתו כפי פחיתות פעולתו, ולכן אמרו רז"ל כל ישראל יש להם חל"ה אבל אין החלקים שוים כי אם אינו כן לא יהיו כל דרכיו משפט.

פרק ה

שמע בני מוסר אביך החזק במוסר לקיים המעשיות כמו שצויתיך ואלו תקיים כראוי והוא המעשה ותעמיד על אלה מה שכתוב בתורה ופירשם רבינו משה בספר הכולל משנה תורה וגם מה

שחבר רב אלפסי ונתן חלק וקבע זמנים לגמרא כמו שאודיעך עוד וכי יפלא ממך דבר מאלו המעשיות עשה כמו שאמרה תורה וקמת ועלית וגו' ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך וגו' ראה. הפלגת זה הלשון כי אמר ועשית ולא אמר וידעת וכן פרט תחלה על איזה מצוה יתנהג כן ואמר סוג כולל מאוד והוא בין דם לדם ואמר עוד בין דין לדין שהוא כלל אחד ואמר דברי ריבות בשעריך והמשל בזה כי אינו הכרח שנדע כולנו על כל פעם דין ארבע שומרים או כל הלכות טוען ונטען והלכות שאלה ופקדון ואם הידיעה הזאת טובה רק די לנו אם יש לנו בימים שופט או שופטים ידעו זה ושפטו את העם בכל עת וזה כי אם אוכל לשבת כל ימי ודבר אין לי עם אדם מענין ריב ופקדון לא יהיה חסרון בנפשי כי לא ידעתי אלה הדינים ואם חס ושלום יארע לי ריב עם זולתי ואלכה לי אל אחד מהרבנים היודעים דינים אלו אין זה חסרון בנפשי כלל ואמר החכם אבן עזרא אלו היינו כולם צדיקים לא נצטרך למסכת נזיקין אבל יהיה חסרון בנפשי כי אעבור הדין ואמנם המצות הלביות והעיוניות לא כן חיי ה' כי כל עצמם ומהותם הידיעה הנפשיית לאיש ואיש וזה נפעל תמיד לאור שלם ודבוק שכלי וגם זה אינו שלמות גמור אלא אם כן תדע זה במופתים והקשים הכרחיים ולכן אמרה התורה וידעת את ה' אלהיך ואמר המורה לדעת שיש שם מצוי ראשון לדעת שהוא אחד וגדר שם הידיעה היא הידיעה המופתית כי זולת זה יקרא מחשבה או סברא לא ידיעה בסתם על דרך האמת והנה המורה לא אמר להאמין או לסבור ולחשוב רק לדעת כלשון התורה וידעת.

פרק ו

אמר המורה בפרק ב' מראשון דע אתה המעיין במאמרי זה כי ההאמנה איננה ענין הנאמר אבל ענין המצוייר בנפש כשיאמינו בו שהוא כך כמו שיצוייר עוד אמר ואם יגיע עם זאת האמונה שאי אפשר חילוף זאת האמונה בשום פנים ולא ימצא בשכל מקום דחייה לאמונה ההיא ולא לשער אפשרות חלופה תהיה אמת עוד פרק כ"ה על ידיעת הדברים כראוי שיורחקו מהאל להיותם מונעים השלמות מאתו ית' אמר דבר זה לשונו ואם ידע אלו הדברים ולא ידעם במופתיהם ולא ידע מפרטים המתחייבים ואלו ההקדמות הכוללות חיוב הכרחי לזה לא יהיה אצלו מופת במציאות האלוה ועוד אמר פרק ס' והשער מאוד שתוסיף שלילת דבר שיחשב מציאותו לשם ממנו קרבת אליו מדריגה בלי ספק ובכלל הנה המורה בזה ובמקומות רבים וכל הפילוסופים השלימים הסכימו שלא יקרא ידיעה שלימה רק בידיעת אלו הציורים השכליים במופת.

פרק ז

הנה כונו שנדע שיש שם מצוי ראשון ואיך נדע זה שהוא אמת אלא אם כן נדע זה בטענות וראיות שלא יוכל אפיקורוס לחלוק עלי כמו שמנו רבותינו שעד זה הגבול הוא חיוב למידתנו את התורה וכן איך נדע שהוא אחד שנאמר תמיד בקריית שמע אלא אם כן נדע מהו האחד כמו שהתבאר בספר המורה וספרי מה שאחר הטבע כי שם התבאר שהגלגל איננו אחד וכן אחד מן השכלים איננו אחד ואף לא השכל העליון המניע הגלגל היומי ואין שם אחד רק האל ית' שהוא למעלה מזה השכל וכל זה התבאר במופתים שאין שם ספק בדברי האלהות לאריסטו על כן קנא הרב השלם לנו קנאה גדולה כאשר ראה שאריסטוס התנשא לפרש המצות היקרות שלנו ויקם פירושם לעצמו תחת אשר גנב כל זה מספרי שלמה וזולתו שחוברו בענין זה ולכן חבר השלם ספר המורה שהוא כולל פירוש אלו המצות ומופתיהם כמו שקדם לו ספר משנה התורה שהוא כולל פירוש שאר המצות ואמנם מי מכולנו מבין ענין הייחוד באל עד שנדע בלבנו מה כוונת אמרינו תמיד שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד עד שנדע שזה האחד איננו המניע הגלגל היומי אבל מה שהוא למעלה מזה כל שכן שנדע זה במופת וכן מצות לאהבה את ה' כי אין הטעם שנאהב אותו דרך אהבתינו אל נשינו ובנינו וכן שנירא אותו כמו שנירא מאחד מן האנשים אבל כמו שפירשם

המורה במדע ומורה ומי ידע זה או יבין זה אלא היודעים ספרי הטבע ומה שאחר הטבע והנה אברהם אבינו הראשון שקראו השם אוהבו הוא המוציא מעצמו בדקות שכלו זאת האמונה שלנו הכוללת שעל הגלגל יש מנהיג שהוא אחד ולכן אמרו בן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו והנה בפועל במופת כי זאת ההכרה לא היתה לו בקבלה מאביו תרח או זולתו מבני דורו כי היה מחדש אותה כי כולם זולתו היו מאמינים שהגלגל שהוא גשם היה אלוה ושכן טען כנגדם טענות מופתיות לא שאמר להם אני מאמין כך וכך או קבלתי מאבותי שראוי להאמין כך וכך לכן ראוי לנו שנתדמה אל אבינו הראשון הביטו אל אברהם אביכם ואין אני אומר שכל בני הזמן יוכלו להגיע זאת המדריגה אבל אומר אני שזאת המדריגה היא היותר טובה והעליונה ואשר למטה מזה טובים גם כן כמו שקדם לנו.

פרק ח

אבל אנוך בני היקיר לי שתעלה אם תוכל אל המדריגה היותר עליונה חכם בני ושמח לבי.

פרק ט

לכך אל ימהר בלמידת ספר המורה וספר מה שלאחר הטבע לאריסטו בעבור שאלו הספרים מודיעים אלו הארבע מלות היקרות לא כן בני מעט מעט תעלה אל האמיתיות לא תוכל כלותם מהר פן ירבה עליך את הטעיות והשבושים וכבר באר זה המורה בספרו הנכבד בפרק ל"ד מהראשון ובמקומות אחרים כמו שתראה עוד.

פרק י

בני שמור אחרי הכך היום בן שתים עשרה שנה לכן שקוד בתורה ובמקרא ובגמרא עוד שתי שנים אחר ואתה בן ארבע עשרה קבע עתים לכל מה שקדם ותן חלק גדול לחכמות הלימודיות וזה תחלה ספר המספר מאבן עזרא ואחריו ספר האקלידס ואחריו ספר אל פרגאני וחשבון המהלכות *) עם קבעך עתים המוסריים המיושרים הורקותיך במדות והם ספר משלי וקהלת ומסכת אבות עם פי' המורה והקדמותיו וכן הלכות דעות מספר המדע וכן ספר המדות לארסטו אשר עשיתי ממנו קצור וכן ספר אחד כמלא אבליכו המקבץ מוסרי הפילוסופים הנה כל זה תבין בשתי שנים אחר ואתה בן שש עשרה תקבע עתים למקרא לתורה ולספרי הרב אלפסי וספר רבינו משה דקוצי וספר משנה תורה מן הרב השלם ותן חלק גדול למלאכת ההגיון ובע"ה עשיתי לך קצור מזאת המלאכה כמו שעשיתי קצור ספר המדות ובזה תתמיד שתי שנים אחר ואתה בן שמונה עשרה שנה תקבע עתים לכל מה שקדם ושקוד בחכמת הטבע ובזה תתמיד שתי שנים אחר ובנית ביתך ואתה בן עשרים שנה אל תרף ידך מן העיון במוסרים ותתחיל באלו היות הם ספרי מה שאחר הטבע לאריסטו ותלמידיו וספר המורה אך קח לך אשה מבנות היחס נאה בגופה ובמעשיה ולא תתן עיניך בממון כי העושר אינו רק ההסתפקות לחם לאכול ובגד ללבוש ולמה תיגע בני להשיג כסף רב ולא תוכל אתה ולא זולתך להגיע אל הגבול שהשיג מזה ההר הגדול אשר בכספיא המקום עיר מולדתנו עם היות ההר ההוא דומם שאיננו בעל נפש כלל על כן צויתיך להגות תמיד במוסרים ואין רצוני להעתיקם בכאן הלא הם יורוך על זה ועל כל הראוי ועל כל פנים שמור כל הכתוב בהם ועל כל השמר לך מלהסתכל בנשים כאשר נשמר אביך אך בכלל תכלכל דבריך במשפט בסדור ביתך עם אשתך ובניך אשר תוליד אם ירצה הבורא על פי הדברים אשר יגידו לך המוסרים על כל פנים תקרא חלק מה מהם כל ימי חייך אחר גמר כל סעודה אחר וברכת את ה' אלהיך ובכלל שקוד על טוב המדות והם הדעות האלהיות כאשר תבין מספר המורה ומן הספרים כלי הכסף אשר אעשה לך אם יזכני אז תבין יראת ה' ודעת אלקים תמצא ובזה תתמיד עד יום מותך ותעלה אז מעל לשמים ותכנס בכל המלאכים הרוחניים בתענוג לא ישוער.

*) חשבון המהלכות הוא ספר על חשבון מהלך השמש והירח חברו הנשיא ר' אברהם בר חייא ז"ל וישנו ת"י בכ"י.
דוד גאלדבערג.

פרק יא

בני שמים הנה קוראותיך בתבונות בני הזמן מעמנו אל תלך בדרך אתם מנע רגלך מנתיבתם המין האחד המתפלספים מעמנו תלמידים אשר לא שמשו כל צרכם הורסים בעיקרים ופורצים בלמודם ומלעיגים על דברי חכמים ז"ל ומקילים במצות המעשיות ועושים ציורים וספורים בלתי ראויים לאלו מזייפים מתוכם ומעידים עדות נאמנה על נפשם שאינם יודעים ספרי החכמות שחבר אריסטו ותלמידיו כמו שמבואר זה למי שידעם ואני מעיד שמים וארץ כי אני מקטני הזמן ואני נשבע בחיי עולם כי אריסטו וחביריו ותלמידיו כולם מזהירים לשמור כל מה שבתורה ודברי הנביאים ובפרט להזהר במעשיות ואמר אפלטון הרגו מי שאין לו דת ועוד אמר התפלה רסן נפש המתאוה ואמר עוד אנחנו צמאים להבין מה שבא בתורה על יד הנביאים ואמר ארסטוס אין הכונה שתדע לבד אבל שתדע ותעשה ותקבל ותאמין כל מה שבתורה האמיתית ולא תעמיק מאוד לבקש טעמים וסבות למצותיה ואזהרותיה ולא תקשה לדבר שיונח בה כי הנביאים ידעו הכל מאת אדון כל ולא כן אנחנו הפלוסופים. חכמי העיון זה תורף דבריהם וזולת זה כהם וכהם הנשאר על אלה הנכבדים חסידי אומות העולם תרעומות אחרי כל זה ולכן אמרו רבותינו ע"ה יש להם חל"ה והנה הקדמות הניחו אריסטו מצד עיון הנפש ואחר נכנע לאמונת הקדוש כי הבא בתורה מצד בעלי הנפש הנבואית שהיא למעלה מן העיונית והכתוב אומר ומודה ועוזב ירוחם ובכלל השחיתו התעיבו עלילה אלה התעלולים המקילים במצות ובדברי רבותינו ועתידים הם ליתן את הדין על זה ועל אשר נתנו יד להאמין לבזות החכמות וחללו שם שמים המין האחד הוא הנמצאים מעמנו שיבזו החכמות המיוסדות בספרי אריסטו וחביריו ולא ידעו כי בנפשם ידברו כי אלו החכמות היו שלנו מקדם והעד על זה כי הם פירוש ומופת למצות תורתינו ועוד כי רובם בהקדמות מפוזרות בגמרא ובשאר ספריהם ז"ל וכל שכן בספר המורה שחבר רבינו משה אב החכמה אב בתורה ומי לנו גדול ממשה והנה בני זה המין אינו מגנה אותם בהיותם משימים כל ימיהם בשקלא וטריא מן הגמרא וכל אחד כמו שאמר אבן גנאח מהולל על טרחו ומשובח על יגיעו אבל אני מגנה אותם כי יבוזו החכמות ולומדיהם.

פרק יב

בני כי תבא באנשים אמור להם רבותי מה מצאו אבותיכם עול במלאכות העיוניות וזה תחלה בהגיון שאין בה דבר נוגע למצוה ואמונה רק דקדוק הדבור והישרתו כמו שידוע מגדרה היא מהישרת הדבור עול ועוות אם יש חולים בתאנים וחלילה כי מזאת החכמה האמיתית אמרו רז"ל מנעו בניכם מן ההגיון כי הם לא מנעו הטוב והאמת ממנו אמנם השמחים להקל מעליהם טורח הידיעה ישישו כי ימצאו חבר העצלה ואחרי זה מה תאמרו מספרי הטבע וספר המורה ואין אחד מהם להם נראה מבחוץ אף כי שוה מנפנים ואלו ידעתם אותם תמצאו פירוש ומופתים על מצותינו היקרות כמו שקדם ואם חס ושלום ישנו באחד דבר קשה אליכם השליכו אותו טוב השאר כי כן נאמר על ר' מאיר תוכו אכל קליפתו זרק וכן יעשו חכמי הנוצרים כל שכן שהם מנשאים ספר המורה ואם יש בו דברים סותרים לאמונת הנוצרים.

פרק יג

עוד תשוב ואמרת אליהם רבינו אם באתם בימים ולא ראיתם עדיין דברי החכמים המודיעים במופתים וראיות ברורות אמתת אותן הארבע מצות הנכבדות פקחו עיניכם גם עד שלא תחשך השמש ושאלו לחכם אם נאה לזה*) שילמוד והשיב אם הסכלות נאה לו הלמוד נאה לו ואם בשני פנים יש בושת מה בענין זה כבר יסרונו רבותינו המכובדים מוטב ליכסף בהאי עלמא ולא ליכסף בעלמא דאתי

---

*) נ"ל שצ"ל לזקן ככתוב במבחר הפנינים. גאלדבערג.

ולמה תשימו לב רבותי לדברי הנשים או אנשים אשר דרך נשים להם כי יאמרו ראו זה הרב והרבן גם שב גם ישיש האדם הגדול חשבנוהו ועתה הוא לומד ועושה לו רב ומה לכם ולהם האם ילכו אלה עמכם וילוו אתכם לעולם הבא שכלו ארוך או אח פדה יפדה איש ומה לנו ולדברי בני הזמן שמחר יהיו כולם מתים ומה גם עתה בחייהם קרויין מתים ומה לנו לאנשים החסרים כי יכבדונו או כי יבזונו ויאמרו רבותינו המכובדים לא דברים מתים ולא דברים חיים.

פרק יד

אעידה לך בני אמת כי בבחרותי למדתי מן התלמוד חלק גדול אבל בעונותי לא עלה בידי ידיעת הפוסקים כולם והיום זקנתי ושבתי ואצטרך גם כמה פעמים לשאול הוראה מן הרבנים ואם הם צעירים ממני לימים ולמה אבוש מזה האוכל להיות בקי בכל המלאכות הנה כשאצטרך אל כוס זהב על דרך משל אלך אל צורפי הזהב והאומנים ולא אבוש וכן כל המצטרך אלכה לי לאיש ואיש שהוא יפה לכל אחד אומנתו בפניו ויהי היום טבחתי את טבחי צאן ובקר ומרי תרנגולות פטומות וברבורים אבוסים אף ערכתי שולחני קראתי למאהבי לאכול ולשתות עמי כי זבח משפחה לי והלכה השפחה האחורה והכניסה כף חולבת לתוך הקדירה ונעלמה ממני ההלכה אם בכולה משערינן או במאי דנפיק מיניה משערינן ואלך מר בחמת רוחי רעב ובאתי לאחד מן הרבנים הנכבדים והיה הוא בעונותי מיסב על שולחנו עם אשתו ובניו אוכלים ושותים יין, ואוחיל לו על פתח ביתו עד כנו ללי ערב כמעט לא נותרה בי נשמה ויורינו ויאמר לי הדין כך וכך ואשיב אל ביתי וקרואים העניים והאביונים וכולם שם היו יושבים ומצפים אלי ואגידה להם כל המאורע לי כי לא אבוש לומר איני בקי בזאת המלאכה אבל בקי אני במלאכה אחרת ולמה לא ישוה פסק או הוראה מידיעת מליאת הבורא.

פרק טו

בני עוד דבר ואמרת אליהם אני השביעני לאמר אין ראוי לאמת שתהיה לא פקדנית ולא בושנית ולמה אשא פנים בתורה ואין לי לחלוק כבוד זולת זכני רק עם בוראי כותן כשמתי חלילה לי משום לבני לכבוד או להפנו מכל בני הזמן זולת היחידים סגולות לכן רבותי שמעו אלי וישמע אליכם אלקים רואה אנכי כי כוונת המתעסקים בכם בגמרא וקידושין ומשניות הן לדעת ראיות על מצות המעשיות כי לא יספיק לכם הקבלה מספר משנה שחבר רבינו משה ואעפ"י שאמר הוא ז"ל ואינו צריך לספר אחר ביניהם והמשל בזה כתב התורה בהלכותיו סוכה שהיא גבוה למעלה מעשרים אמה פסולה ותאמרי כואב ולא יזוח לכם או משום דאין אתה יושב בצל סוכה אלא בצל דפנות או משום דסוכה דירת עראי בעינן כמו שכתוב בגמרא והמהדרין מן המהדרין לא יספיק להם גם זה אלא שיוסיפו על זה קושיות ושנויות אם תמצא לומר ויש לתור וכאלה רבות ובאמת מודה אני שזה טוב הוא אבל מדוע ידיעת הראיות במצות המעשיות חובה וידיעתם במצות הלביות איננו רשות או מקום פטור אבל הוא אסור גמור ומה חטאו אלו הארבע מצות הלביות שזכרתי שלא תעשו כמו זה הדרך אבל לכם הקבלה החלושה במעט דברים וגם עם העדר הבנת הענינים כמו שזכרתי אוי נא לנו כי אנו היהודים מואסים או עוזבים היום ספר שכל עצמו להביא מופתים על מציאות אלהינו ואחדותו והנוצרים יכבדוהו וינשאוהו והעתיקוהו וכל שכן הישמעאלים בפאס ושאר ארצות אשר קבעו שם מדרשות ללמוד ספר המורה מפי סופרים יהודים.

פרק טז

בני למה איכם כל אלה הדברים לעצמי אמור אליהם דרשו מעל ספר מורה וקראו ובפרט פרק כ"א מחלק שלישי אז תדעו כולכם מה תעשו וכדאי הוא ז"ל לסמוך עליו עם היותו מפורסם שהוא היה רב ורבן וחכם ושלם מכל הפלאים היום כל שכן שהוא ז"ל מביא ראיות מדברי רבותינו ז"ל וחלילה שתעברו על דברי חכמים וכלל הדבר אל תביטו אל אומר הדברים קרוב עמכם הדברים כמו שלמה החכם קבל האמת ממי שאמרו ועל דרך מליצת השיר אומר קחו מוסרי ואל כסף.

פרק יז

בני בדרך חכמה הוריתיך אכן עוד אזכירך דבר אחד פן תשכח בעבור היות לך גרסא דינקותא בגמרא ובפרט במסכת ברכות שהוא התחלה ובאו בה כמה הגדות יורו פשוטם על פליאות ענינים נמנעים אצל השכל או ענינים מיחסים גשמית או שינוי והפעלות מה לשם פן תאכל ושבעת מאלו המאכלים הרעים סמי המות רצוני אותם הפשטים האלהים ילילך לכן דע בני כי רוב ההגדות המפלאות בגמרא ובספריהם ז"ל אשר פשוטם יורו אלו הענינים שזכרתי יש בהם תוך והסתר והם כולם משלים הן שנבין אמנם הנסתר הן שלא נבין ולנו יש לדעת כי מי שהוא מזרע אברהם אבינו אשר השליך את נפשו מנגד לחלוק עם כל בני ארצו ומלכם שהיו מאמינים גשמות באל ית' הוא מעיד על עצמו שאינו מזרעו של אברהם אבינו אכן הוא מזרע נמרוד או מיתר בני גשמיים בני מחלוקתו של אברהם אבינו ואם על (כל הוספה) פנים ירצה אחד מרבותיך התלמודים שקלת ההגדות אין להם תוך אבל הם כפשוטם עם היותם אומרים דברים נמנעים או מיחסים גשמות אלו דבר מרחק אבל השם במאמר האומר העמוד הזה אינו רואה ואינו שומע לא תאבה ולא תשמע אל האומר ההוא ולאמר כן בפנים כי יחידה הוא והאמת כי כמו שהיה מחלוקת ביניהם במצות המעשיות זה אוסר וזה מתיר זה מחייב וזה מזכה ונפסקה הלכה כאחד מהם בהכרח והאחד נדחה כן הענין במצות הלביות ובכלל בדעות העיוניות כמו שזכר המורה רבים מזה המין.

פרק יח

כי תאמר בלבבך מה נעשה לכתובי התורה והנביאים שהם מיחסים לאל גשמות כאמרו בצלמנו כדמותנו וכן ייחסו לו פנים ואחור ידים ורגלים וכל הדומה לזה דע כי לכל זה פירוש ואיננו כפשוטו אבל איך תוכל לדעת כל זה בהיותך בן שתים עשרה שנה או בן עשרים שנה כי פירוש כל זה תמצא בספר המורה וכבר צויתיך שלא תעיין בו רק אחר שתהיה בן עשרים שנה אמנם כל ילדותך או כל אורות בימי בחורותיך שמור מצותי וחיה תאמין בקבלה ממני כי לכל זה פירוש והאמת הוא שאין לאל גשמות או יחס גשמית או ריבויו בשום צד והוא נעלה מכל גשם ומלאך אמנם איך כל זה אמת ומה כונת הנה כמו שלא ידעתו ביום צאתך מבטן אמך כן לא תדעהו עד היותך בן עשרים שנה ומעלה אז תעלה לזאת הידיעה הנכבדת והנכנס לפני ולפנים בגן העדן והעונג פרדס כל פרי מגדים ואכלת ושבעת מפרי עץ החיים כמו שאמר שלמה על החכמה עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר.

פרק יט

כאשר צויתיך בני להיות כל ימי חייך מלידה ומבטן ומהריון בזאת האמונה הנכבדת אמונת אברהם אביך הראשון הוא העדר כל גשמות מהשם כן אצוך לחיות כל ימי חייך בהאמין שאחרי מותך ותזכה לחיי העולם הבא יהיה גם העדר כל גשמות אבל תהיה כמלאך ה' צבאות עם יתר המלאכים שגם ומה יש טובה והנאה ושמחה ועדון ועונג זולת זה אך תזכה למעלה העליונה והגבוה מזה הטוב אחר מותך אם זכית בחייך לקנות לנפשך כל אשר צויתיך. כמו שאמרו רבותינו הנכבדים במשליהם מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת ואמרו שיכנא חטוף אכול חטוף שתי דהאי עלמא דאתי דבי הילולא דמיא.

פרק כ

כי תאמר איך זה דע בני כי לא תוכל לדעת גם את זה עד היותך בן עשרים שנה ותשים עיניך באלו היות שמכללם ספר המורה הקדוש ואז תדע זה ברור כשמש ואולם בין האי ובין האי ראוי לך שתאמין בו ותבטח ותשען עלי ובכלל אני ערב לך בני כי אם תעשה כל מה שצויתיך תשיג אחרי מותך אל היותר טוב מן המדרגות היעודות לנו לעולם הבא עד שאחרי מותך הוא על דרך העברה אבל כשתחשוב או כשיחשבו בני ביתך שמות אז תחיה וכן אמרו רבותינו הנכבדים צדיקים במיתתן קרוים חיים והנה

רב לך היום שמחה בזה התועלת הנכבד לעולם הבא ואז תכלל מכל המכאובים המולאים אותך בעולם הזה כי אז בטנך לא תאכיל ומעיך לא תמלא פרש רעי וזבל וצואה וקיא ומוגלא או ליחה מזרחה וכגאלה לא יכאבו לך עינים ולא תצטרך לעביט של מימי רגלים לא תכוס ולא תישן ולא יעלה באפך רוח ועשן גשם תרוה בניך ובנותיך אוכלים ושותים ויתר הקרובים והאחים ומה תבקש עוד בני.

פרק כא

סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור והנה בכלל מצותיו הם המצות המעשיות והמצות העיוניות אחת מהנה לא נעדרה כפי הראוי לכל אחת וזה הלשון הוא מאמר אבותינו נעשה ונשמע והוא מאמר מדוקדק היפך מה שסיפר ההוא מינא עד שקראנו עמא פזיזא שקדם שכי אלו העניינים היו על נשוא אחד ואינו כן אבל הוא על שני נושאים וזה כי כאשר קדם כבר משה עליהם בציווי מצות מעשיות ועיוניות מאת האל ענו הם על הכל כל אשר דבר ה׳ נעשה ונשמע והקדימו נעשה על המעשיות ונשמע על עיוניות הלביות כי המעשיות קודמות בזמן לעיוניות שידיעתם ושמיעתם הוא בלימוד המופתים וזה מבואר כי הנער יעונך תפלה במעשיות שבכללם הם הלשונות וכן אמרו חז״ל אביו מלמדו תורה צוה לנו ושמע ישראל כלומר לומר זה בלשון וכן יתעטף בציצית ויתפלל ובכלל כל המצות המעשיות אבל שמיעת הלב כמו שקדם לנו זה יהיה לך בני ברצון השם אחר עשרים ואולי לזולתך אחר ארבעים שנה או חמשים שנה ובכלל על כל פנים השמיעה בלב ובשכל כמו שהוא מונח בעברי בכמה מקומות על הציור השכלי כראוי הנה יהיה זה במצות הלביות העיוניות אחר זמן רב כשיגדל האדם ובכלל הוא אמרם נעשה ונשמע כולל שני חלקי שמות המצות שלנו שהם שלמות שני חלקי הנפש ילינו המעשי והעיוני ואתה תטוב ותעמוד לגורלך קץ הימין והשם יזכך בני לקיים הטובים בעולם הזה ובעולם הבא אמן ואמן וכתב זה אבן כספי תאריך קדש אלול שנת תשעים ושתים לפרט האלף הששי למנין בעיר ולנסיונה.

והעתקתי מכ״י נושן בחדש אלול שנת שש מאות ואחד עשר לפרט על האלף הששי פה לונדן.

דוד גאלדבערג.

תולדות שמואל דוד לוצאטו

עד שנת תקע״ד

כתבתי אותן אני שד״ל בשנת תקנ״ז.

בששי בשבת בבקר השכם באחד לחדש הששי שנת התק״ם (22. August 1800) נולד בעיר טריאסטי לחזקיה לוצאטו חרש עצים (דרעכסלער) ולמרים מלכה לולי הבן השלישי, שמואל דוד. אביו ואמו נולדו שניהם בכפר סנדניאל במדינת פריאולי, תחת ממשלת השררה הויניציאנית, ויצאו משם בשנת תקל״ז כאשר גרשו בעלי ויניציאה את היהודים מישבת בכפרים אשר תחת ממשלתם. ברוך אבי חזקיה היה איש חסיד ובבואו עיר טריאסטי ראה הטבחים מוכרי בשר בקר, ומצא בהם ערות דבר, ולא אכל עוד בשר עד יום מותו, רק לפרקים היה אוכל בשר עוף. הוא היה אוהב את הבריות, טוב ומטיב לכל, והיה משאו ומתנו (במיני תבואה וכלי ברזל) באמונה רבה. פעם אחת בא אליו נכרי עובד אדמה ויאמר אליו: ארוני ברוך, מכור

לי פרה. ויאמר לו ברוך: מימי לא עסקתי בפרות. ענה הנכרי ואמר לו: כל אשר קניתי מידך היה לי בו מזל טוב, וגם את הפרה לא אקח רק מידך, לך קח פרה מן השוק ומכור אותה לי, ויעש ברוך כן. ברוך היה מפורסם בין אחיו בני ישראל על עוצם בטחונו בה', והיו אומרים איש אל אחיו: הנה אנחנו בכל השתדלותנו וחריצותנו אנו מתפרנסים בצער, והוא בבטחון שלו הוא מצליח בכל משלח ידו. הוא מת בטריאסט בן אחת ושמנים שנה, והשאיר אחריו ארבע בנות אשר העמידו תולדות הרבה, ואת דוד אשר לא נשא אשה ומת בן ששים בשנת תקס"ב, ואת חזקיה. חזקיה היה איש צדיק תמים, אוהב את הבריות כאביו, וחכם בתורה ובחכמת הטבע. היה עוסק הרבה, ובפרט בימי בחורותיו, בבקשת תחבולות להניע העגלות והספינות בכח האד העולה מהמים הרותחים; ואם היה ספק בידו להרבות בנסיונות כחפצו, אולי היה הוא הממציא ההליכה בסיר נפוח. ואחרי מותו נמצאה בין מכתביו אגרת כתובה לאחד מעשירי הקהל (שמו לא נזכר, ומי יודע אם נשלחה אליו), להודיעו שהמציא המצאה להוליך העגלות והספינות בכח האש, ושאין בידו לעשות הנסיונות הצריכים לזה; וזמן כתיבתה י"ב פעברואר 1801.

חזקיה היה איש בלתי יודע להחליק לשונו ולבחור לשון ערומים על פי המשפטים והתורות הנקראות דרך ארץ, ובכל ענייניו היה מואס המדומה, וכל מה שהוא מפני מראית העין, וכל חפצו במה שהוא יש ואמת בעצמו. אשר על כן עם היותו אוהב ואהוב לכל יודעיו, לא קנה לו רעים הרבה, ולא היה מבלה זמנו בשיחה בטלה עם אדם, אך היה כל עסקו במלאכת אומנותו ובהנהגת ביתו, ובלמוד התורה, וחלף השיחה הבטלה היה משתעשע בכתיבה, והיה כותב על ספר כל הקורות המוצאות אותו וגם המחשבות העולות על לבבו בהתיעצו לעשות או לבלתי עשות דבר מה, הכל היה כותב בספר. פרנסתו היתה ממעשה ידיו באומנותו, וגם היה נעזר במשא ובמתן של אחותו ברכה, אשה משכלת, כי היה להם בשותפות הנות של מיני מלבושים, ואחותו ובעלה היו עוסקים בהנות במקח וממכר, והוא עוסק באומנותו, ודירתם ביחד למעלה מן החנות. בעל אחותו היה ברוך בן הרופא והמשורר יצחק לוצאטו אחי אפרים בעל בני הנעורים, ויצחק זה מחה עליו אשתו הראשונה (אם ברוך) ויקח את תמר אחות חזקיה לאשה. ויתר דברי חזקיה הלא הם כתובים בקינת בנו (ב"הע תקפ"ט). מרים, אשה אלמנה ובתולה, לקחה חזקיה בהיותו בן ל"ד שנה, אשה טובה ויראת ה' דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום, והיתה עושה בידיה כל צרכי הבית, כי ברכה עומדת בחנות, ברוך ובניו ובנותיו היו מפרישים המעשר מכל מה שהיו משתכרים. שני בני חזקיה הגדולים מתו בקטנותם, אחד בטרם לדת ש"ד, ואחד ארבעה חדשים אחרי הולדו, ונשאר שמואל דוד בן יחיד עד היותו בן ארבע וחצי, ואז נולדה אחותו רחל נחמה. מבן שלש עד בן ארבע וחצי למד קריאת ל"הק בבית המלמד והמלמדת, ואביו היה הולך אליו יום יום והיה קורא עמו ומתרגם לו פרשת כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדות (דברים ו' כ' — כ"ה), כי מיראתו פן ימות גם הוא כאחיו, הקדים לקיים מצות הבן על האב בטרם יהיה הבן כדאי להבין מה שהיה מלמדו. בן ארבע שנים וחצי החל ש"ד לשקוד על דלתות

תלמוד תורה אשר הוקם בעיר טריאסטי בשנת תקמ"ב על פי הדרכים אשר הורה החכם רנ"הו במכתביו. שם היו הנערים למדים תורה שבע או שמנה שעות ביום, ושתים שעות היו למדים לשון איטלקי ואשכנזי ומלאכת החשבון. בן שמונה או תשע שנים למד שם ספר איוב, וקריאת הספר ההוא מתקה לחכו מאד, ומן העת ההיא החלה רוח השיר לפעמו, ובשמעו קצת מרבותיו מספרים תהלות המלך העריץ אשר אז היה מולך גם בארץ אילליריא, ובראותו כל בני עירו חוגגים לכבודו, התעורר לזמר לשמו, וגם כי לא ידע מאומה מדרכי המשקל לא בל"הק ולא בשאר לשונות, כתב שיר עברי ושיר איטלקי, וזאת תחלת השיר העברי:

בהעטר שר הגבור
על מדינת צרפת הגדולה
אויביו נצח כרמה ותולעה
הרים קרננו לדור דור.

וכתב מלת הרים במ"ם פתוחה, כי עדיין לא למד כלום מחכמת הדקדוק, ועכ"ז מרוב הקריאה בתנ"ך היה הדבור העברי שגור על לשונו. בימים ההם בלמדו ספר איוב הרגיש בנפשו כי עדיין לא פורשו ספרי הקדש כל צרכם, ואמר לחבריו כי בדעתו כשיגדל לעשות ביאור חדש על המקרא. בן תשע שנים עלה למדרגה שלישית, ולמד עם מרדכי יצחק קולוניא (אחיו של אברהם די קולוניא המפורסם) רש"י רד"ק משניות ודקדוק. את המלמד הזה היה ש"ד ירא יראת הרוממות גדולה מאד, והיה עושה אזנו כאפרכסת לכל דבריו ולכל שיחה קלה שהיה מדבר עם מי שיהיה, והיה האיש ההוא בעיניו לאות ולמופת. ממנו באה לש"ד אהבת חכמת הדקדוק ואהבת הדיוק בכל פעולותיו ובכל עניניו, וגבורה למשול ברוחו ולכבוש את יצרו ולמאוס בתענוגים; והתכונה הזאת היתה לו לישועה גדולה ולפורקן בימי בחורותיו. בן עשר החל ללמוד שעה ליום תלמוד בבלי עם הרב אברהם אליעזר הלוי, ולמד עמו חמש שנים. בהיותו בן אחת עשרה נוספו בבית מדרשו (במצות הצפרתים) למודים אחרים, לשון צרפת ורומי ותכונת הארץ וקורות העמים. הלמודים האלה (חוץ מלשון רומי) למד עם אורי חי סאראוואל בעל ביבליאוטיקה גדולה, וגם כי הוא לא העמיק בשום מדע, מכל מקום היה בקי בשמות החכמות והספרים והמחברים, ודבריו ושיחותיו הולידו בלב הנער התשוקה להרחיב גבולות ידיעותיו, גם הועילו לו במה שהיה מרבה לספר בשבח רמב"מן.

לשון רומי לא למד רק שנה אחת וששה חדשים עם מרדכי קולוניא וששה חדשים עם רפאל ברוך סגרי (שנתן לו אח"כ שתי בנותיו). במשך כל השנים האלה וגם אחרי כן לא חדל אביו ללמוד עמו תורה מדי יום ביומו. בן אחת עשרה כתב חידה, זאת תחלתה:

הַפִּקְחִים בֹּאוּ וְשִׁמְעוּ חִידָה
הִיא הִיא אֲשֶׁר תִּקֵּן שְׁמוּאֵל דָּוִד
הִקָּבְצוּ אַתֶּם נְבוֹנֵי עֵדָה
פִּשְׁרוּ דְּבַר מוּטָל בְּקֶרֶן זָוִית.

ביום ערב פסח תקע"ב כתב ש"ד לאביו אגרת עברית זה לשונה:

רבי ומורי, אבי והורי!

במה אקדם ובמה אכף, האספוק כף אל כף, או כף על ירך אהבוט, עד יצא דם מהמכות, מרוב אולתי, חרפתי ובשתי, כי לא ידעתי ספורות, מעשי שוכן ערבות, המוציאנו ממצרים, מעבוד איש הבינים, הלא הוא פרעה הנוגש, אשר שלה למוקש, לבנים שרידי אל קדושי עליון, אשר בם בחר בורא מעון, ואחר מכות עשר, בורא עולם במאמרות עשר, השמידו והכחידו ועבודתו נשבתה, ויתר הנסים הנעשים ביה בליליא, ביה בליליא קטילו בכוריא, כל מאן דפלח לאליליא, ליל שמורים הלילה הזה לכל בני ישראל, אך לא פי יספרם כי יבלו שפתי, והרבה המה יותר משערותי, וכו׳.

בשנת תקע"ג התעורר לתרגם עברית ספר משלי איזופו, ותרגם שלשה עשר פרקים הראשונים מתולדות החכם ההוא, וזה תחלת תרגומו:

אנשים הרבה, בתאותם לדעת רזי היצורים וטבעם, ישרו כל תלמודם בהשתדלות גדולה לדעה אותם בכלל ובפרט, ואחרי כן בלמדם לאחרים את אשר ידעו, הניחו ידיעת אותן ההכמות כתובה לבאים אחריהם בכבוד גדול.

בשנת תקס"ח נפרד חזקיה מאחותו והלך לדור בביתו אשר בנה לו בשנת תקס"א בקצה העיר, אך נשאר בשותפות עם אחותו בחנות כבראשונה; ועמד ש"ד בבית ההוא עשרים ואחת שנה, עד צאתו מעיר מולדתו ללכת פארובה. הבית הקטון ההוא היה רחוק מהמון הקריה, בנוי על ראש הגבעה, ונשקף על פני גבעות אחרות. מאחריהן היה השמש יוצא מחפתו בבקר בבקר ומשמח לבב ש"ד ומרומם נפשו לאלהיו. וכבר היה מעשה כשהיה ש"ד תר אחרי לבו ומביא בכור המחקר החפשי כל עקרי האמונה, ומנסה כל שטות הפילוסופים לדעת איזו תכשר, בקש לעשות עצמו (דרך נסיון) מכחש בה, והיה מלמד עצמו לומר אין אלהים; אך בכל בקר בראותו השחר הפרוש על הגבעות ועל כל עץ רענן, והחמה יוצאה יום יום מן המקום אשר היה שם אהלה ביום ההוא בשנה אחרת, היה לבבו מורד בעצתו ואומר: יש אלהים! לא שיהיה סדר תקופות צבא השמים הוא הראיה היותר ברורה על מציאות הבורא, כי הרכבת הצמחים ובעלי החיים היא ראיה גדולה ממנה; אך צורת הצמחים ובעלי החיים היא נגד עינינו תמיד ואין כחה גדול להעיר לבנו להתבונן בפלאיה, ומראה הערב והבקר הוא מעורר כל נרדם ומכריח אותו לשית לבו אליו ואל כל שאר נפלאות הבריאה.

וכן נסה ש"ד אחר ימים רבים עם אחד מתלמידיו שהיה מכחש מציאות הבורא, והוא במשך שנה אחת הוכיח לפניו לאט לאט בשעות הטיול אמתת מציאותו, והביאו להודות כי נאמנו ראיותיו; אך התהפכותו ממכחיש מוחלט למאמין גמור לא נשלמה עד שוב הבחור אל ביתו ואל שדהו בימי הבציר, אז נקבעה האמונה בלבו ביתר תקועה בל תמוט עולם ועד, כי כל דבר אשר היה רואה היה מעורר את לבו להתבונן כי יש ארונים לאלה, כאשר הגיד לו בשובו אליו לתקופת השנה. ישיבת

הבית ההוא הועילה מאד לש"ד מפנים רבים, כי היו חייו בכרך ובכפר כאחת, כי בביתו היה רואה סביבותיו שדות וכרמים, וגם הוא היה לו לאחורי ביתו ארבע אמות קרקע נעבד, וכל שכניו היו עניים עושי כל מלאכה ועובדי האדמה, והוא כל יום היה בא בעיר להתפלל בבית הכנסת וללמוד בת"ת, והיה רואה המון הקריה העליזה ודרכי אנשיה. ישיבת הכפר מביאה אהבת הטבע, היש, האמת, והתמימות. תחת כי ישיבת העיר תרחיק את האדם מהטבע והאמת ותשקיעהו במדומה ובכל דרכי השקר והתרמית הנקראים דרך ארץ. ישיבת הכפר וקרבת העניים מביאה ענוה ורחמים, וישיבת העיר בהפך. ומצד אחר ישיבת העיר תרומם עשתונות האדם ותנשא את רוחו לפעול גדולות, מה שלא יהיה בישיבת הכפר.

חזקיה אשר מימיו לא שם לבו אל מלבושיו וכל מה שהוא מפני מראית העין, גם במלבושי בנו לא היה חפץ להרבות הוצאות, וכל זמן שהיה בנו מבקש ממנו מלבוש חדש היה פותח לפניו ספר הזהר והיה אומר לו שיקרא מה שכתוב שם על פסוק ותתפשהו בבגדו (חלק א׳ דף ק"ז ע"ב) דכד שליט יצר הרע עליה דבר נש אתקין ליה וקשיט ליה לבושוהי. אך ש"ד בהיותו כל היום בבית הספר עם נערים אחרים, צער גדול היה לו לפעמים על אודות מלבושיו, כי היה לחרפה ולקלס לכל הבריו; בכל זאת היה מטה שכמו לסבול צערו, לולא ספר אחד שנזדמן לפניו בבית אחד מקרוביו אשר הלך שמה ביום השבת. הספר ההוא היה כולל ספור בדוי (Roman) ממה שקרה לנער, שמו Alexis, שברח מבית אביו ונתישב אצל עובדי האדמה והיה שם רועה צאן, אך בברחו הביא עמו שירי וירגיל. ויהי היום והוא היה שוכב נרדם על הקרקע וספרו אצלו, ויעבור דרך שם שר גדול, ויפלא בעיניו בראותו נער רועה וספר אצלו, ויקרב אליו וירא את הספר וידע כי לא מבני הכפר הוא, וישאל עליו, ויקחהו אליו ויאהבהו, ויהי לו לבן. הספור הזה ירד חדרי בטנו של ש"ד, ויהי היום, ויום השבת היה, ויבקש מאביו לעשות לו מלבוש חדש, וימאן אביו; אז גמר הנער לעשות כמעשה Alexis ולברוח מבית אביו. ויהי בבקר יום ראשון בשבת, ויקח ש"ד ספר חובות האדם לפראנציסקו סאבי (Soave) כי הוא היה הספר האיטלקי היותר חביב לו בעת ההיא; ובשמונה שעות, בשעה שהיה הולך יום יום לבית הספר, נסע חוץ לעיר, בלא כסף ובלא ידיעת המקומות ללכת באשר ימצא. בלכתו פגעו בו אנשים יהודים ושאלוהו אנה ילך, ואמר להם לאחד השדות, וישאלוהו האנשים היש אביו בשדה ההוא, ויאמר לא, כי לא נסה לשקר. והיהודים ההם הניחו לו שילך, כי בהיותם מכירים משפט הנער ומעשהו לא עלתה על דעתם כי בורח הוא. אך אחר כן פגע בו איש נכרי וישאלהו שאלה אחר שאלה, עד כי מתוך ערבוב דבריו הבין הענין. אז בדברי חן ובתוכחות אהבה אשר נכנסו בלב הנער השיבהו עמו אל בית אביו, וישובו הביתה בעת הצהרים, בשעה שהיה הנער רגיל לשוב יום יום לביתו. ויתן חזקיה אגורת כסף אל האיש, ואת בנו הוכיח בנחת, ואחר הסעודה שב הנער לבית הספר כדרכו ואיש לא ידע מבריחתו. ותחמול מרים על בנה, ותקח אחד מבגדיה החמודות ותעשהו לש"ד, וילבישהו ש"ד יום אחד, אך להיות צבעו קרוב לארגמן, וקצת מנערי השוק קראו אחריו הגמון (בישאף), ויבוש ולא יסף ללבוש עוד הבגד ההוא.

בניסן תקע״ג חלה חולי כבד, ותקרב לשחת נפשו, ויאמר הרופא כי מתוקף שקידתו על הלמוד חלה; ויהי כאשר היה ה׳ אתו וירפאהו, לא הוסיף עוד אביו לשלחו לבית הספר רק שעה אחת ליום היה הולך ללמוד תלמוד בבלי עם הרב אברהם אליעזר הלוי, ושאר השעות היה למד עם אביו או יחידי. בבית ברכה אחות אביו היו ספרי ל״הק רבים, אשר הניח דוד במותו ליצחק בן ברכה תלמידו, והיה ש״ד הולך ומתעכב שם קצת שעות בכל יום והיה הוגה בהם.

בתשרי תקע״ד שבה עיר טריאסטי תחת יד האשכנזים, והם והאנגליים נלחמו בצרפתים אשר היו בתוך המבצר, והיתה עת צרה לאנשי העיר, כי בתים הרבה נזוקו מפני הסוללות. אז התפלל ש״ד תפלה על דרך אנא בכח, תחלתה:

אנא ברוב גדלך יה תשמע צעקתי
קבל רנת עבדך שמע טהר ניבי
נא גְאַל דירתנו יה כספנו שמור.

וזה היה סוף אמונתו בחכמת הקבלה, כי בשנת ההיא מתוך קריאתו בתלמוד ובעין יעקב, נפקחו עיניו וראה כי בימי התנאים והאמוראים לא היו ספרי הקדש מנוקדים, ומפני שכבר קרא הרבה בספר הזהר ובתקונים וראה כי הנקודות והטעמים נזכרים שם הרבה, החליט כי הספרים האלה מזוייפים הם, ובראותו כי גדולי המקובלים האומרים כי רוח הקדש דבר בם, ואליהו נגלה אליהם, כלם מיחסים ספר הזהר לרשב״י וחבריו, החליט כי לא דבר ה׳ בהם, רק חזון לבם ידברו. ובדבר הזה היו לו ויכוחים הרבה עם אביו אשר היה דבק בחכמת הקבלה, ופעמים רבות עשה שאלת חלום, וגם ראה לפעמים חלומות צודקים והגדת עתידות שנתקיימו, הכל על ידי עליה בארבעה עולמות אבי״ע, כמפורש בספר הברית. אך חזקיה איש ישר, לא היה קוצף על בנו על כפירתו בקבלה, ולא היה דוחה טענותיו בקש, אבל בהפך רפתה אמונתו בחכמה ההיא ועזב אותה. וכשהיה טוען לבנו מענין החלומות הנבואיים אשר ראה על ידי שאלת חלום שהיה עושה על פי חכמת הקבלה, היה בנו משיבו: אני מאמין שהאל שומע תפלתך ומגיד לך הפצך, אך זה בצדקתך וביושר לבבך, לא בעבור הכוונות שאתה מכוין בתפלתך על פי הקבלה.

בניסן תקע״ד חלתה מרים את חליה אשר מתה בה, ובימי חליה אמר חזקיה לבנו: אני כבר התפללתי בארבעה עולמות, כאשר אני עושה בשאלת חלום, אך אולי אתה שלא טעמת טעם חטא תהיה תפלתך מקובלת יותר; לכן בא ואורך איך תכוין ואיך תתפלל, אולי ישמע ה׳ ויגאל משחת הייה; ולא אבה ש״ד להכנים עצמו בענינים שלא היה מאמין בהם. מרים במשך מחלתה הקיאה דם פעמים הרבה, ורוב העומדים שם היו מתרחקים ממנה לעוצם צחנת הדם היוצא מפיה, ובנה לא חשך עצמו אפילו פעם מעמוד אצלה לקבל דמה בספל ולתמוך בראשה, גם כי היה לבו בקרבו נשבר ומתמוגג בראותו צערה והשחתת גופה.

ותמת מרים בת נ״ג שנה בחולי הצלע (Pleuritis), כי חלתה ונרפאה, ואח״כ בקרוב ימי הפסח ועודנה חלשה, התייגעה לטהר את הבית, ונפלה שנית למשכב, והקיאה דם פעמים רבות, גם כי עד שמנה פעמים הקיזו את דמה, ובסוף נחנקה ברמה ותמת.

בימים ההם משפט נערי בני ישראל בעיר טריאסטי בהיותם בני שלש עשרה או ארבע עשרה יבקשו להם אבותיהם אחד מסוחרי העיר שיקחם לעבודתו, ושם יעתיקו אגרות ויעשו חשבונות וילמדו מלאכת הסחורה. אם שד"ל כבר החלה לתת לבה גם היא לבקש לבנה מנוח לבית מרכולת, ולו חיתה אולי נעשתה עצתה.

והנה הצרה היותר גדולה אשר מצאה את ש"ד, הלא היא מות אמו (אשת חיל משען ביתה) בהיותו בן שלש עשרה וחצי, היתה לטובתו, לבלתי ימוש מאהל התורה והחכמה. במות אמו כל משא הכנת המזונות נפל על ש"ד, כי אביו היה עוסק כל היום במלאכתו, ואחותו היתה בת תשע שנים, ואביו לא היה ביכלתו וגם לא היה ברצונו (מפני יצר הרע) לקחת בביתו משרתת. על כן הוצרך ש"ד ללמוד מלאכת הבשול, ובזה היו לו לעזר גדול שתי בנות דודתו ברכה, שם הגדולה רחל (נולדה עשר שנים לפניו), ושם הקטנה שמחה (גדולה ממנו שש שנים), אשר היו באות אליו יום יום להכין טרף לביתו, עד כי מעט מעט התרגל בעבודה ההיא. ומלבד הבשול היה ג"כ יורד בכל בקר לקנות מן השוק כל צרכי הבית. אך הטרדות האלה לא מנעוהו כלל מעסוק בלמודים, ופעם אחת ערך את העצים והצית בהם האש, וישב לו וספר הפילוסוף לוק בידו, והיה קורא בו וסבור שהאש עושה פעולתה, אבל האש לא אחזה יפה בעצים, והבית ימלא עשן, והוא יושב שם וקורא, עד שבא אביו והודיעו כי סביבותיו עשן כבד.

רחל אשה חכמה במקרא בתלמוד ובזהר, גם אוהבת השיר, וחברתה הועילה מאד לש"ד בימים ההמה. ימים אחדים אחרי מות אמו נתוכח ש"ד עם רחל על דבר נפש בעלי חיים, היא אמרה שאין נשמה רק לאדם, והביאה ראיה מן הכתוב כי הדם הוא הנפש, והוא טען כי גם שאר בעלי חיים יש להם נשמה; ואחרי אשר רבו ביניהם הויכוחים כתב לה אגרת, זה לשונה:

אחותי רעיתי שלום!

הנה נא ראתה עיני אשר טוב לדון דיננו בשכל, ואחר נבוא אל המקראות ונחזק אמונתנו בהם, מפני שכל דבר שהוא כנגד השכל, אם אינו כתוב בהדיא בתורה, לא תאבה לו ולא תשמע אליו, ואף אם יסמך אל המקראות נאמר טעה הדורש במדרשו, על כן באתי לקראתך בדין, ואם תוכלי השיבי לי, ערכי לפני התיצבי. אמרי נא לי מעתה, בהמה זו היאך היא מהלכת על רגליה ומשמעת קול, וחושבת מחשבות, ויש לה חמשה חושים? האם תאמרי שהיא עושה כל הדברים הללו בלא נשמה? אי אפשר, שא"כ מה בין חיה למתה? וא"ת הדם הוא הנפש, א"כ יחויב שיתנועע הדם אחרי מות הבהמה. וא"ת דבר אחר היא ויש לה גוף, אי אפשר שא"כ יחויב שכשתחנק הבהמה לא תמות, הואיל ואין לה מקום לצאת, מאחר שאין יציאה אפילו לרוח. וא"ת דקה מן הדקה היא ויוצאת, אלמא היא חיה אחר הגוף. וא"ת חום הריאה שורפה במקומה, א"כ כשנשחוט אותה לא היה לה למות, הואיל ואין השחיטה מכלה אותה. וא"ת מתפשטת היא בכל הגוף, וכשאתה שוחטה אתה שוחט אף את נפשה, א"כ כשנחתוך רגלה היה לה למות. וא"ת רוחנית היא, א"כ תחיה לעולם. אלמא יש לה נשמה, אבל היא פחותה משלנו, ולפיכך אין שכלה זך

כשכלנו. וא"ת מפני מה אינה מדברת? מפני שאין איבריה כאיברינו, ראיה לדבר מהפפ"גאל, וכי תאמרי שיש לו נשמה יותר מכל שאר נפש חיה? אי אפשר, שהרי ראינו ששכלו כשכלם. עוד ראיה שהרי ראינו שהם חולמים חלומות והגוף ישן. שמע מינה יש להם נשמה. שמע מינה. ואת שלום.

שמואל דוד לידידו ליוסף, שלום.

הלנצח תאכל חרב? האנטור לעולם? הלעד אחזיק במחלוקת? הלא ידעת כי שלום ואחוה יהיה באחרונה.

ראית אחת משירותי, ותישר בעיניך; מומים קלים נראו בה לעיניך, ותאמר לתקנם לשומה מכלל יופי. נתת תקוניך לפני, ולא נכונו בעיני, וקיימתי דברי הראשונים. התאמצת להניא תשובותי, הראיתני חכמתך ולא הראיתני סכלותי; שגגותי נסתרות ממני, צדיק אני בעיני עם כל תוכחותיך, אינני רואה את כל מאומה בידי אשמה. ידעתי ענותך כי רבה ולבבך כי בר, על כן האמנתי כי לו חפצתי להוסיף שנית ידי להתוכח ולהצטדק, גם אתה לא תחדל מאמור אלי: צדקת בדברך, זכית בשפטך. אפס כי קלו הדברים מאד, ולא נכון להאריך בהם לשון פעם אחר פעם. ואולם אם בעיניך לא קלים המה הדברים האלה ונכון בעיניך לדקדק בהם למען יהיה הדבור שלם, גם אני אשאלך והודיעני מה ענין מה שכתבת באגרתך מה הדבר הקשה תביאון המלות, כי אין תביאון רק לנמצאים, והיה לך לומר תביאינה לנסתרות. ואיך אמרת אשר ידעו החכמה, והיה לך לומר אשר ידעתו. ואתה ידידי (ידעתי נאמנה) לא יחסר ממך מענה לשון לטענותי אלה, ועניתָ ואמרת: לכתוב בלשון מקרא אמרתי כאלה. — הלא מעתה הזכרתני, נשפטה יחד, כי על הדבר הזה מלאתי מלים והיה בלבי כאש בוערת מימים ושנים, ועתה אשפוך את שיחי לפניך, כי אוהב האמת ידעתיך. מה הוא זה (הגידה נא לי) השבח והמעלה, אשר בני עמנו חפצים תמיד במכתביהם, והוא לכתוב בלשון מקרא? ומה כוונתם בעת התהללם לאמר כל דברי לשון פסוק? גם אותי אתה ידידי משבח ומפאר במדה הזאת, והנה נכספה נפשי לברר וללבן היטב מה היא המדה הזאת, כי יראתי פן יהיה הכבוד נהפך לקלון, ותתחיל בשבח ותסיים בגנות. כי אמנם הנני רואה אותך ואת כל אחיך בני יהודה אתך תלקטו מפה ומפה מקראות שלמים מספרי הקדש, ותשבשו אותם בחסור ויתור וחלוף אותיות, למען שבץ מכתביכם באבנים היקרות ההנה: איך תשתפכנה אבני קדש!

נקרב נא למשפט, ונשים הדבר לפני השכל, ושקלו במאזני צדק.

תחלת דברי פיהו יאמר כי המתפרנס משל אחרים עני ואביון הוא, והמשתמש במכתביו במליצות שאר כותבים, ולוקח לשון אחרים וינאם נאום, אין לו לא מכתב ולא לשון, ואיש אשר אלה לו מעתיק יקרא, כותב לא יקרא: הלא זאת רעה אחת.

ואולם אם איש אשר כזה, מאהבתו מלאכת ההעתקה יתן במכתבו מלות או מליצות אין להן ענין במאמרו, ולא תהיינה שם רק דבהי מותר, או דברים יוצאים ממנהג הלשון, או ג"כ מחליפין הכוונה, או מבלבלים אותה עד שלא תובן, הלא

יענה השכל הישר כי זו רעה שניה קשה מן הראשונה. ואם מלבד אלה יצטרך האיש המעתיק לשבש המליצות אשר לוָה מהקודמים אליו, כי יציקהו הענין ויצר לו הדרך, ולא ימצא בקודמים מליצות נאותות לכוונתו, וישים אות במקום אות או מלה במקום מלה, ואף גם זאת (יעי׳ באהבת ההעתקה ישגה תמיד) ישתדל שיהיה החלוף אשר יעשה נרגש מעט במבטא. ועל כן ימנע מהשלים כל השנוים אשר היו ראוים לבאור מחשבתו, ולא יחוש אם תהיינה מלות משובשות או מורות על ענין רחוק מכוונתו, עד כי מחשבתו בעמל חובי, והמליצה המועתקת נשחת תארה, הייטב בעיני השכל?

ואם האיש הזה גם בכל אלה לא תמצא ידו להשלים מכתבו בדברים מועתקים וימלא החסרון במליצות אשר בדה מלבו ואשר אין כח בהן לעמוד אצל המליצות אשר לקח מזולתו כי משחתן בהן, עד יצא מאמרו בעל שני גוונים, שחור ונאוה; האדם יראה ללבב כי איש אשר כזה (ואם הוא שש ומתפאר בגוונים שלו) המור לבוש עור האריה הוא. לא עליך ידידי נאמרו הדברים, הלא אמרתי בראשונה כי על הכלל כלו יצאתי, יען וביען זה לי ימים ושנים אשר נפשי עלי תהמה על אבדן הלשון מתוך בני עמנו ועל הכל בבני איטליאה, עד היותם כלם מעתיקי ספרי הקדש, ולא אחד בהם מתדמה לספרי הקדש.

כי אמנם גם אנכי ידעתי כי אין טוב לכותב עברית מאשר יכתוב בלשון מקרא, אך לא את המעתיק דברי המקרא אקרא אני כותב בלשון מקרא, כי אם את האיש הנבון אשר שפתו אתו ולשונו בפיו לשון יהודית, והוא מגיד מחשבות כליותיו במלות ובמליצות אשר היו הנביאים לוקחים להם לו היה להם להגיד המחשבות ההנה. הן אמת כי המעלה הזאת להשיגה על שלמותה אין בידנו, על אודות שכחת הלשון, אמנם אם לא נוכל לאסוף הרבבות לא נחדל מבקש האלפים, ואם גם האלפים לא לנו המה, לא נרפה ידנו מדרוש המאות, ואם גם המאות לא תהיינה אתנו בכל עת כתבנו, אבל כי נשא קולנו בשיר לא נכון לשיר את שיר ה׳ בלתי החלק הקטון הזה מטהרת הלשון.

ואתה תענה: סוף סוף האיש אשר יאזור מתניו לכתוב בלשון הנביאים הלא יצטרך גם הוא להעתיק לפעמים את לשונם — אבל לא יעתיק מאמר שלם, רק שתים או שלש מלות אשר יהיה ענינן במכתבו כענינן בספרי הקדש ממש; ואם לפעמים בשנוי אות אחת ימשיך לענינו מליצה אשר אין זה ענינה בספרי הקדש, גם זה יתר לו, אפס כי ישמר מאד שתהיה המליצה ההיא נאותה במכתבו עד כי גם אם לא היתה בספרי הקדש ראויה היתה להכתב שמה, עד כי גם אשר לא יזכור היותה פסוק יהללנה וישבחנה. גם אם לפעמים יקרה לו, להעתיק מליצה שלמה מספרי הקדש כענינה במקומה ממש, ידיו לא אסורות, אפס כי לא תהיה תפארת מליצתו על היותה לקוחה ממקום קדוש, כי אם על היותה נאותה באשר היא שם.

רב, עתה ארף ידי, כי רחבים הדברים מאד, ובטני כנאד יין לא יפתח, ואף גם זאת לא אשפכנו על הארץ כמים, כי אם מעט מעט אטיף לך עסיסו על פי תשובותיך. שאלת ממני ידידי לחוות אליך דעתי דעת עליון בענין שירך בשבח רמב״מן. תחלת כל דבר ידוע תדע כי כמעט עלתה חמתי באפי כראותי היותי בעיניך

איש כבלעם היודע דעת עליון, אך שככה חמתי בהעלותי על לבבי כי רק לכתוב בלשון מקרא אמרת כזאת; וכי תענה אלי כי עליון איננו במכתבך אחד מכנויי האלהים, אך הוא שם התאר, הנה א"כ דעת עליונה היה לך לומר, כי הת"ו סימן הנקבה; מלבד כי העליון אין למעלה ממנו: הבט נא אל מה תביאנו אהבת העתקת הכתובים! ובבואי אל השיר אומר תחלה דרך כלל כי קצר מצע שיר זה"ב מהגיד בו תהלות איש כרמב"מן, וראוי לכל משורר לבחור לו אחת משתים: או ירחיב פה יאריך לשון בשיעור הצריך לגמור את ההלל על האיש או על הדבר אשר בחר לו, או יטוש אותו וימשוך ידיו ממנו; כי אמנם גם כי בדברים קצרים יוכל אדם לכלול ענינים נכבדים, וגם כי בעניני למוד הרי זו מעלה נכבדת, כמה שכתוב Quidquid praecipies esto brevis, הנה בעניני הגדה שירית אם נִקְצַר הענינים לא תמלא אזן משמוע, וגם הנפש לא תתפעל בדברים כוללים כמו בדברים פרטיים ומבוארים הדק היטב, וכל שיר אשר לא יביא התפעלות בנפש איננו בְּעֵינַי שיר; והנה על כל משורר לנתח הענינים ולפרוט חלק חלק מהם תכלית האפשר, וסימן לדבר הפורטים על פי הנבל.

ובבואי אל הפרטים, אומר כי בטור השני נראה בעיני נכון לומר לַשְׁקוֹת תחת לשתות, כי לשתות אל גוף אין טעם לו, ובאמרך לשתות תתחייב לומר לשתות הגוף כמו ואין מים לשתות העם. ואולם אם היה בלבך להסב מלת לשתות לא אל הגוף ואל הנפש כי אם אל הדולה עצמו, דָּלִיתָ לשתות אתה, הנה לא אבין ההמשך: דלית לשתות אתה אל הגוף אל נפש?

בטור בעת לְדַבֵּר טועים חרב דקרת הבי"ת הראשונה יתרה, ובהיותה קמוצה שגגה היא; למ"ד לְדַבֵּר לא נכונה, כי הדבר הנדקר הוא פעול ולא יצדק עליו יחס שאליו (dativo); וסוף סוף הדברים לא יִדָּקְרוּ בחרב רק יבוטלו בטענות.

נשמת כל איש ואיש ענינו נשמת כל אחד מבני אדם אחד לאחד, לא הנשמה האנושית בכלל.

אז בחזון דברת הוא נאמר לאהבת ההעתקה, ומלת בחזון אין לה ענין במקום הזה. מנופת צוף .... אם כן תפיל ... משה משה .... הם באמת שלשה טורים יקרים ונכבדים מאד מכל צד.

שמן ששון ויקר הוצק עליך נאמר לאהבת ההעתקה ואין לו ענין, והאמור אחריו קצרה דעתי מהבין.

ואני טרם אכלה להעיר הערות על השיר אשר הואלת ותתן לפני לשמוע דעתי בו, אגידה נא לך ידידי כי לא נסתר מנגד עיני היות רוב חרוזי שירך מתוארים בתבנית השירים הנקראים בפי קדמונינו שיר משובח או שיר ראוי, כי רוב הטורים מתדמים בו זה לזה בשלש אותיות ומיעוטם בשתים, ולא אחד בהם באחת: חקרת, יקרת; דלית, עלית, נפלית, גלית, שפתותיך, חכמתך, מלכותך; גודלך, עליך, היכליך.

והנה באתי להעירך ידידי כי לא באלה שבח השיר, אף לא באלה שבח החרוז, כי בעבור האזנים יוסד החרוז, לא בגלל העינים; וידידי ראה נא כי בבקשך

המוֹתָר גרעת ממה שהוא מחויב, כי הנה באמת בשירך ששה חרוזים שוים זה אחר זה. ולאוזן שומעת לא יכשר הדבר ולמום יֵחָשֵׁב.

תאמר ידידי היותי איש נרגן החותר מחתרת למען מצוא חובה לזולתו, או כי מרוב גובה לב, טהור אני בעיני, לאמור לי יאות להוכיח אחרים, וכל אדם לא ימצא לי עון ומשגה.

אמנם ידידי! אחת מאלה אין בידי; ואמת אגיד כי כלל כלל לא נפחה לבי להתברך ולומר מָרום מלאכת המליצה עליתי, הגעתי אל השלמות; ונהפוך הדבר, כי ביי כל השירים אשר לאות ברית שלחתי אליך ובין כפלים כהמה אשר עוד אתי, כמעט אין גם אחד אשר ישא בעיני חי וחסד, ואשר פי יקובנו שיר משובח, כי את האמת אהבתי באמת, ולא אחפוץ לרמות את נפשי, בחשבי כי נבדל האדם מכל נפש חיה במה שיש בידו להשלים את עצמו, ולא ישלים עצמו מי שלא יכיר מומו. והנה אחרי אשר לִמַּדתי את עצמי לבקש השלמות במעשי ידי, גם בפעולות זולתי אבקשנה, אך על הרוב בלבבי בלבד אבקשנה ולא בשפתי; כי לא כל אדם חפץ לשמוע דברי אמת, כדבר שנאמר: Obsequium amicos, veridas odium parit.

רק אותך ראיתי צדיק וישר, ואבחרך לשפוך את נפשי באזניך, ולשמוע ממך תוכחת מְגֻלה מאהבה, לא תוכחות חֵמה איבה וקנאה כאשר בפי רבים.

אֱהָבֵני וֶאֱהַב את הנער הנחמד שאול, וְחַזֵּק את ידיו בלמוד החכמות, והרגילהו בלשון רומיה, אפס כי לא תמוש מלבו הלשון העבריה, והתורה וְהנביאים ומבאריהם; ואתה שלום וביתך שלום כלב ידידך

שד״ל.

טריאסטי, כ״ד תשרי התקפ״ג.

שמואל דוד לידידו ליוסף.

שלום: : :

ארכו ימי הזעם גברו גם עתקו; המון מעיך ורחמיך אלי התאפקו, ותבחר מחנק לנפשי הגלמודה מות לעצמותי היבשות, השבעתני במרורים הרויתני לענה, בשמרך לפיך מחסום, השיבות אחור ימינך, ידך טמנת בצלחת, וְעֵטְך עט דודים לשתות מי שיחור מאוס ימאס, ומגלת ספר כתוב עלי לא יראה ולא ימצא, ותבהל נפשי ולבי סחרחר, אש אכלתני וָאֶחַר, כי יראתי כי אמרתי, פן באגרתי הקודמת לא שמרתי דרכי מחטוא בלשוני, וברוב אהבתי האמת הטהורה, ושפתי אתי שפה ברורה, ואסיר צעיפה מעליה, ולא אכסה את מערומיה, ואבחר לשון עֲרֻמִּים, ולא אבחר לשון עֲרוּמים. אולי חטאתי לפניך בבטוי שפתים, ויהי דברי מפריד אלוף. והנה פתע פתאום מקץ שנים עשר חדש (כי כן ימלאו ימי מרוקי וחטאתי תְּכֻפַּר, ומשפט רשעים בגיהנם שנים עשר חדש) יצא דבר מלכות מלפניך לנחם את נפשי האבלה והשוממה, ואמצא חן בעיניך אדוני כי נחמתני, ומתהומות דאגתי תשוב תעלני, פתחת שקי ותאזרני שמחה, ונס יגון ואנחה, כי פחד פחדתי ולא יאתייני, ואשר לא קויתי יבא לי, כי תחת אשר דמיתי בלבבי כי תהפך לאך זר לי ורוחך זרה

ממני, הנה בשממון ותמהון לבב מצאתי ראיתי כי עוד יקרתי בעיניך נכבדתי ואתה אהבתני, והוט של חסד אשר משכת עלי לא ניתק כאשר יראתי בהריחו אש המריבה, אך עוד הוסיף אומץ יותר ויותר ויהי לשרשרות נבלות מעשה עבות לעולם לא ינתק. ולבי! ראה גם ראה מה בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו, בין חכם ללץ וכסיל, בין יוסף ליוסף. הלא האחד כאשר דברת אתו משפטים וכי הבאת לנגד עיניו כתב יושר דברי אמת, דברי חן ותחנונים, לבקש מלפניו על עצמו לבלתי יהיה לבוז באמרו כי אמת נכון הדבר אשר כבר הודה לפנים בטוב טעם ודעת כי שגגה היא, ידוע ידעת לבי: כי קרה לך כמקרה החכם הנשפט את איש אויל ורגז ושחק ואין נחת, עלה עשן באפו ורבה משטמה, הפר ברית מאם אוהב, וישם כזב מחסהו והרפת לשון ולעג ולצון סכתו, להסתר שם עם פועלי און: והאחר כי בלשון מדברת גדולות עזות עניתו, ובגאוה ובגדל לבב במדושתו ובן גרנו תתן דופי, ותרחב פה ותארך לשון לגלות ערותו בלא חמלה, על לא חמס עשה ולא מרמה בפיו, ולא כסילות ואולת בדבריו, רק כי נבדלו מחשבותיו ממחשבותיך בידיעת יסודות הדבור המשובח; ואף גם זאת לא עלתה חמתו באפו, לא בז לך, לא לעג לך, לא מאסך לא געלך, לא הפר בריתו אתך, לא השיב גמולך בראשך כאשר לא יבצר ממנו לו חפץ יחפוץ. ומי יעצרנו מהיות מחפש בנרות תבונתו בשיריך אשר שלחת אליו, ולהוכיח על פניך מומיהם הרבים, או לשקוד על דלתות בית תפלתך בחריצות וזממו, ומה שנית יבין לך? והוא לא כן ידמה ולבבו לא כן יחשוב, ונהפוך הוא כי יצא לפניך בשמחה ובשירים להלל בשערים מעשיך, ולהכתירך עטרת תפארת אשר אתה ידעת כי שגבה ממך הגבה למעלה. ראה! כמה הפלא ה' בין איש ואיש, ובין עיר ועיר, בין אנשי צור ובין יושבי קרית ספר! ואם אמנם אמת הדבר אשר דבר אחד מהחכמים הקדמונים, כי אוהב דבק ונאמן מתת אלהים היא, יקרה ונכבדת מכל מתנות אשר יתן אלהים לאדם שטוב לפניו, איככה אפוא לא אברך את ה' יומי ולילי בכל לבבי ובכל נפשי על חסדו אשר גבר עלי, ויחנני אוהב טהור לב אשר לא משכתיו במצודת אהבתי לא במחיר ולא בשחד ולא בחלקת לשון, אשר נסיתיו במסה במצה ומריבה, והוא כאהבתו עודנו מחזיק ולא ירפה? ועם כל אלה אמנם הנה לזאת פקחתי עיני, אף לזאת יחרד לבי וכליותי אשתונן. ואני בער ולא אדע מה זה על מה זה כאשר זכרוני בא לפניך ואמצא חן בעיניך להכירני ולכבדני בכתב ידך, לא בחרת לתת לי את אשר בצדק ובמשפט קוה קויתי, והוא תשובה ומענה לכל דברי אגרתי הקודמת, ותבחר לתת לי אשר לא צפיתי ולא שברתי ולא עלתה על לבי, והוא שיר המעלות אשר שלחת אלי.

אם אמרתי לשחדני עשית ולעור עיני בתשורתך, אולי אוהבי אהב, אהלל מהללי, אשבח תשבחותי, וארומם את המרים ראשי; שבתי וראיתי כי לא איש כמוך עני ונכה רוח ישח וישפל כאחד הריקים, ולא איש כמוני שר וגדול להפיל חתיתי בארץ מרחקים.

אך זאת חשבתי למשפט, ואך בזאת יאותו רעיוני לנוח ממבוכתם, למען תצדק בדברך תזכה בשפטך, ואתברך בלבבי לאמר כי מצאו דברי בשנה האחרת חן

מצער היא, והיה זה בזמן מלחמת ז׳ שנים (למספר 1756—1763) ואז נוסד הבית הכנסת אשר היה בעירנו עד שנת תקפ״ט ונקרא בשם „ב״הכנ של אייבשיץ״, אכן בנו הצעיר של הגאון הוא ניהו הגביר ר׳ וואלף בא בזמן מאוחר אחרי מות אביו בשנת תקכ״ד (1764) כאשר אספר עוד.

בנו הבכור של הגאון מוהר״י היה

א) התורני כהר״ר ליב;

„הוא קבע עתים לתורה ועשה סגופים לגופו״ (כן נרשם עליו בפנקס של הח״ק נקרא ספר החיים והוא ספר זכרונות מכל הנקברים פה משנת תקי״א ואילך) נפטר בשבת קודש י״ג תשרי ונקבר למחרתו י״ד תשרי תקל״ג (1772) ועל מצבת קברו נרשם בזה הלשון: „שדעת חכמים ושרים ממנו נוחה, האלהים ירא ומצותיו ועבודתו זכה, יכירו כל רואים כי הוא זרע ברוכה (!!) בחר בטוב ואת הרע דחה״ ע״כ, והיו לו שני בנים, המה

אא) כהר״ר איצק אשר נשא את בת הרב מו״ה יאקב בראנדאיים שהיה אב״ד דק״ק קעמפין, ואחר מותה בשנת תקס״ה נסע לפראג ויקח עוד שם אשה ונתאלמן עוד הפעם ושב לעירנו והיה בעל תפלה בימים נוראים, כי קולו ערב אך קודם מותו שב לפראג ושם נקבר.

בב) הבחור אהרן לא נשא אשה כל ימיו, לא היה בן תורה אבל סופר מהיר בעניני מסחר ועבד נאמן לבעליו ה״ה השולחני הנודע הגביר קאסקעל; נפטר עש״ק י׳ אדר ראשון תקפ״ט (1829) ונקבר ביום א׳ י״ב אדר ראשון.

ובן שני ליהונתן היה

ב) הרבני המופלא מוהר״ר נתן נטע.

איש צדיק וחסיד וגדול מאד בתורה גם היה אבן פנה ליסד בית הכנסת אשר זכרתי, ואשתו מרת „רבקה אולם״ (Ulm) היתה ממשפחת מיוחסה, ולא נראה ולא נשמע שום שמץ ודופי על הצדיק הזה, גם מתנגדיו ספרו שבחו וכולם פה אחד ענו ואמרו שהיה כולו קדוש ולא נזרקה בו שום מינות ח״ו. הלך לעולמו במוצאי ש״ק אור ליום א׳ כ״ד מנחם תקמ״ט (1789) ונקבר בכבוד גדול. ועליו נרשם בפנקס הח״ק הנ״ל בז״הל: „גם בארזים נפלה שלהבת ה״ה התורני והרבני הישיש והמופלג בנן של גדולים המפורסם בתורה ובחכמה כבוד מוהר״ר נתן נטע זצ״ל בן הגאון רשכב״הג כבוד מוהר״ר יונתן אייבשיץ זצ״ל אב״ד דשלש קהלות אה״ו יע״א ומוהר״ן הנ״ל היה נשבר ונדכה ביסורים גדולים אשר חלה בידיו ורגליו יותר משלשים שנה בחולי „פאדגרא.״ ועל קברו נרשם: „פ״נ הרב השלם החכם הכולל, אשר אין גומרין עליו את ההלל, כי בכל מיני תשבחות היה מהולל, איש הגדול בענקים, חכו ממתקים, חכם הרשים, ונבון לחשים, גזע ישישים, ראש השלישים, אדם גדול העצה, ולתבונתו לא היה חקר, ולאוצרות חכמתו אין קצה, המאור הגדול המפורסם, ארונת חבושם, מו״ה נתן נטע בן להאי צדיק נהירא דאורייתא אשר כד שמעתתא דא מתאמרת בבי מדרשא, כולם משבחים ומזמרים שירתא, כי הוא

בפלפולא דלי׳ החזיר תורה ליושנה כאשר מסר לן אדון הנביאים בקדמא ובתרייתא, הוא ניהו הגאון האמתי רשכ״בה מו״ה יהונתן אייבשיץ זצלה״ה, והנה שב רוחו אל אלקים ביום א׳ כ״ד מנחם בשנת עת לחננה כי בא מועד לפ״ק תנצב״ה.״

להרבני מוהר״ר נטע הנ״ל היו שלשה בנים המה:

א״) הרב מוהר״ר ישראל, אשר הוציא לאור חידושי נדה וספר אורים ותומים מהגאון מוהר״י זצ״ל כמבואר בהקדמות של אלו החבורים דפוס קארלסרוהע והוא היה אב״ד דק״ק ליכטענשטאדט וגליל פילון במדינת בעהמן. „ולא פסק פומי מגרסא, וזה כעשר שנים שנחלה בגופו חולי פאדגרא ועסק ברפואות כמה שנים בעיר קעטהען ואח״כ בא לכאן ונדבק בו חולי קאנטראקט ולא היה לו שום ממשלת בכל איבריו כמה שנים, ובליל דמחרתו יום ב׳ ד׳ תמוז תקס״א (1801) יצאה נשמתו בטהרה ונקבר בש״ט ובכ״ג כראוי בו ביום ישחל״ח.״ הן הן הדברים בהויותן כאשר נרשמו עליו בפנקס של ח״ק הנ״ל ועל מצבת קברו נזכר שרוחו נצרף ט״ו שנים בחלאים רעים ונאמנים עד שנתבקש לצבא עליונים. ע״כ.

ב״) הבחור כהר״ר איצק, אשר לא נשא אשה כל ימיו ובימי עלומיו הלך אחר תענוגות בני האדם, והיה אז מן הראשונים כיהודי עירנו אשר לבשו מלבושי נכרים כדי להראות את עצמם כאלו המה שרים (mit Zopf und Haarbeutel) והיה זה מורת רוח לאביו הצדיק, גם נתועד הרבה עם שרים וראשי צבא, והיה לבו גס בהן, וע״י זה היה נוח בעיניהם והשתדל איזה טובות בעד יחידי קהלתנו פעמים שונים, ושמעתי שפעם אחד הלך איש יהודי בן תורה וחסיד לטייל בגינת ביתן המלך (Zwinger) בשבת אחר מנחה והנה אחד מהפקידים קרא אליו שלא ילך כאן כי אין רשיון ליהודים לכנוס בפלטרין של מלך, אבן היהודי לא פנה לזה ולא שמע אל דבריו, ויקרא הפקיד לאנשי מלחמה אחוזי חרב ויאסרו אותו וישימו אותו במשמר והיהודי צעק וחנן להניחו, גם יהודים אחרים באו להתחנן בעבורו אל הפקיד אך בלא תועלת, והנה עודנו מדברים עם הפקיד והבחור איצק אייבשיץ עבר לפניהם ושאל מה זה ועל מה זה נאסר איש יהודי הנ״ל? וכאשר אמרו לו תוכן הדבר דבר עם ראש הצבא וכרגע עבר זעם ויוצא אליהם את האיש הנאסר. — בימים מאוחרים נתמנה לגבאי של ב״הכנ אשר יסד אביו ואשר החזיק אח״כ דודו הבאראן (עיין לקמן) ואז השכים והעריב בב״הכנ וחרה אפו על אותם האנשים אשר לא באו לב״הכנ בימי החול וענש אותם שלא יעלו לתורה בשבת וי״ט.

נפטר ביום ב׳ ד״ך סיון תקפ״ח (1828) ונקבר למחרתו ביום ג׳ כ״ח סיון.

כפי ששמעתי היו לו הרבה כתבי יד מחבורי אביו וזקנו הגאון מוהר״י זצ״ל אכן אחר מותו נעלמו מעין כל ואין אני יודע אם נשרפו או היכן נתפזרו אנה ואנה.

ג״) כהר״ר גבריאל דאקטאר. תולדותיו אספר לקמן בהתרת שאלה ג׳.

ג) השלישי מבני הגאון מוהר״י זצ״ל היה הרבני מוהר״ר מרדכי.

הנודע ששבח אותו אביו הגאון זצ״ל והביא משמו איזה חידושי תורה בהקדמת חבורו כרתי ופלתי, והוא היה איש חריף ובקי הן בנגלה הן בנסתר גם בחכמות חצוניות ובלשונות העמים היה לו יד ושם. ואף הון ועושר בביתו וצדקה עשה לרבים (כן נרשם עליו בפנקס הח״ק) ונדפסת ממנו תפלה שחבר בל״הק בעד בני קהלתנו בעת הריון של הדוכסת בשנת תקנ״ז (1797) עם העתקה אשכנזית צחה מבנו הבחור יהונתן. ובתוך עמו היה יושב, ופעמים צחק על לשון מדברת גדולות של בני משפחתו אשר התפארו להיות תקיפים בעיני השרים ואחזו בדרכם ובנימוסם. אך לא אכחד שיצא עליו קול שהוא מכת ש״ץ ואמרו עליו שלא התענה בט״ב וכיוצא בזה ומי יודע אם אמת או שקר הדבר, ובפנקס של הח״ק נרשם עליו בז״הל: יד ד׳ נגעה בו ביום ראשון למלאכה ויומא קמא דחודש טבת בעת הצהרים נתעלף פתאום בפגע שקורין שלאג והיה כפתע בינו ובין המות ויצאה נשמתו כרגע ונקבר למחרתו ביום ב׳ ח׳ דחנוכה תקנ״ט „(1799).״— ולו היה בן יחיד כאשר זכרתי כבר ושמו יהונתן; איש כבד פה וכבד לשון אך בקי בכל חכמות ובלשונות. וידעתי שהיה נחשב מאד בעיני ש״ב המנוח החכם מו״ה שמעון באנדי ז״ל בעל המחבר ספר אור אסתר (אף שהוא לא היה מאוהבי הגאון ר׳ יהונתן) גם עסק בנסתרות, ולסוף ימיו נשתגע ר״ל ונפטר ביום ה׳ י״ט תמוז תקע״ח (1818) ונקבר ביום שלאחריו.

ועתה אבוא אל שאלתו השניה.

ב) קורות באראן אייבשיץ, שמו העברי, שני חייו, יום מותו, ושמות צאצאיו ומושבם?

הצעיר מבני הגאון מוהר״י אייבשיץ היה הנגיד מו״ה בנימין זאב המכונה וואלף נולד בפראג בשנת ת״ק (1740) והלך עם אביו למעץ ולהאמבורג ואלטונא. ושמעתי שכבר בילדותו היה חובר חבור בעניני נסתרות וקראהו „גבול בנימין״ או כדומה, אכן לא נדפס, והוא עודנו רך בשנים נסע לוויען הבירה ושמה נתחבר לאנשים פוחזים ובקש להתנהג בשררות ועשה את עצמו משיח, ולבש במלבושי טורקיא והלך לאונגארן, ורבים נטו אחריו גם התדבק בבני שרים וחי עמהם, המה ערבו בשבילו והוא ערב להם; וברבות הימים יצאו עליו שטרי חוב, ובקשו לשומו במשמר וינס לאביו האמבורגה, הוא רחם על בנו ובקש לשלם את נשיו אכן אפס כספו, ויתחכם מה לעשות, ויעלה על לבו להדפיס חיש מהר חידושיו על י״ד בשם כרתי ופלתי למען ימצא כסף אודות בנו, אכן המלאכה לא היתה נגמרה בכתב יד ויחסר עוד הפירוש על ה׳ שחיטה, ולא שת לבו לזה ויצו להתחיל הדפוס מהר עם ה׳ טריפות מבלי ציון הדפים ובין כך התאזר חיל ועשה פירושו על ה׳ שחיטה אשר הודפס אח״כ, לכן נמצא בכריתי ופלתי דפוס אלטונא תקי״ז ציון הדפים בלא סדרים דף א׳ עד ל״ד ואחר כך עוד הפעם ל״ד ואח״ז ד׳ דפים של ה׳ טריפות בלי ציון הדפים ואחר כך מתחיל עוד הפעם דף ה׳ עד גמירא. והיה כל זה אודות מהירות הדבר כי דאג לבו בקרבו להוטיב לבנו החביב עליו. ויהי אחר הדברים האלה הלך רבי וואלף עוד הפעם לוויען הבירה ובידו כתב נקרא Pass מן שופטי העיר אלטונא אשר תחת

מלכות דענעמארק, ונרשם שמו בתוכו Wolf Jonathan von Eibeschitz (דהיינו מן העיר אייבעשיץ) וכאשר בא לוויען הראה לפקידי הקיסרת יר"ה כתב הנזכר והגיד להם שהמלך דענעמארק גדלהו לשר (geadelt), על ידי זה קרבוהו וגדלוהו גם הם. והנה היה איש יפה מראה ובעל קומה חכם ובעל עצה, בקי בלשון צרפת ובעניני מסחר הארץ. ויודע לשרים חשובים וישימוהו על אחוזתם ויהי איש מצליח ויברך ד' את נכסיהם בשבילו וגם הוא נתעשר מזה, ויכרות ברית עם שר גדול בעת ההיא. ואחר ימים לא כבירים נעשה השר הזה משולח (Gesandter) מהקיסרית מאריא טהערעזיא לדוכס זאכסען בעיר דרעזדען, ויואל ר' וואלף ללכת עמו לדרעזדען, ויביאהו אצל שרי המלוכה פה וימצא חן בעיניהם ויאמרו לו: „הארץ הנה רחבת ידים לפניך, שבה עמנו ונדבר בעבורך עם הדוכס לתת לך חירות יותר משאר אחיך ובני עמך כי איש חכם אתה ונועץ עמך מה לעשות לטוב המדינה בעניני מסחר." וישב ר' וואלף בארץ זאכסען ויאחז בה; בנה לו ארמון עם גנת ביתן אשר נקרא עוד היום בפי כל בני העיר „ארמון של אייבעשיץ" (Eibeschitzisches Palais) גם קנה אחוזת שדה בכפר אחד סמוך לעיר, ויבנה בית יער בתוכו לתפארת. ויהי כאשר הלך וגדל עלה בלבו להיות באראן, ויכתוב לוויען אל שרי הקיסרית שהוא יועץ של דוכס זאכסען ושיש לו אחוזה של שרים (Rittergut) גם נעשה כבר חפשי (adelich) ממלך דענעמארק, לכן ימליצו בעדו אל הקיסרית או אל בנה הקיסר רומי יר"ה להגדילו עוד ולשומו לבאראן ויהיה נקרא Baron von Adlersthal ויעשו כדבריו, ותאמר הקיסרית אם אמת הדבר כאשר כתב אז יהיה באראן כאשר בקש, אך יחקרו הדבר! והנה השרים אשר היו מן אוהביו לא חקרו הדבר וימסרו לו פתשגן כתב המלכות להיות באראן נכתב ונחתם מהקיסר רומי יוסף השני וז"ל ביום י"ז של חודש Juli 1776 למספרם. — אך בימים הרבים ההם מת איש בריתו ויגברו שונאיו ומקנאיו ויכתבו עליו שטנה אל העיר ווינא וענו ואמרו כל דבריו הבל המה ורעות רוח כי שדה אחוזתו אשר קנה סמוך לדרעזדען אינו אחוזה של שרים רק של יושבי כפר (Rusticalbesitzung), לכן אינו מן הראוים להיות שר או חפשי גם המלך דענעמארק לא גדלהו מעולם, ועוד שאר עלילות עללו עליו. ונראה גם שאמר לכומרי הקיסרת שיתנצר בדרעזדען ועכשיו ראו שלא נטה לאמונתם, לכן כאשר שמעו זאת גדולי ווינא הרה אפם ויצוו לשום הדבר לפני יודעי דת ודין והמה ישפטו מה לעשות לו על אשר שהשעה אותם בדברי שקר. אך מיודעיו ואוהביו בין השרים הליצו בעדו והרימו קרנו עוד הפעם, רק בתנאי שאל יקרא באראן, ומן היום ההוא והלאה חתם את עצמו רק בשם Wolf Jonathan Eibeschitz genannt Adlersthal. וכן נקרא ונרשם שמו בפנקסי בית משפט עירנו, אך בפי כל ההמון ובפרט בין היהודים נקרא עוד עד היום הזה „באראן אייבעשיץ". ואף גם זאת הפרתמים ושרי המלוכה בארץ זאכסען גדלוהו וחשבוהו כמקדם, לא עשו משתה ושמחה בלעדו, קראוהו לצוד ציד עמהם ולהיות במחולותם ובנגינתם והתיעצו עמו בדברים הנוגעים בבתיהם ואחוזתם ובעניני מסחר, גם הוא אסף כל שבוע ושבוע רוב השרים בביתו ויעש להם משתה, עשה לו מרכבת וסוסים ומשרתיו רצים לפניו, היה לו בית אוצר מלא

כסף וזהב ופנינים יקרים אשר הראה לרבים ודמוהו בגוזמא לאוצר של מלך הנודע בשם Grüne Gewölbe; ובכל הימים ההם לא נהג את עצמו כיהודי, אכל מאכלות אסורות וחלל שבת בפרהסיא, אבל פזר נתן לאביונים, וצדקה עשה לרבים ודבר טוב אל השרים על אחיו היהודים והשתדל איזה חסדים כפי ששמעתי; ולדוגמא אספר רק דבר אחד. — בעת ההיא הדת נתנה בעירנו שכל יהודי הרוצה לצאת חוץ לשער העיר, יֵרָאֶה לשוטר העומד בשער כתב השובר שנתן מס הקצוב למלכות, ואם לא פרע המס או השובר אין אתו אז ענש יענש כפי אשר יושת עליו מן השוטר. ופעם אחת אירע בשבת או ביום טוב שיהודים רבים עם נשותיהם ובנותיהם רצו לטייל חוץ לעיר, השובר לא היה בידם וכסף לא נשאו באמתחתם, ויפגעו בשוטר להניח אותם לצאת כי יום מקרא קודש הוא היום ואין להם שום עסק משא ומתן חוץ לעיר רק להתהלך בגן הקרוב לשער, אבל השוטר ההוא היה איש עריץ לא שמע לקולם, וכאשר הפצירו בו לקח מקל ובקש להכות על קדקדם. — עודם מדברים עם השוטר והבאראן אייבעשיץ בא יושב במרכבתו ועמו שרים נכבדים ובתוכם אחד משרי הצבא (General von Benkendorf) שהיה אז ראש לגיון של הדוכס רוכבי סוסים (Chef der reitenden Leibgarde) וילחש הבאראן אל שר הצבא ההוא לראות איך השוטר הזה אץ ודוחק את היהודים, ויקצוף השר על השוטר מאד ויגער בו ויצוהו שלא יאלץ את היהודים. ויניח אותם לצאת היום חוץ לשער; ולמחר נשמע פתגם המלך שבשבתות וימים טובים יצאו ויבואו היהודים כאות נפשם מבלי הראות השובר של מס או מבלי קחת שום דבר מאתם. וכאשר ראו השוטרים העומדים שם שרע בעיני השרים להבזות את היהודים אז נפל פחדם עליהם ולא דחקו עוד היהודים אף בימות החול והיה כמו שהותרה אותה הגזירה לגמרי.

והנה בכל זה הזמן אף שנהג בגדולה לא שכח הבאראן כל וכל יהדותו; הן בני משפחתו הן שאר יהודים באו אצלו וקבל אותם בסבר פנים יפות אף שלא הרגיל אותם להיות עמו תמיד למען שלא תהא לבם גם בו. ושמעתי שפעם אחת בשבת קודש והבאראן הלך במרכבתו חוץ לעיר והנה איש אחד לקראתו מחביריו בעת ילדותו קרא בקול גדול אל פני הבאראן: „שבתא טבא ר' וואלף! השכחת שהיום שבת קודש? מה יאמר אביך עליך?“ ויען הבאראן ויאמר: „אבי יאמר שאתה פושע גדול ממני, אני איני עובר אלא על שבות דרבנן לישב בקרון, ואתה עברת על איסור דאורייתא שאני רואה שיש בידך „פאראסאל“ והוצאת אותו חוץ לעירוב בשבת!““ — ויהי אחר הדברים האלה והמלחמה הלכה וגברה בין צרפת ואוסטריא בימי הרעוואָליציאָן ורבים מן השרים ממיודעי הבאראן רואי פניו תמיד, עזבו עיר דרעזדען והלכו ללחום נגד האויב או לשבת בארץ אחוזתם והנשארים אמרו לשמחה מה זו עושה ומנעו את לבם מתענוגות בני האדם, גם נפחת ערך שטרי מדינת אויסטריא אשר בהם נשקעו רוב נכסיו של הבאראן ויפלו פניו מאד. וירבו הימים וימת גם אחיו ר' מרדכי (בשנת תקנ"ט כאשר נזכר למעלה) וישאר הוא לבדו מכל בני אביו עדירי, וינחם על כל אשר עשה ויתעצב אל לבו, אז ראה בחלום והנה אביו נצב עליו ויוכח אותו על פשעיו,

ויהי בבוקר ותפעם רוחו וישלח אל השמש הנעלה הר״ר דוד טריטש ע״ה (אשר בנו עודנו חי עמנו היום והוא שמש של הח״ק וססת״ם) שהיה מנעוריו עבד נאמן לכל בני משפחתו אייבעשיץ כי הרבני מו״ה נטע הביאו הנה, ויספר הבאַרָאָן לו את חלומו, ויצו עליו להביאו ציצית ותפלין ולהסיר מלבושיו ממנו כי שעטנז המה, ויגרש נעריו ונערותיו הנכריות ויקח משרתות עבריות תחתיהן, שבר כל כלי הבשול ויעש לו כלים חדשים, מן היום ההוא נהג את עצמו וביתו בכשרות וכחסידות, וַיִּוָּעַץ עם לומדי העיר (כי אז לא היה אב״ד בעירנו) ובפרט עם הרב החריף מו״ה אורי דרעזדען ז״ל ועם הרבני החסיד מו״ה פייבש ליפהוויץ ז״ל מה לעשות להטהר מעונותיו ולמצוא כפרה על כל פשעיו, ויאמרו לו מבלעדי הענוים אשר יסגף את עצמו יהיה תקון גדול לנשמתו אם ישא אשה כשרה והגונה ואל יתן עיניו ביחוס או בכסף; וישמע לדבריהם וַיְבַקְשׁוּ נערות בתולות בכל המדינות ותמצא נערה אחת בת טובים מעיר ברעסלא חן בעיניו, והנערה יפה היתה עד מאד גם טובת שכל ומלאה יראת ה׳ ושמה מ י כ ל ה (Amalia Bloch). ובנימין בן ששים שנה בקחתו את מיכלה מברעסלא ויום אפריונו היה בל״ג בעומר תק״ם (13. Mai 1800). ויהי בשנת תקס״א ודוד בא הֵנָּה מעיר סלאטאווא הוא אמ״ו הרב הגאון החריף מו״ה דוד לאנדוי זצ״ל (נקרא גם ר׳ דוד פאָלאַק) שנתמנה אז לאב״ד דקהלתינו והוא היה תלמיד של הגאון מוהר״ר זרח איידליץ בפראג אשר היה תלמיד חבר של הגאון מו״ה יונתן אייבעשיץ ז״ל. כאשר מצא כאן בן רבו של רבו או של רבו וקנו (כאשר כִּנָּה תמיד הגאון מוהר״י אייבעשיץ) הוא הבאַרָאָן וראה שנוהג כשורה שמח עליו שמחה גדולה התחבר עמו קרא ושנה עמו והדריכו לדברים טובים. פעם אחת אמר לו שאַל ישכח כי עוד לו אח אחד בביתו ואביו אהבו מכל בניו אך הוא נשבה ורק בידו של הבאַרָאָן להוציאו לחירות! ויבן הבאַרָאָן שברמזים דבר עמו הרב ותוכן דבריו היה שיזיל כסף מכיסו למען יודפס ספר ב נ י א ה ו ב ה אשר הכתב יד היה תחת ידו ניתן הכ״י להרב מו״ה אורי הנזכר להגות בו למען הוציאו לאור, ויתחיל במלאכה אך לא השלימה בְּחַיֵּי הבאַרָאָן כי היה משוטט בכל הארצות לאסוף פרענומעראַנטען, ובין כך נאסף הבאַרָאָן אל עמו עד שקם אחר זה בן אחיו כהר״ר גבריאל ורִחֵם על מעשה אצבעותיו של אבי אביו כאשר אזכור עוד לקמן. ובימים ההם הבאַרָאָן הלך בכל שבת ושבת גם בשני ובחמישי לב״הכנ אשר יסד אחיו הרבני מוהר״ר נטע והוא החזיק את בדקו ופרע שכר החזן והשמש, וכל צרכי ב״הכנ, וכל שבת עלה לשלישי לס״ת, ופעם אחת אירע שפרשת בחוקותי היתה נִפרדת ואז יקראו התוכחה לשלישי והחזן שכח לקרא מי שירצה כמנהגם וקרא את הבאַרָאָן, ויחריצו הלומדים אשר היו בבית הכנסת שהבאַרָאָן יעלה למגדל וימתין שם עד רביעי והתוכחה יקרא לשמש כאשר נהגו תמיד וירם הבאַרָאָן את קולו ויאמר: „אַל אַחַי! ידעתי שֶׁרַבּוֹת עשיתי נגד כבוד קוני והלכתי עמו בקרי לכן יקראו לי הקללות ואם ישיגו אותי תהא זאת כפרה על כל עונותי!“ — ותלד לו אשתו שלשה בנות ויפג לבו מאד שלא ילדה זָכָר וַיֵּצֶר לו. בעת ההיא מכר את ארמונו ואחוזתו, ואף שאבד רב מנכסיו עוד היה לו הון ועושר בביתו עד יום מותו. ויצו לאשתו על בנותיו שתנהיגם בדרך האמונה הישראלית ואם

תגדלנה א׳ תהיינה לאיש הלובש מלבושים כפי נימוס שיתחדש בכל יום (neumodisch) מכנסים ארוכים וכדומה! (רבות מחשבות בלב איש ועצת ה׳ היא תקום — !) ויעש גם מטעמים לנפשו, „נדב להח״ק גומלי חסד של אמת פה עירנו סך אלף זהובים (in österr. Staatsobligationen) לקרן קיימת, ומן הרווחים יעמדו בכל שנה ושנה ביום מיתתו איש אחד כשר וישר אשר יתפלל בצבור ויאמר קדיש וילך על קברו להתפלל בעדו וידליקו נר נשמה, והמותר מן הרווחים יש ביד הגבאים ליקח לצורך הוצאות הח״ק בכל שנה ושנה, ומה טוב לחלק מקצת מזה לאביונים אשר בתוך הח״ק ביום המיתה.“ גם התנה „באם שלפי ראות הגבאים ובני הח״ק יהיה צורך לקנות עוד קרקע לצורך בית הקברות פה קהלתינו ויהיה בעיניהם להכרח ליקח לסיוע גם את הקרן הנ״ל אז רשות בידם ליקח הקרן לצורך הקנין הנ״ל ואך אותו החיוב של היאהרצייט להעמיד איש אחד וכו׳ מוטל על אנשי הח״ק ועל הגבאים לאשר ולקיים כל ימות עולם.“ ואחר כך נשאו לבו להתנדב לתוך הח״ק עוד סך חמשים רייכסטהאלער לסיועת הוצאות הח״ק וקבלו אותן מידו וכו׳ (וכן נרשם בפנקס של הח״ק). — ויקרבו ימי בנימין למות ויחלה ויתודה על מטתו ויגוע ביום ד׳ ח׳ כסלו תקס״ז (19. November 1806) ויקבר בו ביום בכבוד גדול והרב אב״ד מו״ה דוד הנ״ל תקע תקיעה אחת בשעת הטהרה כאשר צוה קודם מותו ונתנו לו תשעה קבין כאחד מגדולי ישראל, ועל מצבת קברתו נכתב ז״ל: „המתנדב בעם ועל נדיבות יקום איש יקר רוח ותבונה, הרודף צדקה וחסד, הגביר ונגיד בעמו, יהי אלהיו עמו, השר בישראל הרבני המופלג המוכתר בנימוסין המפורסם לתפארת ולתהלה, שמו מאוד נעלה מוהר״ר בנימין ואלוף בן לראש גלות אריאל רשכב״ה מו״ה יונתן אייבעשיץ זצ״ל שהיה אב״ד בק״ק האמבורג ואגפיה, שנפשו הרמה נצרפה זה כמה שנים ביסורים ותחלואים מרים ושונים עד שנתבקש לישב בשבת תחכמונים בין צבא העליונים, ביום ד׳ שחשכו המאורות ח׳ לחדש כסליו אראנו נפלאות לפ״ק תנצב״ה.“ — אשתו מרת מיכלה ישבה עוד איזה שנים בדרעזדען ואחר כן הלכה לברעסלא והיתה שם לאיש ושמו Hofagent Simon Kremser ותלד עוד בנים ובנות. האלמנה הנ״ל מיכלה נאספה אל עמה בעיר ברעסלא בשנת תרי״ג (3. Juli 1853) בת שבעים ושלש שנים.

ואל שאלתו השלישית אני בא.

ג) מי הוא הר״ר גבריאל דאָקטאָר אשר הוציא לאור ספר בני אהובה?

הוא היה השלישי והצעיר מבני הרבני מו״ה נתן נטע כאשר זכרתי למעלה, נולד בדרעזדען בשנת תקי״ז (1757) בנעוריו התחבר גם הוא עם בני השרים ולמען התדבק עם בני הפרתמים אשר למדו או בשבת תחכמוני של עיר לייפציג (Universität) הלך גם הוא שָׁמָּה וַיִּתְיַחֵשׂ בין התלמידים (Studenten) ללמוד הכמת הרפואה, וכאשר היה שם כמשלוש שנים כנימוס נָתְנוּ לו שם תפארת (Doctor) וישב לדרעזדען, עסק במסחר עם שרים ויועצים של המלכות, והיה איש חכם מהוכם מאד במילי דעלמא, ותואר פניו דומה ממש לתואר פני אבי זקנו הגאון מוהר״י זצ״ל רק בלי חתימת זקן, כנראה עוד היום מצורה של הגאון הנ״ל. וישא אשה ממשפחת (Alexis) בעיר קעטהען גיסתו של החכם Dr. David Fränkel המוציא לאור מכתב עתי נקרא

Sulamith; ותלד לו אשתו שתי בנות, האחת נשואה לרופא המפואר בפראג Dr. Wehle; והשנייה נשואה לרופא בברלין Dr. Gaspari.

הנה גם על גבריאל אמרו המלשינים שהיה מכת ש״ץ, ובסתר נסע לכנסיות שלהם ואחד ממיודעיו שאלו על זה ואמרו לו: „פקח אתה, מה ראית לשטות זה?״ ויען גבריאל ויאמר שהוא יודע שאין ממש בדבריהם והוא רק משטה בהם להוכיח שִׁקְרָם על פניהם. ויהי בשנת תקע״ט כאשר נתמנה הרב מו״ה אורי ז״ל למורה צדק פה עירנו עלה בלבו להשלים מלאכתו בהגהות ספר בני אהובה אך אפס כספו שאסף מן הפרענומעראַנטען, ויפגע את פני ר׳ גבריאל להוציאו לאור אך בתנאי שחלק הראשון יותן חנם אין כסף להפרענומעראַנטען. ויואל האיש גבריאל לעשות כמבוקשתו וישתדל להדפיס הספר בפראג. וכאשר נמצא בתוך כתבי יד אשר הי׳ ביד הר״ה גבריאל הנ״ל גם קובץ כולל פירושים וחדושים על התורה מהגאון אבי זקנו נתן גם את זה להרב מו״ה אורי הנ״ל אשר הביאו לבית הדפוס כאשר יראה בהקדמת החבור הלז הנדפס בזאלקווא ונקרא בשם תפארת יהונתן. — וגבריאל זקן בא בימים וילך לברלין אל בתו ויגר שם בעשר שנים ויקת שם בן תשעים ושתים שנה בשנת תר״ט (1849). —

אודות שאלותיו הרביעית והחמישית:

ר׳ ה׳) היש ספרים המודיעים ביחוד תולדות הגאון ז״ל או קורות אחד מיוצאי ירכו בלשון הקודש או בלשון אחרת?

הנמצא בידי ספרי הריבות מעת המחלוקת ובפרט ספר אספקלריי המאירה, וספר שברי לוחות בלשון הקדש וספר אשר כתב כומר בעת ההיא לטובת הרב בל״א ומה הנראה מהם לשפוט משפט אמת על מהות המנוח ז״ל?

אענה היום רק בקצור כי כלה היריעה להכיל כל אשר יש לדבר על זה. לא נודע לי אם יש ספר אשר תוכן ענינו הוא רק לספר תולדות הגאון ר״י אייבעשיץ, חוץ מהחבורים אודות דברי ריבות בינו ובין ר״י עמדן. הספר שכתב המומר אַנטאָן אשר זכר מעכ״ת נ״י עקרו אינו רק לספר מעשה שבתי צבי ובתוכו מזכיר גם תולדות ר״י אייבעשיץ בקצור וכך שמו של ספר הלז:

Kurze Nachricht von dem falschen Messias Sabbathai Zebhi und den neulich seinetwegen in Hamburg und Altona entstandenen Bewegungen u. s. w. aufgesetzt von Carl Anton, Rector der rabbinischen Sprache an der Universität zu Helmstädt. Wolfenbüttel bei Joh. Christoph Meißner 1752 in 4to.

ומתוכו ראינו שהגאון נולד בקראקווא בשנת ת״ן (1690 למספרם) ויזכור שם אביו ושם אבי אביו ושם חמיו ואחר כך ספר שהגאון נתמנה למ״ץ בק״ק בומסלא ואחר זמן מה (בשנת תפ״ח 1728) לדרשן בק״ק פראג; בשנת תק״ב (1742) נסע למעץ. (ובמכתב עתי בלשון צרפת (Univers israelite) מצאתי שראשי היהודים של מעץ הליצו בעדו אל שר צבא מלך צרפת לתת לו אחוזי חרב להגינו בנסוע הגאון, כי אז היתה מלחמה בין צרפת ובעהמן.) בשנת תק״י (1750) נבחר לאב״ד של שלש קהלות אה״ו אז הוחל הריב בינו ובין הגאון רבי יעקב

עמדן וסיעתו — הנה הסופר הנזכר הליץ בעדו ומספר בגנות של מתנגדיו, אבל ידוע שאחרים אמרו עליו שהגאון וסיעתו שגרו לו מתנות לכתוב כזה. מהסכמת של ספר מאמר קדישין על חושן משפט נראה שהגאון מוהר״ר יונתן ז״ל נסע בשנת תקט״ו לעיר ברעסלא וכמדומה לי שהיה זה לחתונת בתו עם הר״ר משה פרענקל כנאמר למעלה. — ספר אספקלרי׳ המאירה אינו בידי, ולי נראה ששם הספר הזה הוא „מאירת עינים״ אך גם זה אין באמתחתי. וספר שברי לוחות אינו נדפס בפני עצמו כי הוא חבור גדול נקרא „שבירת לוחות האון״ וענינו נאמרה ונשנה גם בשאר חבוריו של הרב רבי יעקב עמדן דהיינו „פתח עינים,״ „בית יהונתן הסופר,״ „עדות ביעקב,״ „התאבקות,״ „ס׳ השמוש״ ועוד באיזה חבורים קטנים. הכולל שהרב יעב״ץ הפריז על המדה כי אם אפשר שהגאון ר׳ יונתן איבעשיץ אשר החכים מכל בני דורו בראותו רוע מצב אומתנו בעת ההיא הן בעניני המדע והן במוסר, אז רגע באפו התיאש ח״ו מן הגאולה ורצה לראות ולהבין גם מה שדורשים הנוצרים ובני כת ש״ץ, כי הפילוסופיא הזכה והנכונה לא הרימה אז דגלה והחוקרים הלכו אחר חזות שוא ותפל, עם כל זה לא נשקע באמונה ההיא ושב אל נקודת האמת, רק בזה שגה שהתפאר את עצמו בידיעותיו ובקבלה מעשיות אף שֶׁסָּפֵק היה לידע שכל דברים אלו המה דברי תעי רוח. ונראה שגם מקצת מיוצאי חלציו חטאו בזה להיות מתפארים בידיעותיהם ובחלומותיהם למען ישתוממו הבריות ויאמרו בני אלדים המה ולא כשאר אדם גורלם. לכן נחשדו להיות נוטים אל אמונה נכזבת, ואף על הבאַראָן אמרו מתנגדיו שתשובתו לא היתה רק שיתמהו הבריות עליו, אכן מכיריו ומיודעיו העידו על צדקתו ותומתו בימיו האחרונים. — הנה לא אוכל עוד להאריך במכתבי היום בנדון זה אף שיש לי דברים עתיקים בזה אך לא נתנו למסור רק פה אל פה. —

והיה זה שלום מאת ידידו

הצעיר **ישׂשכר בעער.**

(Dr. B. Beer.)

מ כ ת ב י ם.

אל ידידי הישיש המליץ הגדול...

לא על הגן שמחתי אשר פתחת לעיני במכתבך, ידידי יקיר, אדון נכבד, אשר בו נטעת כל עץ נחמד למראה, פריו למאכל ועלהו לתרופה, אשר בו אריתי מורי עם בשמי ואכלתי יערי עם דבשי, ותחי נפשי. לא על העטרות אבני נזר מתנוססות, אשר ענדתני — בקשת להולמי ולא הלמתני, כאשר יאמר משל החכם: נקל למצוא עטרת לראש, ממצוא ראש לעטרת — לא על אהבתך העזה אשר תציץ מבין חרכי ספרך, ותשגיח מחלוני דבריך, אשר בה אתפאר אגיל מאז. כי על כלם יחד תרון לשוני, ועצמותי כדשא תפרחנה. והשמחה העולה כלנה היא כי עתה אתה ברוך ה׳. באז כן עתה לא נס לֵחך, לא כהתה עינך, וכימיך דבאך, שתול בבית ה׳, מפריח

בחצרות אלדינו. כל קורא ספרך יאמר: מה נאמנה עדות חכז״ל „זקני ת״ח כל זמן שמזקינים דעתן מתוספת עליהן״. ראו איש שיבה זרקה בו, ועודנו בעצם תֻּמּוֹ. עטיניו מלאו חלב המדע, ומוח מדבריו ישקה. יהי שם אלדינו מברך אשר הגדיל חסדו עליך ועלינו. אשר ממקור עדניו לרגעים ישקה אדמת נפשך אדמת קדש היא. הוא ינצור עלי עוד כל ימי הארץ, למען עד זקנה ושיבה תצמיח ותעלה כל ציץ ופרח משיבי נפש, מאירי עינים.

צר לי מאוד עליך ידידי ואדוני, כי הדאבתי את נפשך. האמן לי כי אחרי תתי את הספר על הפאזט הכה אותי לבי ואנחם על שצף קצפי, וכי בחרות אפי בי שפכתי עליך בוז בדברי נואצות ותוכחות. אם אַחרי שֹך חמתי, גם בטרם בוא דבריך אשר בם תצטדק, ידעתי גם ידעתי כי לא מרע לב עשית זאת, כי אם מאמונת לבך, ותֹם רוחך, ותשכח כי גם על ימינו חזה הנביא הקדוש, ויעד בנו. אל תאמינו ברע, אל תבטחו באלוף. גם בתוכנו השקר והחנף דוב אורב הוא ואכל את בשר כל איש אשר בטהר לבבו ידבר דבר סתר באזני רעהו, לאמר: טמנם בחקך, והוא יצא לחוץ ידבר, ואיש נרגן יפיח קריה, ברוח פיו יעל את הצפרדעים, המקרקרי׳ קיר, ויתנו על האיש התם יושב לבטח בקולם, ואשר לא נשמר, כי הדבר אשר עבר פיו בסתר אהלו, לו שם על פני חוץ, ומוזרות בלבנה ישיחו בו, ויהי נגינות שותי שכר. כן ארחות והליכות עולם, כמוך כמוני נהייתי ונחלתי ממשטמת אנשים על לא חמס בכפי, גם אנכי אהבה זרעתי ושנאה קצרתי, על לא שמרי מוצא שפתי, על לא תתי רסן ומתג על לשוני, ועל דברי דבר כאשר עם לבבי. ויהי מה, נשכח את העבר ונשמור את העתיד, וברית שלומנו לא תופר.

אתי ת״ל החיים והשלום, נלֵי הריב אשר יהמו יחמרו, שככו, נחו. כאז כעתה אדבר דברי קבל עם ואין פוצה פה ומצפצף. — האנשים האלה, אשר ידעת אותם ואת שיחם, בשגגה היתה להם, וישגו הרבה מאוד בחשבם כי כאשר רצונם אז — לפני מאה או מאתים שנה — כרצונם עתה, כן ככוחם אז ככוחם עתה. ויאמרו: עוד שבט מושלים בידנו להכות כל איש בלשון, בלשון סתר אשר כנחש ישוך וכצפעוני יפרש, לרדוף להשיג ולתת את אויבם כטיט חוצות. בושו חפרו בראותם כי לא נעשתה עצתם, והנם כנער משלח מתהולל ברחובות קריה, אשר יאסף בחפניו צואה וטיט חוצות להשליך על עובר בטח, והעובר ידכה ישוח ויפטר מפני השלח באין פגע. והנער יגאל את ידיו ואת בגדיו ויהי למשחק. — אנחנו נלך שלו ובטח, נשענים על ה׳ אלדינו, נעבוד עבודתו אשר שם עלינו באמונה איש כערכו, כפי מסת נדבת ה׳ אשר חלק לנו בבינה וכו׳.

שלום ישפות ארון השלום לך אבי...

רע מעללים כי יוסיף ימים, אַל ישמח אֶל גיל, ואשר לא טוב עשה בעמיו כי יבוא יום הולדת אותו, והלילה אמר הורה גבר, שמחה מה זה עושה? וגם האיש אשר חשכו כוכבי נשפו יפן ימין והנה אפלה, ויביט שמאל והנה מעוף צרה, בבוא היום אשר בשרו את אביו לאמר: הנה בן נולד לך, יפתח את פיהו ויקלל את יומו. אתה אבי לא

כן נתן לך ה׳ אלהיך, כי תפקוד את ימי צבאך אשר עברו לא יחרף לבבך מימיך מעודך עד היום הזה במסילה במסילה עלית. לא צללת במים אדירים מי החכמות, אך גליהם לא עברו ראשך. לא העפלת לעלות על במתי המחקר, אך רגלך נשמר מלכד, לבלתי נפול בשחיתות האורבים בתחתית ההר. תם לבב ובן אמון לא נטית ימין ושמאל מן הדרך אשר פנו לפניך אבותיך ומוריך מנעוריך אין שטן ואין פגע. אוצרות זהב וכסף לא עלו בגורלך, וחבלים לא נפלו לך בנעימים והתענוגות בני האדם. אך מה ממך הקך? את חלי הנפשות לאסוף הון ולצבור כחול כסף ולא לשבעה לא ידעת, המכה האנושה אשר רבים חללים הפילה, אהבת התענוגים, אשר מימיה הרעים רבים שתו רבים ישתו ואין רויה, לא נגעה עד לבך. לחמך לשבעה נתן, מימיך במשורה נאמנים, ואת היותר החרמת. — ואם התלאה אשר תמצא את כל בני חלוף בדרך אשר הם הולכים על האדמה, מצאתך גם אתה; אם המות עלה בחדר משכבך ויקח את אשת נעוריך מחקך; אם את בנך אשר אהבת ראית רובץ תחת משא הונו אשר העמס עליו, ואין מושיע. אתה לא הלינות על ד׳, ולבבך שלם עמו כאז כן עתה. לך אבי נאוה לשמוח ביום הזה אשר נהיית חבר לרואי שמש.

יהי היום ברוך, אשר בו נולד איש ישר הולך! יהי היום ברוך אשר נתן לי אוהב נאמן כאב, מיום ליום תיקר ותגדל נפשך בעיני, מאשר יקרה וגדלה בעיני נפש בתך, היא האשה אשר נתת עמדי כי כאשר ערך אבן יקר לא יסולה כי אם באישון לילה, כי יגה שביב אשו, כן אשת חיל הזאת לא ידע איש ערכה עד אשר חשרת מים, עבי שחקים יקדירו שמשה, ולאורה ילך חשך. — עוד תאריך ימים תראה זרע ברך ה׳ מבניך היוצאים ממעיך; תחדש כנשר נעוריך וראה חיים עם האשה החדשה אשר לקחת, כאות נפשך ונפש....

אל רעי הנאמן....

דבריך דברי רע ואח נזלו כטל חרמון על תלמי לבבי וישיבו את נפשי, אשר כמוך כמוני צמאה לדברי שלום ואמת, כמוני כמוך שוקקה להנפש בזרועות האהבה מעמל החיים טרחו ומשאו, ולהשתעשע באמרי ידידות ממרחק עת הגיע דבר הזמן ודתו לאמר: הפרדו איש מעל אחיו. תודה לך איש יקר רוח כי אתה החילות להראות אותי מעשה אצבעותיך ותחדש עדי אהבתך נגדי ותרב חסדך עמדי להכירני לבלתי תת אותי לפני בן פוחז, אשר כמים עברו יזכור את אשר היו לו לרעים מימי קדם. אשר צבא חליפות עמו להפר ולהחליף עשרת מונים ברית אהבתו אשר כרת לפנים. טהר נפשך יאלף פיך, ותבחר לשון צדיקים להוכיח מומי בדברי נחת ולהגיד לי עוני באמרים מתוקים מדבש, אשר זה ימים רבים לא דרשתי שלומך, אף כי קרוב אתה אלי. אולם אחי חי נפשך כי יום יום סבותי אני את לבי לשאול לשלום לך ולכונן אליך אמרי פי. אך עבודת משא אשר עלי ואשר לא תתנני עדי בלעי רוקי, היא נצרה על דל שפתי, היא עמדה על ימיני לשטנה, ותשב ימיני אחור, האמונה, ידיד נפשי, כי בערב בערב אחרי אשר סגרו דלתי

בית הספר, בבואי הביתה להנפש כחי עזבני ואור עיני שכלי גם הם אין אתי, נתקו מורשי לבבי כקשת אשר פתח יתרה, וכמו נהר אזלו מימיו, כן דללו וחרבו כל מעיני בי, עד בלתי יכלתי לערוך שנים או שלשה מאמרים חוזרים איש אל אחיו בחבלי חק ההגיון. ואך אואיל לבוא במגילת ספר כתוב לאיש כמוך יודע לשון ומטיב שפה? הלא אבוש הלא אכלם. — אך היום הזה יום שקויתיו, יום מנוחה, שבת הנוגש, שבתה המלאכה, ואיך אעשה בנפשי שקר, לבלתי הכין לה מטעמי הידידות כאשר אָהֵבָה. אדברה לרעי מרחוק וירוח לי, אומר אני רַחַש נפשי לבחירי רצתה נפשי ותגלנה עצמות.

הטבת לדבר אחי, כי בחמלת ד׳ עליך ועל יפעת חכמתך לבלתי טובעי ביון מצולה ארץ גזרה, ארץ צלמות ולא סדרים, הוציאך מכור הברזל מארץ פ... כי אף אם אנחנו אלה פה עוד רחוקים מישע, עודנו בתוך הגולה, אסורים בכבלי הגֵרות, עוד חפשה לא נתן לנו, ולא נקרא אלינו דרור לאמר: „הנה הארץ לפניכם, איש איש עשו את אשר תמצא ידכם לעשות“. עוד סֻגרו כל דרכי הענין אשר נתן אלדים לבני האדם לענות בו, בלתי אל המסחר עינינו. ואולם אם עוד לא יצאה השמש בגבורתה הלא השחר עלה, וקרניו החלו הציץ בעד הערפל, ואל האלדים יוצר אור ובורא חושך נשא עינינו, אליו נקוה כי יבוא יום, יום מועד, יום ה׳ להפיץ עיני האולת, לבלע הלוט הלוט על כל העמים, להסיר מכסה הסכלות מעל פני כל יושבי חלד, ומלאה הארץ דעה.

ואני תפלה לראשית השנה, ישא אלדים את ראשך ולתתך עליון, ומצאת מנוחה בארץ אשר תקעת אהלך בה. להרעיף עליך גשם נדבתו ומטר חסדו. בלכתך על אורח החכמה לא יצרו צעדיך, וכי תרוץ עלי נתיב האמת אשר חפצת לא תכשל. ואת אחיך תפקוד לשלום, ואת עֻרבתו תקח כי זכרונך לא יסוף מלבו, ואת אהבתך יעל על ראש שמחתו....

אל אלוף נעורי....

בפתחי פי עטי לחוק בדיו את שמחת גילי, בפתחי את ספרך אשר כתבת, נאלמתי דומיה, כי גלי מחשבות ממחשבות שונות, תרומנה בקרבי, יהמו יחמרו מימיהן, עברו משכיות לבב, בלי תת אותי ערוך דברי דָבור על אפניו, אחי, קסם על שפתיך, כי מִדֵי דברך, כל ימי חיי מיום הפרדי ממך עד היום הזה, כמו רפאים ירדו דומה עלי ויעמדו לפני, עם כל צבא החליפות אשר עברו עלי זה חמש עשרה שנה, נאספו עלי קהלה גדולה, גבר את רעהו ידחקון, עד כי ראשי הולך סחרחר, לא ידעתי מה היה לי. — ראה אחי, אחה בחסדי אלדים עליון, כי מצאת חן בעיניו, ימיך נזלו כפלג מים לאט הולך על רצפת חלוקי אבנים, כל מכשול לא סכר מוצאיהם, וכל פגע הֵרם מדרכם. אולם ימי כורם. נופל ממרום הרים, יסול לו מסלה בין שני סלעים ואבני נגף, ברעש ורגז יתמרמר לקראת כל מתקומם, ואך אחרי הרחיקו מאוד ממקור מחצבתו, ויגיע אל אפיק נחלים וכר נרחב רחב ידים, תשך חמתו, יזלו מימיו בשקט, אז ירוה גדורי שדי, ותלמי ארמת האכר עליו ישמתו. — אחי

תלאות אין מספר מצאוני, לא אוגיעך בספורות. ואם פה נהלתי על מי מנוחות, אל אלדים הוא יודע. עליו אשליך יהבי, והוא הטוב בעיניו יעשה.

לבי שמח ויגל כבודי על השמועה, כי שמו את כסאך בין המורים בעיר... ותמצא מנוח לכף רגלך וטרף לביתך לאשת חן ולילדים אשר חננך אלדים. — אנכי אחרי אשר בחסד עליון קבצתי על יד מעט ידיעת הלשונות, מעט תבונות, מעט דעת דרכי האמן והלימוד נטיתי שכמי לסבול מלאכת ה׳. גם אתה ידידי שבט מישור שבטך לרעות את צאן קדשים, גם אנכי הרֹעֶה, אך לא את האילים ואת העתודים כי את השיות ואת צעירי הצאן אנהל על מבועי מים, ובמצער תבונת כפי אנחם כיד ה׳ הטובה עלי.

אולם אחי, מגילתך אכלתי ותהי בפי כדבש למתוק, ואך דבר אחד מדבריך מר לי מר. מה זה ועל מה זה חרפת אביב שנותינו, זיו ימינו לאמר: „שם הרבצנו ילדותנו בהבלי הזמן."

אחי, הימים האלה ימי בכורי ענבי כוחותינו, כוחות בשר ורוח, ימי טהר הלב ונקיון כפים. הימים האלה אשר הזמן עם כל טרחו כובדו ומשאו עודנו עטוף מעטה ערפל כשחר פרוס על ההרים, בני חלד עם כל סכלותם שנאתם, וקנאתם, הם המהם והמונם עוטים מעיל הצדק והישר, החמלה והחנינה האהבה והרעות לעינינו, אשר עודם טחו מראות את מצפוניהם, ומהבט אל מעוריהם. — אחי, הימים האלה יקרים המה בעיני למאוד מאוד, לא יסולאו בכל השנים אשר באו אחריהם. כל מקום אשר דרכו אז כפות רגלינו בו. כל עץ בגן אבי זקני נ"נ אשר צלו חמדנו ותחתיו המתקנו סוד, שפת הנחל ב... והערבה ב... אשר שם רקדנו כאילים, מפזזים ומכרכרים, בכל עז הילדות והשחרות, הישקלו מחירם כל נעימות ומחמדי כל השנים אשר גדלנו והיינו לאנשים?

ועתה אחי, בוא נא ונחדש את ברית אהבתנו אשר כרתנו מאז. שוב ושמח ונפשי בנופת מדבריך כי נעמו.....

ברית שלומי לא תמוט מאיש בריתי ושלומי...

אל נא יחר אפך בעבדך ואוהבך כי אחרתי מן המועד להשיבך דבר, כי צבא מונעים ומפריעים חברו עלי, הימים הנוראים והטובים ימי מלאכה ועבודה הם לי, לעבוד את עבודת העדה יע"א, לעמוד לפניהם ולדרוש להם. ונוספות הושת עלי כי בני מחמד עיני בא מ.. לראות את פני לשמוח ולשמח ויחלה ונפל למשכב. וישבת שבתי ומועדי, ואך בחסדי אלדים עליון קם ויחי מחליו. ואתה כמוני כמוך ידעת, כי לבב אב חרד למחמל נפשו, איננו עמו לחשוב מחשבות, ולהגות תבונות. עתה אפנה ואשיב על דבריך במאמר אחד: את אשר דברת לאיש.... הגדתי ל.... ואחרי אשר נחר גרוני, תשובתו — דומיה. ולו ידעת את האיש הזה ואת שיחו, הלא אז תצדיקני באמרי: דלתי פניו מני פתח, המפתח לפתוח שער סגור הזה, לא נמסר לאיש.

אך מה אכף ואשיב לך תגמוליך עלי, כי שִׁבַּחְתָּ ותשמחני בנפי מליצתך. יהי אלדינו ברוך אשר אורו הפיץ ענן תונתך, וישב ויניה חשכך, ומנגה שביב אִשְׁךָ חמותי ראיתי אור. לו המליץ האשכנזי אשר מאשר יקר בעיניך נכבד, העתקת את מליצתו, ידע שפתנו אתנו שפה הקדושה, כי עתה יתן לך תודות אין מספר, בראותו כי הורק שיחו מכלי אל כלי, ויקדש בכלי. ריחו לא נמר וטעמו לא פג. טעמו עמד בו לכל חך טועם, וריח לו כלבנון לכל מִזְרָח וָדָאִין. אשריך ואשרי גורלך! לך נתן ד׳ את אשר בחסדו השפיע אל אנשי סגלתו ותפארתו, כמאמר ראש מליצי אשכנז:

אם רב אדם בִיגונו נאלם דוּמִיָּה
לי חָלַק אֱלֹהַּ בשפה להביע אֲנִיָּה.

ואתה עתה בְּרוּך ה׳, אל נא יקשה בעיניך לתת גם ללוי חלק ונחלה עתך בנחלתך רחבת ידים אשר הנחילך אלדיך. השקני כפעם בפעם מיין רקחך אשר תמסך ושמח נפש...

אל ידיד נפשי....

עוד תמונתך אשר הראיתני בהיותך בצל קורתי תאיר לפני, עוד תגל נפשי, כי אחרי אשר ידעתיך בשם, ראיתיך פנים אל פנים. אולם זה חלק אדם, וגורל בן חלוף, התוגה אוחזת בעקב השמחה — או בלשון המושל האלהי: אחרית שמחה תוגה — והאדמה אשר חבצלת הגיל תפריח, קוץ ודרדר תצמיח. בראותי אותך אמרתי אשבע תמונתך; כיום או יומים תעמוד אתי, יפוצו מעינות השיחה, כי נְדַבֵּר איש את רעהו, נחליף ונמיר רעיון ברעיון אמרים באמרים, ונעשה את המסחר היקר הזה, אשר המוכר לא יתאבל והקונה בל ישמח. כי שניהם כאחד טוב סחרם. ואולם לא כאשר אמרתי עם לבבי נפל הדבר, כי אתה נחוץ לדרכך אמרת בראיה בעלמא סגי. ואני כעוף יתעופף תקותי, כחזיון לילה נדדה ואיננה. ומה יש לי עוד צדקה ולזעוק? אברכך בכל נפשי על החסד אשר עשית עמדי, אולי יישר בעיני ה׳, ומהרה את אשר לא קויתי יבוא לי, ואשר לא פללתי יהי, לשמוח בחברתך שמחה שלמה, להתענג עליך מיודעי בלי מחשך.

ועתה ידידי הודיעני נא הֲקָראת את המאמר הנדפס אשר נתתי על ידיך? המצאו דברי חן בעיניך? נא משפטך חרצת אל תכחד תחת לשונך. העבודה, אנכי לא באנשים האלה אתחשב, אשר אך אם יהלל איש מעשיהם, כליל תפארת בעיניהם, אז יאמרו: אין נבון וחכם כמוהו. ואולם אם יואיל למצוא בהם כל מום, וקדשו עליו מלחמה; לא כן אנכי עמדי, תהלל או תבזה, תגביה או תשפיל, מפיך פי חכם חן, שניהם כאחד טובים. ואולי יתרון לתְהלה מן התהִלה, כי התהלה היא כיין הטוב הולך למשרים, והמחבר אם עני בדעת הוא, ישתהו וישכח רישו. והתְּהלה תלמדנו להישיר דרכנו למלא את החסרון, לתקן את המְעוּת. הלא כה דברי המשורר: האוהב אוצר נחמד, וגם השונא יועילני: האוהב יראֵני את אשר אנכי, והשונא את אשר אינני. ומה טוב ומה נעים אם האוהב במשפטו אשר יחרץ גם את זה לעמת זה יערך, יורה באצבע את הטוב ואת הישר אשר בנו ובמלאכתנו, וגם מן

כל מום ומשחת לא יתעלם. — ידיד יקר, את אי אנכי מבקש להיות לי מעיר ועיר לעזור, לחלק את מחברתי ביעקב ולהפיצה בישראל, היה נא גם אתה כאחד מהם בעוזרי......

לאיש בריתי... ליום הולדת אותו.

בתוך הבאים היום לשחר פניך ולברכך ליום הולדת אותך ולשמוח בשמחתך ויבוא גם הנכרי בתוכם אשר לא מבניך הוא. לא במנחה מנה אפים לחלות פניך, כי אם במגילת ספר, ולא במגילה מקשטת מור ולבונה מזמרת ארץ השיר והמליצה, כי אם דברים יוצאים מלב איש אשר רוח המשוררים לא נוססה בו. דברים כאשר ידבר איש אל רעהו. קֹשֶט אמרים אין קֶשֶׁט. אך באחת ידמה פתח דברי לדברי שיר, אשר טובו כזבו. כי שקר דברתי לאמר: נכרי אשר לא מבניך יבוא בתוך הבאים, כי גם זה לך בן. באשר בנך היוצא מחלציך כרת אתי ברית האהבה והאחוה, ואהבת עולם אהבתיהו. וכמו בן יכבד אב, כן אכבדך ואברכך ביום הזה.

ואני את השאלה אשר שאל הרב במשל הידוע באגדת הכד"ל: „אילן במה אברכך?" אשאל גם אני. שא נא עיניך וראה בניך ובנותיך סביב לך. שתילי זיתים ורמו קומה גדלו, דשנים ורעננים, על פני כלם תזרח השמחה, יפרח מוראך כארזים, יציץ כבודך כאב, כלם כצאן קדשים, כעדר בתוך הדברו ירעו תחת שבט אלהי ישראל, אין פרץ ואין יוצאת ח"וח. כלם כברכת ה' הביאו טרף לביתם, המרבה והממעיט. ומה יש לך עוד לדבר לפני המלך, כי אם להתחנן לפניו: כנה את אשר נטעה ימינך, לילה ויום תצור על כרמי הזה, לבלתי יפרץ המשחית גדרו, והיה למרמס הלילה.

לידיד דובר אמת בלבבו, ומתק המליצה על שפתיו שלום.

המעט אשר בדברך עשיתי ואשר יכלתי עשה לאיש ... הנה הוא יגיד לך בפיו, ולמה אשנה בכתב. — ואולם מי יתן לי שפת דובר צחות ומליצה חידות לו, לשון מליצים, לשון שמלאכי השרת משתמשין בו, או מי יתן לי שפתיך ולשונך ותהי לאל ידי לכתוב בדיו על הספר רגשות נפשי בקראי את מכתבך. אבלך ויגונך הלוט על פני ספרך האפיל את לבבי ויעגן על רוחי, וכל מעיני בי חולים עליך על המכה אשר חלה המות בך בקחתו את מחמד עיניך ויחמס כגן סוכתך אשר בצלה חמדת ישבת זה שנים, ויסע כעץ גפן פוריה, אשכלותיה הבשילו לך ענבים, אשר אין בירכתי בית חבר יטפו עסיסם. וכמה אקדם לך דוד אהוב כאשר באהבתך אתפאר, כי שלחת לי את הקינה אשר קוננת על האבדה אשר אבדה ממך. גדולה היא אלי ויקרה בעיני כאחד השירי המהללים ממשוררים הראשונים בזמן ובמעלה. לא אנכי לבדי כי אם יהודה אתה, יודוך אחיך כלם. כי כל חך טועם וכל אזן קשבת לקול זמירות ישראל יאמרו: רוח יהודה הלוי ז"ל דבר בך, ומלתו על לשונך, האמונה, אחי, כי לא אחת ולא שתים קראתיה, ודמעתי על לחיי, ושמחה מהולה כינגן בלבבי. — אך את אשר אמרת עם הספר „עמה מתו כל רגשות

לבבי למליצה ולשיר ושמה קברתים." אל נא תאמר כן. שמע נא את דברי רעיתך — אשר לעת כזאת נתנו לי מהלכים בין העומדים — אשר לקחה אזני שמץ מנהם ובלשון עלגים יעברו פי:

אל נא תנאם נאם, הגבר
כי נכרתו שיריך ירדו קבר
הלא מקברי אשר כרית
צמחים נותני ריח העלית.

מריח זכרי נפשך תפריח
וטל יערפו שמיו
רוחי יֵשֵׁב גַנֵך תָּפִיחַ
ועוד יזלו בשמיו.

ואתה תסלח ותשא לצולע על ירכו אשר התערב לתחרה את הגבור ירוץ ארח. אולי תנחומי היוצאים מן הלב, אף אם דברי לעו, ישעשעו נפשך . . . .

אל ידידי דוד . . . .

זה לי ימים קראתי בספר מספרי המסעות כדברים האלה: פרא אדם מן הפראים הכבושים לעבדים תחת ידי אנשי אייראפא בא אל איש פלוני אלמוני ובידו מגילת ספר כתוב בה: ועתה כבוא הציר הזה עם הספר הפילהו לפניך והכהו מכה רבה במעלו אשר מעל בי. ויעש האיש כאשר צוה. ויצעק האיש המכה צעקה גדולה ויאמר: אכן קוסמי קסמים האנשים הלבנים האלה. כי נחש נחש האיש הזה במגילה. וידע את אשר פשעתי. — מה ענה האיש הפרא הזה, לו היה עמדי בבוא מכתבך שלוח אלי, ואני סר וזעף ובעיניו ראה כי כרגע הצהיל פני משמן, ופני לא היו לי עוד? אין זאת כי אם מלאך אלדים נחבא תחת הגליון הזה, ומפניו כל השדים וכל בני לילית ובנותיה, יגון ודאגה מדאיבי נפש, ומקדירי רוח, נדו גם נעו, כמו אור בקר כי יהל ונסו הצללים. — ישתבח יוצר האדם אשר שם בנו נפש יודעת, אצילת מרומים, משכלת עצמה וחושבת מחשבות. פה אנכי יושב בחדר משכבי, לא הלך עבדך אנה ואנה, והיא בת אל חי תדא על אברת יריעה קטנה ככף איש עד מקום ד ו ד. בעד האשנב נשקפה, ותראהו בסתר אהלו, תאמץ ללקח אמריו ותחזקהו בזרועותיה, ומנשיקות פיה תשקהו. — תודה לך ידיד יקר, כי נחמתני וכי הברת על לב עבדך במתק מדבריך, מי כמוך מורה ומנחם, מעטה מוסריו ותנחומיו בעדי המליצה, למען יהיו כעלמה ברת לב וטהורת רוח אשר גם על צלמה החן והיופי נטיו, היא קולעת חצי אהבתה בלב כל רואיה ולא יחטאו, עזה כמות אהבתה, ודודיה יבלו שאול ואבדון מזבול למו. יהי אלדים עמך ויעלך גם עלה, עד דוד הגדיל.

מזמור לתודה

מהמליץ הגדול הרב מוהר"ר נפתלי הירץ וויזל זצ"ל אחרי כלותו שיר החמשה עשר משירי תפארת.

ה' אֱלֹהַי הוֹסַפְתָּ חֶסֶד וָטוּב גַּם עַל נְכֵה רוּחַ כָּמוֹנִי, כִּי אֲזַרְתַּנִי חַיִל לַעֲשׂוֹת אֶת הָעֲבוֹדָה אֲשֶׁר בִּקְּשָׁה נַפְשִׁי לַעֲבוֹד לִכְבוֹדֶךָ, וַתְּשַׁלֵּם גַּם הַחֹבֶרֶת הַחֲמִישִׁית הַזֹּאת, מִכְּלוּל שִׁירֵי תִפְאַרְתְּךָ וְנִפְלְאוֹתֶיךָ, אֲשֶׁר פָּעַלְתָּ לְבַדְּךָ בִּימֵי קֶדֶם. יָדַעְתָּ ה' כִּי יָקְרוּ דִבְרוֹת קָדְשְׁךָ בְּעֵינַי מְאֹד, וְכָל חֲפָצִים לֹא שִׁוִּיתִי בָם. אַךְ בַּמָּה אֵדַע כִּי מָצְאוּ דִּבְרֵי חֵן בְּעֵינֶיךָ? כִּי אִם אֱמֶת חָפַצְתָּ, מִי יֹאמַר מְצָאתִיהוּ, וּשְׁגִיאוֹת מִי יָבִין? אַךְ זֹאת יָדַעְתִּי גַם אָנִי, כִּי מֵישָׁרִים תִּרְצֶה, וְכָל מְבַקֵּשׁ אֱמֶת לִפְתֹּחַ שַׁעֲרֵי צֶדֶק בְּיִרְאָתֶךָ, וְדוֹבֵר בְּיֹשֶׁר לְבָבוֹ לָתֵת כָּבוֹד לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ, גַּם שְׁגִיאוֹתָיו לֹא תֵחָשֵׁב לוֹ לְעָוֹן, אֲבָל עֲמָלוֹ וַאֲשֶׁר הָיָה עִם לְבָבוֹ לַעֲשׂוֹת טוֹב יִזָּכְרוּ לְחֵן לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים לְפָנֶיךָ, וְאַל תֹּאמַר לוֹ: צֵא מִן הַקֹּדֶשׁ כִּי מָעַלְתָּ, כִּי אֲשֶׁר יָבוֹאוּ אַחֲרָיו יִצְרְפוּ אֶת דְּבָרָיו כִּצְרוֹף הַכֶּסֶף, וְטִהֲרוּ אוֹתָם מִשְּׁגִיאוֹת, וְהָיָה הַנִּשְׁאָר מִדְּבָרָיו קֹדֶשׁ לַה', לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם. כֵּן אֱלֹהַי לַחֲדַל כֹּחַ כָּמוֹנִי תִּזְכֹּר יְגִיעוֹ וַעֲמָלוֹ לְטוֹבָה וּלְרַחֲמִים, כִּי גַם בִּימֵי שֵׂיבָתִי, (וְהַיָּמִים מֵאָז יְמֵי צָרָה וְיָגוֹן, אֲשֶׁר חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים מְצָאתִים,) שָׂמֵחַ לִבִּי לַעֲמֹל בְּתוֹרָתֶךָ. וּבְקוֹל תּוֹדָה אָבִיא הַיּוֹם בְּחַצְרוֹת יִרְאֵי שְׁמֶךָ אֶת הַחֹבֶרֶת הַחֲמִישִׁית הַזֹּאת, מִנְחָה חֲדָשָׁה הִיא לְךָ ה'! אִם צֶדֶק בִּשַּׂרְתִּי בָהּ בְּקָהָל עָם, תִּהְיֶה זֹאת נֶחָמָתִי בְעָנְיִי, כִּי לֹא לָרִיק עֲמָלְתִּי, וְתִפְתַּח לִי פֶּתַח תִּקְוָה, כִּי תַעַזְרֵנִי לְהוֹצִיא לָאוֹר גַּם אַחֲרִית דָּבָר, הִיא הַחֹבֶרֶת הַשִּׁשִּׁית. וְאִם בְּחַסְדְּךָ תּוֹסִיף לָתֵת לַיָּעֵף כָּמוֹנִי כֹּחַ, לֹא אַרְפֶּה מִמְּלַאכְתִּי לְחַלֵּק בְּיַעֲקֹב עוֹד דְּבָרִים רַבִּים אֲשֶׁר הֵם עִמָּדִי בְּמִכְתָּב. יְרֵאֶיךָ יִרְאוּם וְיִשְׂמָחוּ, וִילַמְּדֵם לִבְנֵיהֶם לִכְבוֹדֶךָ, וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים יְהַלְלוּךָ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד.

מִזְמוֹר לְיוֹם הַשַּׁבָּת

מהרב רבי יצחק מסאטנאוו.

1 מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם אֶחָד בְּשָׁבְעַ: 2 אֱלֹהִים אֲרַנֵּן לַבֹּקֶר מַעֲשֶׂיךָ
אָשִׁירָה עֻזְּךָ וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ: 3 לְבִּי יְחַשֵּׁב דַּרְכְּךָ בַּקֹּדֶשׁ לְשׁוֹנִי תֶּהְגֶּה
חַסְדֶּךָ וּפִי יְבַשֵּׂר צִדְקָתֶךָ: 4 יוֹם הַחִלּוֹתָ לְהַרְאוֹת גָּדְלְךָ רָצִיתָ בְּטוּב
עֲדָתֶךָ: 5 קֶדֶם קָנִיתָ עֲלִילוֹתֶיךָ טֶרֶם חוֹלְלָה יָדְךָ שֵׁשׁ: 6 אָז דִּבַּרְתָּ
וַתִּקְרָא אֶרֶץ וְשָׁמַיִם וְכָל צְבָאָם צִוִּיתָ וַיִּהְיוּ: 7 פָּקַדְתָּ תְּהוֹמוֹת יַעֲלוּ
יְכַסּוּ אָרֶץ פְּנֵי תֵבֵל יִשְׁטֹפוּ: 8 הָרוּ אֹפֶל וְיָלְדוּ עֲלָטָה וַיְכַסּוּ מַעֲרַמֵּי
תְהוֹמוֹת חֶשְׁכַּת לַיְלָה עָבֵי שְׁחָקִים: 9 שֶׁמֶשׁ יָרֵחַ קָדָרוּ וְכָל מְאוֹרֵי
אוֹר בַּשָּׁמַיִם אָסְפוּ נָגְהָם: 10 נָמוֹטוּ הָרִים בְּלֵב יַמִּים שָׁטוּ מֶגְרְפוֹתֵיהֶם
בִּמְצוּלוֹת: 11 וְאֵיד יַעֲלֶה מֵחֹמֶר מַיִם רַבִּים וְשִׁית עָנָן וַעֲרָפֶל וַתְּהִי
לְחֶשְׁכַּת אֱלֹהִים: 12 פָּקַדְתָּ אֶרֶץ וַתְּזַכֶּרֶהָ לַמְּשִׁיאָה מֵחֹמֶר מָיִם:
13 לִיסוֹד תֵּבֵל עַל מְכוֹנָהּ וְלִבְנוֹת כְּמוֹ רָמִים חָלֶד: 14 רוּחַ נְדִיבָתְךָ
תִּסְמְכֶהָ תָּגֵל נַפְשְׁךָ בִּישׁוּעָתָהּ חָשַׁבְתָּ: 15 תִּתְיָעֵץ עַל צְפוּנֶיךָ לְהַעֲמִיד
מְשׁוֹרְרִים וּמוֹדִיעִים לְהַלֵּל יוֹם שִׂמְחָתְךָ וְאוֹר פָּנֶיךָ: 16 רֵאשִׁית הוּסַּד
אֶרֶץ יוֹם נָטִיתָ קַו מִדּוֹתֶיהָ יָרִיתָ אֶבֶן פִּנָּתָהּ: 17 יַחַד יָרֹנּוּ כּוֹכְבֵי בֹקֶר
יָרִיעוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים: 18 הִרְעִימוּ שָׁמַיִם מִמַּעַל וּבְרָקִים הִכְבִּירוּ לַפִּידִים
יְהַלְּכוּ כִּידוֹדֵי אֵשׁ יִתְמַלָּטוּ: 19 תַּשִּׁיב רוּחַ חָזָק מְרוֹפֵף שְׁחָקִים
וּמְפָרֵק אֵיד: 20 בְּרַעַשׁ וְרֹגֶז יְגַמֵּא מַיִם יְעַלֵּעַ אֹפֶל וַעֲלָטָה: 21 כָּלָה
עָנָן וַיֵּלֵךְ אֹפֶל וְרוּחֲךָ עָבְרָה וַתְּטַהֲרֵם: 22 אָז צִוִּיתָ בֹּקֶר פָּקַדְתָּ אוֹר
מֵחֹשֶׁךְ וְנֹגַהּ מֵאֹפֶל אָמַרְתָּ וַיְהִי: 23 קַרְנַיִם מִיָּדְךָ לוֹ בָּהֶם יִנְקוֹב
מַעְבָּרוֹת לָמוֹ: 24 יֵיטִיב לֶכֶת מֵישָׁרִים בְּמֶרְחַקִּים עַד אֶפֶס מַעְצוֹר לוֹ:
25 וְכִי יִפְגְּשֵׁהוּ הָעוֹצֵר בּוֹ אֲזַי חִישׁ קַל יִסּוֹג אָחוֹר בְּדֶרֶךְ יָשָׁר לֹא
יִכָּשֵׁל בּוֹ: 26 רְאִיתִיהוּ כְּתוֹר הַחֹשֶׁךְ כִּי כְּרֵעַ כְּאָח לוֹ אִישׁ בְּאָחִיהוּ
יְדֻבָּקוּ: 27 כַּחֲשֵׁכָה כָּאוֹרָה תֹּאַר אֶחָד לָהֵמָּה: 28 זֶה לְעֻמַּת זֶה יִסַּבּוּ
בְּלֶכְתָּן יִתְלַכָּדוּ וְלֹא יִתְפָּרָדוּ: 29 עַל כֵּן רָאִיתָ חַיִץ כִּי טוֹב וָחֵל כִּי
נָעִים לִהְיוֹת מַבְדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: 30 לְמַעַן יָשׁוּב אָחוֹר
בְּפִגְעוֹ חַיִץ וְיֵרָאֶה כָּל עוֹצֵר בּוֹ לְמַרְאֵה עֵינָיִם: 31 אוֹ אָז נִרְאוּ אֲפִיקֵי
מַיִם נִגְלוּ מוֹסְדוֹת תֵּבֵל עוֹלָם וָעֶד:

שיר תהלה

להרב המליץ הגדול מוהר"ר נפתלי הירץ וויזל ז"ל מאת החכם המדקדק הגדול
מוהר"ר בנימין זאב המכונה וואלף מאיר ע"הש.

מִי כָמוֹךָ נַפְתָּלִי בְּלַהֲקַת מְשׁוֹרְרִים?
מִי כָמוֹךָ אִישׁ חָי! בִּמְלִיצֵי הָעִבְרִים?
שָׂרִיתָ עִם שָׂרִים וַתּוּכַל לָמוֹ.
אִם רַבּוּ כְּמוֹ רַבּוּ מַנְעִימֵי זְמִירוֹת,
בְּשִׁירֵי קֹדֶשׁ יְנַצְּחוּ בִּגְבוּרוֹת,
אָתָּה! אַתָּה עָלִיתָ עַל כֻּלָּמוֹ.

הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתָהּ עֵת אֶרֶץ תּוֹפִיעַ,
מִנֹּגַהּ נֶגְדָּהּ אֹפֶל תֵּבֵל תַּגִּיהַּ,
אוֹרָם יַאַסְפוּ יָרֵחַ וּכְסִילִים;
כֵּן אַתָּה עֵת בְּשֵׁבֶט סוֹפֵר מָשָׁכְתָּ,
בְּקֶסֶם שִׂפְתוֹתֶיךָ עַל כֹּל מָלָכְתָּ,
וְכֶתֶר יִתְּנוּ לְךָ מוֹשְׁלֵי מְשָׁלִים.

כְּנֶשֶׁר אֶרֶךְ הָאֵבֶר גְּדוֹל כְּנָפַיִם,
אֶל אֶרֶץ לֹא יַבִּיט, עֵינָיו הַשָּׁמַיִם;
אֶל אֹהֶל הַשֶּׁמֶשׁ, אֶל גָּבְהֵי מְרוֹמִים;
כֵּן נַפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי הַשִּׁיר עָלִיתָ,
מִשְּׁלֵי אֵפֶר וְעָפָר אַךְ בּוּז בָּזִיתָ,
כִּנּוֹרְךָ קֹדֶשׁ לַיְיָ הוּא כָּל הַיָּמִים.

בְּרוֹן כּוֹכְבֵי אוֹר מְשָׁרְתֵי אֵל יָרִיעוּ,
צִדְקוֹת יְיָ יְתַנּוּ, תְּהִלָּתוֹ יַשְׁמִיעוּ,
גַּם מֵאֶרֶץ קוֹלְךָ עֲדֵי שַׁחַק הִגִּיעַ;
כִּי עַל אֵל אֵלִים תְּדַבֵּר נִפְלָאוֹת,
בְּסוֹד אֱלוֹהַּ בָּאתָ, חָשַׂפְתָּ נוֹרָאוֹת,
רוּחַ יְיָ דִּבֶּר בְּךָ, מִלָּתוֹ לְשׁוֹנְךָ תַּבִּיעַ.

נֹפֶת שִׂפְתוֹתֶיךָ מַה מְּאֹד מָתָקוּ,
רַכּוּ מִשֶּׁמֶן אַף מַחֲמָאוֹת חָלָקוּ,
אִם שָׁלוֹם תְּבַשֵּׂר לְהוֹלְכֵי מֵישָׁרִים;
אָכֵן נָאוֹר אָתָּה, דַּרְכְּךָ סוּפָה וּסְעָרָה,
לְשׁוֹנְךָ לַהַט הֶחָרֶב, מִפִּיךָ אֵשׁ בּוֹעֵרָה,
עֵת מִשְׁפַּט אֵל תּוֹדִיעַ לַעֲדַת סוֹרְרִים.

בְּשִׁירֵי תִפְאֶרֶת עֹז תִּפְאַרְתְּךָ הֶרְאֵתָ,
כִּי נִשְׁמַת שַׁדַּי תְּבִינְךָ לְעֵין כֹּל גִּלֵּיתָ,
רוֹאֵיהֶם יַכִּירוּ, לֹא מֵעָפָר יִצְמָחוּ;
מִמָּרוֹם שֻׁלַּח אֵשׁ בְּרִגְשַׁת נַפְשֶׁךָ,
וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל שִׁירֵי קָדְשֶׁךָ,
נִטְעֵי עֵדֶן אֵלֶּה אַךְ בְּגַן אֱלֹהִים יִפְרָחוּ!

אוּלָם מָה חֶלְקִי בִּמְשׁוֹרְרִים גְּבוּרָתְךָ לְהַלֵּל?
מַה כֹּחִי כִּי אֲיַחֵל כֹּחַ מַעֲשֶׂיךָ לְמַלֵּל?
וְלוּ עָלַי יֵאָצֵל רוּחַ הֵימָן וְכַלְכֹּל,
הַאוּכַל לְסַפֵּר עֹצֶם גְּדוֹל הוֹדֶךָ?
אוֹ אִם אָבוֹא עַד תַּכְלִית יְקַר כְּבוֹדֶךָ?
תִּפְאֶרֶת וֵיזֶל, אַךְ רוּחַ וֵיזֶל יְכַלְכֵּל. —

עַתָּה בֵּין בְּנֵי אָסָף בְּאֶרֶץ הַחַיִּים,
תַּשְׁמִיעַ הוֹד קוֹלְךָ לְשׁוֹכְנֵי שָׁמַיִם,
אַף בֶּן יִשַׁי יַקְשִׁיב לְזִמְרַת כִּנּוֹרֶךָ;
גַּם בְּאֶרֶץ נְשִׁיָּה עַד בְּלִי יָרֵחַ,
כָּל עוֹד שֶׁמֶשׁ תּוֹרַת אֵל לָנוּ זוֹרֵחַ,
שִׁמְךָ תּוּרַק כַּשֶּׁמֶן, לָעַד יִנּוֹן זִכְרֶךָ.

שלשה שירי משכיל

מאת המליץ המפואר מוהר"ר **אפרים לוצאטא** ז"ל.

א) אמרי מוסר לכל איש.

מִי זֶה הָאִישׁ שֹׁחֵר שָׁלוֹם עַד קֶבֶר,
לָשֶׁבֶת בֶּטַח כָּל־יָמָיו מִסַּעַר,
פֹּה בְּדָרְכֵי תֵלֵךְ אַל תֵּט אֶל עֵבֶר,
כִּי זֶה הֵיכַל כָּל־טוּב אַף זֶה הַשָּׁעַר

עַל הוֹן תָּשִׂישׂ, רַק לֹא תֵחַת עַל שֶׁבֶר,
אַתָּה תֶחְכָּם, רַק לֹא תָבוּז אִישׁ בָּעַר,
בְּנֹעַם תִּתְרָאֶה לִקְרַאת כָּל גֶּבֶר,
אֶת הַיָּשִׁישׁ תֶּהְדָּר, תָּחוֹן הַנָּעַר.

אַל נָא תֶהְגֶּה אִם לֹא תִשְׁפּוֹט כָּל־אֹמֶר,
אַל נָא תִשְׁפּוֹט אִם לֹא תַחְקֹר כָּל־טָעַם,
אַל נָא תַחְקֹר אֶת הַנִּשְׂגָּב מֵחֹמֶר.

אִם יֵשׁ עַוְלָתָה בָּךְ אַחַר אַל תֹּכַח,
אִם זָר שִׁמְךָ נִאֵץ אַל תֵּט בְּזָעַם,
שִׁיתָה תָמִיד יִרְאַת שַׁדַּי אֶל נֹכַח.

ב) אמרי מוסר לנערים הרודפים אחרי קניני חלוף ולמוסר השכל לא הטו אזנם.

בָּחוּר כִּי פַּז וָחוּר בָּחוֹר בָּחַרְתָּ,
וּמְעַט אֶל הַמּוּסָר לֵבָב נָתַתָּה,
אוֹי מֵרָחוֹק אֶרְאֶה אֵיכָה נִגְזַרְתָּ,
וּלְגֹדֶל שׁוֹאָתְךָ אֶפְחַד, אֵחַתָּה,

שֶׁגַּם מָצָאתָ אוֹן וָהוֹן אָצַרְתָּ,
מִסְכֵּן מֵאִישׁ אֶבְיוֹן תִּהְיֶה מֵעַתָּה,
הִנֵּה בִידֵי שָׁלָל שׁוֹלֵל נִשְׁאַרְתָּ,
וּלְחֵפֶץ קִנְיָנִים נִקְנֵיתָ אָתָּה.

דַּע נָא וּרְאֵה אָמְנָה, כִּי פֹה בָאָרֶץ
מֵאֶלֶף הַטּוֹבוֹת תּוֹחֶלֶת אָיִן,
כִּי עַל הֹוֶה הֹוֶה, עַל פֶּרֶץ פָּרֶץ.

וּלְבַד יִיטַב אֶל אֵל, הִנָּתֵן עָיִן
עַל עֹשֶׁר הַשָּׁמוּר בִּמְרוֹמֵי עָרֶץ,
כִּי הָאָדָם בִּלְתּוֹ נֶחְשָׁב כְּאָיִן.

ג) נחמה לרבי יעקב חפץ בעיר גארץ בחליו.

עוּרָה אָדוֹן דָּוֶה, וּרְאֵה כִּי מָיִם
יַזֶּה הָעָם הַזֶּה דוֹמֵם כָּאָבֶן,
וּלְשֶׁבֶר אַנְחָתָם נֶעֶרְמוּ מָיִם;
כָּפִּים מֵעֵץ תִּצְעַק, מִקִּיר הָאֶבֶן.

אַתָּה עַתָּה כַּבִּיר הַטֵּף הַמָּיִם,
וּבְנַחַת וְרְוָחָה הוֹצֵא הָאָבֶן,
וּלְבַב הַנִּצָּבִים נָמֵס כַּמָּיִם
אַל נָא יֵרַךְ לִבְּךָ חָזָק מֵאָבֶן.

הָאֵל חַנּוּן הַהוּא, כִּי נַחַל מָיִם
אָז בִּישִׁימוֹן מִדְבָּר הִזִּיל מֵאָבֶן,
מִמַּעַיְנֵי יִשְׁעוֹ יָרִיק לְךָ מָיִם.

הֵן עוֹד מִפִּי הַבּוֹר תָּסִיר הָאָבֶן,
עוֹד כַּמִּשְׁפָּט רִאשׁוֹן תַּשְׁקֵנוּ
מָיִם.
עַד כִּי בָּהָר הַטּוֹב יִוָּסֵד אָבֶן.

שיר ידידות

אשר שר החכם הכולל הרב מוהר"ר **משה מרעסויא** ז"ל בהיותו בגן ידידו.

אֶבְחַר יוֹם הִתְלוֹנָן,
בְּצִלְלֵי בְרוֹשׁ וְאַלּוֹן
בְּחַצְרוֹת אִישׁ אֱמוּנִים;
מִדּוּר בְּהֵיכְלֵי עוֹנֶג
עֲלֵי תוֹלַעַת שָׁנִי
בְּטִירוֹת כֶּסֶל רֶשַׁע.
עוּרוּ דוֹדַי!
קוּמוּ נָא רֵעַי!
הִתְעוֹרְרִי בְּגִיל!
מָתַי תָּקוּמוּ מִשְּׁנַתְכֶם? —
הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָה
הֵאִיר פְּנֵי תֵבֵל,
עֵת הַזָּמִיר הִגִּיעַ;
עַד מָתַי תְּחַבְּקוּן יָדָיִם?

נָבוֹאָה גִּנַּת חֶמֶד
נַעֲלֶה מִשְׁכַּן הוֹדִים,
שָׁם נִתְעַלְּסָה בָּאֳהָבִים
בְּאֹהֶל נָטָה אִישׁ שְׁלוֹמֵנוּ.
וּבְקֶרֶן בֶּן שֶׁמֶן יְסָדוֹ
מִמִּבְחַר עֲצֵי הַיָּעַר
כָּרְתָה יְמִינוֹ עַמּוּדָיו
עֵץ לֹא יִרְקַב יִבְחָר.

זְכוֹר בְּרִית יְדִידוּת
כָּרַתְנוּ בֵּין שְׁנֵינוּ!
בֵּין זַרְעֵנוּ לֹא תוּפָר,
בְּרִית מֶלַח עוֹלָם הִיא;
הִלְבִּישׁ דֶּשֶׁא סְבִיבָיו,
שָׁמָּה יְרַקֵּד טַפֵּנוּ,
שָׁמָּה יִשְׂחֲקוּ צְעִירֵינוּ
וְיִשְׂמַח לִבֵּנוּ גַּם אָנוּ.

מזמור לאביב

מאת המליץ הגדול בישענטהאל, נעתק מאת הרב הגדול מוהר"ר שלמה ליב ראפאפארט נ׳׳ רב"ד דק"ק פראג יע"א.

הִנֵּה הִגִּיעַ
הֶאָבִיב שָׂמֵחַ
זִמְרָה יַשְׁמִיעַ
יְחַדֵּשׁ צוֹמֵחַ
אֵד יַעֲלוּ בְּקָעוֹת
וְרוּחַ צַח עַל גְּבָעוֹת
תַּחַת אֲדָמָה
יַפְרֶה הַשּׁוֹרֶשׁ
וְעַל אֶרֶץ שְׁמָמָה
יָצִיץ שָׁם חוֹרֶשׁ.
כָּהָר בַּשְּׁפֵלָה
יָעוֹר רוּחַ חַיִּים
אֵין יֵשׁ עֲמֵלָה
לְפוֹעַל יָדַיִם
סָבִיב אַשְׁקִיפָה
בְּעֵינַי יִפָּלֵא
מִגִּיל אוֹסִיפָה
נַפְשִׁי תְּמַלֵּא.
מִמְּרוֹמֵי שְׁחָקִים
לְשִׂמְחָה מְכוֹן שָׁבֶת
שָׂדָה לַעֲמָקִים

לְהָנִיס עַצֶּבֶת
לְגָרֵשׁ אֲנִיָּה
לִשְׁאוֹל תַּחְתִּיָּה.
לְעֵת יִזְרַח שֶׁמֶשׁ
תַּצְהִיל כָּל פָּנִים
וְכִנְטוֹת צֵל אֶמֶשׁ
תַּטִּיף עֲדָנִים
כְּסַפִּיר לְטוֹהַר
נָהָר מֵזֶלֶת
אַף תִּשְׁלַח זוֹהַר
לְפִרְחֵי חֲבַצֶּלֶת.
תִּקְוָה מְאַשֶּׁרֶת
תְּמַלֵּא הַלְּבָבוֹת
עָתִיד מְמַהֶרֶת
תְּקָרֵב נִשְׂגָּבוֹת
אֲשֶׁר אָפוּנָה
נִהְיָה לֶאֱמוּנָה
כַּבִּיר תְּשׁוּקָתִי
וְרַבּוֹת תַּאֲוָתִי
וְכַאֲשֶׁר תְּבוֹאֶנָּה
כֵּן עוֹד תִּרְבֶּנָּה.

נַפְשִׁי שׁוֹאֶפֶת
וְתֵבֵל לָהּ סוּגָה
וְעֵינַי נוֹטֶפֶת
דִּמְעוֹת גִּיל וְתוּגָה——
וְהִנֵּה רוּחַ יָמָּה
שָׁם מֵבִין פֹּארוֹת
יִנְשׁוֹף קוֹל דְּמָמָה
כְּקוֹל נְעִים כִּנּוֹרוֹת.
„הַלֵּבָב נָבוּב
„וּפְקַח עֵינֶיךָ
„תְּמוּנַת חֶלְדֶּךָ
„אֵין פֹּה בָּאֲדָמָה
„חֶדְוָה נִצַּחַת
„בָּעֲרָבוֹת שָׁמָּה
„תִּשְׂבַּע רַב נָחַת.
„כָּל תִּקְוֹתֶיךָ
„כָּל שַׁאֲלוֹתֶיךָ
„פֹּה אַךְ תִּכָּבֶנָּה
„שָׁם תַּגִּיעֶנָּה״ . . .

עַל מוֹת אִישׁ אַזוּלַאי

מאת החכם המפואר מוהר"ר יצחק שמואל רעגגיאָ ז"ל.

נֶפֶשׁ! הֵיכַל כָּל טוּב! וּכְלִילַת יוֹפִי
כִּי מִבְּקַעַת יָגוֹן מְדֵי נָסָעַתְּ
בֵּין אוֹפַנֵּי מָרוֹם כִּסְאֵךְ נָטָעַתְּ
וּמְעִיל שָׂשׂוֹן תַּעְטִי וְהוֹד תִּצְנוֹפִי;

עַתָּה כִּי בַמָּרוֹם יָפְיֵךְ תַּחְשׂוֹפִי
יַעַן לִבְנֵי תֵבֵל זַרְחֵךְ מָנָעַתְּ,
אֵלֵינוּ נָא תִפְנִי! שֶׁגַּם יָדָעַתְּ
כִּי רַק שֶׁפַע חָכְמָה יָסִיר כָּל דוֹפִי.

שׁוּרִי מֵרוֹם שִׁבְתֵּךְ וּרְאִי מִסָּעַר,
אֵיכָה שָׁבַת מָשׂוֹשׂ, נֶעְתַּם הָאָרֶץ,
אֵיךְ בַּחַיִּים נָקוּץ, נִצְעַק עַל פָּרֶץ;

אַךְ אִם תּוֹךְ שִׂמְחָתֵךְ נַחְנוּ בְצָעַר,
אַל תִּדְאָגִי, כִּי מִקִּירוֹת לִבֵּנוּ
לֹא עַל חֶבְלֵךְ נִבְכֶּה, כִּי עַל חֶבְלֵנוּ.

ה ש ר י פ ה

מאת שיר הפעמון מהמליץ המפורסם שילר נעתק מהרב מו"ה שלמה ליב ראַפּאָפּאָרט הכהן נ"י.

גְּבוּרַת הָאֵשׁ תֵּבֵל מְאַשֶּׁרֶת
אִם בִּידֵי אָדָם הִיא נִשְׁמֶרֶת
כָּל יִפְעָל, כָּל תִּיצֶר כַּפֵּהוּ
מֵאִתָּהּ נִסַּבָּה הִיא תִּתְמְכֵהוּ.
אוּלָם אֲיוּמָּה הִיא הַחֲזָקָה
עֵת מוּסְרוֹת אִישׁ מֶנָּה נִתָּקָה

עֵת שׁוֹבָב תֵּלֵךְ בִּדְרָכֶיהָ
בַּת אֵיתָן חָפְשִׁי מֵאֲדוֹנֶיהָ
אוֹי מִי יָקוּם אָז מִפְּנֵי בוֹרַחַת!
בְּלִי מַעֲצוֹר אֱלֵי רֹאשׁ הֶמְיַת קָרֶת
מְדוּרָתָהּ בְּחֵימָה שְׁפוּכָה שׁוֹלַחַת
וּבְהֵיכְלֵי חֶמְדָּה תַּחֲדוֹר סוֹרֶרֶת

כִּי הָאֵיתָנִים יִשָּׂנְאוּ
אֲשֶׁר נִבְרָאִים יִבָּרְאוּ. —
עַנְנֵי שְׁחָקִים
אוֹכֶל יַמְטִירוּ
בְּרָכוֹת יַכְבִּירוּ
עַנְנֵי שְׁחָקִים
כְּשׁוּם עֵין אֱלוֹהַּ
יָרוֹכּוּ בְּרָקִים.
שָׁם מִגָּבוֹהַּ
פַּעֲמוֹן הַמִּגְדָּל
קוֹל יְלֵיל יַשְׁמִיעַ
צִלְצְלוֹ יְגַדֵּל
רַעַשׁ יוֹדִיעַ
הַבֵּט רָקִיעַ!
אָדְמוּ פָּנֵיהוּ
כַּדָּם מַרְאֵהוּ
לֹא לַהַט הַיּוֹם כּוֹ בּוֹעֵר
הָהּ! הֶהָמוֹן הוֹלֵךְ וְסוֹעֵר
כֻּלֹּה שָׁב בִּמְרוּצָה
יִשְׁתַּקְשְׁקוּן הַחוּצָה!
לְיַד רְחוֹב רַבָּתִי תָּרוּף שַׁלְהֶבֶת
וּבְסוּעָה וְסַעַר תָּחִישׁ לַהֶבֶת
אֵיד וְקִיטוֹר כֶּעָשָׁן כִּבְשָׁן נִכְמָרוּ
קוֹרוֹת יִתְקַרְקָרוּ
עַמּוּדִים יִתְפַּלָּצוּ
אֲרֻבּוֹת יִתְפּוֹרָרוּ
חַלּוֹנִים יִתְפּוֹצָצוּ
אָבוֹת יִזְעָקוּ
עוֹלְלִים יִנְאָקוּ
בְּפִתְחֵי שְׁעָרִים.

אִמּוֹת תִּתְעֶנָּה
בְּהֵמוֹת תִּגְעֶנָּה
מִתַּחַת שְׁבָרִים
כָּל חַי לְמִינֵהוּ, כָּל הוֹלֵךְ עַל רַגְלָיִם
יָרוּף, יָנוּס, יִמָּלֵט, רֶגַע לֹא יַרְגִּיעַ
נוֹגַהּ לַהֲבַת לַיְלָה הוֹד נוֹרָא תּוֹפִיעַ
בֵּין מַעַרְכוֹת אֲנָשִׁים מִיגְּעֵי כַפָּיִם
חִישׁ קַל יִרְכַּב הַדְּלִי בְּמֶרְכָּבָה
מְרַקֵּדָה
אֱלֵי שַׁלְהֶבֶת יָהּ לַבַּת אֵשׁ יוֹקֵדָה
מַעְיָנוֹת יָגִיחַ
מִשְׁבָּרִים יָפִיחַ
בְּקוֹל פְּחָדִים יִשְׁרוֹק מִמְּקוֹמוֹ
רוּחַ סְעָרָה
כְּנַהֲמַת לָבִיא יִנְהוֹם יֹאחֵז לֶהָבָה
כָּעֵת לְנוֹזְלִים קָרִים תִּשְׂחַק
נִשְׂגָּבָה
כְּצֶמַח יָבֵשׁ מִתְלַקַּחַת כִּנְעֹרֶת
כְּגָרְנוֹת דָּגָן מֵעָמִיר נִמְלָאוֹת
כְּבִדְקֵי קוֹרוֹת מֵחוֹרֶב נִבְקָעוֹת
עַד הַיְסוֹד בָּם עַרְעֵר תְּעַרְעֵר
שׂוֹרֶפֶת
לְנַעֵר אֶרֶץ מִמְּקוֹמָהּ כְּמוֹ שׁוֹאֶפֶת
תְּהוֹם תַּצִּיעַ תִּסֵּק שָׁמַיִם
לְאַרְבַּע רוּחוֹת תְּשַׁלַּח כְּנָפַיִם
כָּל סְבִיבָהּ אוֹכֶלֶת! —
נוֹאָשׁ מְתוֹחֶלֶת
יִכָּנַע אָדָם מֵעוֹשֶׂה נוֹרָאוֹת
מִשְׁתּוֹמֵם מַחֲרִישׁ יַבִּיט נִפְלָאוֹת

כָּל הוֹן, כָּל יְקָר כָּל מַחְמַד עָיִן
רֶגַע בְּאַף אֵל וַיְהִי לְאָיִן
בּוּקָה וּמְבֻלָּקָה אֲדָמָה
שְׁאִיָּה וְשַׁעַר בָּהּ נֶאֱסָפוּ
בִּמְאוּרַת חַלּוֹן קִנְּנָה שְׁמָמָה
וְעַנְנֵי שָׁמַיִם שָׁם נִשְׁקָפוּ. —
אֶל קְבוּרַת הוֹנוֹ

וּמְשַׁמּוֹת מְעוֹנוֹ
אֱנוֹשׁ מֻרְכָּא עוֹד יְשַׁלַּח עָיִן
אַמִּיץ רוּחַ יֹאחֵז מַטֵּה גוֹלָה;
וְכָל יְגִיעוֹ עַל מוֹקֵד עוֹלָה
אַחַת תְּנַחֲמֵהוּ עוֹד בַּחַיִּין
רָאשֵׁי אֲהוּבָיו יַעֲבִיר בַּמִּפְקָד
בְּחֶמְלַת אֵל אִישׁ מֵהֶם לֹא נִפְקָד.

חדה

מאת המשורר הגדול רבי **דוד פראנקא מענדעץ.**

שְׁחָקִים לֹא יְכִילוּנִי וְהָאָרֶץ מְקוֹם שִׁבְתִּי,
וּבֵית שָׂרִים אֲנִי שׁוֹכֵן וּבְבֵית רָשִׁים מְעוֹנָתִי,
קָצְרָה יַד יְדִיעַת אִישׁ לְהַשִּׂיג אֶת אֲמִתָּתִי,
וְכֹחַ אֵין בְּעֵין אָדָם לְהַבִּיט אֶל־תְּמוּנָתִי,
בְּעֵת לֶדְתִּי זְמַן מוֹתִי וְגַם בּוֹ סוֹד תְּחִיָּתִי,
אֲנִי עֶבֶד לְאִישׁ חָכָם וּפֶתִי יַעֲבוֹד אוֹתִי.

אֲנָשִׁים נִלְאוּ לִדְרוֹשׁ בְּמָהוּתִי וְכָמוּתִי,
וְנָשִׁים שׁוֹקְטוֹת נָחוֹת בְּצִוּוּי בָּא בְסִבָּתִי,
אֲנִי אֶת אוֹהֲבַי אֶהַב וְכָבוֹד יִנְחֲלוּ אִתִּי,
בְּיָדָם אֶפְקְדָה תָּמִיד יְחִידָתִי וְנִשְׁמָתִי,
אֲנִי אֶת שׂוֹנְאַי אֶשְׂנָא וְאַשְׂבִּיעֵם מְרֵרָתִי,
וְיָקוּצוּ בְחַיֵּיהֶם בְּחוֹסֶר כָּל בְּמִיתָתִי.

שְׁמִי אַזְכִּיר לְכָל דּוֹרֵשׁ לְכָל חוֹרֵשׁ בְּעֶגְלָתִי,
בְּסֵתֶר רוֹם וְזְבוּל רֹאשִׁי וּבִימִינִי שְׁאֵרִיתִי
זְקַף נָא אֶת־כְּפִיפָתִי בְּגֶמֶר דִּין לְתִפְאַרְתִּי,
וְגָרֵשׁ הַמְשֻׁלָּשׁ בּוֹ רְחוֹקִים מִשְׁכוּנָתִי,
וְאִם גַּם עוֹד בְּזֹאת לֹא בָא יְדִיד קוֹרֵא בְּסוֹד עִתִּי,
עֲדֶן שֵׁנִית שְׁמִי אֶרְמוֹז בְּדִבְרֵי שִׁיר מְלִיצָתִי,

חֲקוֹר וּדְרוֹשׁ בְּרֹאשׁ זְמִרִי וְשָׁם תִּמְצָא תְּחִלָּתִי;
וְתַכְלִית נֶאֱמָן תָּשִׂים לְסוֹף וְקֵץ לְחִידָתִי.

מאת א. וואָלפסזאָהן.

חִידָתְךָ שָׁמַעְתִּי וְגַם מָצָאתִי
רֹאשׁ זְ־מִרִי אָחוּז בְּסוֹף נֶאֱ־מָן
אֶפֶס לְהַגִּיד אוֹתָהּ הֲלֹא יָרֵאתִי
אוּלַי אֲמוֹתֵת הַ־זְּמַן בִּזְמָן. —

חדה על ההברות

מאת החכם רבי יודא ייטעלס ע"הש.

הברה ראשונה

שְׁתֵּי אֲחָיוֹת תּוֹמִים נוֹלָדוּ
לְעֵזֶר אָדָם יַחַד נוֹעָדוּ
הָאַחַת גּוֹבֶרֶת עַל אֲחוֹתָהּ
לְהַחֲלִישׁ כֹּחָהּ וּלְהַשְׁפִּיל אוֹתָהּ
בִּמְלֹא חָפְנָן מִנְחָה מַקְרִיבָה
תְּרוּמַת אִישׁ רוּחַ נְדִיבָה
אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ הֵנָּה מְשֻׁלָּבוֹת
נְשׂוּאוֹת לַשָּׁמַיִם לָרוֹכֵב בָּעֲרָבוֹת
אַף כְּלִי מוּכָנָה לֶאֱכֹל פִּי אָדָם
וְלַחְתּוֹת אֵשׁ בַּל תִּכְוֶה יָדָם.

הברה שנית

עַל הָאָרֶץ בֵּין הַחַיִּים עָמְדָתָהּ
וְעַל כַּנְפֵי רוּחַ תִּשָּׂא אֶבְרָתָהּ
לֹא כְּכַלּוֹת הַשִּׁיר תִּתֵּן קוֹל רִנָּה
אֲבָל חֶמְדַּת עִתִּים תְּבַשֵּׂר גְּרוֹנָהּ
פַּעַם אוֹת לָאִישׁ עַל יְקַר גְּדֻלָּתוֹ
בְּהַגִּידָהּ כְּבוֹדוֹ וְרוּם מַעֲלָתוֹ
לְגוּף חֳלִי וַעֲדִי תִפְאֶרֶת
אוֹ בְכֶסֶף אוֹ בְזָהָב נֶהְדֶּרֶת
לִפְעָמִים תּוֹרֶה גְּבוּל הַזְּמָן
חֹדֶשׁ אוֹ שָׁנָה לְעֵת מְזֻמָּן.

שתיהן

נְשָׁמָה אֵינָהּ בָּהּ וְלֹא רוּחַ חַיִּים
יְפַת מַרְאֶה, תַּאֲוַת לָעֵינַיִם
פַּעַם מְרֻקֶּמֶת אוֹ מְחֻקָּה עַל לוּחַ
וּפַעַם בַּקִּיר בְּשָׁשַׁר מָשׁוּחַ
בְּתוֹרַת מֹשֶׁה הַרְבֵּה תִּקָּרֵאנָה
מִקְשָׁה זָהָב בַּקֹּדֶשׁ תִּמְצֶאנָה
וְאִם לְנֹכַח מַעְלָה יַבִּיטוּ עֵינֶיךָ
תְּמוּנָה תַּבִּיט בְּכַף מְעוֹנֶךָ
לוּ חָכַמְתָּ מְצוֹא פִּתְרוֹן חִידָתָהּ
הִנֵּה תְּהִלָּתְךָ תַּבִּיעַ מִלָּתָהּ.

* * *

כַּפְ־תּוֹר.

כֹּהֵן הַגָּדוֹל הָאַחֲרוֹן

מהספר נגינות ישראל אחר החרבן מאת החכם ראקטאר לודוויג אויגוסט פראנקל,
נעתקו לשפת עבר מאת החכם המליץ המפואר מוהר"ר מאיר הלוי לעטערים.

צִיּוֹן גְּאוֹן כָּל־צִבְי פְּלָאִים נָפָלָה
עִיר הָאֱלֹהִים כְּבָדָד שׁוֹמֵמָה;
כָּל־חֶמְדַּת יִשְׂרָאֵל בָּאֵשׁ אֻכָּלָה
הַהֵיכָל נָמוֹג תִּפְאַרְתּוֹ אֻמְלָלָה
כָּל־מִזְבְּחוֹת אֵל אָבַד וְכָרָם הֵמָּה.

כֹּהֲנֶיהָ — אוֹיֵב לָטֶבַח הִכְרִיעַ
בֵּין מַשּׁוּאֹת נֶצַח יַחַד קְבָרוּ;
אֵין קוֹל־דְּמָמָה — רַק עֵת יִתְגַּלְגְּלוּ
שַׁמּוֹת עַמּוּדִים, לָאָרֶץ נָפָלוּ,
אָז אַבְנֵי תֹהוּ כִּמְעַט נִנְעָרוּ!

אַךְ כֹּהֵן הַגָּדוֹל לֹא מֵת לַשַּׁחַת
נִמְלָט מֵחֶרֶב מִדָּמִים נֹטֶפֶת;
וּלְעֵת עֶרֶב עֵת שׁוֹאָה עַל־עָפָר נָחַת
וְאֵימָה חֲשֵׁכָה עַל־עִיר הַנִּדַּחַת —
אָז לָבַשׁ אֵפוֹד תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת,

אַף שָׂם עַל־לִבּוֹ לַעֲדִי עֲדָיִים
אוּרִים וְתֻמִּים כַּכּוֹכָבִים יָאִירוּ,
מַחְלְפוֹת רֹאשׁוֹ כַּשֶּׁלֶג שָׁמַיִם
וְלִבְנַת זְקָנוֹ מֵעַל הַלְּחָיַיִם
עַל־פִּי מִדּוֹתָיו כַּכֶּסֶף יַזְהִירוּ.

הִנֵּה כֵן הִתְהַלֵּךְ בַּחוּצוֹת נְשַׁמּוּ,
אֵין קוֹל וָקֶשֶׁב בִּלְתִּי קוֹל הַצַּעַד;
מַשּׁוּאוֹת הַהֵיכָל יַחַד יִדַּמּוּ
אַךְ עִם אוֹר צַר לִרְגָעִים יִלְחָמוּ
עֵת יְרוּצַץ בָּרָק בְּרַעַם וָרַעַד.

עַל מִזְבַּח הֶהָרוּס עָלָה הַפַּעַם!
מִכְּאֵב לִבּוֹ בְּקִרְבּוֹ פָּנָיו נָפְלוּ
חֲרוֹן יָהּ הִבִּיט קִנְאַת אֵל־זַעַם
אָז פָּנָה לְמַעְלָה לֹא שָׁנָה טַעַם
וּלְאֵל־הַשָּׁמַיִם אַנְחוֹתָיו עָלוּ:

„וְנַחְתָּ עִמְּךָ, אֵל! וַתַּשְׁלִיכֵנוּ!
עַד הַיְסוֹד בּוֹ עָרוּ אֶת מִקְדָּשֶׁךָ,
לָקַח כָּל־כָּבוֹד מֵעַל רֹאשֵׁנוּ,
אֵין אוֹר אֵין נֹגַהּ בְּעִיר תִּפְאַרְתֵּנוּ,
מֵעַל הַכְּרוּבִים סָר רוּחַ קָדְשֶׁךָ!"

„סַכּוֹתָה בָאַף, הָרַסְתָּ לֹא חָמָלְתָּ!
חַלְלֵי כֹּהֲנֶיךָ — הֵם קָרְבָּנֶךָ!
כְּהֻנָּתֵנוּ מָאַסְתָּ לְשׁוֹאָה הִפַּלְתָּ,
מִבֵּיתְךָ גֵּרַשְׁתָּנוּ לֶעָפָר הִשְׁפַּלְתָּ,
כִּי הִתְעַבַּרְתָּ עִם בָּאֵי מוֹעֲדֶיךָ!"

„קַח נָא מִיָּדִי, אֵל! אֶת הַמַּפְתֵּחַ
אֶל־שַׁעֲרֵי מִקְדָּשׁ, לְךָ רֹאשׁ נָשָׂאוּ!"
וּבְדַבְּרוֹ, לַמָּרוֹם כַּפָּיו שִׁטֵּחַ.
מֵרָחוֹק חֵיל אוֹיֵב יָרֹן שָׂמֵחַ,
כִּי בְנֵי יְהוּדָה נָפְלוּ, עַד דַּכָּא בָאוּ!

וּכְמוֹ בִתְפִלָּתוֹ, לֵב עַל־כַּפַּיִם,
כֹּהֵן הַגָּדוֹל עַל־בִּרְכָּיו כּוֹרֵעַ,
אֶל־עָל פָּרַשׂ יָדוֹ בְּדִמְעַת עֵינַיִם —
וּכְמוֹ יָד שְׁלוּחָה מֵעָבֵי שָׁמַיִם
תֶּרֶם הַמַּפְתֵּחַ מִיַּד גּוֹעַ! —

מֵרָחוֹק נִדְמָה כְּבְרַק רָקִיעַ
עֵת נֹגַהּ מִנֶּגְדּוֹ פִּתְאֹם זָרְחָה;
וּבִהְיוֹת הַבֹּקֶר, עֵת הַשֶּׁמֶשׁ הוֹפִיעַ,
וְהִנֵּה מֵת בֶּחֳרָבוֹת, וִילֵל הוֹדִיעַ:
כִּי נֶפֶשׁ כֹּהֵן הַגָּדוֹל נִלְקָחָה!

שִׁיר מִזְמוֹר

לִכְבוֹד אֲדֹנֵנוּ מַלְכֵּנוּ הָאַדִּיר

פְרַאנְץ יוֹסֵף הָרִאשׁוֹן

יָרוּם הוֹדוֹ!

א

אָנָּא יְיָ שְׁמוֹר וְהָגֵן נָא
עַל מַלְכֵּנוּ וְעַל אַרְצֵנוּ,
גִּבּוֹר וְצַדִּיק יִחְיֶה בֶּאֱמוּנָה
בִּתְבוּנוֹת כַּפָּיו הוּא יַנְחֵנוּ,
נֵזֶר אֲבוֹתָיו הָבָה נִשְׁמוֹרָה
מִפְּנֵי כָל צַר וְרוֹדֵף רֹצֵחַ,
הִנֵּה בְכֵס הַבְּסְבּוּרְג נִקְשָׁרָה
הַצְלָחַת אֹסְטְרִיָּה לָנֶצַח.

ב

כְּתָם לֵבָב וּבְיֹשֶׁר רוּחַ
טוֹב וָצֶדֶק נִרְדּוֹף לִתְהִלָּה,
וּבְיוֹם קְרָב לֹא נֵלֵךְ שְׁחוֹחַ
כִּי אִם לַצָּבָא נֵצֵא בְגִילָה,
וְכַאֲשֶׁר הִסְגִּירוּ גִּבּוֹרֵי חֵילֵנוּ
נַפְשָׁם לַמָּוֶת וַיִּפְרְצוּ פָּרֶץ,
כֵּן נַפְשֵׁנוּ נִתֵּן בְּעַד מַלְכֵּנוּ
כֵּן נַפְשֵׁנוּ בְּעַד זֹאת הָאָרֶץ.

ג

יְגִיעַ כַּפֵּינוּ וַעֲמַל יָדֵינוּ
עָצְמַת גִּבּוֹרֵינוּ עֲלֵיהֶם תָּגֵן,
וְהַחָכְמָה תָעֹז וְתָרִים קַרְנֵנוּ
כִּי הַדַּעַת צִנָּה וּבִינָה מָגֵן,
בִּרְכַּת שָׁמַיִם אַרְצֵנוּ תְמַלֵּא
וּכְבִרְכָתָהּ כֵּן הַדְרָתָהּ פּוֹרִיָּה,
שְׁלוֹם אֵל כַּשֶּׁמֶשׁ יִגָּלֶה
עַל אֶרֶץ מְאֻשָּׁרָה אֶרֶץ אֹסְטְרִיָּה.

ד

הָבָה נִתְחַבְּרָה כְּאִישׁ אֶחָד
כִּי בְחֶבְרָה כֹּחַ וּגְבוּרָה,
וּבְעֵת רַבִּים יִתְנַגְּשׁוּ יָחַד
לִפְעֹל גְּדֹלוֹת יָדָם לֹא קָצְרָה,
בְּרִית אַחִים יִהְיֶה בֵּינֵינוּ
חֵפֶץ אֶחָד לְכֻלָּנוּ חֲבֵרִים.
אַשְׁרֶיךָ מַלְכֵּנוּ אַשְׁרֶיךָ אַרְצֵנוּ
אֹסְטְרִיָּה תִּכּוֹן לְדוֹר דּוֹרִים!

ה

ושיר זה הושר לכבוד המלכה האדירה ביום קחתו אותה לו לאשה.

לִימִין מַלְכֵּנוּ הַגְּבִירָה נִצָּבָה
אֵשֶׁת חֵן אוֹתוֹ תְּלַבֵּב,
מִצּוּר מִשְׁפַּחְתּוֹ הִיא נֶחְצָבָה
וְאֵלָיו תִּדְמֶה בְּנִדְבַת הַלֵּב.
רַב טוּב וּבְרָכוֹת שֶׁבַע
תְּבֹאנָה לְרֹאשָׁהּ מִמְּרוֹמִים.
אַשְׁרֶיךָ פְרַנְץ יוֹסֵף אַשְׁרֵיךְ אֱלִישֶׁבַע,
בֵּית הַבְּסְבּוּרְג יְבֹרַךְ לְעוֹלָמִים!

על עמק הרפאים זה בית מועד לכל חי.

אנש אנוש מעת הולדו,
שבע רוגז· יצר צעדו,
ימיו מעטים ורבים הנגעים;
לרגליו יעלו סרבים וסלונים,
לריק יגע ללקוט שושנים,
עדי ימצאם בעמק הרפאים.

התבל הזאת שדה המערכה,
לכן קראתיה עמק הבכה·
פה נלחמים רעבים ושבעים;
אלה ילחמו למצוא מחסורם,
אלה ילחמו להרבות עשרם,
עדי ינוחו בעמק הרפאים.

התבל הזאת מלאה אנחה,
לכן קראתיה עמק הבכה,
מסיך בקרבה רוח עועים,
אלה יעפו לגרל כבודם,
אלה יעמלו להרים הודם,
עדי יבואו לעמק הרפאים.

בעמק הרפאים שם המנוחה,
לכן קראתיו עמק הברכה,
קטן וגדול שם, עשיר והלך;
שם שבתה מדהבה וקנאה,
אפסה אהבה וגם השנאה,
הוא עמק השוה — עמק המלך.

י"ט שפיץ.

נוסחות הצ ונים האלה לקוחות מספר נפשות הצדיקים אשר הוציא לאור החכם מו"ה ליב לעוויזאָהן מגיד ומורה בעדת וואָרמז ובתוך אבנים האלה אבן אחת בת תשע מאה וחמשים ושתים שנה ולא נודע לנו עד עתה מצבה ישנה כזאת.

Leichenstein der Sara, Tochter des Joseph.
A. d. J. 1176.

הביטו לצור שרה חוצבה
אשר יריתי וגם נצבה
בת יוסף הלוי החשובה
השלימה נפשה ליוצרה באהבה
כי בכסליו לבוראה שבה
בתתקלו' לפרט עדה המצבה
מאבי שלום לעומתה לסבבה
שלום שלום באו בחיבה
עם אמהות וצדקניות לישבה
בעדן גן מנוחתה לטובה.

Leichenstein des Rabbi Mo es, Sohn des Ahron.
A. d. J. 1240.

אי כבוד כי גלה מישראל
הלקח ארון אלקים
ורבו אנחות על שברון
הלוהות המה מעשה אלקים
מסלסל ושונה שבכתב ושבעל
פה דבר שניהם יבא עד אלקים
להפגיע ולהליץ בעד השארית
והיתה להם לזכרון לפני האלקים
הן אראלים נצחו את המציקים
ויביאוהו בית אלקים
סוף אלף חמישית כד לירח
סיון ויקרא אליו אלקים
ונסת מות פרצת מקורי מעינות
קדרו המאורות ומשה עלה אל האלקים
הוא הרב ר' משה בר אהרן בר
אורי הוא כהן איש אלקים
נפשו בטוב תלין צרורה
בצרור החיים במחזה אלקים.

Leichenstein des Jekutiel, Sohn des Jakob.

A. d. J. 1261.

מצבה נתיצבה לראש פרנס
נצבה הישיש והקצין ר
יקותיאל בר יעקב הלוי אשר
רוחו נדבה ליוצרו להתקרבה אשר
השלימה בערב שבת בכ"ה באייר
בחיבה **ובאהבה** ובשיבה טובה גם

עלינו **חובה** להזכיר שמו לטובה כי
היה סגי ענותן ובאמונה נשא ונתן
ופירנס קהל להגאתן ולטובתן יזכה
למתן שכר צדיקים ולארותתו עם
רואי פני המלך בחצר גינת ביתן
להתעדן בקניני בהמות ולוויתן

עם כל בני איתן. אמן

Leichenstein des Baruch, Sohn des Meier.

A. d. J. 1275.

לזכר צדיק לברכה. ציון זה נערכה. עלי
מעשיו הישרים
הוא הכה את הארי. ביום שלג כלי נשא.
לעזרת צור בגבורים
ותלמידו בפיו ערוך. הוא הרב ר' ברוך.
ב'מ'ז'ל' צדיק ראש הרים
גבר חכם בעוז עלה. במסולה העולה. ליושבי
גנים חברים
בשם טוב בא להתקרב. עבודתו עדי ערב.
ערב ובקר הטרים
והיה אמונה עתו. מראשיתו עד אחריתו.
אשר קבע בכל שחרים
גבר ישיש ותחכמוני. יפה עין ואדמוני.
היה אדיר באדירים
והוא נאסף אל ה'א'ה'ל'. למחנת טוב אור יהל.
עם משכילים מזהירים
ומצא חן ושכל טוב. בשיבתו כגן רטב.
כמו בימי הנעורים
בני דורו היה מכלכל. בדעו מוסר השכל,
בשפתי חן היקרים
פרי צדיק מקור חיים. פרץ מעיין לכל איים.
מפיק נפך וספירים
ארזים לא עממוהו. כאילו חי במותו הוא.
קם בנו תחתיו לשרים
ויהי בחדש הראשון. אשר נכבה מאור אישון.
וגם לחיו מפארים
יהי שלום מנוחתו. צרור חיים רפידתו.
עם צדיקים אבירים
אמן אא סלה

Dem gesegneten Andenken des Gerechten — ward dieses Denkmal errichtet — ob seiner redlichen Thaten.

Er schlug den Löwen. — Noch am Tage des Winters trug er die Waffe — zum Beistande Gottes unter den Helden.

Seinem Wissen entsprach geordneter Ausdruck — Er, Rabbi Baruch b. Meier s. And. — ein Gerechter, ein Gipfel der Berge!

Mannhaft und weise stieg er kräftig — immer aufwärts den Pfad — zum geistigen Bunde der Freunde.

Anerkannten Rufes vollbracht' er — seine Aufgabe bis zum späten Abend und — dem Abend und dem Morgen stets voran.

Wahrhaft war sein Ziel — ihm vom Anfang bis zum Ende — das er an jedem Morgen sich bestimmt'.

Ein Mann greis' und weise — vom Auge schön und jugendfrisch — war er groß unter Großen.

Doch hin ging er, ein in's Zelt — zur Wohnung, wo schön ein Licht erglänzt — bei den Seligen, Verklärten.

Nachdem er Liebe hier und Wohlgefallen fand — im Alter noch ein safterfüllter Boden — gleich den Tagen früher Jugend.

Seine Zeitgenossen ließ genießen er — der Belehrung reiches Wissen — mit Worten lieb und werth.

Die Frucht des Gerechten: eine Quelle des Lebens! — eine weite Quelle allen Steppen — übersprudelnd von edlen Steinen.

Zedern verdunkelten ihn nicht — im Tode noch scheint er zu leben — den an seiner Statt betrat sein Sohn denn Fürstenplatz.

Am ersten Monat war's — da erlosch sein Augenlicht — versiegte die gerühmte Kraft.

Das Lager sei ihm: Friede — die Ruhestatt: Bund des Lebens — bei den Gerechten, Krafterfüllten.

Amen, Amen, Amen, Selah.

Leichenstein des Rabbi Meier, Sohn des Baruch. (aus Rothenburg).
A. d. Z. 1307.

מהרם . . רבנא מאיר מע
ציון הלז לראש מרנא
ורבנא מאיר בן הר׳ רבי
ברוך אשר תפשו מלך רומי
בארבע ימים לירח תמוז שנת
ארבעים ושש לאלף הששי

ונפטר בתפישה יט באייר
שנת חמישים ושלש ולא ניתן
לקבורה עד ארבע ימים לירח
אדר שנת ששים ושבע לאלף
הששי תהא נפשו צרורה
בצרור החיים עם צדיקי עולם
בגן עדן א״א סלה

Leichenstein des Alexander, Sohn des Salomo.
A. d. Z. 1308.

המצבה הזאת הוצבה
והצבה לראש הנדיב
ר׳ אלכסנדרי בר שלמה תנ׳
ביום צום כיפור ביוד ונקבר יום
אחד עשר בתשרי ששים ושמונה
לאלף הששי אשר מלאו לבו
והשם אינה לידו לעשות מצוה רבה

ולפדות את מורינו רבינו מאיר
בן הרב ר׳ ברוך מכלאו אשר היה תפוס
אחרי מותו כמה שנים: . . . .
הנדיב ופודאו . . . . . קבר בציון
. . . . . רצון שישים בצידו
בישיבת גינת ביתן עם צדיקי
עולם אאא סלה

Leichenstein des Samuel, Sohn des Schneor.
A. d. Z. 1310.

זאת המצבה העמיד
לעדה לראש גביר שר
אלף כבר ראש העדה גדל
היה בישרא׳ ונודע שמו ביהו׳
נדיב וחבר ר׳ שמואל בר
שניאור כליל החמדה אשר על
כל החכמים יחד לו הודה להבין משל
ומליצה גם להוד היה במקרא משנה

ומדרש בתורה ותעודה חכמתו מני
ים רחבה וארוכה בלי מדה ע לפר׳
וי בתמוז באה לנו החרדה נתבע
בבי דינו של מעלה אוי . . . .
תחת כסא הכבוד תהיה נפשו
עמודה זכותו יעמוד לבניו וזגותי
הכבודה הנשארה גלמודה מחבורת
יקרה וחמודה

Leichenstein des Rabbi Nathan, Sohn des Isaac.
A. d. Z. 1333.

במוצאי
החג בירח האיתנים
בשנת ל׳א׳נ׳ח׳ה׳ לפרט
מניינים. נאסף אל עמו אב
לחכמים ונבונים. בשם טוב
ובשיבה טובה בן מ׳ל׳א׳ שנים
הרב ר׳ נתן ב״ר יצחק גדול הדור
יועץ ונשוא פנים. זקן ויושב
בשבת תחכמונים. זכה ללמוד

ולימד תלמידים הגונים. לא
ביישו זה את זה ימי הנעורים
והזקונים. כל ימיו שקד.
לעסוק בצורכי רבים ותיקונים.
בגופו ומאודו בכל עניינים
וביתו היתה כמדבר לעניים
ולאביונים. לכן יכיר מעבדיו
מלך שוכן מעונים. להכניס
יחידתו במחיצתו לפניי ולפנים.

Leichenstein des Rabbi Abraham Samuel Bacharach.
A. d. J. 1615.

אוי
כי אבד כלי חמדה גנוז וטמון
פה ה"ה הגאון הגדול מהו' שמואל
שהי' גדול ליהודים אב"ד ור"מ בק"ק
טורבין קעלין פארליץ ובווירמס
הבירה בגולה הלך ולגערנסהיים
נשאוהו רגליו הערבונים וימת
שמואל בן ארבעים שנים ונקבר
ביום ג בחודש זיו פ'נ'ה'
א'ו'ר'ו' כ'ב'ה' לפק ת'נ'צ'ב'ה

Leichenstein des Rabbi Simson Bacharach. — A. d. J. 1670.

הגאון הגדול הרב רבינו משה שמשון
פה
נטמן מנון. הרב
שנון. ארז בלבנון. גפן
פורחת. במעריץ המדינה.
ובפראג העירנה. קנה בינה.
ידיו יורה. שורש פורה. והיא
כפורחת: האריך מעניה. זמן
הדרשנות עם הרבנות ארבעים
ואחת. הגאון מוהרר שמשון
בן הגאון מוהרר שמואל נפטר
בשבת ע'ר'ח' אייר תל. תנצבה

Leichenstein des Rabbi Menachem Mendel Rothschild. — A. d. J. 1732.

פה
נקבר הרב אב"ד
מפה מהרר מנחם
מענדל שהי' מקדמת דנא
אב"ד במדינ' באמבארג
ומדינ' באררייד ונתקבל לאב"ד
במדינ' העסין בן הגאון אב"ד
דמדינת ווירצבורג ואב"ד דק"ק
פרידבורג והמדינה החסיד מהורר
שלמה זלמן רוטשילט ז'צ'ל' נפטר
בליל א ונקבר למחרתו יו' ב יג
חשון תצב ל' תהא נשמתו צרורה
בצרור החיי' עשצושבגע

Leichenstein der Dobrasch Bacharach. — A. d. J. 1736.

הזקנה אשה חשוב' מרת דאברש אשת שלמה
אופנהיים
פה נטמנה אשת חיל. צדקה
עשתה כאביגיל. טעמה כי טוב
סחרה. צנועה היתה כדבורה.
מעשיה היו נעימה. כל כבודו בת
מלך פנימה. כל ימיה הלכה בדרך
ישרה. מצותה שמרה בבוקר ובערב
בב"ה הלכה ותפלתה בכוונה עשתה
ה"ה מרת דאברש בת מורינו ורבינו
יאיר חיים זצ"ל הלכה לעולמה נפטרה
בשם טוב ונקברה ביום ג ד שבט תצו
לפק תנצבה עם שארי נשים צדקניות
שבגן עדן אמן

Leichenstein der Rosa Levysohn, geb. Sendig. — A. d. J. 1852.

פ"ט
אשה מהוללה ויקרה, מוכתרת בכל מדה
ישרה, הצנועה מרת רוזא בת
המנוח הרר יחזקאל ז"ל אשת מו"ה
ליב לעוויזאהן נ"י נפטרה
ביום א כד תמוז ת'ר'י'ב' לפק
רעיתי את היית לי עטרת תפארת
ומדוע עזבתיני ותהי נעדרת
זרחת שמש, ובאת בצהרים
אהה! מי יהיה לי עתה לעינים
ב'ת' עיני, גדול כים שברי עליך
י'ח'ז'ק'א'ל' וינחם את בעל נעוריך

נוסחות המצבות האלה לקוחות מספר **אבני זכרון** יצא לאור ע״י הרב החכם המפואר מו״ה **שמואל דוד לוצאטא** נ״י מורה הגדול בבית המדרש ליהודים בפאדוא. והמצבות האלה עמדו על הקברות בעיר טוליטולה Toledo זה חמש ושש מאות שנה ונמצאו מלוקטות בספר אחד כ״י בבית עקד הספרים בעיר טורין.

נגנז בקבר זה איש הבינים
אשר אזר בכח מתנים
לעמוד בער עם ה׳ בפרץ
עם כל גויי הארץ
פאר העדה והדרתה
ויוצא ובא לכל עבודתה
ישב במושב זקנים
ועשה משפט לאביונים
והיה לעמו מעיר לעזור
ואחור לא נזור
הוא ר׳ שמואל בן כבוד ר׳ יוסף בן מזאח
ונפטר במגפה בחדש תמוז שנת מנוחה
להסתופף בצל אלהיו להיות שָׁלֵו ושאנן
והיה עלהו רענן
ונגע לא יקרב באהלו
כי מלאכיו יצוה לו
כי בסתר כנפי צורו סכו ומעונתו
ותשובתו הרמתה כי שם ביתו.

להחכם הר׳ יעקב בן הר״אש ז״ל.
עדה המצבה הזאת
מחזה עליון לחזות
כי תחתיה נגנז איש תם יושב אוהלים
רב פעלים
צדיק מושל ביראת אלהים

הר׳ יעקב בן הר״אש ז״ל
אמרתו כטל תזל
מפי ספרים אשר חבר בשפה ברורה
פירוש לפסקים ולתורה [1]
ופסקים לשלשה סדרים [2]
ומלאכת ארבעה טורים
אבן העזר וחשן משפט לנחשלים
יורה דעה וארחות חיים לנכשלים
כל ימיו היו מכאובים [3]
וסבל יסורין בחבה
ונפטר באהבה רבה
ובכ״ב תמוז הובא עד אביו הר״אש ז״ל
לשכב אצלו [4]
בקברו אשר כרה לו
והנה חמשת בניו באו גבולו
שנים מימינו ושלשה משמאלו [5]
להם אמר אל נורא
אליכם אישים אקרא
לעלות דרך הקדש אל המקור העליון
שיורד על הררי ציון
כי שם צוה ה׳ את הברכה
שמורה וערוכה
לאשר [6] לְעָבְדוֹ כמהים
ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים.

---

[1]) אולי צ״ל פירוש לפסוקים ולתורה, ואולי פירוש לפסוקים ופרפראות לתורה; כי כן מלאכת רבי יעקב על התורה כוללת ב׳ הענינים׳ האלה, פירוש ופרפראות. — [2]) עיין קורא הדורות דף כ״ה ע״א. — [3]) הוא עצמו בטור א״ח סימן רמ״ב כתב כמוני היום שיש לי מעט משלי ואינו מספיק לי וצריך אני לאחרים. — [4]) בכ״י בללו. והנה עדה המצבה הזאת כי שקר ענה בעל השלשלת באמרו כי רבי יעקב לא בא עם אביו לספרד ונשאר באשכנז. ומי שירצה להאמין שרבי יעקב נשאר באשכנז, ואחרי מותו הביאו עצמותיו לספרד, הרשות בידו. — [5]) נראה שהכוונה על בני הר״אש, שנקברו מימינו ומשמאלו של הר״אש, ובשנת מות רבי יעקב היו המתים חמשה, ושאר בני הר״אש מתו אחרי כן. ונפלאת היא בעיני מה שלא נמצא במצבה הזאת זכר ורמז לשנה שמת בה ר׳ יעקב. — [6]) בכ״י אשר.

על האבן הראשה:

אבן העזר ראשו בנוי לתלפיה[1]
כי יעקב בחר לו יה

לרגליו:

אורח חיים למעלה ריחו[2] יפיח כמור
ורגלי חסידיו ישמור.

אחרת על אשת הר"אש ז"ל.

לזאת יקרא אשה
אשת חיל עטרת אישה
אחות לשרה
על נשי דורה שרה
צדקת בארץ ונקית כפים
גם חסידה בשמים[3]
מרת הטהורה[4] אשת הר"אש
אשר נתיב היושר צעדה[5]
הנאהבים בחייהם ובמותם לא נפרדו[6]
בכ"ח באב שנת פ"ז ליצירה
נפטרה הכשרה
תהי נפשה הברה
בצרור החיים צרורה.

על החכם הרב ר' מנחם בן זרח ז"ל[7].

אראלים ומצוקים אחזו בארון איש חמדות
מדבר בו נכבדות
גדול ורב ורם
אשר הונף ואשר הורם
אלוף עירם
נודע באיים שמו
ותהי המשרה על שכמו
היא החכם הרב ר' מנחם בן זרח תמ"ך[8]
בן הקדוש ר' אהרן
ונצחו אראלים את מצוקים ונשבה הארון[9]
והושם תחת האבן הזאת לזכרון
ונלכדה[10] קרית ספר
הנותן אמרי שפר
מקיץ לב נרדמים
ועלה מן הארץ לשמי מרומים
זקן בא בימים
הולך בדרך תמים
עין כל הארץ עליו דמעות שאב
בחדש אב
שנת היינו אין אב.[11]

על צד האחר:

אמר מנחם בן אהרן
מה יתרון
לאדם בכל עמלו
כל ימי הבלו?
לב רואה
השב בכל לבבו אל הבורא
עם[12] השרידים אשר ה' קורא
ויהיה לו מהלכים בין העומדים הקיימים
ואכל וחי לעולמים[13]
אם הגשם[14] חלף הלך לו
יפול בנעימים[15] חבלו
ויעמוד לקצו ולגורלו
ותשוב נפשו מעונה
אל האלהים אשר נתנה
והגיעה אל תכליתה אשר הובאה
ובכתי כלאים החבאה
ותהיה צרורה בצרור החיים
התמידים הנצחיים.

---

1) נכ"י לתלפיות. — 2) נכ"י ערכו. — 3) לדקת במילי דעלמא, וחסידה במילי דשמיא.
4) חסר כאן שם האשה. — 5) אולי צ"ל צעדו. — 6) כי הר"אש מת שבעים יום אחריה, בתשעה במרחשון שנת פ"ח, ונראה כי לא הקימו המצבה הזאת עד אחר מיתת הר"אש. ואע"פ שנראה כי הר"אש הכין לו בחייו קבר לו ולכל בני ביתו, וכמו שראינו במצבה הקודמת; מ"מ רחוק בעיני שיכתבו על המצבה ובמותם לא נפרדו, והוא עודנו חי. — 7) הוא בעל צדה לדרך. — 8) תהי מנוחתו כבוד. — 9) כתובות ק"ד. — 10) נכ"י ילכדה. — 11) חשבון התבות האלה קס"ה, אבל בספר יוחסין כתוב שמת בשנת קל"ד. — 12) נכ"י עין. — 13) נכ"י לעולם. — 14) הגוף.
15) נכ"י בעולמים.

על צד האחר:

וישא משלו ויאמר[1]

שָׂא בֶן־אָדָם עַיִן וּרְאֵה אַיֵּה שׁוֹקֵל אַיֵּה סוֹפֵר
אַיֵּה הֶלֶךְ אַיֵּה מֶלֶךְ זִכְרוֹנָם שָׁב מִשְׁלֵי אֵפֶר
זָרַע צֶדֶק יִקְצוֹר חֶסֶד נָתַן תַּחַת נַפְשׁוֹ כֹּפֶר
יַעֲמֹד אֶל־קֵץ יָמִין עִם כָּל־ כָּתוּב לַחַיִּים בַּסֵּפֶר
אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ שִׁמְעִי אֹמֶרֶת לִי שִׁכְבָה עִמִּי[2]
רוּחִי תָּשׁוּב אֶל־הָאֱלֹהִים גִּשְׁמִי יִשְׁכַּב עַד עֵת קוּמִי.

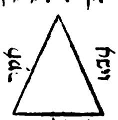
על מצבת החסיד החכם הרב רבנו יונה זצ"ל.

בְּנֵי צִיּוֹן בְּצִיּוֹן זֶה בְּכוּ נָא לְשֶׁמֶשׁ בַּעֲפַר־אֶרֶץ טְמוּנָה
שְׂחָקִים לָבְשׁוּ קַדְרוּת, וּבֹשׁוּ כְּסִילֵיהֶם, וְחָפְרָה הַלְּבָנָה
בְּיוֹם נֶאֱסַף פְּאֵר תּוֹרָה וְנִזְרָהּ בְּמַרְחֶשְׁוָן תְּכַס עָלָיו עֲנָנָה
שְׁנַת עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע וַחֲמֵשֶׁת אֲלָפִים אַל תְּהִי[3] בָהּ רְנָנָה
יְשִׁיבָתוֹ כְּחָלִיל תֶּהֱמֶה לוֹ וְתוֹרָתוֹ בְּמַר תֶּהְגֶּה כְיוֹנַת[4]
פְּרָצֵי מִי יְהִי גֹדֵר, וּמִי־זֶה יְרִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַי יַט כְּיוֹנָה?[5]

נגנז בקבר זה אבי התעודה
חמדת ישראל ויהודה
הרב אשר הגיד תעלומות חכמה והוציא לאור משפטיה
והאיר אל עבר פניה
מַעְיַן החכמה והתבונה
מנורת המאור היוצאים מצדיח קְנֵי חכמה קְנֵי בינה
הרב הגדול החסיד רבנו יונה זצ"ל[6]
בן כבוד החכם הנכבד ר' אברהם ז"ל מגירונה
תהי נפשו בצרור החיים צרורה
ומצבת[7] קבורתו מזבח[8] כפרה
בעד השארית הנשארה.

---

[1]) זה הוא תפלת המצבה בכ"י, ואחר עת קומי כתוב: על הצד האחר אראלים ומצוקים וכו' עד הגלגיים; ואני הפכתי הסדר, כי איך תהיה תפלת המצבה וישא משלו? ונראין דברי תלמידי הבחור המשכיל ר' יהודה אריה אוסימו, שהיתה המצבה זקופה ועבה (אם שהיתה בעלת שלש זויות, ואם שהיתה עגולה כעמוד), והיה הכתב נחלק לשלש דלתות או תאמר עמודים או לדים; בצד האחד היה כתוב אראלים ומצוקים וכו', ובצד שאצלו לצד שמאל (כי קריאת לה"ק היא מימין לשמאל) היה כתוב אמר מכמס וכו', ובצד שאצלו הי' כתוב וישא משלו, כזה

אראלים

והמעתיק פגע תחלה בצד האחרון, וקרא וישא משלו והעתיק אותו בספרו, ואח"כ קרא אראלים, ולבסוף אמר מכמס. — [2]) בכ"י אמרת אלהי ושכבתי עמי. [3]) חסר תנועה אחת, ואולי צ"ל (כדעתי תלמידי יא"ת הנ"ל) אל יהי בה קול רננה. [4]) גם עוף. — [5]) גם הכפתר. — [6]) כמו זצוק"ל. — [7]) בכ"י ומלות. [8]) בכ"י סוכת.

האבן הזאת לזכרון
למען ידעו דור אחרון
כי נגנז תחתיה נר המערכה
וצניף המלוכה
פאר הנגידים [1]
וגדול ליהודים
מגדל עז וחומה בצורה
ומחסה וסתרה
מעשות צדקות ומישרים לא חדל בין
נדיבים [2]
עם סוד קדושים הקרובים
לעבודת מקדש האלהים [3] נגשים
מגן עליו קדוש ה׳
אשר בחר בו מכל איתָנָי [4]
ועדים נאמנים על מעלות בני היצהר
הרב המובהק והרם
תפארם הדרם [5]
הוא דון מאיר הלוי מ״ב הנקרא אבולעפייא
בן אל-לאוי [6]
בן כבוד הרב רבי יוסף הלוי רי״ת [7] בן
אל-לאוי
ונפטר במגפה בחדש סיון שנת האם
תמנו לגוע
שבה אל אל רוחו להלוך נכוחו
ומזבח לקחו לקה צדה לארחו
וישם בצורו מבטחו
וימאס בחיי העולם הזה
הדל והרוה
ויבחר בעולם הבא
אשר אין לטובו קצבה
המתקן לעובדי האל ועמו
ליראי ה׳ ולחושבי שמו
והנה הוא חונה עם אבותיו הלוים סביב
למשכן קדשם
והוא לוי [8] והוא גר שם.

מבני אבולעפייא עוד שם:
עד הגל הזה ועדה המצבה
כי נגנז תחתיה חטר המשרה
ומקל תפארה
יסוד היחס והגדלה
שרש היקר והתהלה
חמדת הזמן ונשיאו
וקצינו ושר צבאו
איש חיל רב פעלים
כאחד הגדולים
בנו יצהר
מאיר כמו צהר
מגזע לוי אשר בחר בו ה׳ [9] מכל עמו
לשרתו ולברך בשמו
טהור לבב וכפיו נקיים
ככל [10] אחיו הלוים
הוא רבי מאיר הלוי הנקרא אבולעפייא
בן כבוד רבי שלמה מ״ב בן אל-לאוי
ונפטר בשנת המגפה בחדש סיון
שנת ובא הלוי וחמשת אפים ומאה ליצירה
כלתה רוחו אל צור קדושו
ושבה אל אל נפשו
ועלה דרך גבולו
לחזות בנעם ה׳ ולבקר בהיכלו
לחסות תחת כנפיו ושולו
עם הנגשים אל ה׳
ורוח ה׳ בגן עדן תניחנו
ולקץ הימין תעמידנו
ולתחיית המתים מן העפר תקימנו
והלוי אשר בשעריך לא תעזבנו
ונחך ה׳ תמיד והשביע בצחצחות נפשך
ועצמותיך יחליץ והיית כגן רוה.—

---

1) בכ״י הגבירים. — 2) בכ״י כליבי. — 3) בכ״י באלהיו. — 4) בכ״י איתניו. —
5) בכ״י הדר. — 6) גם המשפחה, וביד ידידי מוהר״ר רמש״ג המורה לצדקה בק״ק הזה נמצא בכ״י ספר תשובה רמה להראב״ד הראשון ז״ל מתורגם מלשון ערבי ע״י ר׳ שלמה בן לביא. —
7) רוח ה׳ תניחנו. בכ״י לית׳, וכן בקצת מקומות אחרים. — 8) שופטים י״ז ז׳, ובכ״י והוא אליו. — 9) גם ה׳ חסר בכ״י. — 10) בכ״י בכל.

מכני הלוי ז״ל עוד.

חלקת השרה
רוח צפון הֵעִירָה סַמֶּיהָ
ותימן הֵזִּילָה בשמיה
ויפיחו נרדיה וקנמוניה
ופנת האבן העזר
ותחתיה נטמן העדות והנזר
האיש אשר המלך חפץ ביקרו
וישם רביד הזהב על צוארו
הַיַּחַס והמִשְׂרה ציריו
והענוה והגְדלה סוחריו
והנדיבות והכבוד מַכִּירָיו[1]
המִשרה משתררת
והגְדלה מתגברת
והנדיבות מתפארת
והענוה מתהדרת
ההוד יתראה
והכבוד יתנאה
והכשרון והמעשה יתגאה
ואיך סֵפֶר יכיל מַהֲלָלוֹ[2]
לאיש אשר אלה לו
הוא רבי יוסף הלוי מ״ב
בן כבוד רבי שלמה הלוי רי״ת בן אל־
לאוי הנקרא אבולעפייא
הנפטר באישביליא
במרחשון שנת קטבֿ וחמשת אפים ליצירה
עלה לבית אל
במחיצת היושבים ראשונה
במלכות העליונה
ונפשו בִשְׁמֵי עליות
מתהלכת בין החיות
ולהסתופף בַּמרום בצל שדי היה כוסף
באהל יוסף[3].

במצבות הרבנים עוד.

ואלה דברי דוד האחרונים
זכרון לראשונים
מְפֻתחות בְּמִלּואותם
מעשה חרש אבי פתוחי נחותם
הגבר הוקם על
חלק אלוה ממעל
לפני מלכים יתיצב
וקמה אלומתו ותתצב
והיה גדול ורב בעדת אריאל
והוא שפט את ישראל
בנעימים נפלו לו חבלים
ושפט בצדק דלים
ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו
ותהי המשרה על שכמו
ועל טוב יזכר שמו
יועץ וחכם חרשים
טוב עם ה׳ ועם אנשים
הולך תמים ופועל צדק
מְחַזֵּק הבדק
הוא הרב ר׳ דוד בר׳ גדליה מ״ב בן יחייא[4]
בארץ פורטוגאל היו מולדותיו[5]
ולארץ קשטילייא נעו מעגלותיו
וישכב דוד עם אבותיו
בחדש תשרי שנת וצדיק יסוד עולם[6]
נכח מקדש ואולם
עלה דרך גבולו
לחזות בנעם ה׳ ולבקר בהיכלו. —

---

[1]) נכ״י מגידיו. — [2]) נכ״י מהלליו. — [3]) גם כשהיה באהל יוסף, כלומר בעודו חי ועומד בביתו על האדמה, היה נכסף לחיי העה״ב (תלמידי יח״א). — [4]) עיין שלשלת הקבלה דף ס״ב סע״ב. — [5]) נכ״י תולדותיו. — [6]) כך נקוד בכ״י, ו׳ של וצדיק, ואחרש אותיות יסוד.

בן נחמיש.

אב נִכאב בלב נדאב
המצבה הזאת ירה
וְקָדְרָה¹) לו בַּצָּרָה אורה
יען תחתיה²) נטמן
צנצנת מן
קטן־בניו מחמד עיניו
אהוב מִבָּנִים
נער בשנים
מֵבִין מזקנים
כלול בטובות מדות
איש חמֻדות
צועק האב בחִילו
כי אפלה לו
אני הגבר ראה עֳני
כי ארד אבל שאולה אל בני
להכין אצלו קברי³) בימי חלדי³)
לעת בוא מועדי³)
וכה אמר בלב מר
בני בני
הוֹחֵל עד בוא זְמַנִּי
ושכבת וערבה שנתך
ובא אביך לראותך
ואצל קבורתך קבורתי
בקברי אשר כריתי לי⁴)
ואת יהודה שלח לפניו
בן כ״ז שניו
עלה דרך גבולו
אל המקום אשר היה שם בתחלה אהלו
בעשרים ואחד בטבת
שנת חמשת אלפים
נקרא יהודה נ״ע בן משה בן נחמיש.

בני אלנאקוה

על האבן הראשה

נגנז בקבר זה איש חיל רב פעלים
רב הַמְּהֻלָּלִים
ובמעלות המדות היו לו עשר ידות
דורש טוב לעמו וגודר⁵) בפרץ
עם מלכים ויועצי ארץ
ומדרש בנה להגות בו התורה היקרה
לְאור היום והלילה בנר מצוה ותורה
ובית דירה לאברהם למקנה
הקדישו לאורחים הבאים מכל פנה
ונתן בו מִטָּה שלחן וכסא ומנורה ומזון לסעודה
לכל אוֹרֵחַ המְחֻסָּר צֵדָה
ואחרי זאת הוליכוהו⁶) רגליו
אל המקום אשר נגזר עליו
ובמקום תקע אהלו
ערב יום הכפורים שָׁם שָׂם לו⁷)
וקם בבקר והוא לא ידע כי השטן לשטנו
הוא עומד על ימינו
והוא אומר אשכיר חצי מדם
ואפרוחי⁸) יעלעו דם⁹)
וממנו לא נזהר ויכהו בחניתו
חץ פתאום היה מכתו
וַיֵּשֶׁב יום אחד והוא מֵהַמַּכָּה ככפיר ינהם
ויגוע וימת אברהם
הוא אברהם
בן שמואל בן אלנאקוה המתאבל עליו והוא
יושב כאיש נדהם
על הגזרה אשר קָרָת¹⁰) את אברהם
ונפשו הטהורה עלתה לשמי שמי ערץ
ויהי הגשם¹¹) על הארץ

---

¹) מפני כרת מיתת בנו קדרה ומשכה לו האורה, ובכ״י וקדר. — ²) בכ״י תחתיו. — ³) בכ״י קברו, חלדו, מועדו. — ⁴) אולי עלת לי יתרה. — ⁵) אולי צ״ל ועומד. — ⁶) בכ״י הוליכו. — ⁷) מענין אשר שם לו בדרך (שמואל א׳ ט״ו ב׳), ובכ״י שם שם לו. — ⁸) בכ״י ואפרוחיו. — ⁹) עלת דם חסרה בכ״י. — ¹⁰) מענין מקרה, על דרך ועשת את התנואה. ובכ״י והוא יושב על תמורה וכאיש נדהם אשר קרת וכו׳. — ¹¹) הגוף.

ונחלתו בעֵדן גן תשפר
ולארץ לא יְכֻפר
כי אם בדם שֹׁפְכוֹ
ארי שעלה מִסֻּבְּכוֹ
והמת ינוח עם חסידים ותמימים
נַחַ איש צדיק תמים[1]
ויעמוד לגורלו לקץ הימים
והגזרה הזֹאת נגזרה
בחדש תשרי שנת ק״כ ליצירה.

בני שושן נ״ע.

זה מצאתי כתוב בבית פירזון רודריגיז די אגילאר.

כְּקֶבֶר זֶה נָגִיד שָׂרִים[2] וְרָמִים
קָצִין אַיִּים וְאֻמִּים ..[3].
אֲדוֹן מִשְׂרָה כְּלִיל מַעְלָה, אֲשֶׁר הוּא[4]
וְחָכְמָה[5] נוֹלְדוּ יַחַד תְּאוֹמִים
שְׁמוּאֵל בֶּן־כְּבוֹד יִצְחָק בְּהִיר אֵל
בְּנוֹ שׁוֹשָׁן גְּבִיר כָּל הַחֲכָמִים
אֲבוֹי לַדּוֹר אֲשֶׁר נַעֲלָה כְבוֹדוֹ
וְהוּא אַשְׁרָיו אֲשֶׁר שָׁכַן מְרוֹמִים
שְׁנַת אוֹי עַל הַמֵּשֶׁת הָאֲלָפִים[6]
באב י״ד . . . .[7]
אֱמֶת צוּרַת יְקָר הָיָה עֲלֵיהֶם
וְהַיּוֹם נִשְׁאֲרוּ אַחֲרָיו יְתוֹמִים[8].

בני מכיר נ״ע.

חכם חרשים אומן
רופא נאמן
חיי בשרים לב מרפא

רֹפֵא ירפא
צרי גלעד לְנְשׁוּךְ מַכֵּה מכל החי[9]
וכל הנשוך וראה אותו וחי
לכל נגוע וּמֻכֶּה ונספה.
חובש שברו ומחץ מכתו ירפא
מַראות עיניו ברע עוֹצֵם
מחוק לנפש ומרפא לעצם
ובמתק מִלָּיו משובב נפשים
טוב עם ה׳ ועם אנשים
הוא ר׳ אברהם בן כבוד ר׳ יצחק נ״ע בן מכיר
משנה שכר שכיר
עבדיו מנעוריו
אשרי בניו אחריו
ויקרא לו אשר אין לו תְחִלָּה וְתִכְלָה
אל המקום אשר היה שם אהלו בתחלה
לפנים לְפְנַי
ויקרא שם אברהם בשם ה׳
עלה לשוב למרומו
ואברהם שב למקומו. —

אהרת

מי יתן אפוא מִלַּי יִכָּתבון
לעד בצור יחצבון
מפתחות פתוחי חותם
עָלַי אדמות יקראו בשמותם
והאבן הזאת אשר שמתי מצבה
בעט ברזל ועֹפרת כתובה
כי נגנז תחתיה רופא נאמן
צנצנת המן

---

[1]) נַחַ הוא כאן מקור, או שם דבר, והכוונה והפת יכון מנוחת איש צדיק (דיא רוהע, או דאז רוהען דעס גערעכטען). — [2]) בכ״י נקבר זה נגיד שר. — [3]) חסר בכ״י יתד ושתי תנועות. — [4]) מלות אשר הוא אינן בכ״י והוספתי אותן מסברה. — [5]) בכ״י והחכמה. — [6]) בכ״י אלפים. — [7]) חסר בכ״י. — [8]) תבה זו איננה בכ״י. [9]) בכ״י הקיום.

צרי גלעד ירש מהוריו[1])
והיתה לו ולזרעו אחריו
הוא ר' יוסף הרופא בר' אברהם הרופא
נ"ע בן מכיר
נאסף אל עמו[2])
ונסע ממקומו
בחדש כסלו שנת ה' אלפים ומאה ועשרים
ושתים ליצירה
עלה דרך גבולו
לחזות בנעם ה' ולבקר בהיכלו.

ר' יצחק נאברו ז"ל.

האבן הראשה והמצבה
בהררי קדש הֻצבה
כי נגנז תחתיה הדר זקנים
תפארת חכמים ונבונים
יראת ה' אוצרו
ותורת אמת סַחְרוֹ
וכל יָמיו בשפה ברורה
היה קורא בתורה
והלך בדרכי האל
צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל
שפט בצדק דלים
ולא נשא פני גדולים
הוא הרב החכם ר' יצחק נאברו ז"ל
נכספה וגם כלתה נפשו
לעמוד לשרת לפני צור קדושו
בחדש טבת בחר לנוח בְּעֶדְנוֹ
שנת יָבֹא דוֹדִי לְגַנּוֹ
עלה לישיבה העליונה
ועזב התחתונה
והנה עם מלאכי שחק
יושב בשמים יצחק.

על ר' שמעון בן הראש ז"ל.[3])

בני ציון בציון זה[4]) ספדו והתאבלו
על מות שמעון הצדיק בן הר"אש ז"ל אשר
בו בני דורו התפארו והתהללו
דעתו ושכלו לא נחקרו ולא נגבלו
עמד על חוג ארץ ולו שערי שמים לא ננעלו
מעשיו בתורה ובמצות על דור גִילוֹ גָּדֵלוּ
לָמַד וְלִמֵּד כַּפּוֹ פֵּרַשׂ[5]) ללא שאלו
בְּמֶתֶק פיו רבים מֵעָוֹן חדלו.
מאס כבוד תבל וכל מזִמותיו געלו
הליכות עולם, ולמקום אסיפתו יעלו[6])
ולא לו[7])
ובי"ב באלול בשבת נחטף בשנת ק"ב ונקי
שכב עם הוריו אשר עלו
להסתפח בנחלתם אשר נחלו
אישים[8]) קראוהו למקום עליון אל עזוז
חביון ודרך ציון ישאלו
שם ינוח ויעמוד לגורלו עולה לציון יעלו.—

על ר' שלמה בן כה"ר יהודה בן הר"אש ז"ל.

אבן בֹּחן פִּנַּת יְקָרָה
לעטרת צבי וצפירת תפארה
כי נגנז תחתיה שתיל הבינה והחכמה
וענף עץ הדעת והמזמה
תפארת בחורים
הלך בדרך אלהיו ומשתקד תמיד לקרות
ההקים והמשפטים והתורות
הוא ר' שלמה מ"ב
בן החכם הרב הגדול רוח אפינו וככב
נשפנו ואור עפעפינו
ראש גולת אוריאל
עיני כל ישראל

[1]) בכ"י בקוריו. — [2]) בכ"י עמיו. — [3]) הוא הבן השמיני והאחרון להר"אש. — [4]) תבת זה חסרה בכ"י. — [5]) בכ"י רב ופרש. — [6]) כל מזמותיו געלו הליכות הע"הז, והיו עולות ומתנשאות למקום אסיפתו, הוא עולם הנשמות. ובכ"י הליכות עולם לו למקום וכו'. — [7]) כך מצאתי, ונראה שחסר טור אחד. — [8]) המלאכים.

ר׳ יהודה וצו״ל בן הר״אש ז״ל
ונפטר במגפה בט״ו באב שנת מנוחה
עלה דרך גבולו
לחזות בנעם ה׳ ולבקר בהיכל אלהים לשמי
מרומו.

במצבות הרבנים עוד וצ״ל.

ר׳ יהודה בן הה״ר אליקים בן הר״אש ז״ל.

והאבנים תהיינה על שמות בני ישראל
אבני זכרון
למען ידעו דור אחרון
שמותם לתולדותם
מפתחות פתוחי חותם
למשפחותם לבית אבותם
קראו בשמותם עלי אדמות
האנשים האלה אשר נקבו בשמות
וזאת ליהודה
בעבור תהיה[1] לעדה
בתוך קהל ועדה
כי נגנז תחתיה תפארת בחורים
והדר זקנים ונערים
יקר הרוח איש תבונה
יודע שכל ובינה
נפשו נקיה
ואין ברוחו רמיה
שתיל קדושים וצדיקים
אשר בתורת האל מחזיקים
אילי הצדק והמה חכמים מחכמים
חלק אלוה ממעל ונחלת שדי ממרומים
תופשי התורה ויודעי האל
אצילי בני ישראל

לא רמו עיניהם ולא גם לבם בתלמודם
ודבר אין להם עם אדם.
הוא הנחמד הנעים ר׳ יהודה מ״ב
בן הישיש הנכבד הרב ר׳ אליקים האל
ינחמהו בן הר״אש ז״ל
למקרה ופגע שם נכנע עלה
במסלה[2] אשר לבית אל עולה
לנוח במנוחה העליונה תִּקֵּן אֳרָחָיו[3]
וירד יהודה מאת אחיו.

ר׳ ישראל ז״ל[4].

אֶבֶן יְקָרָה כְּשֹׁהַם לֹא תְסֻלֶּה, הֲכִי[5]
עַל־אִישׁ אֱלֹהִים מְסוֹבֶבֶת[6] בְּשׁוּלֶיהָ
אֶתֵּן מְקוֹמָהּ בְּאֶבֶן הַשְּׁתִיָּה, אֲשֶׁר
שָׁכַן כְּבוֹד אֵל לְעֻמָּתָהּ וְעָלֶיהָ

מה נורא המקום הזה
מחזה שדי יחזה
כל איש אשר נשאו לבו
לראות בו
כי בו נגנזו כלי המקדש ההראל
הארון וישראל[7]
איש אשר הקדישו האל[8] מכל סגלתו
קדש ישראל לה׳ ראשית תבואתו
צדיק שומר אמונים
פזר נתן לאביונים
תחכמוני ראש השלישים
חכם חרשים
באר כל תעלומי התורה
אחת מהנה לא נעדרה
הכין לבבו לדרוש דת אל

---

[1]) נכ״י תהיה לי. — [2]) נכ״י במהרה. — [3]) נכ״י אקיו. — [4]) נראה לי שהוא אחיו של ר׳ יצחק ישראלי בעל יסוד עולם, ושהוא הנזכר ביוקסין בין תלמידי הר״אש; וזה-אני אומר בראותי כי זה חה היו חכמים, והיה שמם ישראל, והיה שם אביהם יוסף, והיו בעיר אחת ובזמן אחד. וקבל על לאבדין, פירוש התורה הנזכר במצבה הזאת. — [5]) במשקל ניין הלא תשאלי. — [6]) יא״א, ונכ״י מסובבים. — [7]) במקום הארון והלוחות, הוא אומר כי אבן שתיה זאת כגנז תחתיה הארון ור׳ ישראל. — [8]) נכ״י ישראל. —

ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל[1]
הוא הרב החסיד הענו ר' ישראל זצ"ל
בן כבוד ר' יוסף ריתב"ע[2]
בשנת החסיד[3] בד"ך מרחשון
ספו כתר החכמים וּצְבִיִּם
ויתנצלו בני ישראל את עֶדְיָם
ועלה בית אל[4] ומקדשיו
אבי אבי רכב ישראל ופרשיו
ויקרא לו אלהים
תפארת ישראל
שב לימיני זית רענן יפה פרי תאר
ישראל אשר בך אתפאר.

דון אברהם ן' שושאן.

תורה וגדלה במקום אחד
נגנזו[5] תחת האבן הזאת יחד
היא אבן השתיה
כי שמה קֶבר אֲבִי התושיה
איש אשר רוח אלהים בו
תורת אלהיו בקרבו
יועץ וחכם חרשים
תחכמוני ראש השלישים
איש חמֻדות
מְדֻבר בו נכבדות
עץ חיים אשר לא יִבֹּלוּ[6] עליו
כל עץ בגן אלהים לא דָמָה אליו
ותהי המשרה על שכמו
נודע בישראל שמו
ר' אברהם ן' שושן
היה לַמשפט חשֶׁן
אשכול הכֹּפר
הנותן אמרי שפר

אב לַתלמוד אֵם לַמקרא
בֵּאֵר לחידות התורה
כמה ספרים לַתלמוד חִבֵּר
ובמקרא אין לו חָבֵר
לא הניח חכמה שלא למד
כמה נסיונות נתנסה ובכלם עמד
וקבלם בשמחה ובחבה
ונפטר באהבה רבה
כ"ד באלול שנת צ"ט[7]
ועלה לשמי שוכן מעונַי
ואברהם עודנו[8] עומד לפני ה'.

ן' ששון

עד הגל הזה ועדה המצבהְ
כי שם נגנז בחור וטוב דגול מרבבה
ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח
הולך וטוב וריחו כריח המֹר מרחוק יריח[9]
ובכל הארץ זאת מודעת
כי נגעה ידו בעץ הדעת
ואכל מפריו
כי מה טובו ומה יפיו
והשכיל בתבונה ובדעת ומזמה
ויספר שחקים בחכמה
ובמעלות השמש אחז
ולא אנים ליה כל רז
וספר רפואות עמו נגנז
וכל מעשיו נחמדים מזהב ומפז
ואם נגעה ידו בעץ הדעת
בעץ החיים לא יָכְלָה לגעת
כי נחטף צעיר ימים ברוד מִבָּנִים
ולאזָכְתָה נפשו להיות כל ביתה לבוש שנים

---

1) אולי נרמז כאן שם הספר. — 2) רוח ה' תניחנו בגן עדן, ובכ"י התנ"ע. ואגב אורחין אעיר אזן הקורא כי מה שכתוב כה וכה במצבת קבורות ככתובה, צ"ל נבתוי"א, והוא ר"ת נפשו בטוב תלין וזרעו יירש ארץ. — 3) בכ"י נקוד על הה"א והחי"ת והסמ"ך והדל"ת. — 4) מלת אל חסרה בכ"י. — 5) בכ"י נגנז. — 6) בכ"י יובלו, ואולי היה כתוב יְנֻבְּלוּ. — 7) בכ"י לס. — 8) בכ"י עבר. — 9) בכ"י יריח מרחוק.

וקראהו אסון
והוא כאלונים חסון
הוא יוסף בר׳ אברהם בן ששון
ומנורת אביו היתה בשמנה נרות
נר לכל אחד מבניו והיו למאורות
ואחר אשר כבה נר יוסף ביום עברות
אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות
ויאסף אל עמיו ויצא מאפלה לאורה
בשמנה עשר יום לחדש אדר שנת תשעים
ושש ליצירה
תהי נפשו בצרור החיים צרורה. —

על מצבת החכם השלם הנשיא ר׳ יוסף בן שושן.[1])

אשר בנה בית הכנסת הקדש הי״ג.

האבן הראשה תשואות חן חן לה
מקום הצדק יקרא[2]) לה
כי נגנז תחתיה הנשר בעל הכנפים
וכל שרי המלך משתחוים לו אפים
הנשיא הגדול[3])
גבור התורה ואלוף המִשְׂרָה
בחיר ה׳ וידידו
יסוד עולם ועמודו
מופת הדור ופלאו
ממזרח שמש ועד מבואו
הוד הַיְקָר וכבודו
בשמים עֲדו ובמרומים סהדו
החן משוך אליו
והחסד נטוי עליו
מטעם המלך וגדוליו
המזלות[4]) דגליו
והככבים נְשׂאֵי כליו[5])
איש חמֻדות ומבין חידות
ובתבונות לו[6]) עשר ידות
השר הטפסר
אשר מדרכי ה׳ לא סר
מחמד עינינו ומשא נפשנו
וְרִכְבֵּנוּ וּפָרָשֵׁנוּ
החכם המופלא
הנשיא המעולה
מר׳ ורב׳ יוסף ן׳ שושן
אשר היה רם ונשא וגבה מאד
בר כבוד הישיש החסיד פטיש החזק ר׳
שלמה תנצב״ה נפטר בשלהי שבט שנת
ויבן את הבית ויכלהו.

---

[1]) ידידי אלמכני יש בידו כ״י פירוש אבות לר׳ יוסף בן שושן. — [2]) בכ״י נקרא. — [3]) בכ״י הנשיא הגדול הרב האריה, ואולי כ״ל ולבו כלב האריה, או (כדעת יא״א) הרב המורה. — [4]) בכ״י המזלות. — [5]) הכוונה כי מעלתו למעלה ממעלת הככבים והמזלות. — [6]) תבת לו איננה בכ״י.

נוסחות המצבות האלה לקוחות מספר גל עד יצא לאור בשנהה עברה ע"י התורני המושלם מו"ה קלמן ליעבען סופר דח"ק ג"ח פה, והציונים האלה עומדים על הקברות הישנות בתוך עירנו, והאיש הזה טרח ויגע להוציא תעלומות לעינינו, ונאמר לו יישר כוחו וחילו כי רב פעלו.

מהרר אביגדור קרא.

כאן נגנז האיש המשכיל שיר ידידים. הלומד תורה עם רבים ועם יחידים. בקי היה בתורה. בכל ספרי ההכמה ובספרי המקרא. מהר"ר אביגדור קרא. בן ה"ק הר' יצחק קרא. נשוא פנים היה בעמו. נפטר והלך לעולמו בשבת ט' באייר. ונקבר ביום א' י' באייר צ"ד"ק"ה לפ"ק. היצדק דינו. כי נתבקש למעונו. נשמתו בעולם הבא תהא זכורה. ובצרור החיים נפשו תהא צרורה.
תנצב"ה אא"א סס"ס.

מהר"ל מפראג ואשתו.

יום ה' ח"י אלול שס"ט	יום ד' י"ב אייר ש"ע לפ"ק.
הגאון הגדול בישראל.	הצדקת אשר הואל.
ר' יהודה בן בצלאל.	פערל בת ר' שמואל.

ביראה וטהרה בזריזות וזהירות גמורים. אין כמותו גבר בגברים. לו דומיה תהלה כי אין מספרים. לרוב כח מעשי הישרים. רועה נאמן היה לשיות פזורים. יותר מי' שנה מלך בראש מורים. בארצותינו ובפראגא עיר ואם בעיירים. ואשתו אשת חבר בחברים. צדקתה נודע בשערים. ידיה שלחה בבשורים. כפה פרשה לעניים וחסרים. מתניה בעוז היו חגורים. בכל גמילות חסד ממישרים. אין לפרט ולספר ברברים. ונפשותיהם בצרור החיים צרורים. בעד דור עם הזה היו מכפרים. לא סרו מעל י') ה' אלהי אבותיהם. כל ימי חייהם. בכל מעשי ידיהם. אשרי הדור שהי' בימיהם. זכותם יעמוד לאחיהם. ובכל עת יגן עליהם. להצילם מכל שונאיהם. וכל חושבי רעותיהם. לעד נשתה מימיהם. ונשען על צדקותיהם. ונזכה לחזות בנועם פני ד' עמהם.

וזאת ליהודה רבן של כל בני הגולה. בהגירוש תקפו קמו ופרצו ציון הלו. ונקבצו משפחת יהודה לפ"ק. וירפאו את ההרוס. ושבר על שבר יחדיו ידבקו תאומים מלמטה. ויהי בשלום סכו למעלה תחת כנפי השכינה.

האבן הזאת נשקעת בקרקע עד היסוד בה. וכבר נתחדש על ידי בני משפחתו ונדיבי עם שנת תפ"ד לפ"ק. וכעת שנפלה חומת ב"ע עליה ושברה שברי שברים. ואף אם שבר אל שבר יחדיו יודבקו. לא כהלין מקרא כתבא. שהיה חקוק על האבן. לזאת נתקנה מחדש על ידי אלופים ג"ומ דח"ק בשנת תקע"ה לפ"ק.

ב"ה עוללות אפרים נפטר יום ה' ד' אדר שני שע"ט לפ"ק.

פ"נ איש האלהים הגאון הגדול בישראל. ראש מתיבתא ואב"ד וריש כלה דק"ק פראג מהר"ר שלמה אפרים זצ"ל. הוא אשר חבר בחכמתו ששה ספרים והאיר עיני ישראל המה: עיר הגבורים. עוללות אפרים. אורח לחיים. כלי יקר. שפתי דעת. עמודי שש. שם לישיבת מעלה השמים את פעמי רגליו. יהי מנוחתו את יתברך שמו לעולם. ועם נשמות טהורות תהי צרורה נשמתו.

שאו מספד רב ותמרורים. על צדיק אשר היה ראש מדברים. והוא עלה בחכמתו עיר גבורים. והוא הרביץ זאת התורה בעדת אבירים. העמיד תלמידים רבים באין מספרים. יעמוד זכותו לדור דורים. וינות מנוחתו מרום הרים. בצרור החיים יהיו חייו צרורים. פני מלך רם יתהלך במישרים. שנת שלח אלי את הגואל ויביאנו למבצרים. הלא טוב עוללות אפרים. למלל מעלתו שבחו הן הנה בלי דים. זכותו יגן עלינו בשמים. שאו קינה. לראש פינה. מאד נעלה. הלא הוא אשר הי' פאר הגולה. רשומה היא יציאתו מהקהלה. בכו בכו עלי תורה. אשר אולה. ביום נפסד יסוד עולם. דביר כולא. נשיא הדור ואב בית דין וריש כלה. ואם תרצה לידע שמו והפעולה. אשר פעל ימי חייו בלי עצלה. שמו רשום בהתחלה. אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי. פאר הנזר אשר נפל מעל ראשי. ראש ישיבה ואב"ד מלכי וקדושי.

בשנת בגרש כשהלכנו בגולה ב'ר"ג"ש. נתקלקלו בתי נפשות קדושי עליון. ועלה על רוח דהאלפים ג"ומ דח"ק גומלי חסדים בצביון. לתקן, אולי בזכותם יסיר ד' מישראל לב דוון. בשנת בשיר וקול תודה נברך.

יום שבת י"ט תמוז ובשלום תתכלן לפ"ק.

צדיק באמונתו יחיה השם ישפות ריב שלום זכות לנשמתו.

פה נטמן איש האלהים היה ראש ישיבה ואב"ד בכמה קהלות. ופה ק"ק פראג היה דיין ודרשן כמה שנים האלוף המרומם מו"ה הירש דרשן בן הגאון מו"ה שלמה אפרים זצ"ל.

צדיק מתהלך בתומו. בכל חכמות זרח למו. יום ולילה יום ביומו. הגה תורת אלהימו. ידיו רב לו כי אל עמו. ראש ישיבה על מקומו. שמה נתן דל מלחמו. דן דין אמת לכל עמו. ראש דרשנים נקרא שמו. שהוא דורש טוב לעמו. נאה דרש גם מקיימו. זכר צדיק בעולמו. לטוב אליו ולשלומו.

הגאון מהר"ר יצחק בן ישעי' איש מעללינג אב"ד דק"ק פראג.

מהרו וזעקו כזעקת אריאל. כי גדול נפל בישראל. יצחק נהפך לאבל. ומספד יליל וחבל. ונהי תאניה ואניה. ועל אלה אני בוכיה. כי אין כמוהו בארץ. גודר גדר

ועומד בפרץ· בישראל הרביץ תורתו· בצדקה ובגמילות חסדים אין כמותו· ויהיו ידיו ידי אמונים· העמיד תלמידים ורבנים· והנה יצחק נאסף אל עמו· אם אמרתי אספרה כמו· בינתו חכמתו ותורתו· אי אפשר להגיד תהלתו· הילילי ערב וצפר· ענותנותו אין לספר· י"א אייר ג"ש"ם לפ"ק. נר אלהים (נכבה)· תנצב"ה אהובה·

הקצין הגדיב כמר מרדכי בר שמואל מייזל **נשיא** אלקים לפ"ק. אוי נא לנו
כי נפלה עטרת ראשנו **רוח אפינו** לפ"ק. **אדם חשוב** לפ"ק.

ראש וקצין כל בני הגולה כמר מרדכי בר שמואל מייזל אשר אמרנו בצלו נחיה· כי חסדו גבר עלינו עד מאד· עושה צדקות עם כל בשר ורוח· ויבן היכלות בית מקדש מעט מקרא קדש לד' בבנין מפואר עד מאד ובתי הקדשות ומרחצאות· וריצף רחובות עיר היהודים ברצפת אבנים· וקנה גן לבית הקברות· ועשה בית ועד לחכמים· ועשה חסד לאלפים ללומדי תורה· י) שם עולם אתן לו טוב מבנים ומבנות· מדי שנה כשנה איזן ותיקן להוגי בתורה· והפיל פור הוא הגורל להשיא בתולות עניות· ופיזר נתן לאביונים ולעמלי התורה לשמחת אלהים ואנשים ביום חנוכת וביום שמחת לבו· והתעסק בפדיון שבוים בכחו ואונו· בחילו והונו ובפדיון ובזבד בנדוניות קרוביו וקרובי אשתו אלפים ורבבות· וזן ומפרנס בני דורו ועמד להם בשעת דחקם ובצרתם לו צר· והלוה עשרים אלפים לשני קהלות מפוארות פוזנן וקראקא· ומצא חן ושכל טוב בעיני המלך והשרים· בימיו אין פרץ ואין צוחה ברחובותינו· כי עמד בפרץ לכל בני דורו בכל כחו בכל לבבו בכל נפשו ובכל מאודו· ונפטר בשם טוב בשיבה טובה בן ג"ע שנים ונקבר בכבוד גדול· מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעות מקורין· שבת משוש לבי נהפך לאבל עוגבי כנורין· במיתת הקצין הנדיב אשר היה גבר בגוברין· מר דכי מרדכי עכבר דשכיב עם דינרין. ראש המדברים בכל מקום במושב זקנים ושרים· כי הוא ביטל את הנוקפים ואת העוררים· כתר שם טוב עולה על גבו בכל שערים· יחיד בדורו בצדקה בנדיבות לעניים ולעשירים·

אהרן משלם בר ישעי' הלוי ז"ל איש הורוויץ.

פה נטמן אדוני ארץ· גודר גדר ועומד בפרץ· עם, וקראו למקוננות במרץ· אבד חסיד מן הארץ· והלך תמיד בהשתדלות בעובי הקורה· ובנה בית הכנסת מפוארה· לכבוד המקום יתברך ולתפארה· כי ממנה תצא תורה· והיו עניים בני ביתו יהודים· וזכותו יעמוד בעת צרה לשרידים· הן צדיק תמים בארץ ישלם· האלוף כמר אהרן משלם· בר ישעיהו הלוי ד"ל הורוויץ· ונקבר ביום א' ח' אלול ש"י לפ"ק.

מצבת האלופים הר"ר מרדכי ובנו הר"ר בצלאל כהנים ע"ה תנצב"ה.

פה נטמן· צדיק כשר· ראש ומנהיג· הרבה גירושי בטל· מסר נפשו· ולרומי הלך· בשבועת הקיסר יר"ה ע"י האפפיור התיר·

קם בנו תחתיו· חסיד וישר· דיין אמת היה· ורודף שלום· ובדפוסים זיכה רבים· חנייתם בצל אל שנת שנ"ב לפ"ק·

שם משמעון פה נטמן ונקבר בעדת קדושים. ושב העפר על הארץ. והרוח שבה למעלה לניחוחים ואישים. הוא המפורסם ונודע בשם איש חשוב יוצא ובא באנשים. הקצין הר״ר שמעון בהמנוח הר״ר יהודה ליב קוא הלוי אשר דברו עושה רושם, לטובת עניים אביונים דלים ורשים. ונפטר בשם טוב והלך לעולמו עם המשביעים בצחצחות נפשם. ביום שבת קודש קדשים. עשרים לירח מרחשון שנת ה׳ אלפים חמש מאות וארבע ושלשים. ונכתב עצם היום הזה כי בו נפל שר וחשוב ליהודים. ובימי חרפו עשה טובה לכל הקהלה ועל ידי זה בא במאסר וביסורים כבדים. וזכות הרבים עמדה לו להצילו לגדלו ולהושיבו עם נגידים. וזכה לעושר וכבוד וכל מחמדים. גם נשא חן אצל שרים חשובים ונכבדים. והשים לעצמו קיומים וחסדים. ונתגדל שמו להיות נקרא קייזערליכער האָפפאַקטאָר בפי כל שרי פקודים. וקודם מותו צוה לחלק כמה צדקות להפריש ג״כ סך מסוים מהונו ליתן לדורי דורות הפירות ללומדים. ובנה בביתו בית המדרש אשר שם יתבי וגרסי ביני עמודים. לכן יזכה לעולם הבא ליתן לו מהלכים בין העומדים. עם צדיקים וחסידים. תנצב״ה.

יום ג׳ ג׳ תמוז תמ״ט לפ״ק.

פ״נ הקדוש הרב המופלג מוהר״ר זלמן דיין מ״ש דקהלתנו בן כ״ה מאשל וצ״ל.

אשא נהי וקינה. מאין ימצא חכמה ותבונה. הנמצא כזה תמורתו. איש אשר אין דמיונו בחכמת תורתו. אחד מהשרופים עומד ממעל במעלת צדקתו. וכל בני ישראל יבכו את שריפתו. מושלם במעלות ובמדות. מופלג בתורה ובחסידות. טוב שם משמן. זכותו יעמוד למשמרת כצנצנת המן. כי **באש יצא מאת ד׳** לפרט השנים והימים. זכותו לעד מזומן נשמתו לחי עולמים. היה איש צדיק תמים. בכן תהא נשמתו צרורה בצרור החיים.

יום ג׳ ג׳ תמוז תמ״ט לפ״ק.

פ״ט הקדושה אשתו מרת מרים בת הישיש כ״ה יעקב טיין ד״ל. אשת יראת ד׳ תתהלל. שבחה מי יוכל למלל.

ליל ש״ק י״ז כסליו תק״ל לפ״ק.

ויהי העם כמתאוננים. אנן מה תהא עלן. לן יאות למבכי ולספוד לצרה. כי נטל עטרת ראשנו שר התורה. הרב המא״הג המפורסם גאון עולם משוש דור. מי כמוהו מורה צדק יסוד עולם ראש דבי דינא רבה דקהלתנו המפוארה. כבוד מרנא ורבנא מהר״ר מאיר בן האלוף ר׳ פישל בומסלא וצלה״ה.

נתקדש ידיד מבטן ונתמלא הבית אורה. למד ביגיעה ותידד שינה מעיניו לילה כיום להאירה. החזיק בית המדרש. הגדיל תושיה לכל באי השערה. יותר מארבעים שנה העמיד תלמידים הרבה סמוך ונראה להוראה. מניהו רבנן ידין ויורה. אליו יביאון רבני הדור ש״ות לבאר להם כל חמירא. איה שוקל איה סופר

מפאר מעלותיו אשר לא נמצא כמותו תמורה. ונשמע קולו בבואו אל הקדש בפשטים ודרשים מתוקים ודברי תוכחותיו להשיב רבים לדרך ישרה. הוי אדון הוי הודו יספדו בכל קהלות עדת פזורה. עלי בן הגבירה. חתן הרב החסיד מהור״ר משה גינצבורג זצ״ל דיין מו״ש דקהלתנו. אשר בעברו לארץ הקדושה נפטר ונקבר בק״ק צידון המעטירה. זכותם יגן עלינו בתדירא. ונשמתם ב״הת צרורה.

(לשמאל) האבן הזאת תהיה לעדה. כי נטמן ראש מבני אפרים ויהודה. שבחו עצמו לספרה ולהגידה. תורה וגדולה היה אצלו באגודה. הרביץ תורה בקהל ועדה. על הלכתו כולם נתנו תודה. מי ימלל גבורות מאיר. ישמיע כל תהלת תורתו. אולם ופתחו צר למול רוחב פתח לב חכמתו. ומתק מצוף אמרות טהורות ורבים מקשיבים לעצתו. רזון שולח במשמנינו הכמי ישראל כי נעדרה אותו. במהרה יבולע המות וימחה מעל כל פנים דמעה. והקיצו ורננו שוכני עפר לראות פני אלקים השוכן מעונה. מתינו יחיו ולא ירקבו עוד עצמות קנאה. נדחינו יקבץ מארבע פינה. סלה תתלונן נשמתו בצל שדי להנות מזיו השכינה. לעמוד מבין המתים ובין החיים יתר ופנה. אל אמונה יגן בעדו. וישוב אותנו לרחמה.

יום ד׳ י״ב אייר ·בצל שדי יתלונן לפ״ק.

פ״נ הרב המא״הג המפורסם העניו החסיד החריף והבקי כבוד שמו מוהר״ר זרח בן מוהר״ר מאיר איידליץ זצ״ל.

ארץ לוטי בעלטה ושמים בערפל. בנשם השמש בא אשר זרח במו אופל. רגשו מוסדי ארץ. תבל ויושביה אף בוחן ואופל. הלא תדעו כי היום שר וגדול בישראל נפל. מושל ביראת אלקים צדיק ועניו ורוחו שפל. מורה דעה לתלמידיו ארבעים שנה בתדירה. שאל נא על הדרך. הנמצא כזה איש מהור דורים. היה יקר כזה, ולא אבה מעולם להנות מאחרים. זה קבר איש אלקים. עמדו והתעוררו העוברים. ראו איך אבן השהם נדבק בין רגבי הרים. חלחלה ורעד בא בא, מי עד (עיר) יגהה מזורים. זבול ומעון פתחו שערים ויבא צדיק יסוד עולם. להמליץ טוב בעד יתר הפליטה לצורם וגואלם.

יום ד׳ י״ז מרחשון שצ״ח לפ״ק.

עיני עיני נגרה מים על פטירת א״מ הפרנס ומנהיג המדינה החבר ר׳ יהודה ליבמאן בר אליעזר ד״ל.

יהודא היה ראש המדברים. היה משתדל ביחיד ורבים. ומלחמו היה נותן לדלים. דבריו היו דברי צדק ומישרים. אל מול פני שרים ונכבדים. ביתו היה פתוח לאורחים. רגיל היה לעסוק בתורה ובנביאים. איש חי ורב פעלים. לבו היה נכונים ואמיתים. ידיו היו פתוח ליתן צדקה לעניים. עושה צדקה מגדל בביתו יתומים. זך וישר היה בגמילות חסדים. רזים של תורה אליו היו גלוים. זה האיש היה חסיד בכל ענינים. צדיק היה בדורותיו, ואיש תמים. לאל שוכן מעונים. נבון היה וחכם, כל רזים אליו לא היו צפונים. תנצב״ה.

ביום ב׳ ער״ח ניסן שצ״ט.

ויאסף אל עמו וסגר את יום. ויגוע וימת היקר והנעלה
כהר״ר אברהם בן הראש והקצין כ״ה יעקב בת שבע זצ״ל.

אבל יחידעשו לבשו שחורים. ברמה נשמע קול בכי תמרורים. רבו יללה זקנים עם נערים. הלילו הה ליום נדלו שברים. מפני גווע (תבכה) נפשי במסתרים. בעצם תמו מת מות ישרים. נדיב נדיבות יעץ ושלם נדרים. הלא בתום לבבו יהלך במישרים. רץ כצבי בעבודת יוצר הרים. וועץ פלא נודע שמו בשערים. עולה כולה כליל אי׳ מורי והורים. קול יליל והלל בשדה כנורים. בנפול עטרת ראשינו פאר כתרים.

יצאה נשמתו בטהרה ביום ש״ק ד׳ אדר ראשון שצ״א.

פ״ט האלוף המרומם הראש והקצין נשיא בישראל החסיד מהר״ר חיים וואל זצ״ל
בן הגאון ה״ה מהר״ר אברהם.

שאו מספד וקוננו בתמרורים. על צדיק חסיד מוכתר בכתרים. פרנס ומנהיג עדת אבירים. ארבעים שנה בדרכי ישרים. למד ולימד את אחרים. תקן בתי קלויזן וחדרים. ללהום מלחמת ד׳ בגבורים. למצוא טרף לזקנים ונערים. אראלים צאו וצעקו מרה. חסיד מופלג בפרישות וטהרה. עסק יום ולילה בתורה. מקרא ומשנה גמרא סברא. בספרי הקבלה ומדרשי התורה. חמדת ישראל נזר ועטרה. ראש ומנהיג לבני אמונים. דיין מצויין בשבת תחכמונים. חכם וזקן ונשוא פנים. בשיבה טובה בן ע״ה שנים. בא אל מנוחת שאננים. עטרת תפארת לבני בנים. יצא מחיים אל חיים. תהא נשמתו צרורה בחיים.

פ״ט האשה חשובה מרת רעלינה אשת הקצין כמהר״ר חיים וואל ר״ה זצ״ל.

רעלני סף רעל שקינו יאמר הקינה. על פטירת האשה חשובה וספונה. לכל המצות היתה מזומנה. הזקינה שבעים והמש שנה. ראשונה הקדימה לתפלה ולתחנה ערב ובוקר וצהרים במקום הנינה. לשם התפלה התפללה בכוונה. החזיקה לומדי תורה ביפה מנה. משאה ומתנה באמונה. בצרור החיים נשמתה תהא נתונה.

המות.

1.

מות! שמעתי שמעך יראתי,
זעם פניך ממרחק ראיתי,
אחזתני פלצות בעצמותי רצח;
עטה תעטה בגלומי אפל,
תלט פניך באדרת ערפל.
שחת ובלע תחת על מצח.

2.

תחת למדיך חרב נקמות,
חרב חללים ערים לשמות,
דמיונך כאריה לטרף טרף;
הכל ממך יעדר במעדר.
לא תחוס גם לא תהדר,
מתי תשבע תאמר הרף!

3.

שוטך תניף על פני תבל,
מדות בשעלך והמת חבל,
נטעים תשרש מארץ החיים,
תסעף במערצה רמי הקומה,
ארז בלבנון תפיל בחמה,
נטעי נעמנים תרמס ברגלים.

4.

דבר וחרב מחלציך יצאו,
בנים סוררים ישחיתו ירעו,
בן יקיר מחיק אביו תסיע,
מהמיתו כל תרמע עינך,
לאנחתו כל תפנה פניך,
לקול נהי תשחק תריע.

5.

אם הבנים עקר תעקר,
בין טוב ורע אם תבקר.
מיללת הילדים תעלים אזניך;
עמור התוך תרופף בידים,
תהרס היסוד תגדע קרנים,
על האב לא תחוס עינך.

6.

קול בוכים נעים זמירתך,
נהי והגה שירי תפארתך,
המית נבלים כשרים כחוללים;
מתי תשיב חרבך לנדנה,
תסתום שאול פתוח גרונה,
תאמר קץ לרבבות חללים.

7.

אל מעונך הצר הבטתי,
תוך שוחה עמוקה ירדתי,
תסמר בשרי בעתתני אימה;
ראיתי אנוש מבחר היצורים,
חכם חרשים אמיץ כגבורים,
שוכב דומם תחתיו רמה.

8.

בני אלדים מפז מסלאים,
איך נכונו למאכל תולעים,
כבודם והדרם הורד שאולה;
כתם הטוב דבק ברגבים,
יעלת חן ואילת אהבים,
שוכן באפלה טבע במצולה.

9.

אכן גבול דבורי הרסתי,
מעגל הצדק כמעט פלסתי,
על מי תלונותי? רבתי ריבות?
הלא אל חצב לנו הקבר,
הכי מעליון יצא שבר?
המן השמים ירד הוות?

10.

הויה והפסד מידו יצאו,
על פיו דמים ברמים נגעו,
הוא צוה ויעמדו השמים;
ישרק לזבוב ויצא מרפש,
שממית מתי בידים תתפש,
מתי ילכדו דגי המים!

11.

ברצונו יגדלו בערבה ארזים,
בהפצו יפלו אלוני עזים,
תדהר ותאשור כחציר ימלו;
בלעדו קנה רצוץ לא ישבר,
חלצים כל יאזר הגבר,
בני נכר יחרגו ויבלו.

12.

הוא ברא הכל מאפע ואין,
תנין הגדול אישון בת עין,
ולכל יש גבול שם כל יעבורו,
לשוב אל אפס מנו נבראו,
כאשר באו כן יסעו,
לעפר ישובו מעפר נוצרו.

13.

גם לאנוש מושל ביצורים,
גבור בארץ נשגב באדירים,
מדד היוצר חבל להחיות;
תכלית היותו לאהב צדק,
לשמר מעון שמיר וחדק,
לברוח מרע ותמים להיות.

14.

והמות הזה אחד ממלאכיו,
עבד נאמן הוא בכל דרכיו,
שלוח לקרא דרור לנפשנו,
יקחנה ישאנה על אברתו,
למעון עליון לבית נכותו,
היכלו הכבוד תחזינה עינינו.

15.

לכן כל נירא בבוא הקרץ,
יבוא לגאלנו מעמל הארץ,
מטהו החובל אך מטה נועם;
ימחץ גויתנו לטוב רוחנו,
ועפר בעפרנו למען שמחנו,
הפיר כעס וכלה זעם.

16.

גופנו ישוב אל אדמה,
ממנה לקח ישכב שמה,
ישקט ינוח ישחק לפחד;
שם לא תביט עין הקנאה,
שם לא ימחץ חץ השנאה,
עשיר ואביון ינוחו יחד.

17.

לכן אחת מעליון שאלתי,
על זאת מאז התפללתי:
„בידך עתותי גויתי ונשמתי,
„נא אל תעלני בחצי ימי,
„אל תקצור שנות עלומי,
„צדקה ומשפט יהי׳ פעולתי.

18.

„אבל הלא כל טובי בידך,
„ואם תפקד עלי פקדך,
תאמר לנפשי: שובי למנוחכי,
„הנני אבי הנני לדבריך,
„משכני בחסדך ארוצה אחריך,
„בידך אפקיד חיי ורוחי.“

י״ט שפיץ.

ראשי תיבות (Abkürzungen.)

א א"א (אברהם אבינו, אי אפשר, אל אמת), אא"כ (אלא אם כן), אא"עה (אברהם אבינו עליו השלום), א"ב (אל ברוך), א"ה (אב הרחמים), א"וא (אמת ואמונה), א"ו"א (אלהינו ואלהי אבותינו), או"ה (אומות העולם), א"י (ארץ ישראל), א"כ (אם כן), א"ל (אמר לו), אע"פ (אף על פי), אעפ"כ (אף על פי כן), אפ"ה (אפילו הכי), א"ר (אמר רבי), א"ת (אם תאמר, אל תאמר).

ב ב"א (בני אדם), ב"ב (בני בית, בעל בית), ב"ה (ברכת המזון, ברוך השם), ב"הכנ (בית הכנסת), ב"י (בני ישראל), בל"הק (בלשון הקודש), ב"מ (בר מצוה), בע"ה (בעזרת השם), בע"כ (בעל כרח), בע"הז (בעולם הזה), ב"ק (בת קול), ב"ר (בראשית רבה).

ג ג"ה (גדולי העיר, גבורת ה'), ג"ט (ג' טפחים), ג"כ (גם כן), ג"ע (גן עדן).

ד ד"א (דבר אחר, דבר אמת), ד"הי (דברי הימים), ד"המ (דוד המלך), ד"מ (דרך משל, דרך מליצה).

ה ה"א (הר אלהים), ה"ג (הלכות גדולות), הקב"ה (הקדוש ברוך הוא).

ו וא"ת (ואם תאמר), וי"ת (ויונתן תרגם).

ז ז"א (זכרון אמת), זא"ז (זה אל זה), זט"ה (ז' טובי העיר), ז"ל (זכרונו לברכה), זצ"ל (זכרון צדיק לברכה), ז"ש (זבחי שלמים).

ח ח"א (חלק א'), ח"ה (חובת הלבבות), ח"המ (חול המועד), חהמ"פ (חול המועד פסח), ח"ו (חס ושלום), ח"ל (חוץ לארץ).

ט ט"א (טעם אחר), ט"ה (טובי העיר), ט"ס (טעות סופר).

י י"א (יש אומרים), יב"ע (יונתן בן עוזיאל), יב"נ (יהושע בן נון), י"ט (יום טוב), י"מ (יציאת מצרים, יבוא מנחם), יצ"הר (יצר הרע).

כ כ"א (כי אם), כ"הג (כנסת הגדולה), כ"י (כנסת ישראל), כ"כ (כל כך), כ"מ (כל מקום), כ"ע (כולי עלמא).

ל ל' (לשון), ל"הק (לשון הקודש), ל"ל (למה לי), לע"ז (לשון עם זר).

מ מ"א (מדרש אגדה), מ"ב (מעשה בראשית), מכ"שכ (מכל שכן), מ"מ (מכל מקום), ממ"נ (ממה נפשך), מ"ע (מצות עשה), מע"הב (מעלה עליו הכתוב), מ"ר (משה רבינו, מדרש רבה), מרע"ה (משה רבינו עליו השלום).

נ נ"א (נשמת אדם), נ"י (נר ישראל, נרו יאיר, נטילת ידים), נ"ע (נגידי עם).

ס ס"א (ספרי אמונה), ס"ח (ספר חסידים), סי' (סימן).

ע ע"א (עבודת אלילים, עמוד א'), עאכ"ו (על אחת כמה וכמה), עב"י (עד בלי ירח), ע"ה (עליו השלום), ע"הב (עולם הבא), עו"הז (עולם הזה), ע"ז (עבודה זרה), ע"י (על ידי), עי"ט (ערב יום טוב), ע"כ (עד כאן, על כן, על כרחך), עכו"ם (עובדי כוכבים ומזלות), ע"פ (על פי), ע"ש (ערב שבת, על שם), ע"ת (עולת תמיד).

פ פי' (פירש), פ"ט (פה טמון), פ"נ (פה נטמן, פריון נפש).

צ צ"ג (צום גדליה), צ"ה (צאת הכוכבים), צ"וא (צדק ואמונה), צ"ל (צריך לאמר).

ק ק"ו (קל וחומר), ק"ל (קל להבין), ק"לה (קודש לה'), קר"הת (קריאת התורה).

ר ר"ה (ראש השנה), ר"הח (ראש החדש), רש"י (רבינו שלמה ירחי), ר"ת (ראשי תבות).

ש ש"א (שמואל א'), ש"המ (שלמה המלך), ש"הש (שיר השירים), של"ה (שני לוחות הברית), ש"ע (שמיני עצרת), ש"ש (שם שמים, שומר שכיר).

ת ת"א (תרגם אונקלוס), ת"ח (תלמיד חכם), תכ"ד (תוך כדי דבור), ת"ל (תלמוד לומר), תע"ב (תבוא עליו ברכה), ת"צ (תענית צבור), תש"י (תפלין של יד), תש"ר (תפלין של ראש), תנצב"ה (תהי נשמתו צרורה בצרור החיים).